

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆԱԳԻՐՔ**

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԲԱԺԻՆ 1. ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 1. Քրեական դատավարությունը կարգավորող օրենսդրությունը

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում քրեական դատավարությունը կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով, սույն օրենսգրքով, ինչպես նաև դրանց համապատասխան ընդունված այլ օրենսգրքերով և օրենքներով:

Հոդված 2. Քրեական դատավարության օրենսգրքի նպատակը

Սույն օրենսգրքի նպատակն է անձի իրավունքների և ազատությունների երաշխավորման վրա հիմնված՝ ենթադրյալ հանցանքների վերաբերյալ վարույթի իրականացման արդյունավետ կարգի սահմանումը:

Հոդված 3. Քրեական դատավարության օրենսգրքի գործողությունը տարածության վրա

1. Հայաստանի Հանրապետության տարածքում, անկախ հանցանքի կատարման վայրից, քրեական վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան, եթե Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով այլ բան նախատեսված չէ:

2. Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից դուրս՝ Հայաստանի Հանրապետության դրոշի տակ օրինական կարգով գտնվող կամ Հայաստանի Հանրապետության տարբերանշանը կրող, Հայաստանի Հանրապետության օդանավակայանում կամ նավահանգստում գրանցված օդային, ծովային կամ գետային նավի վրա կատարված ենթադրյալ հանցանքների վերաբերյալ վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքի նորմերով:

3. Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերում սույն օրենսգրքի դրույթները կիրառվում են նաև օտարերկրյա պետությունների տարածքում:

4. Միջազգային դատարանի, օտարերկրյա պետության դատարանի կամ քրեական հետապնդման մարմնի միջնորդությամբ առանձին ապացուցողական գործողություններ կատարելիս

կարող է կիրառվել օտարերկրյա պետության քրեադատավարական օրենսդրությունը, եթե դա նախատեսված է Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով:

Հոդված 4. Քրեական դատավարության օրենսգրքի գործողությունը ժամանակի մեջ

1. Քրեական վարույթի ընթացքում կիրառվում է սույն օրենսգրքի այն դրույթը, որը գործում է համապատասխան դատավարական գործողության կատարման կամ որոշման կայացման ժամանակ:

2. Ապացույցի թույլատրելիությունը որոշվում է այն ձեռք բերելու պահին գործող օրենքով:

3. Սույն օրենսգրքի դրույթները հետադարձ ուժ չունեն, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով:

Հոդված 5. Քրեական դատավարության օրենսգրքի կիրառման առանձնահատկություններն ըստ անձանց շրջանակի

Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով դիվանագիտական արտոնություններից և անձեռնմխելիությունից օգտվող, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին կամ սույն օրենսգրքին համապատասխան՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում քրեական իրավագործությունից ազատված այլ անձանց նկատմամբ սույն օրենսգրքի կիրառման առանձնահատկությունները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով, սույն օրենսգրքով և դրանց համապատասխան ընդունված այլ օրենքներով:

Հոդված 6. Սույն օրենսգրքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները

Սույն օրենսգրքում օգտագործվող ներքոհիշյալ հասկացություններն ունեն հետևյալ նշանակությունը՝

1) քրեական վարույթ՝ առերևույթ հանցագործության մասին պատշաճ ձևով տեղեկանալու պահից սույն օրենսգրքով սահմանված պետական մարմինների և պաշտոնատար անձանց կողմից իրենց իրավասության սահմաններում իրականացվող ընթացակարգ, որը դրսևորվում է վարույթային գործողությունների կատարմամբ և դատավարական ակտերի ընդունմամբ.

2) վարույթի նյութեր՝ քրեական վարույթը նախաձեռնելուց ի վեր պատշաճ կարգով հավաքված ու ստացված փաստաթղթերի և այլ նյութերի համարակալված ամբողջություն.

3) քրեական գործ՝ քրեական վարույթի ընթացքում պատշաճ կարգով հավաքված ու ստացված փաստաթղթերի և այլ նյութերի համարակալված ու կարված ամբողջություն, որը կազմվում է քրեական վարույթը դատարան փոխանցելու նպատակով.

4) մինչդատական վարույթ՝ վարույթի հանրային մասնակիցների կողմից իրենց իրավասության սահմաններում իրականացվող ընթացակարգ.

5) նախաքննություն՝ քննիչի կողմից իր իրավասության սահմաններում ենթադրյալ

հանցանքի փաստի կապակցությամբ իրականացվող գործունեություն.

6) հետաքննություն՝ հետաքննության մարմնի կողմից նախաքննության ընթացքում իրականացվող և դրան օժանդակող գործունեություն, որը ներառում է գաղտնի քննչական գործողությունների և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների կատարումը.

7) դատական վարույթ՝ դատարանի կողմից իր իրավասության սահմաններում իրականացվող ընթացակարգ.

8) դատաքննություն՝ առաջին ատյանի դատարանում մեղադրանքի քննության, իսկ վերադաս դատարանում՝ դրա արդյունքում կայացված եզրափակիչ դատական ակտի իրավաչափության ստուգման կապակցությամբ իրականացվող գործունեություն.

9) վարույթին ներգրավված անձ՝ դատավորը, դատախազը, քննիչը, քննչական մարմնի ղեկավարը, հետաքննության մարմնի պետը, հետաքննիչը, ձերբակալված անձը, մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, պաշտպանը, տուժողը, նրա օրինական և լիազոր ներկայացուցիչը, գույքային պատասխանողը, նրա օրինական և լիազոր ներկայացուցիչը, վկան, նրա օրինական ներկայացուցիչը և փաստաբանը, փորձագետը, թարգմանիչը, ընթերական, դատական նիստի քարտուղարը.

10) դատարան՝ քրեական վարույթի ընթացքում դատական իշխանություն իրականացնող պետական մարմին.

11) դատավոր՝ քրեական վարույթի ընթացքում դատական իշխանություն իրականացնող պետական պաշտոնատար անձ.

12) վարույթի հանրային մասնակից՝ դատախազը, քննիչը, քննչական մարմնի ղեկավարը, հետաքննության մարմնի պետը, հետաքննիչը.

13) վարույթի մասնավոր մասնակից՝ մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, պաշտպանը, տուժողը, գույքային պատասխանողը, տուժողի և գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչը և լիազոր ներկայացուցիչը.

14) վարույթին օժանդակող անձ՝ վկան, նրա օրինական ներկայացուցիչը և փաստաբանը, փորձագետը, թարգմանիչը, ընթերական, դատական նիստի քարտուղարը.

15) կողմեր՝ դատական վարույթում հակադիր շահեր ներկայացնող մասնակիցներ.

16) մեղադրանքի կողմ՝ դատական վարույթին մասնակցող դատախազը, քննիչը, տուժողը, նրա օրինական ներկայացուցիչը և լիազոր ներկայացուցիչը.

17) պաշտպանության կողմ՝ դատական վարույթին մասնակցող մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, պաշտպանը, գույքային պատասխանողը, նրա օրինական և լիազոր ներկայացուցիչը.

18) դատախազ՝ պետական պաշտոնատար անձ, ով քրեական վարույթի ընթացքում պետության անունից իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված լիազորությունները.

19) քննիչ՝ պետական պաշտոնատար անձ, ով իր իրավասության սահմաններում քրեական վարույթի ընթացքում իրականացնում է նախաքննություն.

20) քննչական մարմնի ղեկավար՝ քննչական ծառայության, գլխավոր վարչության, վարչության, բաժնի կամ բաժանմունքի պետ կամ նրա տեղակալ, ով իր իրավասության սահմաններում կազմակերպում է նախաքննությունը և ապահովում է դրա արդյունավետությունը.

21) հետաքննության մարմին՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված պետական մարմնի համակարգում գործող և օպերատիվ-հետախուզական գործառույթներ իրականացնող ստորաբաժանման ղեկավար (հետաքննության մարմնի պետ) և աշխատակիցներ (հետաքննիչներ), ովքեր նախաքննության շրջանակներում իրավասու են կատարելու գաղտնի քննչական գործողություններ և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ.

22) մեղադրյալ՝ անձ, ում նկատմամբ հարուցվել է քրեական հետապնդում, և միաժամանակ, ում նկատմամբ առկա է օրինական ուժի մեջ մտած քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում կամ մեղադրական կամ արդարացման դատավճիռ.

23) արդարացված մեղադրյալ՝ մեղադրյալ, ում նկատմամբ առկա է օրինական ուժի մեջ չմտած արդարացման վերդիկտ.

24) դատապարտված մեղադրյալ՝ մեղադրյալ, ում նկատմամբ առկա է օրինական ուժի մեջ չմտած մեղադրական վերդիկտ.

25) պաշտպան՝ փաստաբան, ով քրեական վարույթի ընթացքում ստանձնել և իրականացնում է ձերբակալված անձի կամ մեղադրյալի պաշտպանությունը.

26) տուժող՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, ում վերաբերյալ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ ենթադրյալ հանցագործությամբ նրան պատճառվել է վնաս կամ կարող էր պատճառվել՝ ենթադրյալ հանցանքն ավարտին հասցնելու դեպքում.

27) գույքային պատասխանող՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, ով օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով կարող է գույքային պատասխանատվություն կրել ենթադրյալ հանցանքով պատճառած վնասի համար.

28) հանրային մեղադրող՝ հանրային մեղադրանքի կարգով իրականացվող վարույթում առաջին ատյանի դատարանում պետության անունից մեղադրանքը պաշտպանող դատախազ.

29) մասնավոր մեղադրող՝ մասնավոր մեղադրանքի կարգով իրականացվող վարույթում առաջին ատյանի դատարանում իր անունից մեղադրանքը ներկայացնող տուժող.

30) օրինական ներկայացուցիչ՝ անչափահաս կամ անգործունակ մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի ծնողը, որդեգրողը, խնամակալը կամ հոգաբարձուն, իր իրավասության սահմաններում՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի աշխատակիցը, ինչպես նաև տուժող կամ գույքային պատասխանող իրավաբանական անձի ղեկավարը.

31) լիազոր ներկայացուցիչ՝ փաստաբան, որին տուժողը կամ գույքային պատասխանողը պատշաճ լիազորել է վարույթի ընթացքում ներկայացնելու նրա իրավաչափ շահերը, ինչպես նաև իրավաբանական անձ հանդիսացող տուժողի կամ գույքային պատասխանողի պատշաճ լիազորված աշխատակիցը.

32) վարութային ակտ՝ քրեական վարույթի ընթացքում դատարանի կամ վարույթի հանրային մասնակցի՝ ի պաշտոնե կատարած գործողություն, դրսևորած անգործություն կամ կայացրած դատավարական ակտ.

33) դատավարական ակտ՝ դատական ակտ կամ վարույթի հանրային մասնակցի կայացրած որոշում.

34) դատական ակտ՝ դատարանի կայացրած որոշում կամ դատավճիռ.

35) եզրափակիչ դատավարական ակտ՝ տվյալ վարույթի ընթացքն ավարտող դատավարական ակտ, ներառյալ՝ եզրափակիչ դատական ակտը.

36) եզրափակիչ դատական ակտ՝ տվյալ դատարանում վարույթի ընթացքն ավարտող դատական ակտ.

37) վարութային գործողություն՝ տվյալ վարույթի շրջանակներում իրավասու դատարանի կամ վարույթի հանրային մասնակցի կողմից ի պաշտոնե կատարվող գործողություն.

38) ապացուցողական գործողություն՝ քննիչի կամ դատարանի կողմից, ինչպես նաև հետաքննության մարմնի (քննիչի հանձնարարությամբ) կամ փորձագետի (քննիչի կամ դատարանի հանձնարարությամբ) կողմից կատարվող՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված վարութային գործողություն, որի արդյունքում ակնկալվում է ձեռք բերել ապացույց.

39) ապացույց՝ փաստի վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով ստացված տվյալ, որի հիման վրա քննիչը, դատախազը, դատարանը պարզում են ապացուցման ենթակա հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, ինչպես նաև վարույթի համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ.

40) օպերատիվ-հետախուզական միջոցառում՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառում, որի իրականացման համար դատարանի որոշում չի պահանջվում.

41) քրեական հետապնդման հարուցում՝ դատախազի կողմից անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշում կայացնելը կամ ենթադրյալ տուժողի կողմից դատարան քրեական հայց ներկայացնելը.

42) մեղադրանք՝ որոշակի անձի կողմից ենթադրյալ հանցանք կատարելու մասին վարկած, որն ունի փաստական և իրավական հիմնավորում.

43) ռեաբիլիտացիա՝ Հայաստանի Հանրապետության անունից ի շահ արդարացվածի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան կատարվող հատուցում, ինչպես նաև նրա իրավունքների վերականգնում.

44) ձեռքակալում՝ առանց դատարանի որոշման՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 16-րդ հոդվածով սահմանված անձի ազատության իրավունքի սահմանափակումը.

45) արձանագրություն՝ վարույթի հանրային մասնակցի կամ դատական նիստի քարտուղարի կողմից կազմվող փաստաթուղթ, որը հավաստում է որոշակի գործողությունների կատարումը կամ այլ փաստեր.

46) միջնորդություն՝ վարույթի մասնակցի կամ այլ անձի խնդրանքը՝ ուղղված վարույթն իրականացնող մարմնին.

47) բացարկ՝ վարույթի մասնակցի գրավոր միջնորդությունը՝ դատավորին, վարույթի հանրային մասնակցին, փորձագետին, թարգմանչին, ընթերակային կամ դատական նիստի քարտուղարին վարույթին մասնակցելուց ազատելու վերաբերյալ.

48) բողոք՝ վարութային ակտի վերաբերյալ գրավոր (թղթային կրիչով՝ ձեռագիր ստորագրությամբ, կամ էլեկտրոնային կրիչով՝ էլեկտրոնային ստորագրությամբ) անհամաձայնություն.

49) հանձնարարություն՝ դատախազի կողմից քննիչին, քննչական մարմնի ղեկավարին, քննչական մարմնի ղեկավարի կողմից քննիչին կամ քննիչի կողմից հետաքննության մարմնին՝ իրենց իրավասության սահմաններում տրվող գրավոր հրահանգ՝ պարզելու որոշակի հանգամանքներ, կատարելու որոշակի գործողություններ, կայացնելու որոշումներ կամ ձեռնպահ մնալու որևէ գործողություն կատարելուց կամ որոշում կայացնելուց.

50) առարկություն՝ վարույթի հանրային մասնակցի հանձնարարությունների կամ վարութային ակտերի վերաբերյալ վարույթի մեկ այլ հանրային մասնակցի իրավասու անձին ներկայացված գրավոր (թղթային կրիչով՝ ձեռագիր ստորագրությամբ) անհամաձայնություն.

51) ցուցմունք՝ մեղադրյալի, վկայի կամ տուժողի կողմից հարցաքննության, առերեսման կամ տեղում ցուցմունքների ստուգման, փորձագետի հարցաքննության ընթացքում գրավոր կամ բանավոր ձևով հաղորդված և պատշաճ ձևով արձանագրված տվյալներ.

52) բացատրություն՝ դատական վարույթի ընթացքում բանավոր կամ գրավոր պնդում, որը կատարում է վարույթի մասնակիցը կամ այլ անձ՝ իր դիրքորոշումը ներկայացնելու կամ հիմնավորելու համար.

53) ազգականներ՝ ազգակցական կապի մեջ գտնվող և մինչև նախապապը կամ նախատատն ընդհանուր նախնիներ ունեցող անձինք: Սույն օրենքի իմաստով, անձի հետ ազգակցական կապի 1-ին աստիճանի մեջ են գտնվում անձի զավակները, ծնողները, քույրերը և եղբայրները: Անձի հետ ազգակցական կապի մինչև 2-րդ աստիճանի մեջ են գտնվում ազգակցական կապի 1-ին աստիճանի մեջ գտնվող անձինք, ինչպես նաև վերջիններիս հետ ազգակցական կապի 1-ին աստիճանի մեջ գտնվող անձինք: Անձի հետ ազգակցական կապի մինչև 3-րդ աստիճանի մեջ են գտնվում ազգակցական կապի մինչև 2-րդ աստիճանի մեջ գտնվող անձինք, ինչպես նաև վերջիններիս հետ ազգակցական կապի 1-ին աստիճանի մեջ գտնվող անձինք.

54) մերձավոր ազգական՝ ծնողը, զավակը, որդեգրողը, որդեգրվածը, հարազատ կամ ոչ հարազատ (համահայր կամ համամայր) եղբայրը կամ քույրը, պապը, տատը, թոռը, ամուսնու ծնողը կամ զավակի ամուսինը.

55) բնակարան՝ շենք կամ շինություն, որը մշտապես կամ ժամանակավորապես օգտագործվում է որոշակի անձի կամ անձանց բնակության համար, այդ թվում՝ սեփական կամ վարձակալած բնակարանը, այգետնակը, հյուրանոցային համարը, նավախցիկը, գնացքի ճամփորդախցիկը, համապատասխանաբար նրանց անմիջական հարող մասնավոր տարածքները, ինչպես նաև դրանց այլ բաղկացուցիչ մասերը, որոնք օգտագործվում են հանգստի, գույք պահելու,

ինչպես նաև որոշակի անձի կամ անձանց այլ պահանջմունքները բավարարելու համար: «Բնակարան» հասկացությունն իր մեջ ընդգրկում է նաև մասնավոր տրանսպորտային միջոցը, ինչպես նաև արվեստանոցը, ծառայողական աշխատասենյակը և ավտոմեքենան:

56) բանկային և հարակից գաղտնիք՝ օրենքով սահմանված իմաստով բանկային գաղտնիքը, ապահովագրական գաղտնիքը, արժեթղթերի շուկայի ոլորտի ծառայողական գաղտնիքը, կենսաթոշակային գաղտնիքը, ինչպես նաև վարկային տեղեկատվությունը և վարկային պատմությունը:

57) դեպքի վայր՝ սահմանափակ տարածք, որտեղ հանցագործության մասին հաղորդմամբ կամ բավարար ապացույցներով հանդիչ հիմնավորվում է, որ կատարվել է հանցանքը, և միաժամանակ կարող են առկա լինել հանցագործության հետքեր ու հետևանքներ:

ԳԼՈՒԽ 2. ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հոդված 7. Քրեական վարույթն իրականացնող մարմինները

Քրեական վարույթն իրականացնող մարմիններն են՝

1) քննիչը՝ վարույթը նախաձեռնելու պահից մինչև մեղադրական եզրակացությունը, մեղադրական ակտը կամ քրեական վարույթը կարճելու մասին որոշումը հսկող դատախազին հանձնելը:

2) հսկող դատախազը՝ մեղադրական եզրակացությունը, մեղադրական ակտը կամ քրեական վարույթը կարճելու մասին որոշումը քննիչից ստանալու պահից մինչև մեղադրական եզրակացությունը կամ մեղադրական ակտը դատարանին հանձնելը, քրեական վարույթը կարճելու մասին քննիչի որոշումը հաստատելը կամ քրեական գործը նախաքննության մարմնին վերադարձնելը:

3) դատարանը՝ մեղադրական եզրակացությունը կամ մեղադրական ակտը դատախազից ստանալու պահից մինչև քրեական վարույթի ավարտը, ինչպես նաև դատական երաշխիքների վարույթներով:

Հոդված 8. Քրեական վարույթի նյութերը և քրեական գործը

1. Քրեական վարույթի ընթացքում կատարվող բոլոր վարույթային գործողությունների ընթացքի ու արդյունքների և ընդունվող բոլոր դատավարական ակտերի ամրագրումը պարտադիր է:

2. Ամրագրումը կատարվում է համակարգչային եղանակով, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ ձեռագիր պատրաստված արձանագրությամբ, որը կազմվում է վարույթային գործողության ընթացքում կամ դրա ավարտից անմիջապես հետո: Ղատական վարույթում ամրագրումը կարող է կատարվել նաև ձայնագրման եղանակով:

3. Վարույթի նյութերին կցվող յուրաքանչյուր փաստաթուղթ անմիջապես համարակալվում է ըստ էջերի՝ դրանց կցման ժամանակագրական կարգով:

4. Նախաքննության ավարտին վարույթի նյութերը համակցվում են քրեական գործի տեսքով՝ բաղկացած մեկ կամ մի քանի հատորներից, որոնցից յուրաքանչյուրում պարունակվում է տվյալ հատորում առկա նյութերի ցանկը:

5. Այն առարկաները և փաստաթղթերը, որոնք իրենց բնույթով կամ մեծածավալության պատճառով չեն կարող պահվել քրեական գործում, պահվում են գործից առանձին՝ որպես դրա բաղկացուցիչ մաս: Քրեական գործից առանձին պահվող առարկաների և փաստաթղթերի ցանկը կցվում է քրեական գործին:

6. Վարույթի նյութերի կամ քրեական գործի կորստի դեպքում համապատասխանաբար դատախազը կամ դատարանը որոշում են կայացնում դրանք վերականգնելու մասին և միջոցներ են ձեռնարկում վարույթի պատշաճ ընթացքն ապահովելու ուղղությամբ: Վարույթի նյութերը կամ քրեական գործը վերականգնվում են գոյություն ունեցող փաստաթղթերից պատճեններ հանելով կամ անհրաժեշտ վարույթային գործողությունները կրկին իրականացնելով:

Հոդված 9. Դատավարական ակտի հատկանիշները և պարտադիրությունը

1. Քրեական վարույթի ընթացքում ընդունվող յուրաքանչյուր դատավարական ակտ պետք է լինի օրինական և հիմնավոր:

2. Դատավարական ակտն օրինական է, եթե այն կայացվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի, սույն օրենսգրքի և այն օրենքների պահանջների պահպանմամբ, որոնք կիրառվում են տվյալ վարույթն իրականացնելիս:

3. Դատավարական ակտը հիմնավոր է, եթե այն իր բնույթին և առաջացնող հետևանքներին համապատասխան չափով օբյեկտիվորեն համոզիչ է իր հասցեատերերի համար:

4. Դատավարական ակտերի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը կարող են որոշվել միայն պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում դրանց ստուգման արդյունքում:

5. Յուրաքանչյուր դատավարական ակտում նշվում է այն կազմելու ժամանակը և վայրը, կազմող անձի անունը, ազգանունը և պաշտոնը, վարույթի համարը: Դատավարական ակտը հաստատվում է իրավասու անձի ստորագրությամբ, իսկ եզրափակիչ դատավարական ակտը՝ նաև համապատասխան կնիքով:

6. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում առանձին դատավարական ակտերին կարող են ներկայացվել լրացուցիչ պահանջներ:

7. Դատարանի և վարույթի հանրային մասնակցի կողմից իր իրավասության սահմաններում կայացված դատավարական ակտերը ենթակա են պարտադիր կատարման բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, այլ կազմակերպությունների կողմից:

Հոդված 10. Քրեական վարույթների միացումը և անջատումը

1. Քննիչի կամ դատարանի կողմից մեկ վարույթում կարող են միացվել՝

1) նույն անձի կողմից մեկից ավելի ենթադրյալ հանցանքներ կատարելու վերաբերյալ վարույթները.

2) մեկից ավելի անձանց կողմից նույն կամ մեկից ավելի ենթադրյալ հանցանքներ կատարելու վերաբերյալ վարույթները.

3) միմյանց հետ փոխկապակցված մեկից ավելի ենթադրյալ հանցանքների վերաբերյալ վարույթները՝ արդարադատության շահից ելնելով:

2. Մեկից ավելի անձանց կողմից մեկ կամ ավելի ենթադրյալ հանցանքներ կատարելու կապակցությամբ իրականացվող վարույթից կարող է անջատվել նոր վարույթ, եթե դա թելադրված է արդարադատության շահի պաշտպանության անհրաժեշտությամբ և չի կարող բացասաբար անդրադառնալ վարույթի արդարացիության վրա:

3. Քրեական վարույթները միացնելու կամ անջատելու մասին կայացվում է որոշում, որում նշվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը, ենթադրյալ հանցանքի փաստական հանգամանքները, հայտնի լինելու դեպքում՝ քրեորեն հետապնդելի արարքը կատարելու մեջ մեղադրվող անձի (անձանց) տվյալները, տեղեկություններ միացված կամ անջատված վարույթը ստանձնող մարմնի կամ պաշտոնատար անձի վերաբերյալ, ինչպես նաև անջատված վարույթին տրվող համարը:

4. Որոշմանը բնօրինակով կամ պատճենով կցվում են վարույթի վերաբերելի նյութերը, ինչպես նաև վարույթի բոլոր նյութերի ցանկը:

5. Քրեական վարույթի միացման կամ անջատման մասին որոշման պատճենը ուղարկվում է վարույթի մասնավոր մասնակիցներին, իսկ մինչդատական վարույթի ընթացքում՝ նաև անհապաղ ուղարկվում է հսկող դատախազին:

Հոդված 11. Քրեական հետապնդում իրականացնելու ձևերը

1. Քրեական վարույթի շրջանակներում քրեական հետապնդումն իրականացվում է հանրային կամ մասնավոր կարգով՝ հանցանքի բնույթից և ծանրության աստիճանից ելնելով:

2. Սույն օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցանքների վերաբերյալ վարույթներով քրեական հետապնդումն իրականացվում է մասնավոր կարգով, իսկ մյուս բոլոր հանցանքների վերաբերյալ վարույթներով քրեական հետապնդումն իրականացվում է հանրային կարգով:

3. Եթե նույն անձին վերագրվող արարքների մի մասը ենթակա է քրեական հետապնդման հանրային կարգով, իսկ մյուս մասը՝ մասնավոր կարգով, ապա քրեական հետապնդումն իրականացվում է հանրային կարգով:

Հոդված 12. Քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքները

1. Քրեական հետապնդում չպետք է հարուցվի, իսկ հարուցված քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման, եթե՝

1) ապացուցվել է մեղադրյալի կողմից իրեն մեղսագրվող արարքը չկատարելը.

2) մեղադրյալի կատարած արարքը քրեական օրենքով համարվում է իրավաչափ.

3) առկա է անձին մեղսագրվող արարքի կապակցությամբ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռ կամ այլ դատական ակտ, որը հաստատում է քրեական հետապնդման անհնարինությունը.

4) առկա է անձին մեղսագրվող արարքի կապակցությամբ քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին դատախազի չվերացված որոշում.

5) անցել են անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետները.

6) անձն արարքը կատարելու պահին չի հասել քրեական պատասխանատվության ենթարկելու՝ օրենքով նախատեսված տարիքին.

7) անձն արարքը կատարել է անմեղսունակության վիճակում և դադարել է հասարակության համար վտանգավոր լինելուց.

8) անձը մահացել է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ քրեական վարույթն անհրաժեշտ է շարունակել մահացածի իրավունքների վերականգնման համար կամ այլ անձանց նկատմամբ նոր հանգամանքների հիմքով վարույթը վերսկսելու համար.

9) անձը կամովին հրաժարվել է հանցանքը մինչև վերջ հասցնելուց, եթե նրա փաստորեն կատարած արարքն այլ հանցանքի հատկանիշներ չի պարունակում.

10) անձը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի ընդհանուր կամ հատուկ մասի դրույթների ուժով ենթակա է ազատման քրեական պատասխանատվությունից.

11) ընդունված համաներման ակտը կիրառելի է անձի նկատմամբ.

12) անձին մեղսագրվող արարքն ապաքրեականացվել է.

13) մեղադրյալը կամ որպես մեղադրյալ ներգրավման ենթակա անձը օգտվում է քրեական հետապնդման անձեռնմխելիությունից, և իրավասու մարմինը պատշաճ իրավական ընթացակարգի արդյունքում նրան չի գրկել այդ անձեռնմխելիությունից.

14) լրացել է սույն օրենսգրքով սահմանված քրեական հետապնդման առավելագույն ժամկետը, և դատախազն այդ ժամկետի ընթացքում քրեական գործը չի ուղարկել դատարան.

15) վարույթն իրականացվել է սույն օրենսգրքով չնախատեսված աղբյուրից ստացված հաղորդման հիման վրա.

16) վարույթով քրեական հետապնդումն իրականացվել է հանրային կարգով, մինչդեռ սույն օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան՝ քրեական հետապնդումը կարող էր իրականացվել միայն մասնավոր կարգով.

17) մասնավոր մեղադրողը կորցրել է քրեական հետապնդման նկատմամբ իրավական հետաքրքրությունը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված հիմքերով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեպքում մեղադրյալը ստանում է ռեաբիլիտացիայի իրավունք:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետը չի տարածվում քաղաքացիական դատավարության կարգով անձին մահացած ճանաչելու դեպքերի վրա:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ, 11-րդ և 12-րդ կետերում նշված հիմքերով քրեական հետապնդման դադարեցում չի թույլատրվում, եթե անձն առարկում է դրա դեմ: Այս դեպքում քրեական վարույթը շարունակվում է ընդհանուր կարգով, սակայն մեղադրական վերդիկտ կայացնելու դեպքում այդ անձի նկատմամբ պատիժ չի նշանակվում:

Հոդված 13. Քրեական վարույթի կարճման հիմքերը

Քրեական վարույթը ենթակա է կարճման, եթե՝

- 1) հաստատվել է քրեական օրենսգրքով նախատեսված որևէ հանցանքի բացակայությունը.
- 2) վարույթն իրականացվել է սույն օրենսգրքով չնախատեսված աղբյուրից ստացված հաղորդման հիման վրա.
- 3) մեղադրյալի նկատմամբ դադարեցվել է քրեական հետապնդումը, և սպառվել են վարույթը շարունակելու բոլոր հնարավորությունները.
- 4) առկա է սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետով նախատեսված հիմքը.
- 5) մինչդատական վարույթի ընթացքում հայտնաբերվել է մասնավոր մեղադրանքի կարգով քրեական հետապնդման ենթակա անձը, եթե բացակայում են հանրային քրեական հետապնդում հարուցելու հիմքերը:

Հոդված 14. Քրեական վարույթի ավարտը

Քրեական վարույթն ավարտվում է՝

- 1) քրեական վարույթը կարճելու մասին որոշումն ուժի մեջ մտնելով.
- 2) եզրափակիչ դատական ակտն ուժի մեջ մտնելով, եթե այն կատարման հանձնելու համար հատուկ միջոցների ձեռնարկում չի պահանջվում.
- 3) եզրափակիչ դատական ակտը կատարման հանձնելով:

ԳԼՈՒԽ 3. ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հոդված 15. Վարույթի հանրայնությունը

1. Վարույթի իրականացումը հանրային գործունեություն է, որի ընթացքում և արդյունքում ապահովվում է հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունը:
2. Արդարադատությունը, դատախազական հսկողությունը, նախաքննությունը, հետաքննությունը և հանրային այլ գործունեությունն իրականացվում են բացառապես իրավունքի շահից ելնելով՝ օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու մարմինների կողմից:
3. Արդարադատություն իրականացնելիս կամ դատական այլ երաշխիքներ ապահովելիս դատավորը պարտավոր է լինել և երևալ անկողմնակալ:

4. Ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք իրավունք ունեն սույն օրենսգրքով նախատեսված մասնակցություն ունենալ քրեական վարույթում հանրային շահերի պաշտպանությանը:

5. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, այդ թվում՝ տուժողը, պարտավոր են օժանդակել քրեական վարույթում հանրային շահերի պաշտպանությանը:

Հոդված 16. Բոլորի հավասարությունը օրենքի առջև

1. Բոլորը հավասար են օրենքի առջև և առանց խտրականության հավասարապես պաշտպանվում են օրենքով:

2. Սույն օրենսգրքով սահմանված կարգը միասնական է վարույթին ներգրավված բոլոր անձանց համար՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից:

3. Քրեական վարույթն իրականացնող մարմինների իրավասությունը, նրանց կողմից վարույթի իրականացման կարգը չեն կարող կամայականորեն փոփոխվել առանձին դեպքի կամ անձի կամ որոշակի իրավիճակի համար կամ որևէ ժամանակահատվածով:

4. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի և Հայաստանի Հանրապետության Վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները պարտադիր են քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի համար:

Հոդված 17. Անմեղության կանխավարկածը

1. Հանցագործության համար մեղադրվողը համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով՝ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով:

2. Չապացուցված մեղավորությունը հավասարազոր է ապացուցված անմեղությանը:

3. Մեղադրյալը պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնին ցույց տալ որևէ աջակցություն: Մեղադրյալի անմեղության ապացուցման պարտականությունը չի կարող դրվել նաև նրա պաշտպանի, օրինական ներկայացուցչի, գույքային պատասխանողի և նրա ներկայացուցչի վրա: Մեղադրանքի ապացուցման և ի պաշտպանություն մեղադրյալի բերված փաստարկների հերքման պարտականությունը հանրային քրեական հետապնդման դեպքում կրում է դատախազը, իսկ մինչդատական վարույթում՝ նաև քննիչը: Մասնավոր քրեական հետապնդման դեպքում այդ պարտականությունը կրում են տուժողը և նրա ներկայացուցիչը:

4. Մեղադրանքն ապացուցված լինելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկածները, որոնք չեն փարատվել սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում, մեկնաբանվում են հոգուտ մեղադրյալի:

Հոդված 18. Անձի ազատությունը և անձնական անձեռնմխելիությունը

1. Վարույթի ընթացքում անձի նկատմամբ հարկադրանքի միջոցները կարող են կիրառվել ոչ այլ կերպ, քան սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով և կարգով: Վարույթի ընթացքում անձին ազատությունից զրկելը չպետք է պատժի նպատակ հետապնդի:

2. Ղատարանը, դատախազը, քննիչը, հետաքննության մարմինը իրենց իրավասության սահմաններում պարտավոր են անհապաղ ազատ արձակել ազատությունից ապօրինի կամ անհիմն զրկված յուրաքանչյուր անձի:

3. Անձին կալանավորելը, կալանքի ժամկետը երկարացնելը, բժշկական հաստատությունում հարկադրաբար տեղավորելը թույլատրվում է միայն դատարանի որոշմամբ՝ այն դեպքում, երբ անձի պատշաճ վարքագիծը չի կարող երաշխավորվել հարկադրանքի այլ միջոցներով:

4. Սույն օրենսգրքով ձերբակալման տվյալ տեսակի համար նախատեսված առավելագույն ժամկետը լրանալուն պես ձերբակալված անձը պետք է անհապաղ ազատ արձակվի, եթե առկա չէ նրան կալանավորելու վերաբերյալ որոշում:

5. Յուրաքանչյուր անձի անհապաղ և պատշաճ ձևով հաղորդվում են նրան ազատությունից զրկելու հիմքերը, իսկ հանցագործության մեջ մեղադրվելու դեպքում՝ նաև դրա փաստական հանգամանքները և իրավական գնահատականը:

6. Ֆիզիկական հարկադրանքը թույլատրելի է միայն այն անձի նկատմամբ, ով կամավոր չի կատարում իր անձնական անձեռնմխելիությանը միջամտություն ենթադրող՝ իրավասու անձի իրավաչափ կարգադրությունը՝ բացառապես այդ միջամտությունը ապահովելու նպատակով:

7. Վարույթի ընթացքում ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, անմարդկային կամ նվաստացուցիչ վերաբերմունքի, ֆիզիկական կամ հոգեկան բռնության, այդ թվում՝ դեղամիջոցների օգտագործման, սովի, ուժասպառման, հիպնոսի, բժշկական օգնությունից զրկվելու միջոցով: Արգելվում է անձից տեղեկություններ ստանալ բռնության, սպառնալիքի, խաբեության, նրա իրավունքների ոտնահարման, ինչպես նաև այլ անօրինական գործողությունների միջոցով:

8. Արգելվում է վարույթի ընթացքում մարդու կյանքը կամ առողջությունը վտանգող, նրան ֆիզիկական կամ հոգեկան տանջանքներ պատճառող գործողություններ կատարելը:

Հոդված 19. Իրավաբանական օգնության ապահովումը

1. Վարույթի ընթացքում յուրաքանչյուրի համար ապահովվում է իրավաբանական օգնություն ստանալու հնարավորություն: Մեղադրյալի համար իրավաբանական օգնությունն ապահովվում է պաշտպանի միջոցով:

2. Տուժողը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչը, գույքային պատասխանողը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, ինչպես նաև վկան վարույթի

ընթացքում կարող են ստանալ իրենց հրավիրած, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև պետական միջոցների հաշվին տրամադրված փաստաբանի իրավաբանական օգնությունը:

3. Վարույթն իրականացնող մարմինն իրավասու չէ արգելելու սույն հոդվածի 2-րդ մասում նշված անձանց փաստաբանի ներկայությունը այդ անձի մասնակցությամբ կատարվող վարույթային գործողություններին:

Հոդված 20. Մեղադրյալի պաշտպանության ապահովումը

1. Մեղադրյալը կարող է մեղադրանքից պաշտպանվել ինչպես անձամբ, այնպես էլ պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով: Մեղադրյալի պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը վարույթին չի սահմանափակում մեղադրյալի իրավունքները:

2. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է մեղադրյալին պարզաբանել նրա իրավունքները և ապահովել օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով մեղադրանքից նրա պաշտպանվելու իրական հնարավորությունը:

3. Սույն օրենսգրքով պարտադիր համարվող դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ապահովել վարույթին պաշտպանի մասնակցությունը:

4. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է օրենքով նախատեսված դեպքերում վարույթին մասնակից դարձնել մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչին:

Հոդված 21. Կողմերի հավասարությունը և մրցակցությունը

1. Դատարանում վարույթն իրականացվում է կողմերի հավասարության և մրցակցության հիման վրա: Կողմերի հավասարությունից և մրցակցությունից շեղում թույլատրվում է միայն ապացուցողական գործողությունների կատարման դատական երաշխիքների վարույթում, համաձայնեցման և համագործակցության վարույթներում, ինչպես նաև վճռաբեկ վարույթում և բացառիկ վերանայման վարույթներում:

2. Մեղադրանքը և պաշտպանությունը տարանջատված են. դրանք իրականացնում են տարբեր անձինք: Դատարանն ապահովում է դատական նիստին կողմերի մասնակցության իրավունքը:

3. Դատարանը, պահպանելով անկողմնակալությունը, մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի համար ստեղծում է բոլոր ապացույցների ներկայացման և համակողմանի հետազոտման համար անհրաժեշտ պայմաններ: Դատարանը, կողմի միջնորդությամբ, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, աջակցում է նրան ձեռք բերելու անհրաժեշտ ապացույցներ:

4. Դատարանում կողմերն օժտված են իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու և պաշտպանելու հավասար հնարավորություններով: Դատական ակտի հիմքում կարող են դրվել միայն այնպիսի ապացույցներ, որոնց հետազոտման ընթացքում կողմերից յուրաքանչյուրի համար ապահովվել են հավասար պայմաններ:

5. Դատարանը կաշկանդված է մեղադրանքի հիմքում դրված փաստական հանգամանքներով, սակայն կարող է կաշկանդված չլինել մեղադրյալին վերագրվող արարքին տրված

իրավական գնահատականով: Օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման վերաբերյալ կողմերի դիրքորոշումները դատարանի համար պարտադիր չեն:

Հոդված 22. Պատշաճ ապացուցումը

1. Քրեական վարույթի համար նշանակություն ունեցող ցանկացած հանգամանք պետք է հաստատվի պատշաճ ապացույցների բավարար համակցությամբ:

2. Եզրափակիչ դատավարական ակտը պետք է հիմնվի հետազոտված ապացույցների ազատ և բարեխիղճ գնահատման վրա:

3. Մեղադրանքը կազմող յուրաքանչյուր փաստական հանգամանք պետք է հիմնավորվի ապացույցների այնպիսի ծավալով, որը կբացառի դրա ապացուցվածության վերաբերյալ ցանկացած հիմնավոր կասկած: Դատավճիռ կայացնելիս պետք է հաշվի առնվի անհրաժեշտ և հնարավոր ապացույցների բացակայությունը:

4. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է հանգամանորեն ստուգել ի պաշտպանություն մեղադրյալի բերված և պատշաճ ձևակերպված փաստարկները:

5. Հանցագործության համար անձի մեղավորության մասին հետևությունը չի կարող հիմնվել ենթադրությունների վրա. այն պետք է հաստատվի փոխկապակցված վերաբերելի, թույլատրելի, հավաստի ապացույցների ամբողջությամբ:

6. Խոստովանական ցուցմունքը չի կարող անձին դատապարտելու հիմք հանդիսանալ, եթե այն չի հիմնավորվել պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում հետազոտված ապացույցների բավարար ամբողջությամբ:

7. Մեղադրյալի դատապարտումը չի կարող միայն կամ առավելապես հիմնվել այնպիսի անձի ցուցմունքի վրա, որի հակընդդեմ հարցման հնարավորություն տվյալ մեղադրյալը կամ նրա պաշտպանը կամ ներկայացուցիչը չեն ունեցել:

Հոդված 23. Դատական պաշտպանության ապահովումը

1. Ոչ ոք չի կարող զրկվել իր գործն այն դատարանում և այն դատավորի կողմից քննվելու իրավունքից, որոնց ընդդատությանը կամ իրավասությանն այն վերապահված է օրենքով:

2. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար դատաքննության իրավունք:

3. Յուրաքանչյուր ոք, ում ենթադրյալ հանցագործությամբ վնաս է պատճառվել, սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով ունի հանցանք կատարած անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու և հանցագործությամբ իրեն պատճառված վնասը հատուցելու պահանջով դատարան դիմելու իրավունք:

4. Վարույթի հանրային մասնակիցների վարութային ակտերը, որոնք առնչվում են անձի իրավունքներին և ազատություններին, սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով ենթակա են դատական ստուգման:

Հոդված 24. Վարույթի ողջամիտ ժամկետը

1. Նախաքննությունը և դատաքննությունը պետք է ավարտվեն ողջամիտ ժամկետում:
2. Մեղադրյալն ունի ողջամիտ ժամկետում դատարանի առջև կանգնելու իրավունք:
3. Անձին անազատության մեջ պահելու ժամկետը պետք է սահմանափակվի ամենակարճ անհրաժեշտ ժամանակահատվածով:
4. Իր վարույթում գտնվող քրեական գործերի քննության հաջորդականությունը որոշելիս դատավորը նախապատվությունը պետք է տա այն վարույթին, որով`
  - 1) մեղադրյալը գտնվում է կալանքի տակ.
  - 2) մեղադրյալն ավելի երկար է գտնվում անազատության մեջ` համեմատ այլ վարույթով ներգրավված մեղադրյալների:
5. Սույն հոդվածի 4-րդ մասում նախատեսված տարբերակիչ հատկանիշների բացակայության դեպքում տվյալ դատավորի կողմից քրեական գործերի քննության հաջորդականությունը որոշվում է` հաշվի առնելով քրեական գործերը դատարանում ստանալու ժամկետները:

Հոդված 25. Կրկին դատվելու անթույլատրելիությունը

1. Ոչ ոք չպետք է Հայաստանի Հանրապետության իրավագործության շրջանակներում կրկին դատվի կամ պատժվի այն արարքի համար, որի համար նա օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով արդարացվել կամ դատապարտվել է:
2. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին քրեական հետապնդման մարմնի օրինական ուժի մեջ մտած որոշման առկայությունը բացառում է քրեական հետապնդումը նորոգելը:
3. Անձի վիճակի բարելավման պահանջով վարույթը եզրափակող ակտի վերանայումը կրկին դատվել չէ:
4. Անձի վիճակի վատթարացման պահանջի հիման վրա կրկին դատվել չէ`
  - 1) օրինական ուժի մեջ չմտած եզրափակիչ դատական ակտի կամ քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին օրինական ուժի մեջ չմտած որոշման վերանայումը կամ վերացումը.
  - 2) իրավունքի հիմնարար խախտման կամ նոր հանգամանքի հիմքով օրինական ուժի մեջ մտած եզրափակիչ դատական ակտի կամ քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին քրեական հետապնդման մարմնի օրինական ուժի մեջ մտած որոշման վերանայումը` սույն օրենսգրքով նախատեսված ժամկետներում:
5. Հանրային քրեական հետապնդում չհարուցելը կամ դադարեցնելն արգելք չէ մասնավոր քրեական հետապնդում հարուցելու համար:
6. Եթե անձին դատապարտելիս պարզվում է, որ նույն արարքի համար նրա նկատմամբ կիրառվել է վարչական կամ կարգապահական պատասխանատվության միջոց, ապա նրա

նկատմամբ պատիժ նշանակելու դեպքում այն պետք է վերացվի և հաշվի առնվի պատիժ նշանակելիս:

Հոդված 26. Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը

1. Իրավասու մարմիններն առանց անձի համաձայնության նրա վերաբերյալ տեղեկություններ կարող են հավաքել, պահել և օգտագործել միայն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, եթե դա անհրաժեշտ է վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքներ բացահայտելու համար:

2. Անձը, ում վարույթն իրականացնող մարմինն առաջարկում է հայտնել այնպիսի տեղեկություններ կամ տրամադրել այնպիսի նյութեր, որոնք հետագայում կարող են օգտագործվել կամ մեկնաբանվել ի վնաս իրեն, իր ամուսնու կամ մերձավոր ազգականի, իրավունք ունի հրաժարվել նման տեղեկություններ հայտնելուց կամ նյութեր տրամադրելուց:

3. Վարույթի ընթացքում անձի հեռախոսային հաղորդակցությունը, նամակագրությունը, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումները կարող են վերահսկվել միայն դատարանի որոշմամբ՝ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

4. Վարույթի ընթացքում անձին վերաբերող և նուտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկությունները կարող են հավաքվել միայն դատարանի որոշմամբ:

5. Բացառությամբ դեպքի վայրի զննության՝ անձի բնակարանում ապացուցողական և այլ վարութային գործողություններ կարող են կատարվել դատարանի որոշմամբ կամ տվյալ անձի համաձայնությամբ: Ամեն դեպքում, բնակարանում խուզարկությունը, առգրավումը և դեպքի վայրի զննություն չհամարվող զննությունը կարող են կատարվել միայն դատարանի որոշմամբ:

6. Վարույթի ընթացքում անձի գույքի արգելադրումը ենթակա է պարտադիր դատական ստուգման:

Հոդված 27. Վարույթի լեզուն

1. Վարույթի լեզուն գրական հայերենն է: Բացառությամբ դատարանի և վարույթի հանրային մասնակիցների՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի վարույթի ընթացքում հանդես գալ այն լեզվով, որին տիրապետում է:

2. Վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ՝ վարույթի լեզվին չտիրապետող անձին անհատույց հնարավորություն է տրվում թարգմանչի օգնությամբ իրականացնել սույն օրենսգրքով սահմանված իր բոլոր իրավունքները:

3. Վարույթի լեզվին չտիրապետող համապատասխան անձին սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ հանձնման ենթակա փաստաթղթերի պատճենները տրվում են նաև այն լեզվով, որին նա տիրապետում է:

4. Վարույթն իրականացնող մարմինն այլ լեզվով ներկայացված փաստաթուղթը վարույթի նյութերին կցվում է թարգմանչի վավերացրած հայերեն թարգմանության հետ:

Հոդված 28. Դատական վարույթի հրապարակայնությունը

1. Դատարանում վարույթը դռնբաց է, բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի:

2. Դռնբաց դատական նիստին իրավունք ունի ներկա լինել 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր ոք, իսկ դատարանի թույլտվությամբ՝ նաև 16 տարին չլրացած անձը:

3. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում դատարանն իր նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ կարող է որոշում կայացնել դատական նիստը կամ դրա մի մասը դռնփակ անցկացնելու մասին, եթե դա չի հանգեցնի հրապարակայնության սկզբունքի չարդարացված սահմանափակման:

4. Դատական վարույթի ընթացքում դատարանի կայացրած ակտերը հայտարարվում են հրապարակայնորեն: Ելնելով դռնփակ դատական նիստ անցկացնելու հիմքերից՝ դատարանի որոշմամբ դատական ակտի առանձին մասեր կարող են հրապարակայնորեն չհայտարարվել: Նշված դատական ակտերի ներածական և եզրափակիչ մասերն ամեն դեպքում հրապարակվում են:

Հոդված 29. Ոչ իրավաչափ վարքագծի արգելքը

1. Վարույթի մասնավոր մասնակիցները և վարույթին օժանդակող անձինք պետք է իրենց իրավունքներից օգտվեն և իրենց պարտականությունները կատարեն բարեխղճորեն:

2. Արգելվում է իրավունքների չարաշահումը, որը վնաս է հասցնում այլ անձանց կամ արդարադատության շահերին:

3. Իրավունքների չարաշահում թույլ տված կամ պարտականությունները չարամտորեն չկատարած անձի նկատմամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում կարող է կիրառվել նրա վարքագծին համաչափ դատավարական սանկցիա, եթե այն չկիրառելը կարող է վտանգել վարույթի բնականոն ընթացքը:

4. Մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու դեպքում նրա նկատմամբ կարող է կիրառվել խափանման միջոց կամ կիրառված խափանման միջոցը կարող է փոխարինվել ավելի խիստով:

ԲԱԺԻՆ 2. ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ՆԵՐԳՐԱԿՎԱԾ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ԵՎ ԱՆՁԻՆՔ

ԳԼՈՒԽ 4. ԴԱՏԱՐԱՆԸ

Հոդված 30. Քրեական արդարադատություն իրականացնող դատարանները

Հայաստանի Հանրապետությունում քրեական արդարադատությունն իրականացնում են միայն ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանները, վերաքննիչ քրեական դատարանը և վճռաբեկ դատարանը:

Հոդված 31. Դատարանի կազմը

1. Առաջին ատյանի դատարանում վարույթը՝ դատաքննությունը և դատական երաշխիքներով վարույթը, իրականացվում է միանձնյա:

2. Վերաքննիչ դատարանում վերաքննությունը, ինչպես նաև բացառիկ վերանայումը իրականացվում են կոլեգիալ՝ երեք դատավորի կազմով, իսկ հատուկ վերանայումը՝ միանձնյա:

3. Վճռաբեկ դատարանը՝

1) վերանայման բողոքը վերադարձնելու և առանց քննության թողնելու հարցերը լուծում է միանձնյա՝ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի մեկ դատավորի կազմով.

2) վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու կամ վարույթ ընդունելը մերժելու հարցը լուծում է կոլեգիալ՝ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի երեք դատավորի կազմով.

3) վարույթ ընդունված վճռաբեկ բողոքը քննում է կոլեգիալ՝ առնվազն հինգ դատավորի կազմով:

4. Կոլեգիալ կազմով վարույթ իրականացնող բոլոր դատավորները դատարանի կողմից լուծման ենթակա բոլոր հարցերի կապակցությամբ օժտված են հավասար լիազորություններով:

Հոդված 32. Պահեստային դատավորը

1. Եթե դատարանում մեղադրանքի քննությունը բացառիկ երկար ժամանակ է պահանջում, ապա դատարանի որոշման հիման վրա տվյալ դատարանի նախագահը այդ դատարանի դատավորների կազմից նշանակում է պահեստային դատավոր, որը պարտավոր է դատական քննության ընթացքում ներկա լինել դատական նիստերի դահլիճում: Դատարանի նախագահը կարող է պահեստային դատավոր չնշանակել, եթե գտնում է, որ տվյալ վարույթով դրա անհրաժեշտությունը բացակայում է:

2. Նույն վարույթի համար կարող է նշանակվել միայն մեկ պահեստային դատավոր:

3. Մեղադրանքը քննող դատավորի բացարկի, ինքնաբացարկի, դատավորի լիազորությունների դադարեցման կամ վարույթին նրա մասնակցությունը բացառող այլ հիմքերի առկայության դեպքում պահեստային դատավորը փոխարինում է նրան՝ շարունակելով վարույթը:

Հոդված 33. Դատարանի իրավասությունը

1. Դատարանը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավասու է՝
  - 1) քրեական գործերով իրականացնել վարույթ առաջին ատյանի, վերաքննության և վճռաբեկության կարգով.
  - 2) իրականացնել դատական երաշխիքների վարույթ.
  - 3) վարույթ իրականացնելիս կիրառել դատավարական սանկցիաներ.
  - 4) քրեական գործով վարույթ իրականացնելիս կիրառել խափանման և անվտանգության միջոցներ, գույքի արգելադրում.
  - 5) դատական ակտը հանձնել կատարման:
2. Դատարանը օրենքով նախատեսված դեպքերում իրականացնում է այլ լիազորություններ:

Հոդված 34. Նախագահողը և նրա լիազորությունները

1. Գործը միանձնյա քննող դատավորը նախագահում է դատական նիստը:
2. Վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարանում վարույթը կոլեգիալ կազմով իրականացնելիս նիստը նախագահում է դատարանի նախագահը կամ պալատի նախագահը կամ օրենքով նախատեսված կարգով՝ լիազորված դատավորը:
3. Նախագահողը նախապատրաստում և ղեկավարում է դատական նիստը, միջոցներ է ձեռնարկում ապահովելու վարույթի արդարացի իրականացումը և սույն օրենսգրքի այլ պահանջների պահպանումը, ինչպես նաև դատական նիստին ներկա գտնվող անձանց պատշաճ վարքագիծը:
4. Նախագահողը վարույթի հետ կապված բոլոր հարցերը ներկայացնում է բոլոր դատավորների լուծմանը: Որոշումն ընդունվում է դատավորների ձայների պարզ մեծամասնությամբ: Ձայները հավասար բաշխվելու դեպքում ընդունված է համարվում մեղադրյալի համար առավել բարենպաստ որոշումը:

ԳԼՈՒԽ 5. ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Հոդված 35. Վարույթի հանրային մասնակիցների ինքնուրույնությունը և պատասխանատվությունը

1. Քրեական վարույթի ընթացքում իր լիազորություններն իրականացնելիս վարույթի հանրային մասնակիցը գործում է ինքնուրույն՝ հիմնվելով օրենքի, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև իրավասու անձի հանձնարարությունների վրա: Վարույթի հանրային մասնակիցը պատասխանատու է ներքին համոզմունքի վրա հիմնված իր վարույթային ակտերի համար:
2. Դատախազը պատասխանատու է քրեական հետապնդման հարուցման, չհարուցման և դադարեցման իրավաչափության, հետաքննության և նախաքննության օրինականության, հարկադրանքի միջոցների կիրառման օրինականության, ինչպես նաև դատարանում հանրային

մեղադրանքը պաշտպանելու կամ պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու համար անհրաժեշտ հանգամանքների վերհանման համար:

3. Քննչական մարմնի ղեկավարը պատասխանատու է նախաքննության արդյունավետության, այդ թվում՝ դրա պատշաճ կազմակերպման համար:

4. Քննիչը պատասխանատու է նախաքննության համակողմանիության, դրա բնականոն ընթացքի, քննչական գործողություններն օրենքով սահմանված կարգով ու ժամանակին կատարելու համար:

5. Հետաքննության մարմինը պատասխանատու է գաղտնի քննչական գործողությունները և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները օրենքով սահմանված կարգով, ժամանակին և արդյունավետ կատարելու համար:

Հոդված 36. Վարույթի հանրային մասնակիցների փոխհարաբերությունները

1. Վերադաս դատախազն իրավասու է հանձնարարություն տալ հսկող դատախազին՝ նրա իրավասության ներքո գտնվող ցանկացած հարցի կապակցությամբ:

2. Իր իրավասության սահմաններում վերադաս դատախազի տված հանձնարարությունը պարտադիր է հսկող դատախազի համար, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հսկող դատախազը գտնում է, որ նման հանձնարարությունն անօրինական է կամ անհիմն: Այդ դեպքում հսկող դատախազը, առանց վերադաս դատախազի հանձնարարությունը կատարելու, առարկություն է ներկայացնում հանձնարարություն տված դատախազի վերադասին:

3. Հսկող դատախազն իրավասու է հանձնարարություն տալ՝

1) քննչական մարմնի ղեկավարին, քննիչին կամ հետաքննության մարմնի պետին՝ նրանց կատարած անօրինական գործողությունը դադարեցնելու և (կամ) դրա հետևանքները չեզոքացնելու կապակցությամբ:

2) քննչական մարմնի ղեկավարին, քննիչին կամ հետաքննության մարմնի պետին՝ նրանց անօրինական որոշումը վերացնելու դեպքում դրա հետևանքները չեզոքացնելու կապակցությամբ:

3) քննիչին՝ քրեական հետապնդման հարուցման կամ դադարեցման հարցը լուծելու, դատարանում հանրային մեղադրանքը պաշտպանելու կամ պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու համար նշանակություն ունեցող որոշակի հանգամանքներ պարզելու կապակցությամբ:

4. Իր իրավասության սահմաններում հսկող դատախազի տված հանձնարարությունը պարտադիր է քննչական մարմնի ղեկավարի, քննիչի և հետաքննության մարմնի պետի համար, սակայն վերջիններս իրավասու են իրենց հասցեագրված հանձնարարության վերաբերյալ գրավոր առարկություն ներկայացնել վերադաս դատախազին: Քննչական մարմնի ղեկավարն իրավասու է վերադաս դատախազին գրավոր առարկություն ներկայացնել նաև տվյալ մարմնի քննիչին հասցեագրված հանձնարարության կապակցությամբ:

5. Քննչական մարմնի ղեկավարն իրավասու է հանձնարարություն տալ քննիչին՝ նախաքննության արդյունավետությանը վերաբերող ցանկացած հարցի, այդ թվում՝ կոնկրետ ապացուցողական գործողություն կատարելու կապակցությամբ:

6. Իր իրավասության սահմաններում քննչական մարմնի ղեկավարի տված հանձնարարությունը պարտադիր է քննիչի համար, սակայն վերջինս իրավասու է դրա վերաբերյալ գրավոր առարկություն ներկայացնել հսկող դատախազին՝ չկասեցնելով հանձնարարության կատարումը:

7. Քննիչն իրավասու է հանձնարարություն տալ հետաքննության մարմնին՝ նախաքննության համակողմանիությունը և բնականոն ընթացքն ապահովելու կապակցությամբ:

8. Իր իրավասության սահմաններում քննիչի տված հանձնարարությունը պարտադիր է հետաքննության մարմնի համար, սակայն հետաքննության մարմնի պետն իրավասու է դրա վերաբերյալ գրավոր առարկություն ներկայացնել հսկող դատախազին կամ քննչական մարմնի ղեկավարին՝ չկասեցնելով հանձնարարության կատարումը:

Հոդված 37. Վերադաս դատախազի լիազորությունները մինչդատական վարույթում

Մինչդատական վարույթի ընթացքում վերադաս դատախազը՝

1) առերևույթ հանցագործության հատկանիշների առկայության դեպքում կազմում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու վերաբերյալ արձանագրություն և սույն օրենսգրքով սահմանված քննչական ենթակայության կանոններին համապատասխան քննչական մարմնի ղեկավարին անհապաղ հանձնարարություն է տալիս նախաքննություն սկսելու մասին.

2) հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողությունը հանձնարարում է ստորադաս դատախազին կամ այն իրականացնում է անձամբ՝ օգտվելով սույն օրենսգրքով մինչդատական վարույթում հսկող դատախազի լիազորություններից.

3) անհրաժեշտության դեպքում հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողությունը հանձնարարում է մի քանի դատախազների և նրանց միջև կատարում աշխատանքի բաժանում.

4) իր որոշմամբ հսկող դատախազին հեռացնում է վարույթից և նախաքննության ու հետաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողության իրականացումը հանձնարարում այլ դատախազի կամ այն իրականացնում է անձամբ՝ օգտվելով սույն օրենսգրքով մինչդատական վարույթում հսկող դատախազի լիազորություններից.

5) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում իր որոշմամբ փոխում է հսկողություն իրականացնող դատախազին.

6) որոշում է կայացնում հսկող դատախազին հայտնված բացարկի, ինչպես նաև նրա ինքնաբացարկի կապակցությամբ.

7) մի քանի քննչական մարմինների ղեկավարներին հանձնարարում է վարույթը իրականացնել համատեղ քննչական խմբի կողմից.

8) իր որոշմամբ վարույթը շարունակելը հանձնարարում է նախաքննության մեկ այլ մարմնի՝ համակողմանի և անաչառ նախաքննություն ապահովելու նպատակով.

9) հսկող դատախազի առաջարկությամբ դիմում է իրավասու մարմիններին քրեական հետապնդման անձեռնմխելիությունից օգտվող անձանց նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու կամ նրանց կալանավորելու թույլտվություն ստանալու միջնորդություններով.

10) վերացնում է հսկող դատախազի անօրինական կամ անհիմն որոշումները և հանձնարարությունները.

11) որոշում է կայացնում հսկող դատախազի հանձնարարությունների կամ վարութային ակտերի վերաբերյալ հետաքննության մարմնի, քննիչի կամ քննչական մարմնի ղեկավարի առարկությունների կապակցությամբ, ինչպես նաև վերադաս դատախազի հանձնարարությունների կամ վարութային ակտերի վերաբերյալ հսկող դատախազի առարկությունների կապակցությամբ.

12) որոշում է կայացնում հսկող դատախազի վարութային ակտերի դեմ բերված վարույթի մասնավոր մասնակիցների կամ այլ անձանց բողոքների կապակցությամբ.

13) մինչդատական վարույթի ընթացքում իրականացնում է սույն օրենսգրքով իր իրավասությանը վերապահված այլ լիազորություններ:

Հոդված 38. Հսկող դատախազի լիազորությունները մինչդատական վարույթում

1. Մինչդատական վարույթի ընթացքում հսկող դատախազը՝

1) ստուգում է ենթադրյալ հանցավոր դեպքերի վերաբերյալ հաղորդումների ընդունման և արձանագրման մասին օրենքի պահանջների կատարումը.

2) ստուգման համար հետաքննության մարմնից գրավոր պահանջում է քրեական վարույթի ընթացքում իրականացված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և գաղտնի քննչական գործողությունների վերաբերյալ՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով դատախազին տրամադրման ենթակա փաստաթղթերը կամ այդպիսիք ստուգում է դրանց գտնվելու վայրում.

3) ստուգման համար քննիչից գրավոր պահանջում է նախաքննության ընթացքի մասին տեղեկություններ, քրեական վարույթի նյութերը կամ այդպիսիք ստուգում է դրանց գտնվելու վայրում.

4) անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու, քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու կամ վերսկսելու, քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին քննիչի միջնորդության հիման վրա կայացնում է համապատասխան որոշում.

5) վարույթի նյութերի հիման վրա իր նախաձեռնությամբ որոշում է կայացնում որպես մեղադրյալ ներգրավելու, քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին.

6) որոշում է կայացնում հետաքննիչին, հետաքննության մարմնի պետին, քննիչին, քննչական մարմնի ղեկավարին հայտնված բացարկի, ինչպես նաև վերջիններիս ինքնաբացարկի կապակցությամբ.

7) իրավասու է սույն օրենսգրքի պահանջների պահպանմամբ մասնակցել մեղադրյալի հարցաքննությանը.

8) որոշում է կայացնում քննիչի հանձնարարությունների վերաբերյալ հետաքննության մարմնի պետի առարկությունների կապակցությամբ.

9) որոշում է կայացնում քննչական մարմնի ղեկավարի հանձնարարությունների վերաբերյալ քննիչի առարկությունների կապակցությամբ.

10) վերացնում է հետաքննության մարմնի պետի, քննիչի կամ քննչական մարմնի ղեկավարի անօրինական կամ անհիմն որոշումները, ինչպես նաև քննչական մարմնի ղեկավարի կամ քննիչի անօրինական կամ անհիմն հանձնարարությունները.

11) որոշում է կայացնում հետաքննության մարմնի պետի, հետաքննիչի, քննիչի կամ քննչական մարմնի ղեկավարի վարույթին ակտերի դեմ վարույթի մասնավոր մասնակիցների կամ այլ անձանց բերած բողոքների կապակցությամբ.

12) քրեական վարույթի ընթացքում օրենքի կոպիտ խախտում թույլ տալու դեպքում հետաքննության մարմնի պետին, հետաքննիչին կամ քննիչին հեռացնում է տվյալ վարույթին մասնակցելուց, սակայն չի կարող որոշում կայացնել նրա փոխարեն այլ անձ նշանակելու մասին.

13) իրավասու վերադաս դատախազին առաջարկում է դիմել իրավասու մարմիններին՝ քրեական հետապնդման անձեռնմխելիությունից օգտվող անձանց նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու կամ նրանց կալանավորելու թույլտվություն ստանալու միջնորդություններով.

14) հաստատում է մեղադրական եզրակացությունը, մեղադրական ակտը կամ եզրափակիչ ակտը և քրեական գործը հանձնում է դատարանին՝ դատաքննություն կատարելու համար, հաստատում է քրեական վարույթը կարճելու մասին քննիչի որոշումը.

15) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում իր որոշմամբ չի հաստատում մեղադրական եզրակացությունը, մեղադրական ակտը, եզրափակիչ ակտը կամ քրեական վարույթը կարճելու մասին քննիչի որոշումը և քրեական գործը վերադարձնում է քննչական մարմնի ղեկավարին՝ վարույթը շարունակելու հանձնարարությամբ.

16) սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում իրավասու է հետ վերցնել քննիչի՝ դատարան ներկայացրած միջնորդությունը կամ մասնակցել դատական երաշխիքների վարույթին.

17) ստորագրում է մինչդատական համագործակցության վերաբերյալ համաձայնագիր.

18) իր որոշմամբ անհապաղ վերացնում է անձի իրավունքների կամ ազատությունների ցանկացած ոչ իրավաչափ սահմանափակում, այդ թվում՝ ազատում է ոչ իրավաչափ պահվող անձանց.

19) սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով որոշում է կայացնում պարզեցված նախաքննությամբ քննվող վարույթը ընդհանուր կարգով իրականացնելու վերաբերյալ.

20) վերադաս դատախազի վարույթին ակտի վերաբերյալ առարկություն է ներկայացնում նրա վերադաս դատախազին.

21) մինչդատական վարույթի ընթացքում իրականացնում է սույն օրենսգրքով իր իրավասությամբ վերապահված այլ լիազորություններ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի իմաստով՝ քրեական վարույթի ընթացքում թույլ տված օրենքի կոպիտ խախտումներն են՝

1) Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու հիմնական իրավունքի կամ ազատության խախտումը.

2) նախաքննության բնականոն ընթացքը խաթարող խախտումը.

3) հսկող դատախազի հանձնարարությունները պարբերաբար չկատարելը:

Հոդված 39. Դատախազի լիազորությունները դատական վարույթի ընթացքում

1. Դատախազն իրավունք ունի՝

1) հայտնել բացարկներ.

2) հարուցել միջնորդություններ.

3) օրենքով սահմանված կարգով ներկայացնել քրեական վարույթին առնչվող առարկաներ և փաստաթղթեր.

4) ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված կարգով պահանջել քրեական վարույթին առնչվող առարկաներ և փաստաթղթեր, եթե դրանք անհրաժեշտ են վարույթի մասնավոր մասնակիցների ներկայացրած նոր ապացույցների վերաբերյալ դիրքորոշում հայտնելու համար.

5) առարկել դատական վարույթի մասնակիցների կամ դատարանի գործողությունների կամ անգործության դեմ.

6) ապացույցների հետազոտման արդյունքում փոխել մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը.

7) մեղադրական վերդիկտից հետո դիրքորոշում հայտնել նշանակման ենթակա պատժի վերաբերյալ.

8) ներկայացնել դիտողություններ դատական նիստի արձանագրության վերաբերյալ.

9) սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով բողոքարկել դատական ակտերը.

10) վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններում մասնակցել դատական նիստին.

11) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

2. Դատախազը պարտավոր է՝

1) առաջին ատյանի դատարանում մասնակցել դատաքննությանը, հանդես գալ բացման խոսքով և եզրափակիչ ելույթով.

2) մասնակցել ապացույցների և քրեական վարույթի այլ նյութերի հետազոտմանը.

3) դիրքորոշում հայտնել համաձայնեցման վարույթ կիրառելու միջնորդության վերաբերյալ.

4) ի պաշտպանություն պետության գույքային շահերի՝ մեղադրյալի կամ վերջինիս գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձի դեմ հարուցել հայց.

5) կարծիք հայտնել վարույթի ընթացքում ծագած ցանկացած հարցի վերաբերյալ.

6) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով փոփոխել կամ լրացնել մեղադրանքը.

7) ենթարկվել դատական նիստի կարգին և նախագահողի կարգադրություններին:

Հոդված 40. Քննչական մարմնի ղեկավարի լիազորությունները

1. Նախաքննության արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով քննչական մարմնի ղեկավարը՝

- 1) նախաքննության կատարումը հանձնարարում է քննիչին.
- 2) միևնույն ստորաբաժանման շրջանակներում վարույթը մի քննիչից որոշմամբ հանձնում է մյուսին: Եթե դա կարող է հանգեցնել նախաքննության կատարման վայրի փոփոխության, ապա վարույթը մի քննիչից մյուսին հանձնելը կարող է տեղի ունենալ միայն համապատասխան վերադաս դատախազի գրավոր համաձայնությամբ.
- 3) ծանոթանում է իր ենթակայության տակ գործող քննիչի կողմից իրականացվող վարույթի նյութերին.
- 4) վարույթից հեռացված քննիչին որոշմամբ փոխարինում է այլ քննիչով.
- 5) որոշում է կայացնում վարույթը քննչական խմբի կողմից իրականացնելու վերաբերյալ, վերադաս դատախազի հանձնարարությամբ՝ քննչական այլ մարմինների ղեկավարների հետ միասին կայացնում է վարույթը համատեղ քննչական խմբի կողմից իրականացնելու վերաբերյալ համատեղ որոշում.
- 6) կոնկրետ քննիչի կողմից իրականացվող վարույթով միևնույն ստորաբաժանման քննիչներին հանձնարարում է առանձին ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողությունների կատարումը, եթե բացակայում է վարույթը քննչական խմբի կողմից իրականացնելու անհրաժեշտությունը.
- 7) որոշում է կայացնում նախաքննությունն անձամբ կատարելու մասին՝ օգտվելով քննիչի համար սույն օրենսգրքով սահմանված բոլոր լիազորություններից.
- 8) հետևում է քննիչի կողմից ապացուցողական և այլ վարութային գործողությունների, դատախազի որոշումների, դատախազի և իր հանձնարարությունների կատարմանը, քրեական հետապնդման և կալանավորման ժամկետների պահպանմանը.
- 9) ապահովում է վերադարձված քրեական գործով վարույթը շարունակելու մասին դատախազի հանձնարարության կատարումը.
- 10) հսկող դատախազի վարութային ակտի, այդ թվում՝ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման վերաբերյալ առարկություն է ներկայացնում վերադաս դատախազին.
- 11) իրականացնում է սույն օրենսգրքով իր իրավասությանը վերապահված այլ լիազորություններ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որոշումների ու հանձնարարությունների պատճենները քննչական մարմնի ղեկավարն անհապաղ ուղարկում է հսկող դատախազին:

Հոդված 41. Քննիչի լիազորությունները

Քննիչը՝

1) առերևույթ հանցագործության հատկանիշների առկայության դեպքում կազմում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու վերաբերյալ արձանագրություն և անհապաղ ձեռնամուխ լինում նախաքննության իրականացմանը՝ այդ մասին գրավոր տեղեկացնելով իրավասու դատախազին.

2) ինքնուրույն ուղղություն է տալիս նախաքննությանը, ընդունում անհրաժեշտ որոշումներ, սույն օրենսգրքին համապատասխան՝ կատարում է քննչական և այլ վարույթային գործողություններ.

3) նախաքննության ընթացքում ենթադրյալ այլ հանցագործության հատկանիշներ հայտնաբերելու դեպքում այդ մասին անհապաղ գրավոր տեղեկացնում է հսկող դատախազին.

4) որոշում է կայացնում անձին ձերբակալելու կամ ձերբակալված անձին ազատ արձակելու մասին.

5) դիմում է դատարան սույն օրենսգրքով սահմանված հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու, կալանքի ժամկետը երկարացնելու, քննչական և գաղտնի քննչական գործողություններ կատարելու միջնորդություններով՝ միջնորդության պատճենն անհապաղ ուղարկելով հսկող դատախազին.

6) հսկող դատախազի համաձայնությամբ կամ հանձնարարությամբ ազատ է արձակում կալանավորված մեղադրյալին.

7) սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում վերացնում է անձի իրավունքների կամ ազատությունների ոչ իրավաչափ սահմանափակումները.

8) իր իրավասության սահմաններում որոշում է կայացնում խափանման միջոց կիրառելու, փոխելու, վերացնելու մասին.

9) միջոցներ է ձեռնարկում ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցումը, գույքի հնարավոր բռնագրավումը և դատական ծախսերի հատուցումն ապահովելու համար.

10) հետաքննության մարմնին տալիս է գաղտնի քննչական գործողություններ և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ իրականացնելու վերաբերյալ հանձնարարություններ.

11) հետաքննության մարմնից պահանջում է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և գաղտնի քննչական գործողությունների արդյունքները.

12) հետաքննության մարմնին հանձնարարում է կատարել ձերբակալման, կալանավորման վերաբերյալ որոշումները, ինչպես նաև հետաքննության մարմնից աջակցություն է ստանում ապացուցողական և այլ վարույթային գործողություններ կատարելիս.

13) անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու, քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու կամ վերսկսելու, քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու միջնորդություն է ներկայացնում հսկող դատախազին.

14) որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին հսկող դատախազի որոշման հիման վրա մեղադրանք է ներկայացնում.

15) որոշում է կայացնում տուժող, օրինական ներկայացուցիչ չհանաչելու մասին.

16) ապահովում է վարույթին փաստաբանի մասնակցությունը որպես պաշտպան կամ լիազոր ներկայացուցիչ.

17) վարույթ է ներգրավում վկա, փորձագետ, թարգմանիչ, ընթերակա.

18) իր իրավասության սահմաններում որոշում է կայացնում վարույթի մասնավոր մասնակիցների միջնորդությունների կապակցությամբ.

19) վարույթի մասնավոր մասնակիցների ներկայացրած առարկաները կամ փաստաթղթերը որպես ապացույց կցում է վարույթի նյութերին, իսկ սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով որոշում է կայացնում այդ առարկաների կամ փաստաթղթերի անթույլատրելիության կամ ոչ վերաբերելիության մասին.

20) որոշում է կայացնում ընթերակային, թարգմանչին, փորձագետին հայտնած բացարկի կապակցությամբ.

21) սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով պաշտպանին, լիազոր ներկայացուցչին, օրինական ներկայացուցչին կամ վկայի փաստաբանին ազատում է վարույթին մասնակցելուց կամ հսկող դատախազի հաստատմամբ հեռացնում է վարույթից.

22) հսկող դատախազի հանձնարարության կամ վարութային ակտի վերաբերյալ առարկություն է ներկայացնում վերադաս դատախազին՝ չկասեցնելով հանձնարարության կամ որոշման կատարումը.

23) վարույթը կարճելու կամ նախաքննությունն այլ կերպ ավարտելու, հարկադրանքի միջոց կիրառելու մասին հսկող դատախազի հանձնարարության, ինչպես նաև ձերբակալման ներքո չգտնվող անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին հսկող դատախազի որոշման հետ համաձայն չլինելու դեպքում առանց այն կատարելու դրա վերաբերյալ առարկություն է ներկայացնում վերադաս դատախազին.

24) քննչական մարմնի ղեկավարի վարութային ակտի վերաբերյալ առարկություն է ներկայացնում հսկող դատախազին՝ չկասեցնելով որոշման կատարումը.

25) որոշում է կայացնում քրեական վարույթը կարճելու մասին՝ այն ներկայացնելով հսկող դատախազի հաստատմանը.

26) կազմում է մեղադրական եզրակացություն, մեղադրական ակտ կամ եզրափակիչ ակտ՝ այն ներկայացնելով հսկող դատախազի հաստատմանը.

27) քննչական մարմնի ղեկավարի հանձնարարությամբ շարունակում է վարույթը դատախազի կողմից վերադարձված քրեական գործով.

28) իրականացնում է սույն օրենսգրքով իր իրավասությանը վերապահված այլ լիազորություններ:

Հոդված 42. Հետաքննության մարմնի լիազորությունները

1. Հետաքննիչը՝

1) «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքին համապատասխան՝ իրականացնում է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ.

2) սույն օրենսգրքին համապատասխան՝ կատարում է գաղտնի քննչական գործողություններ.

3) օժանդակում է ապացուցողական և այլ վարությամբ գործողությունների կատարմանը.

4) օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և գաղտնի քննչական գործողությունների արդյունքներն օրենքով նախատեսված կարգով ներկայացնում է քննիչին.

5) հետաքննության կատարման ընթացքում նոր հանցագործության հատկանիշներ հայտնաբերելու դեպքում անհապաղ գրավոր տեղեկացնում է քննիչին.

6) հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում կատարում է ձերբակալում և դրան ուղեկցող անձնական խուզարկություն՝ այդ մասին անհապաղ հայտնելով իրավասու դատախազին.

7) մինչև հետաքննության մարմնի վարչական շենք բերելը անհապաղ ազատ է արձակում է իր նախաձեռնությամբ ձերբակալված անձին, եթե վերանում է այդ անձին արգելանքի տակ պահելու անհրաժեշտությունը՝ այդ մասին անհապաղ հայտնելով հետաքննության մարմնի պետին.

8) միջոցներ է ձեռնարկում քրեական վարույթի համար նշանակություն ունեցող առարկաները և փաստաթղթերը, ինչպես նաև դեպքի վայրը պահպանելու ուղղությամբ.

9) իրականացնում է սույն օրենսգրքով և «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով իր իրավասությանը վերապահված այլ լիազորություններ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետերով նախատեսված լիազորությունները հետաքննիչն իրականացնում է բացառապես քննիչի հանձնարարությամբ:

3. Հետաքննության մարմնի պետը՝

1) իր իրավասության սահմաններում կազմակերպում և ապահովում է հետաքննիչի կողմից սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված լիազորությունների իրականացումը.

2) անձամբ իրականացնում է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված լիազորությունները.

3) քննիչի հանձնարարության հիման վրա կամ սեփական նախաձեռնությամբ որոշում է կայացնում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ իրականացնելու մասին.

4) հսկող դատախազին կամ քննչական մարմնի ղեկավարին առարկություն է ներկայացնում քննիչի վարությամբ ակտի վերաբերյալ՝ չկասեցնելով որոշման կատարումը.

5) դատախազի գրավոր պահանջով նրա ստուգմանն է ներկայացնում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և գաղտնի քննչական գործողությունների իրականացման վերաբերյալ՝ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով դատախազին տրամադրման ենթակա փաստաթղթերը.

6) անհապաղ ազատ է արձակում հետաքննիչի նախաձեռնությամբ ձերբակալված և հետաքննության մարմնի վարչական շենքում գտնվող անձին, եթե վերանում է այդ անձին արգելանքի տակ պահելու անհրաժեշտությունը՝ այդ մասին անհապաղ հայտնելով իրավասու դատախազին.

7) իրականացնում է սույն օրենսգրքով և «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով իրեն վերապահված այլ լիազորություններ:

Հոդված 43. Մեղադրյալի իրավունքները և պարտականությունները

1. Մեղադրյալը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝

1) իրեն ձերբակալելուց կամ մեղադրանք ներկայացնելուց հետո անհապաղ անվճար ստանալ սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված իր իրավունքների մասին գրավոր ծանուցում և պարզաբանում.

2) իր համար հասկանալի լեզվով, անհապաղ ու հանգամանորեն տեղեկացվել իրեն ներկայացվող մեղադրանքի փաստական հանգամանքների և իրավական գնահատականի մասին, իսկ արգելանքի վերցվելու դեպքում՝ նաև իրեն ազատությունից զրկելու հիմքերի և պատճառների մասին.

3) մեղադրանք ներկայացնելուց հետո անհապաղ անվճար ստանալ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման, իսկ արգելանքի վերցվելու դեպքում՝ ձերբակալման կամ կալանավորման որոշումների պատճենները.

4) ձերբակալումից կամ կալանավորումից հետո անհապաղ, սակայն ոչ ուշ, քան վեց ժամվա ընթացքում իր կողմից ընտրված անձին, իսկ զինծառայող լինելու դեպքում՝ նաև հրամանատարին տեղյակ պահել իր գտնվելու վայրի մասին.

5) ձերբակալման կամ կալանավորման դեպքում պահանջել անվճար բժշկական զննում և ստանալ անվճար եզրակացություն, ինչպես նաև իր ընտրությամբ հրավիրել բժիշկ և անարգել հաղորդակցվել նրա հետ՝ առանց տեսողական կամ լսողական վերահսկման.

6) պահպանել լռություն կամ ցուցմունք տալ պաշտպանի ներկայությամբ.

7) ձերբակալման կամ մեղադրանք ներկայացնելու պահից իր ընտրությամբ ունենալ պաշտպան կամ պաշտպանվել ինքնուրույն, իսկ պաշտպանի ծառայության դիմաց վճարելու համար միջոցներ չունենալու դեպքում՝ ունենալ պետական միջոցների հաշվին նշանակված պաշտպան.

8) խորհրդապահական կարգով (կոնֆիդենցիալ), անարգել տեսակցել իր պաշտպանի հետ՝ առանց տեսակցությունների թվի և տևողության կամայական սահմանափակման.

9) մինչև ցուցմունք տալը գրավոր տեղեկացվել իր, ամուսնու և մերձավոր ազգականների վերաբերյալ ցուցմունք չտալու իր իրավունքի, ինչպես նաև այն մասին, որ իր ցուցմունքը կարող է օգտագործվել որպես ապացույց.

10) հակընդդեմ հարցման ենթարկել իր դեմ վկայած անձանց կամ, որ այդ անձինք ենթարկվեն հակընդդեմ հարցման, ինչպես նաև, որ իր օգտին վկայող անձինք կանչվեն և հարցաքննվեն նույն պայմաններով, ինչ իր դեմ վկայած անձինք.

11) մասնակցել իր կամ պաշտպանի միջնորդությամբ կատարվող ապացուցողական և այլ վարութային գործողություններին, եթե դա չի վնասի այլ անձանց կամ արդարադատության շահերին.

12) ստանալ վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը՝ իր կամ պաշտպանի միջնորդությամբ կատարվող ապացուցողական գործողությանն իր մասնակցությունը չթույլատրելու մասին.

13) վարույթի նյութերին կցելու և հետազոտելու համար ներկայացնել ապացույցներ.

14) հայտարարել իր մեղավորության կամ անմեղության մասին.

15) հարուցել միջնորդություններ.

16) հայտնել բացարկներ.

17) առարկել վարույթի հանրային մասնակիցների գործողությունների դեմ.

18) ծանոթանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարութային գործողության արձանագրությանը, դիտողություններ ներկայացնել այդ արձանագրությունում գրառումների ճշտության և լրիվության կապակցությամբ, ծանոթանալ դատական նիստի արձանագրությանը և ներկայացնել դրա վերաբերյալ իր դիտողությունները, ապացուցողական և այլ վարութային գործողությանը մասնակցելու, դատական նիստին ներկա գտնվելու դեպքում պահանջել համապատասխան արձանագրության մեջ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին գրառումներ.

19) իր խնդրանքով անվճար ստանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարութային գործողության արձանագրության պատճենը.

20) ծանոթանալ իր նկատմամբ խափանման միջոց կամ հարկադրանքի այլ միջոց կիրառելու, փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշումներին, իսկ իր խնդրանքով՝ նաև անվճար ստանալ այդ որոշումների, ինչպես նաև փորձագետի եզրակացության պատճենը.

21) անվճար ստանալ մեղադրական եզրակացության, մեղադրական ակտի կամ եզրափակիչ ակտի, քրեական հայցի, գույքային հայցի, ինչպես նաև եզրափակիչ դատական ակտի պատճենը.

22) նախաքննության ավարտման պահից ծանոթանալ վարույթի բոլոր նյութերին, դրանցից անվճար պատճեններ ստանալ կամ դուրս գրել ցանկացած տեղեկություն.

23) դատարանին միջնորդել կիրառելու համաձայնեցման վարույթ.

24) հսկող դատախազին միջնորդել կիրառելու համագործակցության վարույթ.

25) դատական նիստի անցկացման վայրի և ժամանակի մասին ստանալ պատշաճ ծանուցում.

26) ներկա լինել առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների դատական նիստերին, մասնակցել ապացույցների հետազոտմանը, հանդես գալ բացման խոսքով, եզրափակիչ ելույթով և եզրափակիչ հայտարարությամբ.

27) բողոքարկել վարույթի հանրային մասնակիցների և դատարանի վարութային ակտերը, այդ թվում՝ եզրափակիչ դատավարական ակտերը.

28) հետ վերցնել իր ներկայացրած բողոքը.

29) տեղեկացվել վարույթի այլ մասնակցի կողմից բերված և իր շահերին առնչվող վերանայման բողոքի մասին, դրա վերաբերյալ ներկայացնել պատասխան.

30) դատական նիստում կարծիք հայտնել վարույթի այլ մասնակիցների միջնորդությունների և հայտարարությունների վերաբերյալ.

31) առարկել վարույթի այլ մասնակիցների կամ դատական նիստը նախագահողի գործողությունների դեմ.

32) ստանալ վարույթի հանրային մասնակիցների կամ դատարանի անօրինական գործողությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցում.

33) իր, ինչպես նաև իր ընտանիքի անդամի կամ այլ մերձավոր անձի կյանքին, առողջությանը և իրավաչափ շահերին սպառնացող վտանգի դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնից հայցել հատուկ պաշտպանություն.

34) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

3. Մեղադրյալը պարտավոր է՝

1) ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով.

2) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել բժշկական հետազոտության, մատնադրոշմման, անձնական խուզարկության, քննման և փորձաքննության, լուսանկարվել կամ փորձաքննության համար հանձնել սույն օրենսգրքով նախատեսված նմուշներ.

3) չխոչընդոտել քրեական վարույթին, այդ թվում՝ ապօրինի չմիջամտել ապացուցման գործընթացին.

4) այլ վայր մեկնելիս վարույթն իրականացնող մարմնին նախապես տեղեկացնել իր գտնվելու նոր վայրի և իր հետ հաղորդակցվելու միջոցների մասին.

5) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին:

Հոդված 44. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչը

1. Անձն իրավունք ունի ճանաչվելու իր անչափահաս կամ անգործունակ՝ որպես մեղադրյալ ներգրավված երեխայի, որդեգրվածի, խնամարկյալի կամ հոգաբարձյալի օրինական ներկայացուցիչ: Առանց խնամքի մնացած անչափահաս մեղադրյալի իրավաչափ շահերը ներկայացնելու համար որպես օրինական ներկայացուցիչ է ներգրավվում խնամակալության և հոգաբարձության իրավասու մարմնի աշխատակիցը:

2. Անձը մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչ է ճանաչվում վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ:

3. Վարույթն իրականացնող մարմինը որոշմամբ թույլատրում է վարույթին որպես մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչ մասնակցելու նրա ծնողներից, որդեգրողներից, խնամակալներից կամ հոգաբարձուներից, որպես կանոն, միայն մեկին: Ընդ որում, որպես օրինական ներկայացուցիչ պետք է թույլատրվի մասնակցել այն ծնողին, որդեգրողին, խնամակալին կամ հոգաբարձուին, ում թեկնածությունն իր համաձայնության առկայության դեպքում պաշտպանում են մյուսները:

4. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչն ունի մեղադրյալի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները, բացառությամբ մեղադրյալի անձից անբաժանելի իրավունքների և պարտականությունների:

5. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի նաև՝

1) իմանալ, թե ինչու է մեղադրվում մեղադրյալը.

2) իմանալ մեղադրյալին վարույթն իրականացնող մարմին հրավիրելու մասին և ուղեկցել ազատության մեջ կամ տնային կալանքի տակ գտնվող մեղադրյալին.

3) մասնակցել մեղադրանք ներկայացնելուն.

4) մասնակցել մեղադրյալի հարցաքննությանը, ինչպես նաև նրա մասնակցությամբ կատարվող այլ ապացուցողական գործողություններին:

6. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչն իրավունք չունի կատարելու մեղադրյալի շահերին հակասող որևէ գործողություն:

7. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչն իր իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ:

8. Մեղադրյալի օրինական ներկայացուցիչը կարող է հրավիրվել և հարցաքննվել որպես վկա:

Հոդված 45. Քրեական վարույթին պաշտպանի մասնակցության հիմքերը և պայմանները

1. Փաստաբանը քրեական վարույթին որպես պաշտպան մասնակցում է՝

1) մեղադրյալի, նրա օրինական ներկայացուցչի, մերձավոր ազգականի հրավերով, ինչպես նաև այլ անձանց հրավերով՝ մեղադրյալի հետագա գրավոր համաձայնությամբ.

2) Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատի կողմից նշանակվելով՝ վարույթն իրականացնող մարմնի գրավոր պահանջի հիման վրա:

2. Վարույթն իրականացնող մարմինը Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատից պահանջում է պաշտպան նշանակել, եթե՝

1) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում պաշտպանի մասնակցությունը վարույթին պարտադիր է, իսկ մեղադրյալը պաշտպան չունի.

2) մեղադրյալը հայտարարում է, որ չունի բավարար միջոցներ պաշտպանի ծառայությունների դիմաց վճարելու համար:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում պաշտպանի նշանակում նախաձեռնելուց առաջ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է մեղադրյալին առաջարկել նրա ընտրությամբ հրավիրել պաշտպան:

4. Վարույթն իրականացնող մարմինն իրավունք չունի որպես պաշտպան հրավիրելու համար երաշխավորել որևէ փաստաբանի:

5. Պաշտպանության ստանձնումը հաստատելու համար պաշտպանը վարույթն իրականացնող մարմնին ներկայացնում է՝

1) անձը հաստատող փաստաթուղթ.

2) փաստաբան լինելու հանգամանքը հավաստող փաստաթուղթը.

3) իր լիազորությունները հաստատող և սույն օրենսգրքով պաշտպան հրավիրելու իրավունք ունեցող անձի ստորագրությամբ վավերացված փաստաթուղթը կամ պաշտպան նշանակելու մասին իրավասու մարմնի որոշումը:

6. Միևնույն վարույթի շրջանակներում նույն պաշտպանը կարող է ներկայացնել միայն մեկ մեղադրյալի, բացառությամբ երբ նման արգելքը ողջամտորեն կարող է վտանգել արդարադատության շահը, և միաժամանակ երկու կամ ավելի մեղադրյալներ կամավոր, գիտակցաբար և զրավոր հրաժարվել են առանձին պաշտպաններով ներկայացվելու հնարավորությունից:

7. Նույն մեղադրյալը կարող է ունենալ մեկից ավելի պաշտպաններ: Վարույթային գործողությանը մեղադրյալի բոլոր պաշտպանների մասնակցությունը պարտադիր չէ: Վարույթային գործողությունը, որին պաշտպանի մասնակցությունն պարտադիր է, չի կարող անօրինական ճանաչվել, եթե համապատասխան մեղադրյալի ոչ բոլոր պաշտպաններն են մասնակցել տվյալ գործողությանը:

Հոդված 46. Պաշտպանի պարտադիր մասնակցությունը

1. Վարույթին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է ձերբակալվածին ազատությունից փաստացի գրկելուց հետո վեց ժամը լրանալու պահից կամ անձին մեղադրանք ներկայացնելու պահից, քանի դեռ մեղադրյալը սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում և կարգով չի հրաժարվել պաշտպանից:

2. Վարույթն իրականացնող մարմինը չի ընդունում պաշտպանից մեղադրյալի հրաժարվելը կամ անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում վարույթին պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու համար, եթե՝

1) մեղադրյալի համար դժվար է ինքնուրույն պաշտպանվել հոգեկան կամ ֆիզիկական ոչ լիարժեքության, ինչպես նաև բացահայտ մտավոր թերզարգացածության հետևանքով.

2) մեղադրյալը չի տիրապետում կամ ոչ բավարար չափով է տիրապետում հայերենին.

3) մեղսագրվող արարքը կատարելու պահին մեղադրյալն անչափահաս է.

4) մեղադրյալը ժամկետային զինծառայող է.

5) մեղադրյալը դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով ճանաչվել է անգործունակ.

6) տվյալ անձի նկատմամբ իրականացվում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցների կիրառման վարույթ.

7) մեղադրյալը մեղադրվում է առանձնապես ծանր հանցանք կատարելու համար.

8) մեղադրյալների շահերի միջև կան հակասություններ, և նրանցից մեկը պաշտպան ունի.

9) մեղադրյալը միջնորդել է կիրառել համաձայնեցման կամ համագործակցության վարույթ.

10) մեղադրյալի նկատմամբ կիրառվել է սույն օրենսգրքի 141-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով նախատեսված դատավարական սանկցիա.

11) վարույթն իրականացնող մարմինը պաշտպանին ազատել է հետագա վարույթին մասնակցելուց.

12) վարույթն իրականացնող մարմինը պաշտպանին հեռացրել է վարույթից.

13) դա է պահանջում արդարադատության շահը:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված դեպքերում, երբ մեղադրյալը պաշտպան չունի, վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ապահովել պաշտպանի մասնակցությունը վարույթին՝ այն պարտադիր դարձնող համապատասխան հիմքն ի հայտ գալուց անմիջապես հետո:

Հոդված 47. Պաշտպանից հրաժարվելը

1. Պաշտպանից հրաժարվելը մեղադրյալի հայտարարությունն է՝ իր պաշտպանությունն առանց որևէ պաշտպանի օգնության (անձամբ) իրականացնելու վերաբերյալ: Պաշտպանից հրաժարվելու մասին մեղադրյալի հայտարարությունը ամրագրվում է վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կազմված արձանագրության մեջ:

2. Պաշտպանից հրաժարվելը վարույթն իրականացնող մարմինն ընդունում է միայն այն դեպքում, երբ մեղադրյալն այդ մասին հայտարարել է սեփական նախաձեռնությամբ, կամավոր և վարույթին մասնակցող պաշտպանի ներկայությամբ: Մեղադրյալը պարտավոր չէ բացահայտել պաշտպանից հրաժարվելու պատճառները: Այն դեպքում, երբ պաշտպանից հրաժարվելը պայմանավորված է մեղադրյալի անվճարունակությամբ, վարույթն իրականացնող մարմինը, սույն օրենսգրքով նախատեսված կարգով անհապաղ պահանջում է պաշտպան նշանակել պետական միջոցների հաշվին:

3. Պաշտպանից հրաժարված մեղադրյալն իրավունք ունի ցանկացած պահի պահանջելու վարույթին ներգրավել նոր պաշտպան: Նոր պաշտպանի մասնակցությունը հիմք չէ վարույթը վերսկսելու համար:

4. Նոր պաշտպանից հրաժարվելու՝ մեղադրյալի կամարտահայտությունը պարտադիր չէ վարույթն իրականացնող մարմնի համար, եթե մեղադրյալը ակնհայտ չարաշահում է պաշտպանից հրաժարվելու իր իրավունքը: Այդ դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը որոշմամբ չի ընդունում պաշտպանից հրաժարվելը:

Հոդված 48. Պաշտպանի մասնակցության դադարեցումը

Պաշտպանը դադարում է որպես այդպիսին մասնակցել քրեական վարույթին, եթե՝

1) ձերբակալված անձը, մեղադրյալը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը դադարեցրել են հրավիրված պաշտպանի լիազորությունները.

2) վարույթն իրականացնող մարմինը, սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով, ընդունել է մեղադրյալի հրաժարումը պաշտպանից.

3) վարույթն իրականացնող մարմինը, հաշվի առնելով սույն օրենսգրքով նախատեսված հանգամանքները, պաշտպանին ազատել է հետագա վարույթին մասնակցելուց.

4) վարույթն իրականացնող մարմինը սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով և կարգով պաշտպանին հեռացրել է վարույթից:

Հոդված 49. Պաշտպանի իրավունքները և պարտականությունները

1. Պաշտպանը, նպատակ ունենալով պարզելու մեղադրանքը հերքող, մեղադրյալի պատասխանատվությունը բացառող կամ պատիժը և դատավարական հարկադրանքի միջոցները մեղմացնող հանգամանքները, ինչպես նաև պաշտպանելու նրա իրավունքները և իրավաչափ շահերը, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝

1) իմանալ, թե ինչու է կասկածվում պաշտպանյալը կամ ծանոթանալ նրան ներկայացված մեղադրանքին, ինչպես նաև մասնակցել նրա հարցաքննությանը.

2) առանձին, խորհրդապահական կարգով (կոնֆիդենցիալ), անարգել տեսակցել իր պաշտպանյալի հետ.

3) մասնակցել իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ կատարվող ցանկացած ապացուցողական կամ այլ վարության գործողության, մասնակցել իր կամ իր պաշտպանյալի միջնորդությամբ կատարվող ապացուցողական կամ այլ վարության գործողությանը, այլ դեպքերում քննիչի առաջարկով մասնակցել ապացուցողական կամ այլ վարության գործողությանը.

4) մեղադրյալին պարզաբանել նրա իրավունքները և ապացուցողական կամ այլ վարության գործողություն իրականացնող անձի ուշադրությունը հրավիրել նրա կողմից թույլ տրված օրենքի խախտման վրա.

5) ձեռք բերել և ներկայացնել ապացույցներ՝ վարույթի նյութերին կցելու և հետազոտելու համար.

6) համաձայնության դեպքում հարցման ենթարկել ֆիզիկական անձանց.

7) պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, անհատ ձեռնարկատերերից և իրավաբանական անձանցից պահանջել և ստանալ փաստաթղթեր կամ տեղեկություններ, եթե դրանք չեն պարունակում օրենքով պահպանվող գաղտնիք.

8) մեղադրյալի պաշտպանության իրականացման հետ կապված հատուկ գիտելիքներ պահանջող հարցերով ստանալ փորձագետի կարծիք.

9) հայտնել բացարկներ.

10) հարուցել միջնորդություններ.

11) առարկել վարույթի հանրային մասնակիցների գործողությունների դեմ.

12) ծանոթանալ իր պաշտպանյալի կամ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարության գործողության արձանագրությանը, դիտողություններ ներկայացնել այդ արձանագրությունում գրառումների ճշտության և լրիվության կապակցությամբ, ծանոթանալ դատական նիստի արձանագրությանը և ներկայացնել դրա վերաբերյալ իր դիտողությունները, ապացուցողական և այլ վարության գործողությանը մասնակցելու, դատական նիստին ներկա գտնվելու դեպքում պահանջել համապատասխան արձանագրության մեջ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին գրառումներ.

13) իր խնդրանքով ստանալ իր կամ իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարության գործողությունների արձանագրությունների պատճենները,

ինչպես նաև այն փաստաթղթերի պատճենները, որոնք իր պաշտպանյալը սույն օրենսգրքով ստանալու իրավունք ունի.

14) նախաքննության ավարտման պահից ծանոթանալ վարույթի բոլոր նյութերին, դրանցից պատճեններ ստանալ կամ գործից դուրս գրել ցանկացած տեղեկություն.

15) ներկա լինել առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական նիստերին, մասնակցել ապացույցների հետազոտմանը, հանդես գալ բացման խոսքով և եզրափակիչ ելույթով.

16) բողոքարկել վարույթի հանրային մասնակիցների և դատարանի վարութային ակտերը, այդ թվում՝ եզրափակիչ դատավարական ակտերը.

17) հետ վերցնել իր ներկայացրած բողոքը՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի.

18) տեղեկացվել վարույթի այլ մասնակցի կողմից բերված և իր պաշտպանյալի շահերին առնչվող վերանայման բողոքի մասին, դրա վերաբերյալ ներկայացնել պատասխան.

19) տուժողի հետ մեղադրյալի հաշտվելու դեպքում պաշտպանյալի հանձնարարությամբ հանդես գալ նրա անունից.

20) դատական նիստում կարծիք հայտնել վարույթի այլ մասնակիցների միջնորդությունների և հայտարարությունների վերաբերյալ.

21) առարկել վարույթի այլ մասնակիցների կամ դատական նիստը նախագահողի գործողությունների դեմ.

22) պաշտպանյալի հաշվին, իսկ մեղադրյալին պետական միջոցների հաշվին իրավաբանական օգնություն տրամադրելու դեպքում՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի հաշվին ստանալ վարձատրություն.

23) իր, ինչպես նաև իր ընտանիքի անդամի կամ այլ մերձավոր անձի կյանքին, առողջությանը և իրավաչափ շահերին սպառնացող վտանգի դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնից հայցել հատուկ պաշտպանություն.

24) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

2. Պաշտպանն իրավունք չունի՝

1) կատարել պաշտպանյալի շահերին հակասող որևէ գործողություն.

2) հակառակ պաշտպանյալի դիրքորոշման՝ ընդունել նրա առնչությունը ենթադրյալ հանցանքին կամ մեղավորությունը դրա կատարման մեջ.

3) հրապարակել պաշտպանությունն իրականացնելու ընթացքում իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունները՝ բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի.

4) սեփական նախաձեռնությամբ դադարեցնել իր լիազորությունները՝ բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի.

5) խոչընդոտել այլ պաշտպան հրավիրելուն, նշանակելուն կամ վարույթին վերջինիս մասնակցելուն.

6) վարույթին մասնակցելու իր լիազորությունները վերավստահել այլ անձի:

3. Պաշտպանն իրավունք չունի առանց պաշտպանյալի հատուկ հանձնարարության՝

1) հայտարարել տուժողի հետ պաշտպանյալի հաշտվելու մասին.

2) ընդունել մեղադրյալի դեմ ներկայացված քրեական հայցը կամ գույքային հայցը.

3) հետ վերցնել պաշտպանյալի ներկայացրած բողոքը:

4. Պաշտպանը պարտավոր է՝

1) պաշտպանությունը ստանձնելուց անմիջապես հետո այդ մասին տեղյակ պահել վարույթն իրականացնող մարմնին.

2) մեղադրյալին իրավաբանական օգնություն ցույց տալու համար ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի իրավերով.

3) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին.

4) վարույթին մասնակցելուց իրեն ազատելու խնդրանքով դիմել վարույթն իրականացնող մարմնին, եթե դա չանելն անխուսափելիորեն կվնասի պաշտպանյալի իրավաչափ շահերին:

Հոդված 50. Տուժողի իրավունքները և պարտականությունները

1. Տուժող ձանաչելու մասին որոշումը կայացնում է քննիչը կամ դատարանը:

2. Տուժողը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝

1) ծանոթանալ մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքին.

2) տալ ցուցմունք.

3) հրաժարվել ցուցմունք տալուց կամ նյութեր տրամադրելուց, եթե դրանք հետազայում կարող են օգտագործվել կամ մեկնաբանվել ի վնաս իրեն, իր ամուսնու կամ մերձավոր ազգականի.

4) վարույթի նյութերին կցելու և հետազոտելու համար ներկայացնել ապացույցներ.

5) հարուցել միջնորդություններ.

6) հայտնել բացարկներ.

7) ունենալ լիազոր ներկայացուցիչ և դադարեցնել նրա լիազորությունները.

8) անվճար ստանալ իր կարգավիճակին վերաբերող դատավարական ակտերի պատճենները.

9) առարկել վարույթի հանրային մասնակիցների գործողությունների դեմ.

10) ծանոթանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարութային գործողության արձանագրությանը, դիտողություններ ներկայացնել այդ արձանագրությունում գրառումների ճշտության և լրիվության կապակցությամբ, ծանոթանալ դատական նիստի արձանագրությանը և ներկայացնել դրա վերաբերյալ իր դիտողությունները, ապացուցողական և այլ վարութային գործողությանը մասնակցելու, դատական նիստին ներկա գտնվելու դեպքում պահանջել համապատասխան արձանագրության մեջ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին գրառումներ.

11) իր խնդրանքով անվճար ստանալ որպես մեղադրյալ ներգրավելու, քրեական հետապնդում չհարուցելու, այն դադարեցնելու կամ կասեցնելու, ինչպես նաև քրեական վարույթը

կարճելու մասին որոշումների պատճենները, մեղադրական եզրակացության, մեղադրական ակտի, եզրափակիչ ակտի կամ եզրափակիչ դատական ակտի պատճենը.

12) իր խնդրանքով ստանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարույթային գործողության արձանագրության, ինչպես նաև փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշման և փորձագետի եզրակացության պատճենները.

13) նախաքննության ավարտման պահից ծանոթանալ վարույթի բոլոր նյութերին, դրանից ստանալ պատճեններ կամ դուրս գրել ցանկացած տեղեկություն.

14) դատական նիստի անցկացման վայրի և ժամանակի մասին ստանալ պատշաճ ծանուցում.

15) ներկա լինել առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների նիստերին, մասնակցել ապացույցների հետազոտմանը, հանդես գալ եզրափակիչ ելույթով.

16) բողոքարկել վարույթի հանրային մասնակիցների և դատարանի վարույթային ակտերը, այդ թվում՝ եզրափակիչ դատավարական ակտերը.

17) հետ վերցնել իր կամ իր լիազոր ներկայացուցչի ներկայացրած բողոքը.

18) տեղեկացվել վարույթի այլ մասնակցի կողմից բերված և իր շահերին առնչվող վերանայման բողոքի մասին, դրա վերաբերյալ ներկայացնել պատասխան.

19) դատական նիստում կարծիք հայտնել վարույթի այլ մասնակիցների միջնորդությունների և հայտարարությունների վերաբերյալ.

20) առարկել վարույթի այլ մասնակիցների կամ դատական նիստը նախագահողի գործողությունների դեմ.

21) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում հաշտվել մեղադրյալի հետ.

22) իրեն ենթադրաբար պատճառված նյութական վնասը հատուցելու նպատակով գույքային հայց ներկայացնել դատարան, մինչև ապացույցների հետազոտման ավարտը փոփոխել գույքային հայցը, ինչպես նաև մինչև դատարանի առանձին սենյակ հեռանալը հրաժարվել գույքային հայցից.

23) ստանալ հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցում.

24) ստանալ վարույթի ընթացքում կրած ծախսերի հատուցում.

25) հետ ստանալ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից վերցված և իրեն պատկանող գույքը և փաստաթղթերի բնօրինակները.

26) օրենքով նախատեսված դեպքերում ազատվել իր ներկայացուցչի ծառայությունների դիմաց վճարելու պարտականությունից.

27) իր, ինչպես նաև իր ընտանիքի անդամի կամ այլ մերձավոր անձի կյանքին, առողջությանը և իրավաչափ շահերին սպառնացող վտանգի դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնից հայցել հատուկ պաշտպանություն.

28) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

3. Տուժողը պարտավոր է՝

1) ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով.

2) տալ ցուցմունք.

3) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով փորձաքննության համար հանձնել սույն օրենսգրքով նախատեսված նմուշներ, ենթարկվել քննման և փորձաքննության:

4) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել արտահիվանդանոցային փորձաքննության՝ ստուգելու համար վարույթի ընթացքում բացահայտման ենթակա հանգամանքները ճիշտ ընկալելու, հիշելու և վերարտադրելու նրա ունակությունը, եթե հիմքեր կան կասկածի տակ դնելու նրա այդպիսի ունակությունը:

5) այլ վայր մեկնելիս վարույթն իրականացնող մարմնին նախապես տեղեկացնել իր գտնվելու նոր վայրի և իր հետ հաղորդակցվելու միջոցների մասին:

6) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին:

4. Տուժողն իր իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով, եթե դա համապատասխանում է այդ իրավունքների և պարտականությունների բնույթին: Անչափահաս կամ անգործունակ տուժողի իրավունքները սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով նրա փոխարեն իրականացնում է նրա օրինական ներկայացուցիչը:

5. Տուժող ճանաչված իրավաբանական անձի իրավունքները և պարտականություններն իրականացնում է նրա օրինական ներկայացուցիչը:

6. Վարույթի ընթացքում ի հայտ եկած բավարար հիմքերի առկայության դեպքում քննիչը կամ դատարանը որոշմամբ դադարեցնում են տուժողի կարգավիճակը:

Հոդված 51. Մահացած տուժողի կամ տուժող ճանաչվելու ենթակա անձի փոխարեն տուժող ճանաչելը

1. Անձն իրավունք ունի տուժող ճանաչվել, եթե իր մերձավոր ազգական տուժողը կամ տուժող ճանաչվելու ենթակա անձը մահացել է:

2. Եթե տուժողը կամ տուժող ճանաչվելու ենթակա անձը մահացել է, ապա տուժող է ճանաչվում սույն օրենսգրքով նախատեսված ժամկետում վարույթն իրականացնող մարմնին նման միջնորդություն ներկայացրած մահացածի մերձավոր ազգականը:

3. Մահացած տուժողի կամ տուժող ճանաչվելու ենթակա անձի փոխարեն տուժող ճանաչվում է նրա մերձավոր ազգականներից, որպես կանոն, միայն մեկը: Ընդ որում, տուժող պետք է ճանաչվի այն մերձավոր ազգականը, ում թեկնածությունն իր համաձայնության առկայության դեպքում պաշտպանում են մյուսները:

4. Մահացածի մերձավոր ազգականների բացակայության կամ վերջիններիս կողմից համապատասխան միջնորդություն չներկայացնելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը տուժող է ճանաչում մահացածի ազգականներից որևէ մեկին՝ վերջինիս համաձայնությամբ:

5. Սույն հոդվածով նախատեսված կարգով տուժող ճանաչված անձն ունի տուժողի բոլոր իրավունքները՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 17-րդ և 21-րդ կետերով նախատեսված իրավունքների, ինչպես նաև տուժողի բոլոր պարտականությունները՝

բացառությամբ սույն օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով նախատեսված պարտականության:

Հոդված 52. Տուժող՝ որպես մասնավոր մեղադրող

1. Մասնավոր մեղադրանքի կարգով իրականացվող վարույթում անձը ճանաչվում է տուժող, եթե նրա ներկայացրած քրեական հայցի հիման վրա բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ սույն օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքներով նրան վնաս է պատճառվել կամ կարող էր պատճառվել՝ ենթադրյալ հանցագործությունն ավարտին հասցնելու դեպքում:

2. Մասնավոր մեղադրանքի վարույթում անձը տուժող է ճանաչվում քրեական վարույթ սկսելու մասին դատարանի որոշմամբ:

3. Մասնավոր մեղադրող հանդիսացող տուժողն ունի նաև սույն օրենսգրքի 54-րդ գլխով նախատեսված լրացուցիչ իրավունքներ և պարտականություններ:

Հոդված 53. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչ

1. Անձն իրավունք ունի ճանաչվելու իր անչափահաս կամ անգործունակ՝ տուժող ճանաչված երեխայի, որդեգրվածի, խնամարկյալի կամ հոգաբարձյալի օրինական ներկայացուցիչ: Առանց խնամքի մնացած անչափահաս տուժողի իրավաչափ շահերը ներկայացնելու համար որպես օրինական ներկայացուցիչ է ներգրավվում խնամակալության և հոգաբարձության իրավասու մարմնի աշխատակիցը: Տուժող ճանաչված իրավաբանական անձի ղեկավարն իրավունք ունի ճանաչվելու տուժողի օրինական ներկայացուցիչ:

2. Անձը տուժողի օրինական ներկայացուցիչ է ճանաչվում վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ:

3. Վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ թույլատրվում է վարույթին որպես տուժողի օրինական ներկայացուցիչ մասնակցելու նրա ծնողներից, որդեգրողներից, խնամակալներից կամ հոգաբարձուներից, որպես կանոն, միայն մեկին: Ընդ որում, որպես օրինական ներկայացուցիչ պետք է թույլատրվի մասնակցել այն ծնողին, որդեգրողին, խնամակալին կամ հոգաբարձուին, ում թեկնածությունն իր համաձայնության առկայության դեպքում պաշտպանում են մյուսները:

4. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչն ունի տուժողի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները, բացառությամբ տուժողի անձից անբաժանելի իրավունքների և պարտականությունների:

5. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի նաև՝

1) իմանալ տուժողին վարույթն իրականացնող մարմին հրավիրելու մասին և ուղեկցել նրան.

2) մասնակցել տուժողի հարցաքննությանը, ինչպես նաև նրա մասնակցությամբ կատարվող այլ ապացուցողական գործողություններին:

6. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչն իրավունք չունի կատարելու տուժողի շահերին հակասող որևէ գործողություն:

7. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչն իր իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ:

8. Տուժողի օրինական ներկայացուցիչը կարող է հարցաքննվել որպես վկա:

Հոդված 54. Տուժողի լիազոր ներկայացուցիչը

1. Անձը տուժողի լիազոր ներկայացուցիչ է ճանաչվում վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ:

2. Տուժողը կարող է ունենալ մի քանի լիազոր ներկայացուցիչ: Վարույթն իրականացնող մարմինը իրավասու է սահմանափակել վարույթային գործողությանը կամ դատական նիստին միաժամանակ մասնակցող լիազոր ներկայացուցիչների թիվը, եթե դա չի վտանգի արդարադատության շահը:

3. Ընդհանուր լիազորությամբ տուժողի ներկայացուցիչն ունի տուժողի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները, բացառությամբ տուժողի անձից անբաժանելի իրավունքների և պարտականությունների: Նա իրավունք ունի մասնակցել այն բոլոր վարույթային գործողություններին, որոնց մասնակցում է տուժողը:

4. Տուժողի լիազոր ներկայացուցիչն իրավունք չունի կատարելու տուժողի շահերին հակասող որևէ գործողություն: Տուժողի ներկայացուցիչը, առանց հատուկ լիազորության, իրավունք չունի նաև տուժողի անունից՝

1) հետ վերցնել տուժողի նկատմամբ քրեական օրենսգրքով նախատեսված արարք կատարելու վերաբերյալ քրեական հայցը.

2) հաշտվել մեղադրյալի հետ.

3) հրաժարվել ներկայացված գույքային հայցից կամ փոփոխել դրա չափը.

4) հետ վերցնել ի շահ տուժողի ներկայացված բողոքը:

5. Տուժողի լիազոր ներկայացուցիչն իր իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ:

Հոդված 55. Գույքային պատասխանողի իրավունքները և պարտականությունները

1. Գույքային պատասխանող ճանաչելու մասին որոշումն ընդունում է դատարանը:

2. Գույքային պատասխանողը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝

1) ծանոթանալ մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքին.

2) ծանոթանալ իր դեմ ներկայացված գույքային հայցին և այն հիմնավորող նյութերին.

3) ներկայացնել պատասխան իր դեմ ներկայացված գույքային հայցի վերաբերյալ.

4) վարույթի նյութերին կցելու և հետազոտելու համար ներկայացնել ապացույցներ.

5) հարուցել միջնորդություններ.

6) հայտնել բացարկներ.

7) ունենալ լիազոր ներկայացուցիչ և դադարեցնել նրա լիազորությունները.

8) դատարանում ծանոթանալ վարույթի բոլոր նյութերին, դրանցից ստանալ պատճեններ կամ գործից դուրս գրել ցանկացած տեղեկություն.

9) անվճար ստանալ իր դեմ ներկայացրած գույքային հայցի և դրան կից նյութերի պատճենները.

10) իր խնդրանքով ստանալ մեղադրական եզրակացության, մեղադրական ակտի կամ եզրափակիչ ակտի պատճենը, ինչպես նաև անվճար ստանալ եզրափակիչ դատական ակտի պատճենը.

11) ներկա լինել առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական նիստերին, մասնակցել ապացույցների հետազոտմանը, հանդես գալ եզրափակիչ ելույթով.

12) դատական նիստում գույքային հայցի մասով կարծիք հայտնել վարույթի այլ մասնակիցների միջնորդությունների և հայտարարությունների վերաբերյալ.

13) գույքային հայցի մասով առարկել վարույթի այլ մասնակիցների կամ դատական նիստը նախագահողի գործողությունների դեմ, պահանջել դատական նիստի արձանագրության մեջ գրառումներ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին.

14) ծանոթանալ դատական նիստի արձանագրությանը և ներկայացնել դրանում արված գրառումների ճշտության և լրիվության կապակցությամբ դիտողություններ.

15) իր դեմ ներկայացված հայցին առնչվող մասով սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով բողոքարկել դատական ակտը.

16) հետ վերցնել իր կամ իր ներկայացուցչի ներկայացրած վերանայման բողոքը.

17) տեղեկացվել վարույթի այլ մասնակցի կողմից բերված և իր շահերին առնչվող վերանայման բողոքի մասին, դրա վերաբերյալ ներկայացնել պատասխան.

18) մինչև եզրափակիչ դատական ակտ կայացնելու համար դատարանի՝ առանձին սենյակ հեռանալն ընդունել հայցը.

19) ի ապահովումն իր դեմ ներկայացված հայցի՝ դատարանի դեպոզիտ վճարել դրամական միջոցներ՝ որպես իր գույքի վրա դրված արգելանքի այլընտրանք.

20) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

3. Գույքային պատասխանողը պարտավոր է՝

1) ներկայանալ դատարանի հրավերով.

2) դատարանի պահանջով ներկայացնել իր մոտ եղած առարկաները, փաստաթղթերը կամ այլ նյութերը.

3) ենթարկվել դատական նիստը նախագահողի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին:

4. Գույքային պատասխանողն իրեն վերապահված իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով, եթե դա համապատասխանում է այդ իրավունքների և պարտականությունների բնույթին:

5. Գույքային պատասխանող ձանաչված իրավաբանական անձի իրավունքները և պարտականություններն իրականացնում է դրա օրինական ներկայացուցիչը:

Հոդված 56. Գույքային պատասխանողի ներկայացուցիչը

1. Անձը գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչ կամ լիազոր ներկայացուցիչ է ճանաչվում դատարանի որոշմամբ:

2. Գույքային պատասխանող իրավաբանական անձի ղեկավարն իրավունք ունի ճանաչվելու գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչ:

3. Գույքային պատասխանողը կարող է ունենալ մի քանի լիազոր ներկայացուցիչ: Դատարանը կարող է սահմանափակել դատական նիստին միաժամանակ մասնակցող լիազոր ներկայացուցիչների թիվը, եթե դա չի վտանգի արդարադատության շահը:

4. Ընդհանուր լիազորությամբ գույքային պատասխանողի ներկայացուցիչն ունի գույքային պատասխանողի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները, բացառությամբ գույքային պատասխանողի անձից անբաժանելի իրավունքների և պարտականությունների:

5. Գույքային պատասխանողի լիազոր ներկայացուցիչն իրավունք չունի կատարելու գույքային պատասխանողի շահերին հակասող որևէ գործողություն: Գույքային պատասխանողի լիազոր ներկայացուցիչը, առանց հատուկ լիազորության, իրավունք չունի նաև գույքային պատասխանողի անունից`

1) լրիվ կամ մասնակի ընդունել գույքային հայցը.

2) հաշտություն կնքել տուժողի կամ նրա ներկայացուցչի հետ.

3) հետ վերցնել ի շահ գույքային պատասխանողի ներկայացված բողոքը:

6. Գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչը և լիազոր ներկայացուցիչն իր իրավունքներից օգտվում և իր վրա դրված պարտականությունները կատարում է անձամբ:

7. Գույքային պատասխանողի օրինական ներկայացուցիչը կարող է հարցաքննվել որպես վկա:

ԳԼՈՒԽ 7. ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Հոդված 57. Վկան

1. Վկան ցուցմունք տալու նպատակով կողմի կամ վարույթն իրականացնող մարմնի նախաձեռնությամբ կանչված այն անձն է, ում կարող է հայտնի լինել վարույթով պարզաբանման ենթակա որևէ հանգամանք:

2. Անձը որպես վկա կարող է հարցաքննվել սույն օրենսգրքի 58-րդ հոդվածով նախատեսված իր իրավունքների և պարտականությունների, ինչպես նաև սուտ ցուցմունք տալու համար օրենքով սահմանված պատասխանատվության մասին գրավոր տեղեկացվելուց հետո:

3. Որպես վկա չի կարող հարցաքննվել կամ առարկաներ, փաստաթղթեր կամ այլ նյութեր ներկայացնել`

1) փաստաբանը՝ պարզելու համար տեղեկություններ, որոնք նրան կարող են հայտնի լինել՝ կապված իրավաբանական օգնության դիմելու կամ նման օգնություն ցույց տալու հետ.

2) անձը, ում տվյալ վարույթին վերաբերող տեղեկությունները հայտնի են դարձել որպես պաշտպան, տուժողի, գույքային պատասխանողի լիազոր ներկայացուցիչ, վկայի փաստաբան մասնակցելու կապակցությամբ.

3) ձեռնադրված հոգևորական-խոստովանահայրը՝ խոստովանանքից իրեն հայտնի դարձած հանգամանքների մասին.

4) մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ իր պարտականությունները կատարելու կապակցությամբ իրեն հայտնի դարձած հանգամանքների մասին.

5) դատավորը, նախկին դատավորը, դատական նիստի քարտուղարը և դատախազը՝ կապված այն վարույթի հետ, որում նրանք իրականացրել են իրենց դատավարական լիազորությունները, բացառությամբ տվյալ վարույթի ընթացքում թույլ տրված սխալների և չարաշահումների քննության, հիմնարար խախտման կամ նոր հանգամանքներով տվյալ վարույթի նորոգման կամ վարույթի կորցված նյութերի կամ կորցված քրեական գործի վերականգնման դեպքերի:

6) քննիչը՝ կապված այն վարույթի հետ, որում նա իրականացրել է իր դատավարական լիազորությունները, բացառությամբ սույն օրենսգրքի 337-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դեպքի, ինչպես նաև տվյալ վարույթի ընթացքում թույլ տրված սխալների և չարաշահումների քննության, հիմնարար խախտման կամ նոր հանգամանքներով տվյալ վարույթի նորոգման կամ վարույթի կորցված նյութերի կամ կորցված քրեական գործի վերականգնման դեպքերի:

Հոդված 58. Վկայի իրավունքները և պարտականությունները

1. Վկան իրավունք ունի՝

1) իմանալ, թե որ վարույթով է հրավիրվում.

2) վարույթն իրականացնող մարմին ներկայանալ փաստաբանի հետ.

3) չհայտնել այնպիսի տեղեկություններ կամ չտրամադրել այնպիսի նյութեր, որոնք հետագայում կարող են օգտագործվել կամ մեկնաբանվել ի վնաս իրեն, իր ամուսնու կամ մերձավոր ազգականի.

4) ցուցմունքներ տալիս վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ օգտվել փաստաթղթերից և իր գրավոր նշումներից.

5) ցուցմունքներ տալիս կազմել պլաններ, սխեմաներ և գծանկարներ.

6) մինչդատական վարույթի ընթացքում անձամբ գրավոր շարադրել իր ցուցմունքները.

7) առարկել վարույթի հանրային մասնակիցների գործողությունների դեմ.

8) ծանոթանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական և այլ վարույթային գործողության արձանագրությանը, ինչպես նաև համապատասխան մասով՝ դատական նիստի արձանագրությանը և իր ցուցմունքների գրառումների լրիվության և ճշտության հետ կապված

ներկայացնել դիտողություններ, պահանջել համապատասխան արձանագրության մեջ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին գրառումներ.

9) ստանալ վարույթի ընթացքում կրած ծախսերի հատուցում.

10) հետ ստանալ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իրենից վերցված առարկաները, փաստաթղթերը և այլ նյութերը.

11) իր, ինչպես նաև իր ընտանիքի անդամի կամ այլ մերձավոր անձի կյանքին, առողջությանը և իրավաչափ շահերին սպառնացող վտանգի դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնից հայցել հատուկ պաշտպանություն.

12) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

2. Վկան պարտավոր է՝

1) ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով՝ ծանուցագրում նշված օրը և ժամին.

2) տալ ցուցմունք.

3) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով փորձաքննության համար հանձնել սույն օրենսգրքով նախատեսված նմուշներ, ենթարկվել քննման և փորձաքննության, եթե դա անհրաժեշտ է իր տված ցուցմունքը ստուգելու համար.

4) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել արտահիվանդանոցային փորձաքննության՝ ստուգելու համար վարույթով պարզաբանման ենթակա հանգամանքները ճիշտ ընկալելու, հիշելու և վերարտադրելու նրա ունակությունը, եթե հիմքեր կան կասկածի տակ դնելու նրա այդպիսի ունակությունը.

5) այլ վայր մեկնելիս վարույթն իրականացնող մարմնին նախապես տեղեկացնել իր գտնվելու նոր վայրի և իր հետ հաղորդակցվելու միջոցների մասին.

6) առանց նախազահողի թույլտվության չլքել դատական նիստի դահլիճը կամ դատարանի շենքը.

7) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին:

Հոդված 59. Փորձագետը

1. Փորձագետը վարույթի առարկայով չչափազրգռված այն անձն է, ով վարույթն իրականացնող մարմնի կամ վարույթի մասնավոր մասնակցի կողմից ներգրավվելով, հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ, օժանդակում է վարույթին՝

1) հետազոտություն իրականացնելով և դրա հիման վրա գրավոր եզրակացություն տալով.

2) հետազոտություն իրականացնելով կամ առանց դրա գրավոր կարծիք տալով.

3) ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողության կատարմանն աջակցելու միջոցով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված օժանդակության համար փորձագետը ներգրավվում է միայն վարույթի մասնավոր մասնակցի կողմից, իսկ սույն հոդվածի 1-ին

մասի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված օժանդակության համար՝ միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից:

3. Փորձագետը պետք է տիրապետի գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ այլ բնագավառի բավարար հատուկ գիտելիքների:

4. Քրեական վարույթին Հայաստանի Հանրապետության իրավունքի կամ միջազգային իրավունքի հարցերով փորձագետ չի ներգրավվում:

Հոդված 60. Փորձագետի իրավունքները և պարտականությունները

1. Փորձագետն իրավունք ունի՝

1) եզրակացություն տալու համար վարույթն իրականացնող մարմնից պահանջել անհրաժեշտ օբյեկտներ, նմուշներ և այլ նյութեր:

2) եզրակացություն կամ կարծիք տալու համար վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ ծանոթանալ վարույթի վերաբերելի նյութերին և դրանցից դուրս գրել անհրաժեշտ տեղեկություններ, իր պարտականությունները պատշաճ կատարելու համար հարցեր տալ մեղադրյալին, տուժողին, վկային:

3) մասնակցել վարույթային գործողություններին, որքանով դրանք վերաբերում են փորձաքննության առարկային և անհրաժեշտ են եզրակացություն տալու համար:

4) դատարանի և վարույթի մասնակիցների ուշադրությունը հրավիրել այն հանգամանքների վրա, որոնք կապված են փորձաքննության առարկայի և փորձագետին առաջադրվող հարցերի ձևակերպման հետ:

5) ծանոթանալ իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական կամ այլ վարույթային գործողության արձանագրությանը, ինչպես նաև համապատասխան մասով՝ դատական նիստի արձանագրությանը և իր հաղորդած տեղեկությունների կամ գործողությունների գրառումների լրիվության և ճշտության հետ կապված ներկայացնել դիտողություններ:

6) վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ներգրավված լինելու դեպքում ստանալ վարույթի ընթացքում կրած ծախսերի հատուցում:

7) ապացուցողական և այլ վարույթային գործողությունների կատարմանն աջակցելիս համապատասխան գործողությունը կատարող անձի թույլտվությամբ ծանոթանալ վարույթի նյութերին և հարցեր տալ ներկաներին:

8) ապացուցողական և այլ վարույթային գործողությունների կատարմանն աջակցելիս ներկաների ուշադրությունը հրավիրել այն հանգամանքների վրա, որոնք մտնում են իր մասնագիտական իրավասության մեջ:

9) ապացուցողական և այլ վարույթային գործողությունների կատարմանն աջակցելիս առարկաներ և փաստաթղթեր հայտնաբերելու, ամրապնդելու և վերցնելու, տեխնիկական միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ հարցերով անել հայտարարություններ:

10) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

2. Փորձագետը պարտավոր է՝

1) վարույթն իրականացնող մարմինն և իրեն հրավիրած անձին ներկայացնել իր մասնագիտական ձեռնահասությունը հաստատող փաստաթղթերը.

2) իրեն առաջադրված հարցերով տալ հիմնավոր և անաչառ եզրակացություն կամ կարծիք, տալ ցուցմունք.

3) ձեռնպահ մնալ առաջադրված հարցերին պատասխանելուց, եթե դրանք դուրս են իր հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների շրջանակից, կամ ներկայացված նյութերը բավարար չեն այդ հարցերին պատասխանելու համար.

4) եզրակացություն կամ կարծիք տալ ոչ միայն առաջադրված հարցերով, այլև իր իրավասության շրջանակի մեջ մտնող և հետազոտության կատարման ընթացքում ի հայտ եկած հանգամանքներով.

5) իրեն ներգրաված մարմնի կամ անձի պահանջով ներկայացնել հետազոտության կատարման ծախսերի նախահաշիվ և կատարած ծախսերի մասին հաշվետվություն.

6) ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով.

7) վարույթն իրականացնող մարմնի, ինչպես նաև կողմերի պահանջով դատական նիստի ժամանակ տեղեկություններ հայտնել իր մասնագիտական ձեռնահասության և վարույթին ներգրավված անձանց հետ հարաբերությունների մասին.

8) ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողությանը մասնակցելիս չլքել նշված գործողության կատարման վայրն առանց այն կատարող անձի թույլտվության, իսկ դատական նիստի դահլիճը՝ առանց նախագահողի թույլտվության.

9) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին և դատական նիստի կարգին:

Հոդված 61. Թարգմանիչը, նրա իրավունքները և պարտականությունները

1. Թարգմանիչը վարույթի առարկայով չչափազորված այն անձն է, ում վարույթն իրականացնող մարմինը հրավիրում է թարգմանություն կատարելու համար: Թարգմանիչ է նաև համրի նշանները հասկացող և խուլի հետ նշաններով բացատրվելու ունակ անձը:

2. Թարգմանիչը պետք է պատշաճ տիրապետի վարույթի լեզվին և այն լեզվին, որից կատարվում է թարգմանությունը:

3. Վարույթի այլ մասնակիցներն իրավունք չունեն թարգմանիչ լինելու:

4. Թարգմանիչն իրավունք ունի՝

1) թարգմանությունը ճշգրտելու համար հարցեր տալ թարգմանության ընթացքում ներկա գտնվող անձանց.

2) ծանոթանալ իր մասնակցությամբ կատարված քննչական կամ այլ դատավարական գործողության արձանագրությանը, ինչպես նաև համապատասխան մասով՝ դատական նիստի արձանագրությանը և թարգմանության գրառումների լրիվության և ճշտության հետ կապված կատարել դիտողություններ.

3) ստանալ վարույթի ընթացքում կրած ծախսերի հատուցում.

4) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

5. Թարգմանիչը պարտավոր է՝

1) թարգմանություն կատարելու համար ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով.

2) վարույթն իրականացնող մարմնին ներկայացնել իր որակավորումը հաստատող փաստաթղթերը.

3) դատարանի, ինչպես նաև կողմերի պահանջով դատական նիստի ընթացքում տեղեկություններ հայտնել իր մասնագիտական փորձի և վարույթին ներգրավված անձանց հետ հարաբերությունների մասին.

4) թարգմանությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ ամբողջ ժամանակահատվածում գտնվել ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողության կատարման վայրում, դատական նիստի դահլիճում և չլքել նշված գործողության կատարման վայրն առանց այն կատարող անձի թույլտվության, իսկ դատական նիստի դահլիճը՝ առանց նախագահողի թույլտվության.

5) թարգմանել լրիվ, ճիշտ և ժամանակին.

6) ստորագրությամբ հաստատել իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողության արձանագրությունում թարգմանության գրառումների լրիվությունը և ճշտությունը, ինչպես նաև վարույթի հանրային և մասնավոր մասնակիցներին հանձնվող փաստաթղթերում թարգմանության ճշտությունը.

7) ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին, եթե դրանք չեն վերաբերում թարգմանության բովանդակությանը, ինչպես նաև

8) ենթարկվել դատական նիստի կարգին:

Հոդված 62. Ընթերական, նրա իրավունքները և պարտականությունները

1. Ընթերական վարույթի առարկայով չչափազրգբված՝ Հայաստանի Հանրապետության չափահաս գործունակ քաղաքացին է, ով վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով կամավոր մասնակցում է ապացուցողական գործողության կատարմանը՝ դրա կատարման փաստը, բովանդակությունը, ընթացքը և արդյունքները հաստատելու համար: Ընթերական պետք է ունակ լինի լրիվ և ճշտորեն ընկալելու իր ներկայությամբ կատարվող գործողությունները:

2. Ընթերական իրավունք ունի՝

1) ամբողջությամբ դիտարկել համապատասխան ապացուցողական գործողության ընթացքը.

2) ծանոթանալ համապատասխան ապացուցողական գործողության արձանագրությանը.

3) ապացուցողական գործողության կատարման ընթացքում, ինչպես նաև արձանագրությանը ծանոթանալիս կատարել դիտողություններ, պահանջել համապատասխան արձանագրության մեջ կատարել իր մատնանշած հանգամանքների մասին գրառումներ.

4) ստանալ վարույթի ընթացքում կրած ծախսերի հատուցում.

5) իրականացնել սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ:

3. Ընթերական պարտավոր է՝

1) վարույթն իրականացնող մարմնի և ապացուցողական գործողություն կատարող անձի պահանջով տեղեկություններ հայտնել համապատասխան վարույթին ներգրավված անձանց հետ իր հարաբերությունների մասին.

2) սկզբից մինչև վերջ մասնակցել համապատասխան ապացուցողական գործողության կատարմանը.

3) ենթարկվել ապացուցողական գործողություն կատարող անձի կարգադրություններին.

4) չլքել համապատասխան ապացուցողական գործողության կատարման վայրն առանց այն կատարող անձի թույլտվության.

5) չհրապարակել ապացուցողական գործողությանը մասնակցելու ընթացքում իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունները.

6) ստորագրել համապատասխան ապացուցողական գործողության արձանագրությունը:

Հոդված 63. Ղատական նիստի քարտուղարը, նրա իրավունքները և պարտականությունները

1. Ղատական նիստի քարտուղարը վարույթի առարկայով չչահագրգռված ղատական ծառայող է, որը վարում է ղատական նիստի արձանագրությունը:

2. Ղատական նիստի քարտուղարը իրավունք ունի՝

1) մինչև ղատական նիստը բացելը ստուգել ղատական նիստի մասնակիցների ինքնությունը.

2) արձանագրման ենթակա հանգամանքների լրիվությունը և ճշգրտությունը ապահովելու համար հարցեր տալ ղատական նիստի մասնակիցներին.

2. Ղատական նիստի քարտուղարը պարտավոր է՝

1) մինչև ղատական նիստը բացելը պարզել ղատական նիստին հրավիրված անձանց ներկայությունը.

2) ղատարանի կամ կողմի պահանջով տեղեկություններ հայտնել համապատասխան վարույթին ներգրավված անձանց հետ իր հարաբերությունների մասին.

3) արձանագրության մեջ լրիվ և ճիշտ շարադրել ղատարանի գործողությունները և որոշումները, ղատական նիստի ընթացքում հարուցված միջնորդությունները, հայտնված բացարկները, արված հայտարարությունները և առարկությունները, տրված ցուցմունքները և բացատրությունները, ինչպես նաև ղատական նիստի արձանագրության մեջ արտացոլման ենթակա այլ հանգամանքներ.

4) սույն օրենսգրքով նախատեսված ժամկետում պատրաստել ղատական նիստի արձանագրությունը.

5) ենթարկվել նախագահողի կարգադրություններին և ղատական նիստի կարգին:

3. Ղատական նիստի քարտուղարը պատասխանատվություն է կրում ղատական նիստի արձանագրության լրիվության և ճշտության համար: Արձանագրությունը կազմելիս ղատական նիստի քարտուղարը կաշկանդված չէ որևէ անձի ցուցումներով՝ կապված արձանագրության մեջ ընդգրկվող գրառումների բովանդակության հետ:

Հոդված 64. Ինքնաբացարկը, բացարկը կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելը

1. Ինքնաբացարկի, բացարկի կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու համար հիմք են հանդիսանում քրեական վարույթին համապատասխան անձանց մասնակցությունը բացառող սույն գլխով նախատեսված հանգամանքները:

2. Վարույթին ներգրավված անձինք, ովքեր տեղեկություններ ունեն քրեական վարույթին իրենց մասնակցությունը բացառող հանգամանքների վերաբերյալ, պարտավոր են դրանց մասին հայտնել վարույթի շահագրգիռ մասնակիցներին և վարույթն իրականացնող մարմնին, իսկ այն դեպքում, երբ համոզմունք ունեն իրենց մասնակցությամբ վարույթի բնականոն ընթացքի անհնարինության վերաբերյալ՝ հայտնել ինքնաբացարկ կամ ներկայացնել վարույթին մասնակցելուց իրենց ազատելու մասին միջնորդություն:

3. Վարույթի մասնավոր մասնակիցը իրավունք ունի ցանկացած պահի բացարկ հայտնել վարույթի հանրային մասնակցին: Դատավորին բացարկ կարող է հայտնվել մինչև հիմնական դատախոսները սկսելը, բացառությամբ այն դեպքի, երբ բացարկ հայտնողը կապացուցի, որ բացարկի հիմքն իրեն հայտնի է դարձել հիմնական դատախոսները սկսվելուց հետո և մինչ այդ չէր կարող հայտնի լինել:

4. Բացարկը, ինքնաբացարկը կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու միջնորդությունը պետք է լինի փաստարկված: Նույն անձին նույն փաստարկմամբ բացարկ կարող է հայտնվել միայն մեկ անգամ:

Հոդված 65. Ինքնաբացարկի, բացարկի կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու հարցի լուծումը

1. Ինքնաբացարկը, բացարկը կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու միջնորդությունն իր իրավասության սահմաններում լուծում է վարույթն իրականացնող մարմինը: Համապատասխան անձը վարույթին մասնակցելուց կարող է ազատվել նաև վարույթն իրականացնող մարմնի նախաձեռնությամբ:

2. Ինքնաբացարկի, բացարկի կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու վերաբերյալ կայացվում է որոշում, որի պատճենն ուղարկվում է տվյալ վարույթի մասնակիցներին:

3. Ինքնաբացարկ հայտնած դատավորը պարտավոր է կողմերին բացահայտել ինքնաբացարկի հիմքերը, ինչը ենթակա է բառացի արձանագրման: Եթե ինքնաբացարկ հայտնած դատավորը գտնում է, որ կարող է տվյալ վարույթի ընթացքում լինել անկողմնակալ, ապա իրավասու է դիմել կողմերին՝ առաջարկելով իր բացակայությամբ քննարկել ինքնաբացարկի անտեսման հարցը: Եթե կողմերը դատավորի բացակայությամբ համաձայնում են անտեսել դատավորի ինքնաբացարկը, ապա այդ որոշումն արձանագրելուց հետո դատավորը շարունակում է դատական վարույթը:

4. Դատավորին հայտնված բացարկը լուծում է տվյալ դատավորը: Եթե բացարկ է ներկայացվել կոլեգիալ կազմով վարույթ իրականացնող մեկից ավելի դատավորների կամ դատարանի ամբողջ կազմին, ապա յուրաքանչյուր դատավոր լուծում է իր բացարկի հարցը:

5. Մինչդատական վարույթում դատախազին հայտնված բացարկը լուծում է վերադաս դատախազը, իսկ դատական վարույթում համապատասխան դատարանը:

6. Քննիչին, քննչական մարմնի ղեկավարին, հետաքննիչին կամ հետաքննության մարմնի պետին հայտնված բացարկը լուծում է հսկող դատախազը:

7. Պաշտպանին, տուժողի կամ գույքային պատասխանողի լիազոր ներկայացուցչին, վկայի փաստաբանին, մեղադրյալի, տուժողի, գույքային պատասխանողի կամ վկայի օրինական ներկայացուցչին վարույթին մասնակցելուց ազատելու հարցը լուծում է վարույթն իրականացնող մարմինը:

8. Փորձագետին կամ թարգմանչին հայտնված բացարկը լուծում է վարույթն իրականացնող մարմինը:

9. Ընթերակային հայտնված բացարկը լուծում է ապացուցողական գործողություն կատարող անձը, իսկ դատական նիստի քարտուղարին հայտնված բացարկը՝ դատարանը:

10. Մեկից ավելի անձանց միաժամանակ հայտնված բացարկների դեպքում, առաջնահերթության կարգով լուծվում է այն անձին հայտնված բացարկը, ով իրավասու է լուծել մյուսների բացարկի հարցը:

11. Այն դեպքում, երբ վարույթին մեկից ավելի անձանց միաժամանակյա մասնակցությունը բացառվում է ազգակցական կամ անձնական կախվածության այլ հարաբերությունների պատճառով, վարույթին մասնակցելուց ազատվում է այն անձը, ով մյուսներից ուշ է ձեռք բերել վարույթին ներգրավված անձի կարգավիճակ՝ բացառությամբ օրինական ներկայացուցչի:

Հոդված 66. Վարույթին դատավորի մասնակցությունը բացառող հանգամանքները

1. Դատավորը չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե՝

1) կանխակալ վերաբերմունք ունի վարույթին ներգրավված որևէ անձի նկատմամբ.

2) որպես մասնավոր անձ, ականատես է եղել այն փաստերին, որոնք քննվում են վարույթի ընթացքում.

3) նա կամ նրա ամուսինը կամ նրանց հետ ազգակցական՝ մինչև 3-րդ աստիճանի կապի մեջ գտնվող անձը հանդիսացել, հանդիսանում կամ ողջամտորեն կարող է հանդիսանալ (հիմքեր ունի կարծելու, որ նա կհանդիսանա) վարույթին ներգրավված անձ.

4) անձամբ նա կամ նրա ամուսինը կամ նրանց հետ ազգակցական՝ մինչև 3-րդ աստիճանի կապի մեջ գտնվող անձինք տնտեսական շահ ունեն՝ կապված վարույթի էության կամ կողմերից մեկի հետ.

5) առկա են այլ հանգամանքներ, որոնք կարող են ողջամիտ կասկած հարուցել տվյալ վարույթի հետ կապված նրա անկողմնակալության մեջ:

2. Մինչդատական վարույթում, առաջին ատյանի կամ վերաքննիչ դատարաններում վարույթին մասնակցած դատավորը չի կարող մասնակցել տվյալ վարույթին հետագայում: Դատավորի կողմից նախնական դատալսումների անցկացումը տվյալ վարույթին նրա հետագա մասնակցությունը բացառող հանգամանք չէ: Վճռաբեկ դատարանի դատավորի մասնակցությունը վարույթին չի բացառում վճռաբեկ դատարանում նույն վարույթին նրա հետագա մասնակցությունը:

3. Դատավորը պարտավոր չէ հայտնել ինքնաբացարկ կամ ընդունել բացարկը, եթե դատական ակտ կայացնելու համար չի կարող ստեղծվել արդարադատության մեկ այլ մարմին:

Հոդված 67. Վարույթին հանրային մասնակիցների մասնակցությունը բացառող հանգամանքները

1. Վարույթի հանրային մասնակիցը չի կարող մասնակցել քրեական վարույթին, եթե՝

1) առկա է սույն օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որևէ հանգամանք.

2) համապատասխան վարույթն իրականացնող դատավորի հետ գտնվում է ազգակցական կամ անձնական կախվածության այլ հարաբերությունների մեջ:

2. Դատախազի մասնակցությունը մինչդատական վարույթին, ինչպես նաև դատարանում նրա կողմից մեղադրանքը պաշտպանելը համապատասխան վարույթին որպես դատախազ նրա հետագա մասնակցությունը բացառող հանգամանք չէ:

3. Համապատասխան վարույթին նախկինում որպես քննիչ, քննչական մարմնի ղեկավար, հետաքննիչ կամ հետաքննության մարմնի պետ մասնակցելը տվյալ վարույթին որպես հանրային մասնակից նրանց հետագա մասնակցությունը բացառող հանգամանք չէ:

Հոդված 68. Վարույթին փաստաբանի մասնակցությունը բացառող հանգամանքները

1. Պաշտպանը, տուժողի կամ գույքային պատասխանողի լիազոր ներկայացուցիչը չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե՝

1) տվյալ վարույթին մասնակցել է որպես դատավոր, հանրային մասնակից, մասնավոր մասնակից կամ վարույթին օժանդակող անձ, բացառությամբ վկայի փաստաբան հանդես գալու դեպքերի.

2) գտնվում է ազգակցական կամ անձնական կախվածության այլ հարաբերությունների մեջ այն պաշտոնատար անձի հետ, ով մասնակցել կամ պաշտպանի կամ լիազոր ներկայացուցչի ներգրավման պահին մասնակցում է վարույթին.

3) տվյալ վարույթի հետ կապված իրավաբանական օգնություն է ցույց տալիս կամ ցույց տվել այն անձին, ում շահերը հակասում են վստահորդի շահերին, ինչպես նաև այդ անձի հետ գտնվում է ազգակցական կամ անձնական կախվածության այլ հարաբերությունների մեջ.

4) օրենքով կամ դատական ակտով չի կարող լինել փաստաբան:

2. Մեղադրյալի պաշտպանը չի կարող նույն վարույթի ընթացքում ներկայացնել այլ անձանց, բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված սահմանափակումները կիրառվում են նաև վկայի փաստաբանի վրա, բացառությամբ մեկից ավելի տուժողներ կամ վկաներ ներկայացնելու դեպքերի:

Հոդված 69. Վարույթին օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը բացառող հանգամանքները

Անչափահաս կամ անգործունակ մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի օրինական ներկայացուցիչը, ինչպես նաև տուժող կամ գույքային պատասխանող իրավաբանական անձի օրինական ներկայացուցիչը չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե՝

1) գտնվում է ազգակցական կամ անձնական կախվածության այլ հարաբերությունների մեջ այն դատավորի, վարույթի հանրային կամ մասնավոր մասնակցի հետ, ով մասնակցել կամ օրինական ներկայացուցչի ներգրավման պահին մասնակցում է վարույթին.

2) վարույթին մասնակցել է որպես դատավոր, հանրային մասնակից, մասնավոր մասնակից կամ վարույթին օժանդակող անձ, բացառությամբ վկա հանդես գալու դեպքերի.

3) իր վարքագծով ակնհայտորեն վնասում է ներկայացվողի շահերին.

4) օրենքով կամ դատական ակտով չի կարող լինել օրինական ներկայացուցիչ:

Հոդված 70. Ընթերակային բացարկելը

1. Ընթերական չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե առկա է սույն օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանգամանքներից որևէ մեկը, ինչպես նաև, եթե նա օրենքով իրավունք չունի լինելու ընթերակա:

2. Ընթերական չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե վարույթն իրականացնող մարմնի հետ գտնվում է անձնական կամ ծառայողական կախվածության հարաբերությունների մեջ:

3. Ընթերակայի նախկին մասնակցությունը ապացուցողական գործողությանը տվյալ վարույթով այլ ապացուցողական գործողությանը նրա մասնակցությունը բացառող հանգամանք է՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքի 217-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված դեպքի:

Հոդված 71. Փորձագետին, թարգմանչին կամ դատական նիստի քարտուղարին բացարկելը

1. Փորձագետը, թարգմանիչը կամ դատական նիստի քարտուղարը չի կարող մասնակցել վարույթին, եթե՝

1) առկա է սույն օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որևէ հանգամանք.

2) օրենքով կամ դատական ակտով չի կարող լինել փորձագետ, թարգմանիչ, դատական նիստի քարտուղար.

3) վարույթի հանրային կամ մասնավոր մասնակցի հետ գտնվում է ազգակցական կամ անձնական, ծառայողական կամ այլ կախվածության հարաբերությունների մեջ.

4) առկա են նրա ձեռնհասությունը կամ անաչառությունը կասկածի տակ դնող հանգամանքներ:

2. Որպես փորձագետ, թարգմանիչ կամ դատական նիստի քարտուղար՝ անձի նախկին մասնակցությունը նույն վարույթին որպես այդպիսին նրա հետագա մասնակցությունը ինքնին բացառող հանգամանք չէ:

Հոդված 72. Վարույթին մասնակցելուց ազատելը հարգելի պատճառի առկայության դեպքում

Փաստաբանը, օրինական ներկայացուցիչը, դատական նիստի քարտուղարը, ընթերական կամ թարգմանիչը, որոնց մասնակցությունը վարույթին չի բացառվում սույն օրենսգրքով նախատեսված որևէ հիմքով, կարող են իրենց միջնորդությամբ ազատվել վարույթին մասնակցելուց, եթե առկա է նրանց մասնակցությանը խոչընդոտող որևէ հարգելի պատճառ:

ԳԼՈՒԽ 9. ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՏՈՒԿ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 73. Հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու հիմքը և կարգը

1. Քրեական վարույթին ներգրավված անձի, ինչպես նաև նրա ընտանիքի անդամի կամ այլ մերձավոր անձի (սույն գլխում այսուհետ՝ պաշտպանվող անձ) նկատմամբ հատուկ պաշտպանության միջոց է կիրառվում, եթե վարույթի իրականացման հետ կապված նրանց կյանքին, առողջությանը կամ իրավաչափ շահերին սպառնում է իրական վտանգ:

2. Հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու անհրաժեշտության դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը համապատասխան անձի գրավոր դիմումի հիման վրա կամ իր նախաձեռնությամբ կայացնում է հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու մասին որոշում, որի կատարումն անհապաղ հանձնարարում է իրավասու պետական մարմնին:

3. Ձերբակալված, կալանավորված կամ ազատազրկման ձևով պատիժ կրող անձի նկատմամբ հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու գրավոր խնդրանքով վարույթն իրականացնող մարմնին կարող է դիմել համապատասխան հիմնարկի վարչակազմի ղեկավարը՝ իր նախաձեռնությամբ կամ այդ անձի դիմումի հիման վրա:

4. Հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու մասին անձի դիմումը վարույթն իրականացնող մարմինը քննարկում է անհապաղ, սակայն ոչ ուշ, քան այն ստանալու պահից 24 ժամվա ընթացքում: Կայացված որոշման մասին անմիջապես հայտնվում է դիմողին, և նրան է ուղարկվում համապատասխան որոշման պատճենը:

5. Հատուկ պաշտպանության միջոցի կիրառումը մերժելու դեպքում դիմում ներկայացրած անձն իրավունք ունի համապատասխան որոշումը բողոքարկել սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով:

6. Սույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված որոշման կայացումն արգելք չէ նույն անձի կողմից այդպիսի միջոց կիրառելու մասին նոր դիմում ներկայացնելու համար, եթե ի հայտ են եկել հատուկ պաշտպանության միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը հաստատող նոր հանգամանքներ:

Հոդված 74. Հատուկ պաշտպանության միջոցները

1. Վարույթի ընթացքում կիրառման ենթակա հատուկ պաշտպանության միջոցներն են՝

1) պաշտպանվող անձին մոտենալու կամ նրա հետ շփվելու սահմանափակումը.

2) պաշտպանվող անձի ինքնությունը հաստատող տվյալների գաղտնիացումը.

3) պաշտպանվող անձի, նրա բնակարանի և գույքի նկատմամբ հսկողությունը.

4) պաշտպանվող անձին անհատական պաշտպանության միջոցի տրամադրումը.

5) պաշտպանվող անձին բնակության այլ վայր փոխադրումը.

6) պաշտպանվող անձի ինքնությունը հաստատող փաստաթղթերը փոխարինումը կամ պաշտպանվող անձի արտաքինի փոխումը.

7) պաշտպանվող անձի աշխատանքի, ծառայության կամ ուսման վայրը փոփոխումը.

8) դատական նիստերի դահլիճից հեռացումը կամ դռնփակ դատական նիստի անցկացումը.

9) դատարանում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը հատուկ կարգով:

2. Կիրառվող հատուկ պաշտպանության միջոցը պետք է համաչափ լինի պաշտպանվող անձին սպառնացող վտանգի բնույթին և հնարավոր հետևանքներին: Անհրաժեշտության դեպքում նույն անձի նկատմամբ կարող են կիրառվել հատուկ պաշտպանության մեկից ավելի միջոցներ:

3. Հատուկ պաշտպանության միջոցների կիրառման կարգն ու պայմանները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ:

4. Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված կարգով և պայմաններով պաշտպանության ենթակա անձի հատուկ պաշտպանությունը կարող է իրականացվել նաև օտարերկրյա պետության տարածքում:

Հոդված 75. Պաշտպանվող անձին մոտենալու կամ նրա հետ շփվելու սահմանափակումը

1. Պաշտպանվող անձի կյանքին կամ առողջությանը սպառնացող վտանգի մասին վկայող փաստերի առկայության դեպքում, երբ դրանք բավարար չեն անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու համար, վարույթն իրականացնող մարմինը նրան պաշտոնապես նախազգուշացնում է պաշտպանվող անձին մոտենալու կամ նրա հետ շփվելու անթույլատրելիության, ինչպես նաև այդ պահանջը խախտելու համար օրենքով նախատեսված հնարավոր պատասխանատվության մասին:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված գործողությունների կատարումը հաստատվում է նախազգուշացման մասին պաշտոնական ծանուցում հանձնելով:

Հոդված 76. Պաշտպանվող անձի ինքնությունը հաստատող տվյալների գաղտնիացումը

1. Պաշտպանվող անձի ինքնությունը հաստատող տվյալների գաղտնիացումն իրականացվում է՝

1) վարույթի նյութերում և այլ փաստաթղթերում կամ տեղեկություններ պարունակող կրիչներում, ինչպես նաև վարութային գործողությունների կամ դատական նիստերի արձանագրություններում անձի վերաբերյալ տեղեկությունների սահմանափակումով՝ վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ վարույթի նյութերում առկա արձանագրային տվյալներում պաշտպանվող անձի ազգանունը, անունը, հայրանունը կեղծանուններով փոխարինելով:

2) պաշտպանվող անձի վերաբերյալ տեղեկություններ տրամադրելու վրա ժամանակավոր արգելք դնելով:

2. Տեղեկությունները սահմանափակելու մասին վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումը և դրան առնչվող նյութերն առանձնացվում են վարույթի մյուս նյութերից և պահվում վարույթն իրականացնող մարմնի մոտ:

3. Հիմնական վարույթի նյութերից առանձնացված որոշումը և դրան առնչվող նյութերը մատչելի են միայն վարույթն իրականացնող մարմնի համար, իսկ վարույթի մասնավոր մասնակիցները դրան կարող են ծանոթանալ միայն վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ, եթե դա անհրաժեշտ է մեղադրյալի պաշտպանությունն իրականացնելու կամ վարույթի համար էական նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանք պարզելու համար:

Հոդված 77. Պաշտպանվող անձի, նրա բնակարանի և գույքի նկատմամբ հսկողությունը

1. Վարույթն իրականացնող մարմինը, համագործակցելով այլ իրավասու մարմինների հետ՝

1) հսկողություն է սահմանում պաշտպանվող անձի, նրա բնակարանի կամ գույքի նկատմամբ.

2) ապահովում է պաշտպանվող անձի տեղաշարժման անվտանգությունը, այդ թվում՝ ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողություններին կամ դատական նիստին մասնակցելու նպատակով վարույթն իրականացնող մարմին ներկայանալիս:

3) պաշտպանվող անձի բնակարանը սարքավորում է հակահրդեհային կամ ազդանշանային տեխնիկական միջոցներով:

4) փոխում է պաշտպանվող անձի կողմից օգտագործվող հեռախոսահամարները կամ նրան պատկանող տրանսպորտային միջոցի պետական համարանիշերը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հատուկ պաշտպանության միջոցը կիրառելիս վարույթն իրականացնող մարմինը պաշտպանվող անձի գրավոր համաձայնությամբ և սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավասու է վերահսկել պաշտպանվող անձի հեռախոսային հաղորդակցությունը, նամակագրությունը, փոստային, հեռագրական այլ հաղորդումները:

Հոդված 78. Պաշտպանվող անձին անհատական պաշտպանության միջոցի տրամադրումը

Պաշտպանվող անձի անձնական անվտանգության ապահովման համար օրենսդրությամբ սահմանված կարգով նրան տրամադրվում են անհատական պաշտպանության համապատասխան միջոցներ:

Հոդված 79. Պաշտպանվող անձին բնակության այլ վայր փոխադրումը

1. Պաշտպանվող անձն իր գրավոր համաձայնությամբ ժամանակավոր կամ մշտապես կարող է փոխադրվել բնակության այլ վայր:

2. Բնակության այլ վայր փոխադրելն իրականացվում է միայն այն դեպքում, երբ պաշտպանվող անձի անձնական անվտանգությունը չի կարող ապահովվել այլ միջոցներով:

Հոդված 80. Պաշտպանվող անձի ինքնությունը հաստատող փաստաթղթերը փոխարինումը կամ պաշտպանվող անձի արտաքինի փոխումը

1. Պաշտպանվող անձի գրավոր համաձայնությամբ կարող են փոխարինվել նրա ինքնությունը հաստատող փաստաթղթերը, ինչպես նաև կարող է փոխվել նրա արտաքինը:

2. Փաստաթղթերի փոխարինումը, արտաքինը փոխելը, այդ թվում՝ պլաստիկ վիրահատությունը իրականացվում են միայն այն դեպքում, երբ պաշտպանվող անձի անձնական անվտանգությունը չի կարող ապահովվել այլ միջոցներով:

Հոդված 81. Պաշտպանվող անձի աշխատանքի, ծառայության կամ ուսման վայրը փոփոխումը

1. Եթե պաշտպանվող անձին սպառնացող վտանգի վերացման համար պահանջվում է, որ նա թողնի աշխատանքի, ծառայության կամ ուսման վայրը, ապա վարույթն իրականացնող մարմինն այդ անձի խնդրանքով կամ համաձայնությամբ նրան օգնում է փոխադրվել նոր աշխատանքի, ծառայության կամ ուսման վայր:

2. Պաշտպանվող անձի հարկադիր պարապուրդի ժամկետը հաշվակցվում է որպես աշխատանքային ստաժ, և այդ ժամկետի համար վճարվում է փոխհատուցում, որը չի կարող նախկին աշխատանքի կամ ծառայության համար տրված աշխատավարձից ցածր լինել: Նոր աշխատանքի կամ ծառայության վայրում ցածր աշխատավարձի դեպքում աշխատավարձերի տարբերությունը փոխհատուցվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

3. Պաշտպանվող անձին ուսման այլ վայր փոխադրելիս պետք է հաշվի առնվեն նրա նախկին ուսման վայրում առկա պայմանները:

Հոդված 82. Դատական նիստերի դահլիճից հեռացումը կամ դռնփակ դատական նիստի անցկացումը

Պաշտպանվող անձի անվտանգության ապահովման նպատակով դատական նիստը նախագահողն իրավասու է՝

- 1) առանձին անձանց հեռացնել դատական նիստի դահլիճից.
- 2) անցկացնել դռնփակ դատական նիստ:

Հոդված 83. Դատարանում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը հատուկ կարգով

1. Դատարանում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը, առանց նրա ինքնության մասին տեղեկություններ հրապարակելու, կարող է կատարվել կեղծանվան օգտագործմամբ: Պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը կարող է կատարվել տեսահաղորդակցության տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ (տեսակապի միջոցով):

2. Անհրաժեշտության դեպքում պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը կարող է կատարվել այնպիսի պայմաններում, որոնք բացառում են անձի ինքնության ճանաչումը: Այդ նպատակով կարող են օգտագործվել դիմակ, շպար, պաշտպանվող անձի ծայրը փոփոխող սարք և օրենքին չհակասող պաշտպանության այլ միջոցներ:

3. Պաշտպանվող անձի հարցաքննությունը, առանց վարույթի մյուս մասնակիցների ակներև տեսանելիության, կարող է կատարվել տեսաձայնային և տեխնիկական այլ միջոցների (շղարշ, պաշտպանիչ էկրան, թաղանթ) օգնությամբ՝ վարույթի սահմանափակ շրջանակով մասնակիցների մասնակցությամբ՝ գաղտնիության պահպանման մասին նախազգուշացումով:

Հոդված 84. Պաշտպանվող անձի իրավունքները և պարտականությունները

1. Պաշտպանվող անձն իրավունք ունի՝

1) հարուցել միջնորդություն հատուկ պաշտպանության լրացուցիչ միջոցներ ձեռնարկելու կամ դրանք դադարեցնելու մասին.

2) իմանալ իր նկատմամբ իրականացվող հատուկ պաշտպանության միջոցի, դրա տեսակի, իրականացման ժամկետի և դադարեցման մասին.

3) բողոքարկել վարույթն իրականացնող մարմնի վարույթային ակտերը.

4) հրաժարվել հատուկ պաշտպանության միջոցներից:

2. Պաշտպանվող անձը պարտավոր է՝

1) կատարել վարույթն իրականացնող մարմնի և այլ իրավասու մարմնի պահանջները.

2) վարույթն իրականացնող մարմնին անհապաղ տեղյակ պահել իրեն սպառնացող վտանգի կամ ոչ իրավաչափ գործողության յուրաքանչյուր դեպքի, իր անձնական կյանքում ու գործունեության մեջ տեղի ունեցած և իր պաշտպանությանն առնչվող ցանկացած փոփոխության մասին.

3) ձեռնպահ մնալ հատուկ պաշտպանության միջոցի արդյունավետ կիրառմանը խոչընդոտող որևէ գործողություն կատարելուց.

4) պահպանել վարույթն իրականացնող մարմնի կամ այլ իրավասու մարմնի կողմից ժամանակավոր օգտագործման համար իրեն հանձնված գույքը և փաստաթղթերը:

3. Վարույթն իրականացնող մարմինը հատուկ պաշտպանության միջոց կիրառելու մասին որոշում կայացնելուց հետո պարտավոր է պաշտպանվող անձին անհապաղ պարզաբանել նրա իրավունքները և պարտականությունները, ինչպես նաև աջակցել պաշտպանվող անձին այդ իրավունքների իրականացման և պարտականությունների կատարման գործում:

Հոդված 85. Հատուկ պաշտպանության միջոցի դադարեցման հիմքերը և կարգը

1. Հատուկ պաշտպանության միջոցի կիրառումը կարող է դադարեցվել, եթե պաշտպանվող անձը՝

1) այդ մասին ներկայացրել է գրավոր դիմում.

2) տվել է սուտ ցուցմունք, որը հաստատվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով.

3) չի կատարել սույն օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված պարտականությունները.

4) այլևս հատուկ պաշտպանության տվյալ միջոցի կարիքը չունի՝ հատուկ պաշտպանության մեկ այլ միջոց կիրառելու հետևանքով.

5) այլևս հատուկ պաշտպանության կարիք չունի՝ իր կյանքին, առողջությանը կամ իրավաչափ շահերին սպառնացող իրական վտանգի վերացման պատճառով.

6) մահացել է:

2. Հատուկ պաշտպանության միջոցի կիրառումը դադարեցվում է վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ, որը եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է պաշտպանվող անձին:

ԲԱԺԻՆ 3. ԱՊԱՑՈՒՅՑՆԵՐ ԵՎ ԱՊԱՑՈՒՅՈՒՄ

ԳԼՈՒԽ 10. ԱՊԱՑՈՒՅՑՆԵՐԸ

Հոդված 86. Ապացույցի տեսակները

1. Քրեական վարույթում ապացույց են՝

- 1) ձերբակալված անձի ցուցմունքը.
- 2) մեղադրյալի ցուցմունքը.
- 3) տուժողի ցուցմունքը.
- 4) վկայի ցուցմունքը.
- 5) փորձագետի եզրակացությունը.
- 6) փորձագետի կարծիքը.
- 7) փորձագետի ցուցմունքը.
- 8) իրեղեն ապացույցները.
- 9) ապացուցողական և այլ վարութային գործողությունների արձանագրությունները.
- 10) արտավարութային փաստաթղթերը:

2. Օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքում կազմված փաստաթղթերը և որևէ կրիչի վրա ամրագրված տվյալները քրեական վարույթում ապացույց չեն:

Հոդված 87. Ձերբակալված անձի ցուցմունքը

Ձերբակալված անձի ցուցմունքը՝ հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով հարկադրանքի այդ միջոցի կիրառման ընթացքում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կատարված հարցաքննության ժամանակ մեղադրյալի կարգավիճակ չունեցող ձերբակալվածի հաղորդած գրավոր տվյալներն են:

Հոդված 88. Մեղադրյալի ցուցմունքը

Մեղադրյալի ցուցմունքը՝ մինչդատական վարույթում, ինչպես նաև դատարանում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կատարված հարցաքննության ժամանակ գրավոր կամ բանավոր ձևով նրա հաղորդած տվյալներն են:

Հոդված 89. Տուժողի ցուցմունքը

Տուժողի ցուցմունքը՝ մինչդատական վարույթում, ինչպես նաև դատարանում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կատարված հարցաքննության ժամանակ գրավոր կամ բանավոր ձևով նրա հաղորդած տվյալներն են:

Հոդված 90. Վկայի ցուցմունքը

Վկայի ցուցմունքը՝ մինչդատական վարույթում, ինչպես նաև դատարանում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կատարված հարցաքննության ժամանակ գրավոր կամ բանավոր ձևով նրա հաղորդած տվյալներն են:

Հոդված 91. Փորձագետի եզրակացությունը

Փորձագետի եզրակացությունը գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ որևէ այլ բնագավառում հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իրեն առաջադրած, ինչպես նաև իր իրավասության մեջ մտնող այլ հարցերի վերաբերյալ գրավոր հիմնավորված հետևություններն են, որոնց փորձագետը հանգել է՝ վարույթի համապատասխան նյութերը, դիակը կամ վարույթին ներգրավված համապատասխան անձին հետազոտելով:

Հոդված 92. Փորձագետի կարծիքը

Փորձագետի կարծիքն գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ որևէ այլ բնագավառում հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ վարույթի մասնավոր մասնակցի առաջադրած, ինչպես նաև իր իրավասության մեջ մտնող այլ հարցերի վերաբերյալ գրավոր հիմնավորված հետևություններն են, որոնց փորձագետը հանգել է՝ վարույթի մասնավոր մասնակցի տրամադրած նյութերը հետազոտելով կամ առանց դրա:

Հոդված 93. Փորձագետի ցուցմունքը

1. Փորձագետի ցուցմունքը մինչդատական կամ դատական վարույթում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կատարված հարցաքննության ժամանակ գրավոր կամ բանավոր ձևով նրա հաղորդած տվյալներն են:

2. Փորձագետի ցուցմունքը կարող է վերաբերել՝

1) իր եզրակացությունը կամ իր կարծիքը ներկայացնելուց հետո դրա ճշգրտմանը կամ պարզաբանմանը.

2) ապացուցողական և այլ վարութային գործողությունների կատարմանն աջակցելիս նրա ընկալած փաստերին:

3. Փորձագետի ցուցմունքը չի կարող փոխարինել փորձագետի եզրակացությանը կամ փորձագետի կարծիքին:

Հոդված 94. Իրեղեն ապացույցները

1. Իրեղեն ապացույց է ճանաչվում ցանկացած առարկա, որը կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները պարզելու միջոց լինել, այդ թվում՝

1) ենթադրյալ հանցագործության գործիքները կամ այն առարկաները, որոնք իրենց վրա ենթադրյալ հանցագործության հետքեր են պահպանել.

2) այն առարկաները, որոնք ենթադրյալ հանցավոր ներգործության օբյեկտ են եղել.

3) ենթադրյալ հանցագործությամբ անմիջականորեն ձեռք բերված դրամը, այլ արժեքները և առարկաները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված առարկաները վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից զննվում են, համապատասխան որոշմամբ ճանաչվում են իրեղեն ապացույց և կցվում վարույթի նյութերին:

Հոդված 95. Ապացուցողական և այլ վարութային գործողությունների արձանագրությունները

1. Ապացուցողական գործողությունների արձանագրություններն են սույն օրենսգրքով նախատեսված և գրավոր կազմված փաստաթղթերը, որոնք արտացոլում են ապացուցողական գործողությունների կատարման ընթացքում վարույթն իրականացնող մարմնի կամ սույն օրենսգրքով սահմանված՝ պատշաճ այլ անձի կողմից անմիջականորեն ընկալված՝ վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները:

2. Այլ վարութային գործողությունների արձանագրություններն են սույն օրենսգրքով նախատեսված և գրավոր կազմված փաստաթղթերը, որոնք արտացոլում են այլ վարութային գործողությունների կատարման ընթացքում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անմիջականորեն ընկալված՝ վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները, ինչպես նաև հանցագործությունների վերաբերյալ բանավոր հաղորդում ընդունելու, մեղայականով ներկայանալու, ձերբակալման արձանագրությունները:

Հոդված 96. Արտավարութային փաստաթղթերը

1. Արտավարութային փաստաթուղթ է քրեական վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստերի մասին տվյալներ պարունակող թղթային, մագնիսական, էլեկտրոնային կամ այլ կրիչի վրա բառային, թվային, գծագրական կամ այլ նշանային ձևով արված ցանկացած գրառում, որը ձևավորվել է տվյալ քրեական վարույթի շրջանակներից դուրս:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված փաստաթղթերն անհրաժեշտության դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից զննվում են, ինչպես նաև համապատասխան որոշմամբ ճանաչվում են արտավարութային փաստաթուղթ և կցվում վարույթի նյութերին:

3. Քրեական վարույթի շրջանակներից դուրս իրականացված օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում դատարանի թույլտվությամբ ստացված տեսագրությունները, ձայնագրությունները և այլ օբյեկտիվ փաստաթղթերը կարող են ճանաչվել արտավարութային փաստաթուղթ և կցվել վարույթի նյութերին միայն այն դեպքում, երբ համապատասխան միջոցառումն իրականացվել է ենթադրյալ հանցագործությունը կանխելու, խափանելու կամ ենթադրյալ հանցանք

կատարած անձին հանցանքի կատարման պահին կամ դրանից անմիջապես հետո բացահայտելու նպատակով:

4. Եթե սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված փաստաթուղթը պարունակում է սույն օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի հատկանիշներ, ապա այն ճանաչվում է իրեղեն ապացույց:

Հոդված 97. Ապացույցների թույլատրելիությունը և դրանց օգտագործման սահմանափակումները

1. Վարույթի ընթացքում ձեռք բերված ապացույցները, ներառյալ՝ վարույթի մասնավոր մասնակիցների ներկայացրած ապացույցները, համարվում են թույլատրելի, քանի դեռ պատշաճ իրավական ընթացակարգով հակառակը չի հաստատվել:

2. Օրենքի էական խախտմամբ ստացված տվյալները, ինչպես նաև դրանց հիման վրա կատարված վարութային գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված տվյալները ճանաչվում են անթույլատրելի և չեն կարող օգտագործվել որպես ապացույց:

3. Օրենքի էական խախտմամբ ստացված են համարվում այն տվյալները, որոնք ձեռք են բերվել՝

1) տվյալ քրեական վարույթն իրականացնելու, համապատասխան ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողություն կատարելու իրավասություն չունեցող անձի կողմից.

2) բացարկման ենթակա անձի էական մասնակցությամբ, եթե նա իմացել է կամ ողջամտորեն պետք է իմանար վարույթին իր մասնակցությունը բացառող հանգամանքների առկայության մասին.

3) սույն օրենսգրքով նախատեսված ընթացակարգի խախտմամբ, եթե հնարավոր չէ դրա հետևանքը վերացնել այլ ապացուցողական գործողության պատշաճ կատարմամբ.

4) մեղադրյալի կարգավիճակ չունեցող անձից, ում նկատմամբ փաստացի իրականացվել է քրեական հետապնդում՝ առանց այդ մասին նրան պատշաճ ծանուցելու.

5) այն անձից, ով հոգեկան կամ ֆիզիկական ոչ լիարժեքության հետևանքով ունակ չէ ճիշտ ընկալելու և վերարտադրելու վարույթով պարզաբանման ենթակա հանգամանքները.

6) անհայտ աղբյուրից.

7) արդի գիտությանը հակասող մեթոդների կիրառման արդյունքում:

4. Ապացույցներ ձեռք բերելիս էական են նաև այն խախտումները, որոնք դրսևորվել են մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների ոտնահարմամբ կամ քրեական վարույթի սկզբունքների խախտմամբ:

5. Օրենքով սահմանված կարգով ձեռք բերված տվյալները չեն կարող որպես ապացույց օգտագործվել, եթե առկա է դրանք փոխարինած լինելու կամ դրանց հատկանիշները փոփոխած լինելու ողջամիտ կասկած:

6. Պաշտպանի բացակայությամբ մեղադրյալի տված և չդեպոնացված ցուցմունքները չեն կարող օգտագործվել որպես ապացույց, եթե մեղադրյալը դատարանում պնդել է դրանց սխալ լինելը:

7. Օրենքով սահմանված պահանջների խախտմամբ կատարված գաղտնի քննչական գործողության արդյունքում ձեռք բերված տեղեկություններն ապացուցման գործընթացում չեն կարող օգտագործվել:

8. Օրենքով սահմանված պահանջների խախտմամբ իրականացված օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքները չեն կարող ապացուցողական գործողության կատարման հիմք լինել:

9. Այն տվյալները, որոնք ստացվել են մեղադրանքի կողմի թույլ տված՝ օրենքի պահանջների խախտմամբ, կարող են մեղադրյալի, նրա պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջնորդությամբ օգտագործվել որպես ապացույց, եթե այդ խախտմամբ չեն ոտնահարվել որևէ անձի իրավաչափ շահերը: Այդպիսի ապացույցը կարող է օգտագործվել միայն ի շահ տվյալ մեղադրյալի:

10. Սույն օրենսգրքի 96-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված արտավարության փաստաթղթերը չեն կարող օգտագործվել ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքով մեղադրանքը հիմնավորելու համար: Այդ արտավարության փաստաթղթերը կարող են օգտագործվել միայն այն դեպքում, երբ դրանք ստացվել են քրեական վարույթ նախաձեռնելուց առավելագույնը չորս ամիս առաջ՝ ծանր հանցագործության մեղադրանքը հիմնավորելու համար, կամ ութ ամիս առաջ՝ առանձնապես ծանր հանցագործության մեղադրանքը հիմնավորելու համար: Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 299-300-րդ հոդվածներով, 300.1-րդ հոդվածով, 300.2-րդ հոդվածով, 301.1-րդ հոդվածով, 302-305-րդ հոդվածներով, 387-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 388-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 389-րդ հոդվածով, 390-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասով, 392-րդ հոդվածով և 393-րդ հոդվածով նախատեսված հանցանքներով արտավարության փաստաթղթերի օգտագործման ժամկետային սահմանափակում չի կիրառվում:

11. Ապացույցների անթույլատրելիությունը, ինչպես նաև սույն հոդվածի 9-րդ մասով նախատեսված դեպքում՝ օրենքի խախտմամբ ձեռք բերված տվյալների օգտագործման հնարավորությունը որոշմամբ հաստատում է վարույթն իրականացնող մարմինը՝ կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ:

12. Անթույլատրելի ճանաչված ապացույցները պահվում են վարույթի նյութերում:

ԳԼՈՒԽ 11. ԱՊԱՅՈՒՅՑՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ ԵՎ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ

Հոդված 98. Իրեղեն ապացույցների պահպանումը

1. Բացառությամբ սույն հոդվածով նախատեսված դեպքերի՝ իրեղեն ապացույցները պահվում են վարույթի նյութերի հետ այնքան, քանի դեռ դրանց տնօրինման հարցը չի լուծվել օրինական ուժի մեջ մտած եզրափակիչ դատավարական ակտով՝ մինչև դրա բողոքարկման ժամկետը լրանալը:

2. Շուտ փչացող ապրանքներ կամ արտադրանք հանդիսացող իրեղեն ապացույցները, որոնք դժվար է պահել, կամ որոնց պահելու ծախսերը ողջամտորեն արդարացված չեն, որոշմամբ

վերադարձվում են օրինական տիրապետողին: Օրինական տիրապետողին վերադարձնելու անհնարինության դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դրանք հանձնվում են իրացման: Իրացման արդյունքում ստացված միջոցները փոխանցվում են վարույթն իրականացնող մարմնի դեպոզիտային հաշվին՝ մինչև սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված ժամկետը լրանալը:

3. Եթե սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված իրեղեն ապացույցները փչացել կամ կորցրել են պիտանիությունը, ապա վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ դրանք ոչնչացվում են, ինչի մասին կազմվում է արձանագրություն:

4. Եթե իրեղեն ապացույցը երկարատև պահելը կարող է վտանգավոր լինել մարդու կյանքի, առողջության կամ շրջակա միջավայրի համար, ապա վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով այն հանձնվում է տեխնոլոգիական վերամշակման, իսկ դրա անհնարինության դեպքում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով այն ոչնչացվում է: Իրեղեն ապացույցի տեխնոլոգիական վերամշակման կամ ոչնչացման մասին կազմվում է արձանագրություն:

5. Եթե իրեղեն ապացույցը մեծածավալության, մեծաքանակության կամ այլ պատճառներով չի կարող պահվել վարույթի նյութերի հետ կամ դրա պահպանման ծախսերը ողջամտորեն արդարացված չեն, ապա այդ ապացույցը վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ՝

1) վերադարձվում է օրինական տիրապետողին, եթե դա չի կարող վնասել պատշաճ ապացուցմանը.

2) լուսանկարահանվում կամ տեսանկարահանվում է, հնարավորության դեպքում նաև կնքվում է, և պահվում որոշմամբ սահմանված վայրում, իսկ վարույթի նյութերին կցվում է այդ իրեղեն ապացույցի գտնվելու վայրի մասին փաստաթուղթ.

3) Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հանձնվում է իրացման, որից ստացած միջոցները փոխանցվում են վարույթն իրականացնող մարմնի դեպոզիտային հաշվին՝ մինչև սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված ժամկետը:

6. Իրեղեն ապացույց ճանաչված դրամը, արժեթղթերը կամ այլ արժեքները վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ՝

1) վերադարձվում են օրինական տիրապետողին, եթե դա չի կարող վնասել պատշաճ ապացուցմանը.

2) փոխանցվում են վարույթն իրականացնող մարմնի դեպոզիտային հաշվին կամ պահպանման են հանձնվում բանկին կամ այլ վարկային կազմակերպությանը, եթե դրամանիշների անհատական հատկանիշներն ապացուցման համար նշանակություն չունեն:

3) պահվում են վարույթի նյութերի հետ, եթե դրամանիշների անհատական հատկանիշներն ապացուցման համար նշանակություն ունեն:

7. Սույն հոդվածով սահմանված՝ իրեղեն ապացույցը վարույթի նյութերի հետ պահպանելու անհնարինության դեպքերում վարույթի նյութերին հնարավորության դեպքում կցվում է տվյալ իրեղեն ապացույցի նմուշը:

8. Եթե վարույթի նյութերին կցված իրեղեն ապացույցի նկատմամբ իրավունքի մասին վեճը ենթակա է քննության քաղաքացիական դատավարության կարգով, ապա տվյալ առարկան պահվում է քրեական գործի հետ մինչև քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի կատարումը:

Հոդված 99. Փաստաթղթերի պահպանումը

1. Փաստաթուղթը պահվում է վարույթի նյութերի հետ՝ դրանց պահելու ամբողջ ընթացքում:

2. Եթե վարույթի նյութերին կցված փաստաթուղթն օրինական տիրապետողին անհրաժեշտ է ընթացիկ հաշվառման, հաշվետվության կամ այլ իրավաչափ նպատակի համար, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը նրան ժամանակավորապես տրամադրում է այդ փաստաթուղթը կամ թույլատրում է պատճենահանել այն:

3. Եզրափակիչ դատավարական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից վեց ամիսը լրանալուց հետո քրեական գործում առկա փաստաթղթերի բնօրինակները շահագրգիռ անձանց խնդրանքով հանձնվում են նրանց:

Հոդված 100. Փաստաթուղթ չհանդիսացող իրեղեն ապացույցների տնօրինումը

1. Փաստաթուղթ չհանդիսացող իրեղեն ապացույցները տնօրինվում են հետևյալ կանոններով՝

1) մեղադրյալին պատկանող դիտավորությամբ կատարված հանցանքի գործիքները բռնագրավվում են կամ հանձնվում են իրավասու հաստատություն կամ ոչնչացվում են, իսկ անգորշությամբ կատարված հանցանքի գործիքները վերադարձվում են սեփականատիրոջը.

2) շրջանառությունից հանված առարկաները հանձնվում են իրավասու հաստատություն կամ ոչնչացվում են.

3) արժեք չունեցող առարկաները ոչնչացվում են, իսկ շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ դեպքում՝ հանձնվում են նրան.

4) հանցագործությամբ անմիջականորեն ստացված դրամը, արժեք ունեցող այլ գույքը վերադարձվում են բարեխիղճ սեփականատիրոջը, իսկ եթե դրանք բարեխիղճ սեփականատեր չունեն կամ դրանց սեփականատերն անհայտ է, ապա դրանք ուղղվում են հանցագործության հետևանքով պատճառված վնասի կամ վարութային ծախսերի հատուցմանը, իսկ եթե դրա անհրաժեշտությունը բացակայում է, ապա դրանք բռնագրավվում կամ բռնագանձվում են հոգուտ պետության.

5) մյուս առարկաները հանձնվում են սեփականատիրոջը, իսկ եթե սեփականատերը հայտնի չէ, ապա հանձնվում են իրավասու հաստատություն:

2. Առանձնապես ծանր հանցագործությունների, ինչպես նաև կյանքի դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով իրեղեն ապացույցները ենթակա չեն ոչնչացման:

Հոդված 101. Ապացուցումը

Ապացուցումը սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքները, ինչպես նաև վարույթի համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ հաստատելու կամ հերքելու նպատակով ապացույցներ հավաքելը, ստուգելը և գնահատելն է:

Հոդված 102. Ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքները

1. Քրեական վարույթի ընթացքում ապացուցման ենթակա են՝
  - 1) դեպքը և դրա հանգամանքները (ժամանակը, տեղը, եղանակը և այլն).
  - 2) մեղադրյալի առնչությունը դեպքին.
  - 3) ենթադրյալ հանցագործության՝ քրեական օրենքով նախատեսված հատկանիշները.
  - 4) մեղադրյալի մեղավորությունը ենթադրյալ հանցանքը կատարելու մեջ.
  - 5) քրեական օրենքով նախատեսված՝ պատասխանատվությունը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքները.
  - 6) մեղադրյալի անձը բնութագրող հանգամանքները.
  - 7) ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնասը.
  - 8) այն հանգամանքները, որոնք թույլ են տալիս անձին ազատել քրեական պատասխանատվությունից կամ պատժից.
  - 9) այն հանգամանքները, որոնցով անձը հիմնավորում է վարույթի ընթացքում իր գույքային պահանջները.
  - 10) այն հանգամանքները, որոնցով վարույթի մասնակիցը կամ այլ անձը հիմնավորում է իր պահանջները:
2. Սույն օրենսգրքով նախատեսված վարույթի առանձին տեսակների համար կարող է սահմանվել ապացուցման ենթակա հանգամանքների այլ շրջանակ:

Հոդված 103. Ապացույցներ հավաքելը

Ապացույցները հավաքվում են քրեական վարույթի ընթացքում՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված ապացուցողական գործողությունների կատարման միջոցով, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված դեպքերում և կարգով՝ օտարերկրյա իրավասու մարմինների կողմից համապատասխան գործողությունների կատարման միջոցով:

Հոդված 104. Ապացույցների ստուգումը

Քրեական վարույթի ընթացքում հավաքված ապացույցները ենթակա են պատշաճ ստուգման՝ ստացված ապացույցի ձևի և բովանդակության վերլուծության, այն այլ ապացույցների հետ համադրելու, նոր ապացույցներ հավաքելու, ապացույցների ստացման աղբյուրները վերհանելու միջոցով:

Հոդված 105. Ապացույցների գնահատումը

1. Յուրաքանչյուր ապացույց ենթակա է գնահատման՝ վերաբերելիության, թույլատրելիության, հավաստիության, իսկ բոլոր ապացույցների համակցությունը՝ հիմնավոր եզրակացված դատավարական ակտ կայացնելու համար բավարարության տեսանկյունից:

2. Քննիչը, դատախազը, դատավորը, ղեկավարվելով քրեադատավարական օրենսդրությամբ, ներառյալ՝ ապացուցման չափանիշների մասին վերաբերելի կանոններով, ապացույցները գնահատում են դրանց պատշաճ հետազոտման և վերլուծության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

3. Ոչ մի տվյալ նախապես հավաստի ապացույցի ուժ չունի: Դատավորը, ինչպես նաև քննիչը և դատախազը չպետք է կանխակալ վերաբերմունք դրսևորեն ապացույցներին, չպետք է դրանց որոշ մասին մյուսների նկատմամբ առավել կամ նվազ նշանակություն տան, քանի դեռ պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում դրանք չեն գնահատվել:

Հոդված 106. Փաստերի իրավական կանխավարկածը

1. Եթե քրեական վարույթի ընթացքում հակառակը չի ապացուցվում, ապա ապացուցված են համարվում՝

- 1) հանրաճանաչ փաստը.
- 2) արդի գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ այլ բնագավառների համընդհանուր ճանաչում ստացած մեթոդիկաների ճշմարտացիությունը.
- 3) փաստը, որը անձին հայտնի է կամ պետք է հայտնի լիներ նորմատիվ ակտերով սահմանված իր մասնագիտական կամ պաշտոնական պարտականությունների կապակցությամբ.
- 4) փաստը, որը մեղադրյալին հայտնի է կամ պետք է հայտնի լիներ՝ որպես նրա բացառիկ իրազեկության հանգամանք:

2. Եթե վարույթի մասնակիցը վիճարկում է սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված փաստերի հավաստիությունը, ապա կրում է հակառակն ապացուցելու պարտականությունը:

Հոդված 107. Որոշակի ապացույցներով հաստատվող հանգամանքները

Ստորև նշված հանգամանքները քրեական վարույթում կարող են հաստատվել միայն հետևյալ ապացույցները նախապես ստանալով և հետազոտելով՝

- 1) մահվան պատճառը, առողջությանը հասցված վնասի բնույթը կամ ծանրության աստիճանը՝ դատաբժշկական փորձագետի եզրակացությամբ.
- 2) հոգեկան հիվանդության, ժամանակավոր հիվանդագին հոգեկան խանգարման, այլ հիվանդագին վիճակի կամ տկարամտության հետևանքով դեպքի պահին իր գործողությունների (անգործության) բնույթը, նշանակությունը, դրանց վնասակարությունը գիտակցելու կամ դրանք ղեկավարելու՝ անձի ունակ չլինելը՝ դատահոգեբուժական փորձագետի եզրակացությամբ.

3) վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները ճիշտ ընկալելու, հիշելու կամ վերարտադրելու՝ վկայի կամ տուժողի ունակ չլինելը՝ դատահոգեբուժական կամ դատահոգեբանական փորձագետի եզրակացությամբ.

4) վարույթի համար նշանակություն ունենալու դեպքում՝ տուժողի, մեղադրյալի որոշակի տարիքի հասնելը՝ տարիքը հաստատող փաստաթղթով, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ դատաբժշկական և դատահոգեբանական փորձագետների եզրակացությամբ.

5) մեղադրյալի նախկին դատվածությունը և նրա նկատմամբ որոշակի պատիժ նշանակած լինելը՝ համապատասխան դատավճռի պատճենով, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ իրավասու պետական մարմնի տեղեկանքով:

ԲԱԺԻՆ 4. ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 13. ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

Հոդված 108. Ձերբակալման տեսակները և ժամկետի հաշվարկը

1. Ձերբակալումը կարող է կիրառվել՝

1) հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում.

2) ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար.

3) խափանման միջոցի պայմանները խախտած մեղադրյալի նկատմամբ.

4) վարույթի մասնավոր մասնակիցների (բացառությամբ պաշտպանի և լիազոր ներկայացուցչի), ինչպես նաև փորձագետի, թարգմանչի, վկայի՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված պարտականությունների կատարումն ապահովելու համար (կարճաժամկետ ձերբակալում):

2. Անձը համարվում է ձերբակալված նրան ազատությունից փաստացի զրկելու պահից: Ձերբակալման՝ սույն օրենսգրքով սահմանված ժամկետը հաշվարկվում է նույն պահից:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքով ձերբակալված անձինք պահվում են ձերբակալվածներին պահելու վայրերում: Ձերբակալվածներին պահելու կարգը և պայմանները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված ձերբակալման տեսակի կիրառման հիմքերը և կարգը սահմանվում են սույն օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով:

Հոդված 109. Ձերբակալումը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում

1. Անձը հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում կարող է ձերբակալվել, եթե՝

1) նա բռնվել է ենթադրյալ հանցանքը կատարելիս կամ այն կատարելուց անմիջապես հետո.

2) ականատեսն ուղղակի մատնանշում է տվյալ անձին որպես քրեական օրենքով նախատեսված արարքը կատարողի.

3) տվյալ անձի կամ նրա հագուստի կամ նրա կողմից օգտագործվող այլ իրերի վրա, նրա մոտ կամ նրա բնակարանում կամ տրանսպորտային միջոցում հայտնաբերվել են քրեական օրենքով նախատեսված արարքի կատարմանը նրա առնչությունը վկայող բացահայտ հետքեր.

4) առկա են հանցանքի կատարմանը անձի առնչությունը հաստատող այլ հիմքեր, և միաժամանակ նա դեպքի վայրից կամ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից թաքնվելու փորձ է կատարել կամ չունի բնակության մշտական վայր կամ նրա ինքնությունը պարզված չէ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով ձերբակալվածին հետաքննության մարմին կամ վարույթ իրականացնելու իրավասություն ունեցող մարմին բերելուց անմիջապես հետո ձերբակալում իրականացրած անձը կազմում է անձի ձերբակալման արձանագրություն:

3. Արձանագրության մեջ նշվում են՝

1) ձերբակալվածի անունը, ազգանունը, հայրանունը, ծննդյան թիվը, ամիսը, օրը, հաշվառման և (կամ) փաստացի բնակության հասցեն.

2) անձին փաստացի ազատությունից զրկելու օրը, ժամը, ընթացքը, վայրը, պայմանները, պատճառները և հիմքերը.

3) ձերբակալում իրականացրած պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, կոչումը.

4) անձին ազատությունից փաստացի զրկելու պահին կամ իրավասու մարմին բերելուց հետո կատարված անձնական խուզարկությամբ անձից վերցված առարկաների և (կամ) փաստաթղթերի անվանումը և նկարագրությունը՝ առկայության դեպքում.

5) ձերբակալվածի մարմնի կամ հագուստի վրա տեսանելի վնասվածքները՝ առկայության դեպքում, ինչպես նաև առերևույթ նրա ֆիզիկական և հոգեկան վիճակը.

6) ձերբակալվածի հայտարարությունները.

7) ձերբակալվածին իրավասու մարմին բերելու և արձանագրություն կազմելու օրը, ժամը և ընթացքը:

4. Արձանագրությունը ստորագրում են ձերբակալում իրականացրած անձը և ձերբակալվածը: Ձերբակալվածի կողմից ստորագրելուց հրաժարվելու դեպքում արձանագրության մեջ ամրագրվում է ինչպես այդ փաստը, այնպես էլ հրաժարվելու պատճառները: Արձանագրության պատճենը ստորագրությամբ հանձնվում է ձերբակալվածին:

5. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով ձերբակալվածին ազատությունից փաստացի զրկելու պահից ոչ ուշ, քան վեց ժամվա ընթացքում պետք է հանձնվի նրան ձերբակալելու կամ ազատ արձակելու վերաբերյալ որոշում: Ձերբակալման որոշման մեջ նշվում են այն կազմելու տարին, ամիսը, օրը, ժամը, ընթացքը և վայրը, ձերբակալվածի տվյալները, նրան վերագրվող արարքի փաստական հանգամանքները, ձերբակալման հիմքը:

6. Ձերբակալման որոշմանը, որպես դրա բաղկացուցիչ մաս, կցվում են ձերբակալման արձանագրությունը, ինչպես նաև մեղադրյալի՝ սույն օրենսգրքով սահմանված իրավունքների և պարտականությունների ցանկը: Ձերբակալման որոշման և ձերբակալման արձանագրության պատճեններն անհապաղ ուղարկվում են հսկող դատախազին:

7. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով իրականացված ձերբակալումը չի կարող տևել 72 ժամից ավելի: Սակայն ձերբակալվածին պետք է մեղադրանք ներկայացվի և նրա նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու հարցը լուծելու համար մեղադրյալը պետք է դատարան տարվի ոչ ուշ, քան ձերբակալման պահից 60 ժամվա ընթացքում:

8. Եթե ձերբակալվածը ձերբակալման պահից 72 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման: Կալանավորման հարցը քննարկելիս դատարանը պետք է ստուգի նաև ձերբակալման իրավաչափությունը:

Հոդված 110. Հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալված անձի իրավունքները, պարտականությունները, դրանց իրականացման պայմաններն ու երաշխիքները

1. Սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով ձերբակալված անձը ձերբակալման որոշումը ստանալու պահից, իսկ եթե օրենքով սահմանված ժամկետում այն չի հանձնվել, ապա իրեն ազատությունից փաստացի զրկելուց հետո վեց ժամը լրանալու պահից ձեռք է բերում սույն օրենսգրքով մեղադրյալի համար նախատեսված բոլոր վերաբերելի իրավունքները և պարտականությունները:

2. Մինչև մեղադրյալի վերաբերելի իրավունքները ձեռք բերելը ձերբակալված անձն ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները.

1) փաստացի ազատությունից զրկվելու պահին բանավոր, իսկ հետաքննության մարմնի կամ վարույթն իրականացնելու իրավասություն ունեցող մարմնի վարչական շենք մուտք գործելու պահին նաև գրավոր տեղեկացվել սույն հոդվածով նախատեսված նվազագույն իրավունքների և պարտականությունների մասին.

2) իմանալ իրեն ազատությունից զրկելու պատճառը.

3) պահպանել լռություն.

4) իր ընտրած անձին տեղեկացնել իր գտնվելու վայրի մասին.

5) հրավիրել փաստաբան.

6) իր պահանջով ենթարկվել բժշկական զննման:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-6-րդ կետերով սահմանված իրավունքները ծագում են հետաքննության մարմնի կամ վարույթն իրականացնելու իրավասություն ունեցող մարմնի վարչական շենք մուտք գործելու պահից:

4. Մինչև մեղադրյալի վերաբերելի պարտականությունները ձեռք բերելը ձերբակալված անձն ունի հետևյալ պարտականությունները`

1) ենթարկվել ձերբակալումն իրականացնող անձի, հետաքննության մարմնի և վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին.

2) ենթարկվել անձնական խուզարկության.

3) ենթարկվել բժշկական զննման և մատնադրոշմման, ինչպես նաև լուսանկարվել և փորձաքննության համար հանձնել սույն օրենսգրքով նախատեսված նմուշներ:

5. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավունքների իրականացումն ապահովելու նպատակով`

1) ձերբակալումն իրականացնող անձը պարտավոր է ձերբակալելուց անմիջապես հետո ձերբակալվածին բանավոր պարզաբանել նրա նվազագույն իրավունքները, պարտականությունները և նրան ազատությունից զրկելու պատճառը:

2) հետաքննության մարմինը կամ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձերբակալվածին հետաքննության մարմնի կամ վարույթն իրականացնելու իրավասություն ունեցող մարմնի վարչական շենք բերելուց հետո նրան տրամադրել իր նվազագույն իրավունքների և պարտականությունների ցանկը, ձերբակալվածի համար ապահովել իր գտնվելու վայրի մասին տեղեկացնելու և փաստաբան հրավիրելու համար հեռախոսազանգեր կատարելու հնարավորություն, ձերբակալվածի պահանջի դեպքում ապահովել նրա բժշկական զննումը, չխոչընդոտել փաստաբանի տեսակցությունը ձերբակալվածի հետ:

6. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով սահմանված նվազագույն իրավունքի իրականացումը կարող է հետաձգվել առավելագույնը վեց ժամով, եթե առկա են հիմնավոր պատճառներ, որ այդ իրավունքի անհապաղ իրականացումը կարող է խոչընդոտել հանցագործության կանխմանը կամ խափանմանը կամ հանգեցնել ապացույցների ոչնչացման կամ վնասման:

7. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով սահմանված նվազագույն իրավունքի իրականացման հետաձգման մասին անհապաղ գրավոր հայտնվում է ձերբակալվածին, ինչպես նաև կազմվում է առանձին արձանագրություն՝ դրանում շարադրելով այդ իրավունքի իրականացումը հետաձգելու պատճառները:

Հոդված 111. Ձերբակալումը ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար

1. Ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու անհրաժեշտության դեպքում քննիչն իրավասու է որոշում կայացնել մեղադրյալին ձերբակալելու մասին: Որոշման մեջ նշվում են այն կազմելու տարին, ամիսը, օրը, մեղադրյալի տվյալները, ձերբակալման հիմքը և պատճառները, ինչպես նաև հետաքննության այն մարմինը, որին հանձնարարվում է ձերբակալման իրականացումը:

2. Հետաքննիչը մեղադրյալին ձերբակալելուց առաջ ստորագրությամբ նրան է հանձնում ձերբակալման որոշման պատճենը: Ազատությունից փաստացի զրկվելուց անմիջապես հետո մեղադրյալը բերվում է քննիչի մոտ: Մեղադրյալին քննիչի մոտ բերելու փաստը ամրագրվում է անձի ձերբակալման արձանագրության մեջ: Արձանագրության մեջ նշվում են՝ մեղադրյալի անունը, ազգանունը, հայրանունը, նրան փաստացի ազատությունից զրկելու օրը, ժամը, թույլ, վայրը, պայմանները և հիմքերը, ձերբակալում իրականացրած հետաքննիչի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, կոչումը, ձերբակալված մեղադրյալի հայտարարությունները, ձերբակալված մեղադրյալին քննիչի մոտ բերելու և արձանագրություն կազմելու օրը, ժամը և թույլ:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով իրականացված ձերբակալումը չի կարող տևել 24 ժամից ավելի: Նշված հիմքով ձերբակալված մեղադրյալը պետք է դատարան տարվի

ոչ ուշ, քան ձերբակալման պահից տասներկու ժամվա ընթացքում: Հակառակ դեպքում անձը պետք է ազատ արձակվի:

4. Եթե սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով ձերբակալված մեղադրյալը ձերբակալման պահից 24 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման: Կալանավորման հարցը քննարկելիս դատարանը պետք է ստուգի նաև ձերբակալման իրավաչափությունը:

Հոդված 112. Խափանման միջոցի պայմանները խախտած մեղադրյալի ձերբակալումը

1. Եթե մեղադրյալը խախտում է իր նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցի պայմանները, քննիչն իրավասու է որոշում կայացնել նրան ձերբակալելու մասին՝ միաժամանակ մեղադրյալի կալանավորման մասին միջնորդություն ներկայացնելով դատարան: Որոշման մեջ նշվում են այն կազմելու տարին, ամիսը, օրը, մեղադրյալի տվյալները, ձերբակալման հիմքը և պատճառները, ինչպես նաև հետաքննության այն մարմինը, որին հանձնարարվում է ձերբակալման իրականացումը:

2. Մեղադրյալին սույն հոդվածով նախատեսված հիմքով կարելի է ձերբակալել միայն այն դեպքում, երբ սույն օրենսգրքի դրույթները թույլ են տալիս նրա նկատմամբ որպես խափանման միջոց կիրառել կալանավորումը:

3. Հետաքննիչը մեղադրյալին ձերբակալելուց առաջ ստորագրությամբ նրան է հանձնում ձերբակալման որոշման պատճենը: Ազատությունից փաստացի զրկվելուց անմիջապես հետո մեղադրյալը բերվում է քննիչի մոտ: Մեղադրյալին քննիչի մոտ բերելու փաստն ամրագրվում է անձի ձերբակալման արձանագրության մեջ: Արձանագրության մեջ նշվում են՝ մեղադրյալի անունը, ազգանունը, հայրանունը, նրան փաստացի ազատությունից զրկելու օրը, ժամը, թուպեն, վայրը, պայմանները և հիմքերը, ձերբակալում իրականացրած հետաքննիչի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, կոչումը, ձերբակալված մեղադրյալի հայտարարությունները, ձերբակալված մեղադրյալին քննիչի մոտ բերելու և արձանագրություն կազմելու օրը, ժամը և թուպեն:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով իրականացված ձերբակալումը չի կարող տևել 24 ժամից ավելի: Նշված հիմքով ձերբակալված մեղադրյալը պետք է դատարան տարվի ոչ ուշ, քան ձերբակալման պահից տասներկու ժամվա ընթացքում: Հակառակ դեպքում անձը պետք է ազատ արձակվի:

5. Եթե սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով ձերբակալված մեղադրյալը ձերբակալման պահից 24 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման: Կալանավորման հարցը քննարկելիս դատարանը պետք է ստուգի նաև ձերբակալման իրավաչափությունը:

Հոդված 113. Ձերբակալված օտարերկրյա քաղաքացու և քաղաքացիություն չունեցող անձի լրացուցիչ իրավունքները

1. Եթե սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով ձերբակալված օտարերկրյա քաղաքացուն կամ քաղաքացիություն չունեցող անձին Հայաստանի Հանրապետության

միջազգային պայմանագրով իրավունք է վերապահված կապվել կամ տեսակցել համապատասխանաբար իր քաղաքացիության պետության կամ իր մշտական բնակության պետության իրավասու ներկայացուցչի կամ նման իրավասություններ ունեցող այլ անձի հետ, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ապահովել այդ իրավունքների իրականացումը:

2. Օտարերկրյա քաղաքացու կամ քաղաքացիություն չունեցող անձի ձերբակալման դեպքում նրան պահելու հիմքերի և վայրի մասին վարույթն իրականացնող մարմինը 24 ժամվա ընթացքում դիվանագիտական ուղիներով հայտնում է անազատության մեջ պահվող անձի քաղաքացիության, իսկ եթե նա քաղաքացիություն չունի, ապա նրա մշտական բնակության պետությանը:

3. Սույն հոդվածում նշված անձինք համապատասխան երաշխիքներից օգտվում են նաև նրանց փաստացի ազատությունից զրկելու այլ դեպքերում:

Հոդված 114. Ձերբակալվածին ազատելը

1. Ձերբակալվածը քննիչի կամ հսկող դատախազի որոշմամբ պետք է ազատ արձակվի, եթե՝

1) չի հաստատվել անձի կողմից քրեական օրենքով նախատեսված արարք կատարելու վերաբերյալ կասկածը.

2) վերացել է անձին անազատության մեջ պահելու անհրաժեշտությունը.

3) անձն ազատությունից զրկվել է ձերբակալման կարգի էական խախտմամբ.

4) լրացել է ձերբակալման սույն օրենսգրքով սահմանված առավելագույն ժամկետը:

2. Ձերբակալվածին ազատ արձակելու մասին քննիչի կամ դատախազի որոշման պատճենն անհապաղ հանձնվում է ազատված անձին: Որոշման մեջ նշվում են անձին ազատելու հիմքը և ժամանակը (տարեթիվը, ամիսը, օրը, ժամը, րոպեն):

3. Այն դեպքում, երբ դատարանը մերժում է ձերբակալված մեղադրյալին կալանավորելու վերաբերյալ միջնորդությունը, մեղադրյալն անհապաղ ազատ է արձակվում դատարանի կարգադրությամբ: Դատարանի որոշման պատճենն անհապաղ հանձնվում է մեղադրյալին:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված դեպքում, եթե քննիչի կամ դատախազի որոշմամբ անձն ազատ չի արձակվել, ձերբակալվածին ազատ է արձակում ձերբակալվածներին պահելու վայրի վարչակազմի ղեկավարը: Այդ դեպքում ձերբակալվածներին պահելու վայրի վարչակազմի ղեկավարը անձին հանձնում է ձերբակալվածին ազատելու մասին տեղեկանք, որի մեջ նշվում են անձին ազատելու հիմքը և ժամանակը (տարեթիվը, ամիսը, օրը, ժամը, րոպեն): Տեղեկանքի պատճենն ուղարկվում է քննիչին և հսկող դատախազին:

5. Սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքով ձերբակալված անձն ազատ արձակվելուց հետո չի կարող կրկին ձերբակալվել մինչև նույն կասկածով:

Հոդված 115. Խափանման միջոցների նպատակը և տեսակները

1. Խափանման միջոցները կարող են կիրառվել քննիչի, հսկող դատախազի կամ դատարանի կողմից՝ իրենց իրավասության սահմաններում:

2. Խափանման միջոցները կարող են կիրառվել մեղադրյալի նկատմամբ՝ նրա հնարավոր անօրինական վարքագիծը կանխելու նպատակով:

3. Խափանման միջոցներն են կալանքը և այլընտրանքային խափանման միջոցները:

Հոդված 116. Խափանման միջոցի կիրառման իրավաչափությունը

1. Խափանման միջոց չի կարող կիրառվել, եթե բացակայում է հիմնավոր կասկածն այն մասին, որ մեղադրյալը կատարել է իրեն վերագրվող հանցանքը:

2. Խափանման միջոցը կարող է կիրառվել, եթե դա անհրաժեշտ է՝

1) մեղադրյալի փախուստը կանխելու համար.

2) մեղադրյալի կողմից հանցանք կատարելը կանխելու համար.

3) մեղադրյալի կողմից իր վրա օրենքով կամ դատարանի որոշմամբ դրված պարտականությունների կատարումն ապահովելու համար:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասում նշված հանգամանքների հիմնավորում չի պահանջվում՝

1) սույն օրենսգրքով նախատեսված առանձին այլընտրանքային խափանման միջոցներ կիրառելու դեպքում.

2) ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության մեջ մեղադրվող անձի սկզբնական կալանքի կամ այլընտրանքային խափանման միջոցի կիրառման դեպքում:

4. Խափանման միջոցի տեսակն ընտրելիս հաշվի են առնվում մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծն ապահովող և դրան խոչընդոտող բոլոր հնարավոր հանգամանքները:

Հոդված 117. Խափանման միջոց փոխելը կամ վերացնելը

1. Եթե խափանման միջոցի գործողության ընթացքում փոխվել կամ վերացել են դրա իրավաչափության պայմանները, վարույթն իրականացնող մարմինն իր իրավասության սահմաններում որոշում է կայացնում խափանման միջոցը փոխելու կամ վերացնելու մասին:

2. Եթե մեղադրյալը խախտում է իր նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցի պայմանները, վարույթն իրականացնող մարմինն իր իրավասության սահմաններում միջոցներ է ձեռնարկում ավելի խիստ խափանման միջոց կիրառելու համար:

3. Խափանման միջոցը փոխելու կամ վերացնելու մասին որոշումն անհապաղ հանձնվում է խափանման միջոցի կիրառումն ապահովող մարմնին կամ պաշտոնատար անձին, իսկ դրա պատճենը՝ այն անձին, ում նկատմամբ կիրառվում է խափանման միջոցը:

4. Եթե բողոքի քննարկման արդյունքում կիրառված խափանման միջոցը վերացվել է, ապա այդ կամ առավել խիստ խափանման միջոց կարող է կիրառվել միայն նոր հանգամանքի առկայության դեպքում:

Հոդված 118. Կալանքը և դրա իրավաչափությունը

1. Կալանքը դատարանի որոշմամբ մեղադրյալին օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով ազատությունից զրկելն է՝ օրենքով և դատարանի այդ որոշմամբ սահմանված ժամկետով:

2. Կալանքը կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ այլընտրանքային խափանման միջոցների կիրառումը անհնարին է կամ անբավարար մեղադրյալի անօրինական վարքագիծը կանխելու համար:

3. Կալանքը կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ փաստական հանգամանքների բավարար ամբողջությամբ քննիչի կամ դատախազի կողմից հիմնավորվել և դատարանի կողմից պատճառաբանված հաստատվել են սույն օրենսգրքի 116-րդ հոդվածով նախատեսված իրավաչափության համապատասխան պայմանները: Դատական վարույթում կալանքի կիրառման համար բավարար է դատարանի կողմից նշված պայմանների պատճառաբանված հաստատումը:

4. Կալանքի ժամկետը երկարացնելիս դատարանի առջև անհրաժեշտ է հիմնավորել նաև վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները բացահայտելու նպատակով վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից գործադրված պատշաճ ջանասիրությունը (due diligence), ինչպես նաև տվյալ մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդումը շարունակելու անհրաժեշտությունը:

Հոդված 119. Կալանքի ժամկետը

1. Անձին կարելի է կալանքի տակ պահել այնքան ժամանակ, որքան անհրաժեշտ է վարույթի բնականոն ընթացքն ապահովելու համար, սակայն ամեն դեպքում այդ ժամկետը չի կարող գերազանցել սույն հոդվածով կալանքի տակ պահելու համար սահմանված առավելագույն ժամկետները:

2. Մինչդատական վարույթում սկզբնական կալանքի ժամկետը չի կարող գերազանցել մեկ ամիսը: Մինչդատական վարույթում մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ժամկետը կարող է երկարացվել յուրաքանչյուր դեպքում երկու ամսից ոչ ավելի ժամկետով՝ պահպանելով սույն հոդվածով սահմանված մինչդատական վարույթում մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետները:

3. Մինչդատական վարույթում մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետն է՝

- 1) երկու ամիս՝ ոչ մեծ ծանրության հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում.
- 2) չորս ամիս՝ միջին ծանրության հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում.
- 3) տասը ամիս՝ ծանր հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում.
- 4) տասներկու ամիս՝ առանձնապես ծանր հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում:

4. Մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ժամկետը հաշվվում է անձին ազատությունից փաստացի զրկելու պահից: Կալանքի տակ պահելու ժամկետի մեջ հաշվակցվում է նաև այն ժամանակը, երբ մեղադրյալը դատարանի որոշմամբ գտնվել է բժշկական հաստատությունում՝ փորձաքննություն կատարելու համար կամ նրա նկատմամբ որպես անվտանգության միջոց կիրառվել է բժշկական հսկողությունը:

5. Կալանքի տակ պահելու ընդհանուր ժամկետի մեջ չի հաշվակցվում այն ժամանակը, որի ընթացքում անձը արգելանքի տակ է գտնվել այլ պետության տարածքում՝ պայմանավորված վարույթի փոխանցման կամ անձի հանձնման հետ:

Հոդված 120. Կալանքից ազատելը

1. Մեղադրյալը վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման հիման վրա կալանքից ենթակա է ազատման, եթե՝

1) վերացել է անձի ազատությունը սահմանափակելու անհրաժեշտությունը.

2) մեղադրյալի նկատմամբ դադարեցվել է քրեական հետապնդումը.

3) մեղադրյալն արդարացվել է.

4) դատարանը մեղադրյալի նկատմամբ նշանակել է ազատագրկման, կարգապահական գումարտակում պահելու կամ կալանքի հետ չկապված պատիժ.

5) լրացել և չի երկարացվել դատարանի կողմից սահմանված կալանքի ժամկետը.

6) լրացել է անձին կալանքի տակ պահելու սույն օրենսգրքով սահմանված առավելագույն ժամկետը.

7) մեղադրյալի կողմից կամ ի շահ նրա ներկայացվել են մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծն ապահովող՝ դատարանի սահմանած այլընտրանքային երաշխիքները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 5-7-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում անձին կալանքից ազատելու որոշում կարող է կայացնել նաև կալանքի տակ պահելու վայրի վարչակազմի ղեկավարը:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 3-5-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում մեղադրյալին դատարանը կալանքից ազատում է անմիջապես դատական նիստի դադարում: Սույն հոդվածի 1-ին մասի 5-7-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում կալանքի տակ պահելու վայրի վարչակազմի ղեկավարը մեղադրյալին անմիջապես ազատում է կալանքից:

Հոդված 121. Կալանքից ազատված անձին կրկին կալանավորելը

1. Կալանքից ազատված անձը չի կարող կրկին կալանավորվել նույն մեղադրանքով, եթե չեն հայտնաբերվել նոր էական հանգամանքներ, որոնք վարույթն իրականացնող մարմնին հայտնի չէին մեղադրյալին կալանքից ազատելու պահին:

2. Եթե կալանքից ազատված անձը նորից է կալանավորվում, ապա նրան կալանքի տակ պահելու առավելագույն թույլատրելի ժամկետը որոշելիս հաշվի է առնվում մինչև կալանքից ազատվելը կալանքի տակ նրա եղած ժամանակը:

Հոդված 122. Այլընտրանքային խափանման միջոցների տեսակները

1. Այլընտրանքային խափանման միջոցներն են՝

1) տնային կալանքը.

2) վարչական հսկողությունը.

3) գրավը.

- 4) պաշտոնավարության կասեցումը.
- 5) բացակայելու արգելքը.
- 6) երաշխավորությունը.
- 7) դաստիարակչական հսկողությունը.
- 8) զինվորական հսկողությունը:

2. Այլընտրանքային խափանման միջոցները կարող են կիրառվել ինչպես առանձին, այնպես էլ համակցությամբ:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված խափանման միջոցները կարող են կիրառվել միայն դատարանի կողմից:

4. Մինչդատական վարույթում սույն հոդվածի 1-ին մասի 3-8-րդ կետերով նախատեսված այլընտրանքային խափանման միջոցները կարող է կիրառել`

1) քննիչը` մինչև մեղադրական եզրակացությունը քրեական գործի հետ միասին դատախազին հանձնելը.

2) հսկող դատախազը` մեղադրական եզրակացությունը քրեական գործի հետ միասին քննիչից ստանալու պահից մինչև այն դատարան հանձնելը.

3) դատարանը` խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը լուծելիս:

5. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 3-4-րդ կետերով նախատեսված այլընտրանքային խափանման միջոցները քննիչը կարող է կիրառել բացառապես հսկող դատախազի համաձայնությամբ:

Հոդված 123. Տնային կալանքը

1. Տնային կալանքը մեղադրյալի ազատության այնպիսի սահմանափակում է, որի ընթացքում նա պարտավոր է չլքել դատարանի որոշման մեջ նշված բնակության վայրը:

2. Դատարանի որոշմամբ մեղադրյալին կարող է արգելվել նաև`

1) ունենալ հեռախոսային հաղորդակցություն, ուղարկել կամ ստանալ նամակագրություն, փոստային, հեռագրական և այլ հաղորդումներ, օգտվել կապի այլ միջոցներից.

2) շփում ունենալ որոշակի անձանց հետ կամ իր բնակության վայրում հյուրընկալել այլ անձանց:

3. Տնային կալանք կիրառելու մասին դատարանի որոշման մեջ նշվում են այն կոնկրետ սահմանափակումները, որոնք տարածվում են մեղադրյալի նկատմամբ, ինչպես նաև իրավասու այն մարմինը, որին հանձնարարվում է այդ սահմանափակումների պահպանման նկատմամբ վերահսկողությունը:

4. Մեղադրյալի վարքագծի նկատմամբ հսկողությունը դատարանի որոշմամբ կարող է իրականացվել հատուկ էլեկտրոնային միջոցներով: Մեղադրյալը պարտավոր է իր վրա մշտապես կրել նշված էլեկտրոնային հսկողության միջոցները, դրանք պահել սարքին վիճակում, ինչպես նաև արձագանքել իրավասու մարմնի հսկողության ազդանշաններին:

5. Տնային կալանքի կիրառման կարգի, ժամկետների և բողոքարկման վրա տարածվում են կալանքի համար սույն օրենսգրքով սահմանված դրույթները:

6. Տնային կալանքի մեկ օրը հավասար է կալանքի մեկ օրվան:

Հոդված 124. Վարչական հսկողությունը

1. Վարչական հսկողությունը մեղադրյալի տեղաշարժման և գործողությունների ազատության սահմանափակումն է, որի պայմաններում նա պարտավոր է ոչ հաճախ, քան շաբաթը երեք անգամ գրանցվել դատարանի որոշման մեջ նշված վայրի ոստիկանության մարմնում:

2. Դատարանի որոշմամբ մեղադրյալին կարող է արգելվել նաև՝

1) առանց վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվության փոխելու մշտական կամ ժամանակավոր բնակության վայրը.

2) այցելելու որոշման մեջ նշված որոշակի վայրեր.

3) հաղորդակցվելու որոշակի անձանց հետ.

4) օրվա որոշակի ժամերին լքելու իր բնակության վայրը:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված արգելքները սահմանելիս հաշվի են առնվում մեղադրյալի առողջական վիճակը, ինչպես նաև աշխատանքի և ուսման պայմանները:

4. Մեղադրյալի նկատմամբ վարչական հսկողություն կիրառելու մասին որոշման պատճենը կատարման նպատակով ուղարկվում է դատարանի կողմից սահմանված իրավասու մարմնին:

5. Իրավասու մարմնին անհապաղ գրանցում է մեղադրյալին և նրան հսկողության ընդունելու մասին տեղյակ պահում վարույթն իրականացնող մարմնին:

6. Մեղադրյալի վարքագծի նկատմամբ հսկողությունը դատարանի որոշմամբ կարող է իրականացվել հատուկ էլեկտրոնային միջոցներով: Մեղադրյալը պարտավոր է իր վրա մշտապես կրել նշված էլեկտրոնային հսկողության միջոցները, դրանք պահել սարքին վիճակում, ինչպես նաև արձագանքել իրավասու մարմնի հսկողության ազդանշաններին:

7. Վարչական հսկողության կիրառման կարգի և բողոքարկման վրա տարածվում են կալանքի համար սույն օրենսգրքով սահմանված դրույթները:

Հոդված 125. Գրավը

1. Գրավը իրավասու մարմնի որոշմամբ սահմանված դրամական գումար է, որը Հայաստանի Հանրապետության դրամի, արժեթղթերի կամ այլ արժեքների ձևով պահատվության է փոխանցվում համապատասխան որոշմամբ նշված բանկի կամ այլ վարկային կազմակերպության դեպոզիտ՝ մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը ապահովելու նպատակով: Որպես գրավ կարող է ընդունվել անշարժ գույք, եթե գրավ կիրառելու մասին որոշմամբ հատուկ նշվել է դրա հնարավորության մասին:

2. Գրավի չափը չի կարող պակաս լինել նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից: Գրավի չափը որոշելիս հաշվի են առնվում մեղադրյալին վերագրվող հանցանքի ծանրության աստիճանը և մեղադրյալի գույքային դրությունը: Գրավի արժեքի ապացուցման պարտականությունը կրում է գրավատուն:

3. Գրավը կարող է մուծել մեղադրյալը կամ ցանկացած այլ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ: Եթե գրավը մուծում է այլ անձ, ապա նրան բացատրվում է մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի էությունը, ինչպես նաև մեղադրյալի կողմից ոչ պատշաճ վարքագիծ դրսևորելու դեպքում վրա հասնող հնարավոր հետևանքները:

4. Գրավատուն ներկայացնում է գրավի մուծված լինելը հավաստող փաստաթուղթ, որը կցվում է վարույթի նյութերին:

5. Եթե մեղադրյալը թաքնվել է վարույթն իրականացնող մարմնից կամ առանց թույլտվության մեկնել է այլ վայր, պարբերաբար չի ներկայացել վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով կամ էապես խոչընդոտել է վարույթին, ապա հսկող դատախազը կայացնում է գրավը պետության եկամուտ դարձնելու մասին որոշում և դրա պատճենը եռօրյա ժամկետում ուղարկում է մեղադրյալին և գրավը մուծած անձին՝ նրանց պարզաբանելով այդ որոշման բողոքարկման՝ սույն օրենսգրքի 306-307-րդ հոդվածներով սահմանված կարգը:

6. Գրավը վերադարձվում է գրավատուին բոլոր դեպքերում, երբ չեն ապացուցվել սույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված խախտումները, կամ գրավը որպես խափանման միջոց վերացվել կամ փոխվել է: Գրավը վերադարձնելու մասին որոշումն ընդունվում է համապատասխան խափանման միջոցը վերացնելու կամ փոխելու մասին որոշում կայացնելու հետ միաժամանակ:

Հոդված 126. Պաշտոնավարության կասեցումը

1. Հանրային ծառայող հանդիսացող մեղադրյալի պաշտոնավարությունը իրավասու մարմնի որոշմամբ կարող է կասեցվել, եթե բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ պաշտոնավարությունը շարունակելով նա կխոչընդոտի վարույթի ընթացքին, ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցմանը կամ կզբաղվի հանցավոր գործունեությամբ:

2. Մեղադրյալի պաշտոնավարության կասեցման մասին որոշումն ուղարկվում է նրա աշխատավայրի վարչակազմի ղեկավարին, ով որոշումը ստանալուց հետո անհապաղ պարտավոր է կատարել այն և դրա մասին տեղյակ պահել որոշումը կայացրած մարմնին կամ անձին:

Հոդված 127. Բացակայելու արգելքը

1. Եթե բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ մեղադրյալը կարող է դիմել փախուստի՝ օգտագործելով անձը հաստատող փաստաթուղթ, ապա իրավասու մարմինը կարող է որոշում կայացնել նրա՝ Հայաստանի Հանրապետությունից բացակայելն արգելելու մասին, որն ուղեկցվում է մեղադրյալի անձնագիրը և նրա անձը հաստատող այլ այնպիսի փաստաթուղթ վերցնելով, որը կարող է տալ պետական սահմանը հատելու հնարավորություն: Մեղադրյալին կարող է նաև արգելվել ստանալու նման նոր փաստաթուղթ:

2. Մեղադրյալը չի կարող առանց սույն հոդվածում նշված խափանման միջոցը կիրառած մարմնի թույլտվության մեկնել այլ տեղանք կամ փոխել բնակության վայրը, պարտավոր է ներկայանալ քննիչի կամ դատարանի հրավերով և նրանց հայտնել իր բնակության վայրը փոխելու մասին:

3. Հայաստանի Հանրապետությունից բացակայելն արգելելու մասին որոշումն ուղարկվում է մեղադրյալին անձը հաստատող համապատասխան փաստաթուղթ տված իրավասու մարմնին:

4. Սույն հոդվածում նշված խափանման միջոցը վերացնելու մասին կայացվում է համապատասխան որոշում: Այս դեպքում մեղադրյալից վերցված փաստաթուղթն անհապաղ վերադարձվում է նրան և այդ մասին կազմվում է արձանագրություն, որը ստորագրում են փաստաթուղթը վերադարձնող անձը և մեղադրյալը:

Հոդված 128. Երաշխավորությունը

1. Երաշխավորությունը վստահություն վայելող անձանց գրավոր պարտավորությունն է այն մասին, որ նրանք իրենց հեղինակությամբ երաշխավորում են մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը, վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով նրա ներկայանալը և այլ պարտականություններ կատարելը:

2. Երաշխավոր կարող է լինել չափահաս գործունակ ֆիզիկական անձը, որը երաշխավոր դառնալու խնդրանքով գրավոր դիմել է վարույթն իրականացնող մարմնին: Երաշխավորների թիվը երկուսից պակաս չի կարող լինել:

3. Իրավասու մարմինը դիմողին ծանոթացնում է մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի էությանը, նրան բացատրում երաշխավորի իրավունքները և պարտականություններն, ինչպես նաև նախազգուշացնում մեղադրյալի կողմից ոչ իրավաչափ վարքագիծ դրսևորելու դեպքում երաշխավորի համար օրենքով նախատեսված պատասխանատվության մասին: Դրանից հետո դիմողին հնարավորություն է տրվում հաստատել իր խնդրանքը կամ հրաժարվել դրանից: Նշված գործողությունների կատարման վերաբերյալ կազմվում է արձանագրություն:

4. Երաշխավորությունը որպես խափանման միջոց կիրառելու դեպքում իրավասու մարմնի որոշման մեջ նշվում են նաև երաշխավորի անունը, ազգանունը և վերաբերելի այլ անձնական տվյալներ: Որոշման պատճենն անմիջապես հանձնվում է երաշխավորին:

5. Իրենց պարտականությունները չկատարելու համար երաշխավորները կրում են օրենքով նախատեսված պատասխանատվություն:

Հոդված 129. Դաստիարակչական հսկողությունը

1. Անչափահաս մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը, վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով նրա ներկայանալը և այլ պարտականություններ կատարելն ապահովելու նպատակով նրա նկատմամբ հսկողությունը կարող է հանձնարարվել անչափահաս մեղադրյալի ծնողներին, որդեգրողներին, հոգաբարձուներին կամ փակ մանկական հիմնարկի վարչակազմին, որտեղ նա գտնվում է:

2. Ծնողները, որդեգրողները, հոգաբարձուներն իրավունք ունեն հրաժարվել անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ դաստիարակչական հսկողություն իրականացնելուց:

3. Անչափահասի նկատմամբ որպես խափանման միջոց դաստիարակչական հսկողությունը կիրառելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը նրա ծնողին, որդեգրողին, հոգաբարձուին, փակ մանկական հիմնարկի վարչակազմի ներկայացուցչին ծանոթացնում է կայացված որոշմանը և նրանց հանձնում որոշման պատճենը, ծանոթացնում է մեղադրանքի էությանը, նրանց բացատրում է իրենց իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, ինչի վերաբերյալ կազմվում է արձանագրություն:

4. Իրենց պարտականությունները չկատարելու համար դաստիարակչական հսկողություն իրականացնող անձինք կրում են օրենքով նախատեսված պատասխանատվություն:

Հոդված 130. Ձինվորական հսկողությունը

1. Ձինվորական ծառայություն կամ ռազմական հավաք անցնող մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը, վարույթն իրականացնող մարմնի իրավերով նրա ներկայանալը և այլ պարտականություններ կատարելն ապահովելու նպատակով նրա նկատմամբ հսկողությունը կարող է հանձնարարվել զորամասի կամ զորամիավորման հրամանատարին կամ զինվորական հիմնարկի պետին:

2. Մեղադրյալի նկատմամբ որպես խափանման միջոց զինվորական հսկողությունը կիրառելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը հրամանատարության ներկայացուցչին ծանոթացնում է համապատասխան որոշմանը և հանձնում դրա պատճենը, ծանոթացնում է մեղադրանքի էությանը, բացատրում է իր իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, ինչի վերաբերյալ կազմվում է արձանագրություն:

3. Մեղադրյալի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս կիրառվում են զինվորական կանոնադրությունների պահանջները:

4. Իրենց պարտականությունները չկատարելու դեպքում զինվորական հսկողությունն իրականացնող անձինք կրում են օրենքով նախատեսված պատասխանատվություն:

ԳԼՈՒԽ 15. ԳՈՒՅՔԻ ԱՐԳԵԼԱԴՐՈՒՄԸ

Հոդված 131. Գույքի արգելադրման նպատակը և հիմքերը

1. Գույքի արգելադրումը կիրառվում է ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված հնարավոր վնասի կամ վարութային հնարավոր ծախսերի հատուցումը, ինչպես նաև գույքի հնարավոր բռնագրավումը կամ բռնագանձումը ապահովելու համար:

2. Գույքը կարող է արգելադրվել հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում`

1) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը ուղղակի կամ անուղղակի առաջացել կամ ստացվել է մեղադրյալին վերագրվող հանցագործության արդյունքում կամ իրենից ներկայացնում է այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտ կամ այլ տեսակի օգուտ:

2) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը հանցագործության կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիք է կամ միջոց.

3) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 217.1 հոդվածով նախատեսված ահաբեկչության ֆինանսավորմանն ուղղված գույք է, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտ կամ այլ տեսակի օգուտ.

4) ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 215-րդ հոդվածով նախատեսված մաքսանենգության ձանապարհով Հայաստանի Հանրապետության սահմանով տեղափոխված մաքսանենգության առարկա է.

5) առկա է հիմնավոր ենթադրություն այն մասին, որ այդ գույքը կարող է օտարվել, թաքցվել, վնասվել, ոչնչացվել կամ սպառվել:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված գույքի բացակայության դեպքում կարող է արգելադրվել դրան համարժեք գույք:

Հոդված 132. Արգելադրման ենթակա գույքը

1. Սույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-4-րդ կետերով և 3-րդ մասով նախատեսված հիմքերով կարող է արգելադրվել ցանկացած անձի գույքը, իսկ սույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքով արգելադրվել կարող է մեղադրյալի կամ նրա գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձի գույքը, ներառյալ՝ համատեղ սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը՝ անկախ գույքի տեսակից և այն տիրապետողից:

2. Մի քանի մեղադրյալներից կամ նրանց գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձանցից յուրաքանչյուրի՝ արգելադրման ենթակա գույքի բաժինը որոշելիս վարույթն իրականացնող մարմինը հաշվի է առնում ենթադրյալ հանցագործությանը մեղադրյալներից յուրաքանչյուրի դերը և մասնակցության աստիճանը:

3. Արգելադրման ենթակա չէ՝

1) այն գույքը, որի վրա օրենքի համաձայն չի կարող բռնագանձում կամ բռնագրավում տարածվել.

2) իրեղեն ապացույց ձանաչված գույքը:

Հոդված 133. Գույքի արգելադրման կարգը

1. Նախաքննության ընթացքում գույքն արգելադրվում է քննիչի որոշման հիման վրա: Այդ որոշումը և այն հիմնավորող նյութերը եռօրյա ժամկետում ներկայացվում են իրավասու դատարանի հաստատմանը: Դատական վարույթում գույքն արգելադրվում է դատարանի որոշմամբ:

2. Որոշման մեջ նշվում են արգելադրման ենթակա գույքը, դրա սեփականատերը և տիրապետողը, գույքի գտնվելու վայրը, ինչպես նաև գույքի այն արժեքը, որը բավարար է արգելադրման նպատակն ապահովելու համար:

3. Սույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-4-րդ կետերով և 3-րդ մասով նախատեսված հիմքերի առերևույթ առկայության դեպքում քննիչը համապատասխան գույքի արգելադրումն իրականացնում է անհապաղ:

4. Քննիչը գույքի սեփականատիրոջը կամ տիրապետողին ստորագրությամբ հանձնում է գույքի արգելադրման մասին որոշումը և պահանջում հանձնել արգելադրման ենթակա գույքը:

5. Դատարանի որոշման հիման վրա գույքի արգելադրումն իրականացվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

6. Եթե գույքի արգելադրման համար անհրաժեշտ է որևէ պետական մարմնի կամ իրավաբանական անձի համապատասխան ակտի կայացում, ապա գույքի արգելադրումն իրականացնում է համապատասխան իրավասու մարմնի կամ իրավաբանական անձի միջոցով:

7. Արգելադրման ենթակա գույքի արժեքը որոշվում է շուկայական գնով՝ այդ նպատակով ներգրավված փորձագետի կողմից:

8. Եթե որոշման մեջ արգելադրման ենթակա գույքը որոշակիացված չէ, ապա արգելադրմանը ներկա գտնվող սեփականատերը կամ գույքի տիրապետողն իրավունք ունի ընտրել այն գույքը, որը բավարար է որոշման պահանջները կատարելու համար:

9. Գույքի արգելադրման փաստի վերաբերյալ կազմվում է արձանագրություն, որում նշվում է արգելադրված, այդ թվում՝ վերցված կամ պահպանության թողնված ամբողջ գույքի անվանումը, քանակը, քաշը, մշակվածության աստիճանը, արժեքը, այլ անհատական հատկանիշները, ինչպես նաև արգելադրմանը ներկա գտնվող անձանց հայտարարությունները:

10. Արձանագրության պատճենը ստորագրությամբ հանձնվում է արգելադրված գույքի սեփականատիրոջը կամ տիրապետողին, իսկ նրա բացակայության դեպքում՝ նրա ընտանիքի չափահաս անդամներից որևէ մեկին կամ տեղական ինքնակառավարման համապատասխան մարմնի ներկայացուցչին: Իրավաբանական անձին պատկանող կամ նրա տիրապետության ներքո գտնվող գույքն արգելադրելու դեպքում արձանագրության պատճենը ստորագրությամբ հանձնվում է դրա ներկայացուցչին:

Հոդված 134. Արգելադրված գույքի պահպանությունը

1. Բացի անշարժ գույքից և մեծածավալ առարկաներից, արգելադրված այլ գույքը առգրավվում է:

2. Թանկարժեք մետաղները և քարերը, տարադրամը, արժեթղթերը պահպանման համար հանձնվում են Հայաստանի Հանրապետության գանձապետարան, Հայաստանի Հանրապետության դրամը մուծվում է այն դատարանի դեպոզիտ, որին ընդդատյա է լինելու վարույթը, վերցված մյուս

առարկաները կնքվում և պահվում են այն մարմնում, որի որոշմամբ գույքը արգելադրվել է կամ պահպանության են հանձնվում տեղական ինքնակառավարման մարմնի ներկայացուցչին:

3. Արգելադրված և չվերցված մեծածավալ գույքը կնքվում և պահպանության համար թողնվում է գույքի սեփականատիրոջը կամ տիրապետողին կամ նրա ընտանիքի չափահաս անդամին: Նրանց բացատրվում է տվյալ գույքն օտարելու, ոչնչացնելու, վնասելու կամ սպառելու համար օրենքով նախատեսված պատասխանատվությունը, ինչի մասին նրանցից վերցվում է ստորագրություն:

Հոդված 135.   Գույքի արգելադրման տևողությունը

1. Գույքի արգելադրումը պահպանվում է մինչև տվյալ վարույթով եզրափակիչ դատավարական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելը: Տուժողի կամ այլ շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ դատարանն իրավասու է գույքի արգելադրումը պահպանել նաև քրեական վարույթի ավարտից հետո՝ մինչև դատական ակտի կատարումը:

2. Վարույթի ընթացքում քննիչի կամ դատարանի որոշմամբ գույքը հանվում է արգելանքից, եթե ի հայտ են եկել այնպիսի հանգամանքներ, որոնք վկայում են գույքի արգելադրումից բխող սահմանափակումները վերացնելու անհրաժեշտության մասին:

ԳԼՈՒԽ 16.   ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՄ ՀՈԳԵԿԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄ
ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Հոդված 136.   Հոգեկան հիվանդություն կամ հոգեկան խանգարում ունեցող անձանց նկատմամբ կիրառվող հարկադրանքի միջոցների տեսակները

Հոգեկան հիվանդություն կամ հոգեկան խանգարում ունեցող անձանց նկատմամբ կիրառվող հարկադրանքի միջոցներն են՝

- 1) փորձաքննություն կատարելու համար բժշկական հաստատությունում տեղավորելը.
- 2) անվտանգության միջոցները:

Հոդված 137.   Փորձաքննություն կատարելու համար բժշկական հաստատությունում տեղավորելը

1. Հոգեկան հիվանդություն կամ հոգեկան խանգարում ունենալու հիմնավոր ենթադրության առկայության դեպքում մեղադրյալը, դատարանի որոշմամբ, կարող է տեղավորվել բժշկական հաստատությունում՝ դատահոգեբանական, դատահոգեբուժական կամ դատաբժշկական փորձաքննություն կատարելու համար:

2. Փորձաքննություն կատարելու համար բժշկական հաստատությունում տեղավորելու հարկադրանքի միջոցի նկատմամբ վերաբերելի մասով (mutatis mutandis) կիրառվում են սկզբնական կալանքի՝ որպես խափանման միջոցի կիրառման համար սույն օրենսգրքով սահմանված կանոնները:

3. Փորձաքննություն կատարելու համար բժշկական հաստատությունում տեղավորելը կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ փաստական հանգամանքների բավարար ամբողջությամբ քննիչի կամ դատախազի կողմից հիմնավորվել և դատարանի կողմից պատճառաբանված հաստատվել է հարկադրանքի այդ միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը: Դատական վարույթում բավարար է դատարանի կողմից հարկադրանքի այս միջոցի կիրառման անհրաժեշտության պատճառաբանված հաստատումը:

Հոդված 138. Անվտանգության միջոցները

1. Անվտանգության միջոցներն են՝

- 1) ընտանեկան հսկողությունը.
- 2) բժշկական հսկողությունը:

2. Անվտանգության միջոցը կարող է կիրառվել մեղադրյալի, ինչպես նաև այն անձի նկատմամբ, ում հանդեպ իրականացվում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու վարույթ:

Հոդված 139. Ընտանեկան հսկողությունը

1. Ընտանեկան հսկողությունը հոգեկան հիվանդություն կամ հոգեկան խանգարում ունեցող անձին նրա ազգականներին կամ խնամակալներին հանձնելն է՝ նրա պատշաճ վարքագիծն ապահովելու նպատակով: Ընտանեկան հսկողությունը կիրառվում է հանրության համար վտանգ չներկայացնող անձի նկատմամբ:

2. Ընտանեկան հսկողության կիրառման մասին տեղյակ է պահվում իրավասու առողջապահական մարմինը:

3. Ընտանեկան հսկողության նկատմամբ վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*) կիրառվում են դաստիարակչական հսկողության՝ որպես խափանման միջոցի կիրառման համար սույն օրենսգրքով սահմանված կանոնները:

Հոդված 140. Բժշկական հսկողությունը

1. Բժշկական հսկողությունը հանրության համար վտանգ ներկայացնող անձին հոգեբուժական հաստատությունում պահելն է՝ հիվանդանոցային խնամք և (կամ) բուժում ապահովելու նպատակով:

2. Բժշկական հսկողության նկատմամբ վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*) կիրառվում են կալանքի՝ որպես խափանման միջոցի կիրառման համար սույն օրենսգրքով սահմանված կանոնները:

3. Բժշկական հսկողությունը կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ փաստական հանգամանքների բավարար ամբողջությամբ քննիչի կամ դատախազի կողմից հիմնավորվել և դատարանի կողմից պատճառաբանված հաստատվել է անվտանգության այդ միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը: Դատական վարույթում բավարար է դատարանի կողմից բժշկական հսկողության կիրառման անհրաժեշտության պատճառաբանված հաստատումը:

Հոդված 141. Դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերը և տեսակները

1. Վարույթի մասնակցի կամ այլ անձի կողմից իր իրավունքները չարաշահելու կամ իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու միջոցով վարույթի բնականոն ընթացքը խոչընդոտելու, ինչպես նաև դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելու դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինն իրավասու է այդ անձանց նկատմամբ կիրառել դատավարական սանկցիա:

2. Դատավարական սանկցիաներն են՝

- 1) նախազգուշացումը.
- 2) իրավունքի իրականացման սահմանափակումը.
- 3) դատական նիստի դադարեցում.
- 4) կարճաժամկետ ձերբակալումը.
- 5) դատարան հարկադրաբար ներկայացնելը.
- 6) դատական տուգանքը.
- 7) վարույթից հեռացնելը:

3. Իրավունքները չարաշահելու դեպքում կարող է կիրառվել միայն սույն հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված դատավարական սանկցիան:

4. Դատավարական սանկցիայի կիրառումը պետք է նպատակ հետապնդի ապահովել վարույթի բնականոն ընթացքը: Անձի նկատմամբ կիրառված սանկցիան պետք է համաչափ լինի նրա վարքագծի բնույթին և հետևանքներին:

5. Դատավարական սանկցիայի կիրառումն արգելք չէ սանկցիայի ենթարկված անձին օրենքով նախատեսված այլ պատասխանատվության ենթարկելու համար:

Հոդված 142. Նախազգուշացումը

1. Նախազգուշացումը որոշակի վարույթային գործողության կատարման ժամանակ կամ դատական նիստի ընթացքում վարույթի մասնակցին կամ այլ անձին ուղղված՝ պատշաճ վարքագիծ դրսևորելու կամ իրավասու անձի կարգադրություններին ենթարկվելու հրահանգ է:

2. Մինչդատական վարույթում նախազգուշացումը տրվում է գրավոր, իսկ դատական վարույթում բանավոր՝ այն մտցնելով դատական նիստի արձանագրության մեջ:

3. Նախազգուշացման պահանջները չկատարելը կարող է առաջ բերել սույն օրենսգրքով նախատեսված այլ սանկցիայի կիրառում: Այդ հնարավորության մասին վարույթն իրականացնող մարմինը նախազգուշացման յուրաքանչյուր դեպքում պատշաճ ձևով հայտնում է համապատասխան անձին:

Հոդված 143. Իրավունքի իրականացման սահմանափակումը

1. Իրավունքի իրականացման սահմանափակումը վարույթի մասնակցի կամ վկայի՝ սույն օրենսգրքով սահմանված որոշակի իրավունքների պարբերաբար չարաշահման դեպքում համապատասխան որոշմամբ դրանց իրականացման համար ժամանակային կամ քանակական պայմանների սահմանումն է:

2. Սույն հոդվածով նախատեսված դատավարական սանկցիան կարող է կիրառվել միայն հետևյալ իրավունքները պարբերաբար չարաշահելու դեպքում՝

- 1) միջնորդություն հարուցելը.
- 2) բացարկ հայտնելը.
- 3) վարույթի նյութերին կցելու և հետազոտելու համար ապացույցներ ներկայացնելը.
- 4) վարույթի նյութերին ծանոթանալը և դրանցից ցանկացած տեղեկություն դուրս գրելը.
- 5) բացման խոսքով, եզրափակիչ ելույթով կամ եզրափակիչ հայտարարությամբ հանդես գալը.
- 6) պաշտպանից հրաժարվելը:

3. Իրավունքի իրականացման սահմանափակումը կարող է կիրառվել նաև վարության գործողությանը նույն անձի մի քանի պաշտպանի, լիազոր ներկայացուցչի կամ փաստաբանի ներկայանալու դեպքում: Այդ դեպքում իրավունքի իրականացման սահմանափակումը դրսևորվում է տվյալ վարության գործողությանը մասնակցելու հնարավորություն տալով ոչ բոլոր պաշտպաններին, լիազոր ներկայացուցչներին կամ փաստաբաններին:

4. Սույն հոդվածով նախատեսված դատավարական սանկցիայի կիրառումը չպետք է բացառի համապատասխան իրավունքի բուն իրացումը:

Հոդված 144. Դատական նիստի դահլիճից հեռացնելը

1. Դատական նիստի ընթացքում կիրառված նախազգուշացման պահանջները չկատարելու դեպքում դատարանը կարող է դատական վարույթի մասնակցին կամ դատական նիստին ներկա այլ անձին հեռացնել դատական նիստի դահլիճից:

2. Անձին դատական նիստի դահլիճից հեռացնելու կարգադրությունը մտցվում է դատական նիստի արձանագրության մեջ:

3. Եթե դատական նիստի դահլիճից հեռացված անձի բացակայությամբ դատական նիստը շարունակելն անհնար է, ապա դատարանը ողջամիտ ժամկետով հետաձգում է վարույթը:

4. Մեղադրյալին դատական նիստի դահլիճից առաջին և երկրորդ անգամ հեռացնելու դեպքում վարույթը հետաձգվում է: Մեղադրյալին դատական նիստի դահլիճից հեռացնելու՝ սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքի հետագա առկայության դեպքում դատարանը մեղադրյալին հեռացնում է դատական նիստի դահլիճից՝ շարունակելով տվյալ դատական նիստը: Վերդիկտ և դատավճիռ հրապարակելիս անազատության մեջ պահվող մեղադրյալի մասնակցությունը դատական նիստին ամեն դեպքում պարտադիր է:

5. Ղատական նիստի դահլիճից հեռացնելու կարգադրությունն անհապաղ և կամովին չկատարելու դեպքում այն կատարվում է հարկադրաբար:

Հոդված 145. Կարճաժամկետ ձերբակալումը

1. Վարույթի մասնավոր մասնակցի (բացառությամբ պաշտպանի և լիազոր ներկայացուցչի), ինչպես նաև վկայի, փորձագետի կամ թարգմանչի կողմից սույն օրենսգրքով նախատեսված պարտականությունների կատարումից չարամտորեն խուսափելու դեպքում քննիչը, դրանց կատարումն ապահովելու նպատակով, իրավասու է որոշում կայացնել անձին ձերբակալելու մասին:

2. Որոշման մեջ նշվում են այն կազմելու տարին, ամիսը, օրը, ձերբակալման ենթակա անձի տվյալները, ձերբակալման հիմքը և պատճառները, ինչպես նաև հետաքննության այն մարմինը, որին հանձնարարվում է ձերբակալման իրականացումը:

3. Հետաքննիչը անձին ձերբակալելուց առաջ ստորագրությամբ նրան է հանձնում ձերբակալման որոշման պատճենը: Ազատությունից փաստացի զրկվելուց անմիջապես հետո անձը բերվում է քննիչի մոտ: Անձին քննիչի մոտ բերելու փաստը ամրագրվում է անձի ձերբակալման արձանագրության մեջ, որի պատճենը հանձնվում է ձերբակալվածին: Արձանագրության մեջ նշվում են՝ ձերբակալված անձի անունը, ազգանունը, հայրանունը, նրան փաստացի ազատությունից զրկելու օրը, ժամը, ընդհանուր, վայրը, պայմանները և հիմքերը, ձերբակալում իրականացրած հետաքննիչի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, կոչումը, ձերբակալված անձի հայտարարությունները, ձերբակալված անձին քննիչի մոտ բերելու և արձանագրություն կազմելու օրը, ժամը և ընդհանուր:

4. Կարճաժամկետ ձերբակալումը չի կարող տևել ավելին, քան այն պարտականության կատարումը, որի ապահովման նպատակով ձերբակալվել է անձը, սակայն բոլոր դեպքերում ոչ ավելի, քան տասներկու ժամը: Անձին անազատության մեջ պահելու անհրաժեշտությունը վերանալու կամ սույն մասով սահմանված առավելագույն ժամկետը լրանալու դեպքում անձն անհապաղ ազատ է արձակվում: Այդ փաստը և ձերբակալվածին ազատ արձակելու օրը, ժամը և ընդհանուր նշվում են ձերբակալման արձանագրության և անձին հանձնված դրա պատճենի մեջ:

Հոդված 146. Ղատարան հարկադրաբար ներկայացնելը

1. Վարույթի մասնավոր մասնակցի (բացառությամբ պաշտպանի և լիազոր ներկայացուցչի), ինչպես նաև վկայի, փորձագետի կամ թարգմանչի կողմից սույն օրենսգրքով նախատեսված պարտականությունների կատարումից չարամտորեն խուսափելու դեպքում, դրանց կատարումն ապահովելու նպատակով, դատարանը իրավասու է արձակել անձին դատարան ներկայացնելու կարգադրագիր:

2. Կարգադրագրում նշվում են այն կազմելու տարին, ամիսը, օրը, դատարան ներկայացնելու ենթակա անձի տվյալները, ներկայացնելու հիմքը և պատճառները, անձին դատարան ներկայացնելու օրը և ժամը, ինչպես նաև այն իրավասու մարմինը, որին հանձնարարվում է իրագործել անձին դատարան ներկայացնելը:

3. Անձին դատարան ներկայացնելուց առաջ ստորագրությամբ նրան է հանձնվում դատարանի արձակած կարգադրագրի պատճենը: Դրանից անմիջապես հետո անձը ներկայացվում է դատարան:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով դատարան ներկայացված անձը չի կարող անազատության մեջ պահվել ավելին, քան այն պարտականության կատարումը, որի ապահովման նպատակով անձը ներկայացվել է դատարան: Համապատասխան պարտականությունը կատարելուց հետո անձն անհապաղ ազատ է արձակվում: Այդ մասին նշվում է դատական նիստի արձանագրության մեջ, որից համապատասխան մասով քաղվածքը նույն օրը տրամադրվում է տվյալ անձին:

Հոդված 147. Դատական տուգանքը

1. Նախագահողի տված նախազգուշացման պահանջները չկատարելու դեպքում դատարանը իրավասու է դատական վարույթի մասնակցի (բացառությամբ պաշտպանի, լիազոր ներկայացուցչի և հանրային մեղադրողի) նկատմամբ նշանակել դատական տուգանք:

2. Դատական տուգանքի չափը չի կարող գերազանցել նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկը: Դատական տուգանքը կիրառվում է նույն դատական նիստում կայացվող դատարանի առանձին որոշմամբ, որի պատճենը նույն օրն ուղարկվում է տուգանված անձին:

3. Դատական տուգանք նշանակելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահմանված հատուկ վերանայման կարգով:

4. Դատական տուգանք կիրառելու մասին որոշումը կանովին չկատարելու դեպքում այն ենթակա է հարկադիր կատարման «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

5. Նշանակված դատական տուգանքը վճարվում է պետական բյուջե:

Հոդված 148. Վարույթից հեռացնելը

1. Վարույթին մասնակցող փաստաբանը կամ օրինական ներկայացուցիչը, ինչպես նաև հանրային մեղադրողը վարույթն իրականացնող մարմնի հիմնավոր որոշմամբ կարող է հեռացվել վարույթից, եթե՝

1) երկու անգամ առանց հարգելի պատճառի չի ներկայացել դատական նիստին կամ իր համար պարտադիր վարույթային գործողության կատարմանը կամ.

2) սույն գլխով սահմանված կարգով երեք անգամ դատավարական սանկցիայի ենթարկվելուց հետո շարունակում է չարամտորեն չկատարել իր պարտականությունները:

2. Մինչդատական վարույթում փաստաբանին կամ օրինական ներկայացուցչին վարույթից հեռացնելու մասին քննիչի որոշումը ենթակա է հաստատման հսկող դատախազի կողմից:

3. Վարույթից հեռացնելու մասին քննիչի որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին, իսկ նրա կողմից բողոքը չբավարարելու դեպքում՝ դատարան: Վարույթից հեռացնելու մասին դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահմանված հատուկ վերանայման կարգով:

ԲԱԺԻՆ 5. ԱՅԼ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հոդված 149. Իրավունքների և պարտականությունների պարզաբանումը

1. Յուրաքանչյուր ոք, վարույթին ներգրավվելով, իրավունք ունի իմանալ իր իրավունքները և պարտականությունները, իր մասնակցությամբ կատարվող վարության գործողության նշանակությունը:

2. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է վարույթին ներգրավված յուրաքանչյուր անձի պարզաբանել նրա իրավունքները և պարտականությունները, ապահովել դրանց իրականացման պատշաճ հնարավորությունը:

3. Վարույթին ներգրավված յուրաքանչյուր անձի նրա իրավունքները և պարտականությունները պարզաբանվում են նախքան նրա մասնակցությամբ կատարվող վարության գործողությունը սկսելը և նրա կողմից որևէ դիրքորոշում արտահայտելը:

4. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է վարույթի մասնակցին հայտնել անհրաժեշտ տվյալներ այն անձանց մասին, ում կարող է բացարկ հայտնվել:

5. Քննիչը վարույթի մասնավոր մասնակիցներին և վարույթին օժանդակող անձանց պարտավոր է հայտնել տվյալ վարույթով հսկող դատախազի և քննչական մարմնի ղեկավարի անունը, ազգանունը և աշխատանքային հասցեն:

Հոդված 150. Ծանուցման եղանակները

1. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է վարության գործողության և դատական նիստի մասին պատշաճ ծանուցել այն անձանց, ովքեր դրանց մասնակցելու իրավունք կամ պարտականություն ունեն:

2. Վարույթի ընթացքում անձի ծանուցումը կատարվում է՝

1) թղթային կամ էլեկտրոնային ծանուցագրով.

2) ծանուցվող անձի մասնակցությամբ կատարվող վարության գործողության կամ ընթացող դատական նիստի ժամանակ ծանուցման մասին հայտարարելով և միաժամանակ համապատասխան արձանագրության մեջ այդ մասին նշում կատարելով.

3) ծանուցվողի համաձայնությամբ՝ ցանկացած այլ եղանակով:

3. Անչափահասն ապացուցողական գործողությանը հրավիրվում է իր օրինական ներկայացուցչի միջոցով, իսկ հատուկ հիմնարկում գտնվելու դեպքում՝ դրա վարչակազմի միջոցով:

4. Անազատության մեջ պահվող անձը ծանուցվում է համապատասխան վայրի վարչակազմի միջոցով:

Հողված 151. Ծանուցագիրը և դրա բովանդակությունը

1. Ծանուցագիրն թղթային կամ էլեկտրոնային փաստաթուղթ է, որով վարույթն իրականացնող մարմինն անձին հրավիրում է մասնակցելու որոշակի վարութային գործողության կամ դատական նիստի:

2. Ծանուցագրում նշվում է՝

1) հրավիրող մարմնի կամ պաշտոնատար անձի տվյալները.

2) հրավիրվող անձի անունը, ազգանունը, հասցեն և կարգավիճակը.

3) ծանուցվողի վերաբերելի տվյալները, եթե հրավիրվողը ծանուցվում է այլ անձի կամ հաստատության միջոցով.

4) ներկայանալու տեղը և ժամանակը (ամիսը, օրը, ժամը).

5) վարույթի հարուցման հիմքում դրված փաստը և դրա քրեաիրավական որակումը.

6) կատարման ենթակա վարութային գործողությունը.

7) ծանուցումը ստացող անձի պարտականությունն այն հանձնելու հրավիրվող անձին.

8) անհարգելի պատճառով չներկայանալու իրավական հետևանքները:

3. Տվյալ կարգավիճակով առաջին անգամ հրավիրվող անձին հասցեագրված ծանուցագրին կցվում է հրավիրվողի կարգավիճակից բխող իրավունքների և պարտականությունների ցանկը:

4. Տուժողին կամ վկային հասցեագրված ծանուցագրում նշվում է, որ վարութային գործողությանը առանց փաստաբանի ներկայանալու դեպքում փաստաբան պահանջելու հիմքով այդ վարութային գործողությունը ենթակա չէ հետաձգման:

Հողված 152. Ծանուցագիրը հանձնելը

1. Ծանուցագիրը հանձնվում է վարութային գործողության կամ դատական նիստի օրվանից ոչ ուշ, քան երկու օր առաջ: Եթե վարութային գործողությունը կամ դատական նիստը ծրագրված չէ կամ չի կարող հետաձգվել, ապա ծանուցագիրը կարող է հանձնվել ներկայանալու նախորդ օրը կամ ներկայանալուց անմիջապես առաջ՝ դրանում նշելով ծանուցագիրն ուշ հանձնելու պատճառը:

2. Թղթային ծանուցագիրը հանձնվում է անմիջականորեն կամ փոստով՝ ծանուցվող անձի նշած հասցեով: Եթե անձն առաջին անգամ է ծանուցվում, ապա թղթային ծանուցագիրը հանձնվում է նրա նշտական բնակության վայրի կամ հաշվառման հասցեով, իսկ եթե այն հայտնի չէ, ապա աշխատանքի, ուսման կամ ծառայության վայրի հասցեով:

3. Թղթային ծանուցագիրը ստորագրությամբ հանձնվում է անձամբ ծանուցվողին, իսկ նրա ժամանակավոր բացակայության դեպքում նրա հետ բնակվող ընտանիքի չափահաս անդամներից մեկին: Եթե թղթային ծանուցագիրը ուղարկվել է ծանուցվողի աշխատանքի, ուսման կամ ծառայության վայր, ապա այն հանձնվում է համապատասխան հաստատության վարչակազմի իրավասու աշխատակցին: Թղթային ծանուցագիրը ստացողը պարտավոր է այն հանձնել ծանուցվողին:

4. Թղթային ծանուցագրի ստորագրության համար առանձնացված հատվածում ստացողը նշում է իր անունը, ազգանունը և ստացման ժամանակը, ինչը հաստատում է ստորագրությամբ: Եթե թղթային ծանուցագիրը ստացողը ծանուցվողը չէ, ապա նա նշում է նաև ծանուցվողի հետ իր հարաբերության մասին:

5. Այլ պետության տարածքում բնակվող անձին թղթային ծանուցագիրը կարող է ուղարկվել նաև Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության միջոցով կամ միջազգային պայմանագրով սահմանված այլ կարգով:

6. Թղթային ծանուցագրի՝ ստորագրության համար առանձնացված մասը վերադարձվում է վարույթն իրականացնող մարմնին:

7. Էլեկտրոնային ծանուցագիրը ուղարկվում է ծանուցվող անձի պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով:

Հոդված 153. Թղթային ծանուցագիրն ընդունելու պարտականությունը

1. Ծանուցվողը պարտավոր է ընդունել թղթային ծանուցագիրը:

2. Եթե ծանուցվողը հրաժարվում է ընդունել թղթային ծանուցագիրը, ապա ծանուցագիրը հանձնողը այդ մասին նշում է կատարում ծանուցագրի՝ ստորագրության համար հատկացված մասում և ծանուցագիրը վերադարձնում է վարույթն իրականացնող մարմնին:

Հոդված 154. Ծանուցման պատշաճությունը

1. Ծանուցումը պատշաճ է, եթե՝

1) թղթային ծանուցագիրը ստացել է անձամբ ծանուցվողը.

2) թղթային ծանուցագիրը ստացվել է ծանուցվողի նշած հասցեով.

3) թղթային ծանուցագիրը ստացողը գրավոր հաստատել է այն ծանուցվողին հանձնելու փաստը.

4) թղթային ծանուցագիրը վերադարձվել է վարույթն իրականացնող մարմնին՝ ծանուցվողի կողմից այն ընդունելուց հրաժարվելու մասին նշումով, եթե ծանուցագիրը հանձնողը վարույթով չչափազորված անձ է.

5) առկա է ծանուցվող անձի պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով ուղարկված էլեկտրոնային ծանուցագիրը ստանալու մասին էլեկտրոնային հավաստում:

6) ծանուցվողը վարութային գործողության արձանագրության մեջ ստորագրությամբ հաստատել է ծանուցումը ստանալու փաստը.

7) դատական նիստում ծայնային արձանագրմամբ ամրագրվել է ծանուցման փաստը.

8) ծանուցումն ուղարկվել է ծանուցվողի կողմից գրավոր և հստակ առաջարկված եղանակով:

2. Պատշաճ ծանուցմամբ հրավիրված անձը պարտավոր է վարութային գործողության կատարման վայր կամ դատական նիստի ներկայանալ նշանակված ժամին կամ վարույթն իրականացնող մարմնին նախապես իրազեկել չներկայանալու պատճառների մասին: Անհարգելի

պատճառով չներկայացած անձի նկատմամբ կարող են կիրառվել սույն օրենսգրքով նախատեսված հարկադրանքի միջոցներ:

ԳԼՈՒԽ 19. ՄԻՋՆՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԸ

Հոդված 155. Միջնորդության հարուցումը և լուծումը

1. Բանավոր միջնորդությունը ամրագրվում է վարութային գործողության կամ դատական միաստի արձանագրության մեջ, իսկ գրավոր միջնորդությունը՝ կցվում է վարույթի նյութերին:

2. Բանավոր միջնորդությունը պետք է քննության առնվի և լուծվի անհապաղ, իսկ գրավոր միջնորդությունը՝ այն ստանալուց հետո յոթ օրվա ընթացքում:

3. Նախաքննության ավարտի մասին վարույթի մասնավոր մասնակիցներին ծանուցելուց հետո քննիչին և հսկող դատախազին ուղղված նրանց միջնորդությունները կարող են քննության չառնվել, ինչը ենթակա չէ բողոքարկման:

4. Միջնորդության լուծումը վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ կարող է հետաձգվել մինչև միջնորդության վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելու համար էական հանգամանքների պարզումը:

5. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում ոչ ժամանակին հարուցված միջնորդությունը թողնվում է առանց քննության:

6. Միջնորդության վերաբերյալ ընդունված որոշման պատճենը վարույթն իրականացնող մարմինն անմիջապես ուղարկում է միջնորդությունը հարուցած անձին:

7. Միջնորդության մերժումը չի խոչընդոտում նույնաբովանդակ միջնորդության հարուցումը վարույթի հետագա փուլերում կամ վարույթն իրականացնող այլ մարմնի առջև: Վարույթի նույն փուլում կամ վարույթն իրականացնող նույն մարմնի առջև նույն միջնորդության հարուցումը թույլատրվում է, եթե այն հիմնավորելու համար բերվում են նոր փաստարկներ:

Հոդված 156. Վարույթի մասնակից ճանաչելու միջնորդությունը

1. Վարույթի մասնակից չհանդիսացող ցանկացած անձ, սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում, իրավունք ունի միջնորդելու իրեն ճանաչել տուժող կամ օրինական ներկայացուցիչ:

2. Տուժող կամ օրինական ներկայացուցիչ ճանաչելու մասին անձի միջնորդությունը պետք է անհապաղ քննության առնվի վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից՝ այն ստանալու պահից երեք օրվա ընթացքում: Միջնորդության վերաբերյալ ընդունված որոշման մասին անմիջապես ծանուցվում է դիմողը՝ նրան ուղարկելով համապատասխան որոշման պատճենը:

Հոդված 157. Բողոքարկումը

1. Դատարանի, ինչպես նաև վարույթի հանրային մասնակիցների վարութային ակտերը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով կարող են բողոքարկվել վարույթի մասնակիցների, ինչպես նաև այն անձանց կողմից, ում իրավաչափ շահերին առնչվում է տվյալ վարութային ակտը:

2. Վարույթի հանրային մասնակցին ուղղված բողոքը պետք է քննության առնվի և լուծվի այն ստանալուց հետո յոթ օրվա ընթացքում, եթե սույն օրենսգրքով այլ ժամկետ սահմանված չէ:

3. Բողոքը թողնվում է առանց քննության, եթե այն բերվել է բողոք բերելու իրավունք չունեցող անձի կողմից, ժամկետանց է, չի պարունակում նշում բողոքարկվող վարութային ակտի մասին կամ ստորագրված չէ:

4. Բողոք բերած անձն իրավունք ունի հետ վերցնել այն, եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ: Բողոքը հետ վերցնելը չի խոչընդոտում նախքան բողոքարկման ժամկետը լրանալը նույն բողոքը կրկին ներկայացնելուն:

5. Ի շահ մեղադրյալի բերված բողոքը կարող է հետ վերցվել միայն նրա համաձայնությամբ: Ի շահ անչափահասի կամ անգործունակի բերված բողոքը հետ վերցվել չի կարող:

6. Իրավասու մարմինը բողոքի վերաբերյալ ընդունում է որոշում, որի պատճենը անմիջապես ուղարկում է բողոքը բերած անձին: Բողոքը և դրա վերաբերյալ կայացված որոշումը կցվում են վարույթի նյութերին:

ԳԼՈՒԽ 20. ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՀԱՅՑԸ

Հոդված 158. Գույքային հայցի ընդդատությունը

Գույքային հայցը քննվում է քրեական վարույթի շրջանակներում՝ ըստ վերջինիս ընդդատության:

Հոդված 159. Գույքային հայցի քննության ընթացքում կիրառվող օրենսդրությունը

1. Գույքային հայցը հարուցվում, ապացուցվում և լուծվում է սույն օրենսգրքի դրույթներով սահմանված կանոններով:

2. Քաղաքացիական դատավարության օրենսդրության նորմերի կիրառումը թույլատրվում է, եթե դրանք չեն հակասում սույն օրենսգրքին, և գույքային հայցով վարույթի համար անհրաժեշտ են կանոններ, որոնք նախատեսված չեն սույն օրենսգրքով:

3. Քրեական վարույթի շրջանակներում գույքային վնասի հատուցման հիմքը, պայմանները, ժավալը և եղանակները սահմանվում են քաղաքացիական, բնապահպանական, ընտանեկան, աշխատանքային, սոցիալական և նյութական այլ օրենսդրությամբ:

4. Քրեական վարույթում գույքային հայցի վրա չեն տարածվում քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանված հայցային վաղեմության ժամկետները և հետադարձ պահանջի

(ռեգրեսի) իրավունքը, ինչպես նաև քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված հակընդդեմ հայց հարուցելու կանոնները:

5. Գույքային հայց հարուցելու համար պետական տուրք չի գանձվում:

6. Եզրափակիչ դատական ակտը գույքային հարցերի մասով կատարվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Հոդված 160. Քրեական վարույթի ընթացքում հատուցման ենթակա գույքային վնասը

Քրեական վարույթի ընթացքում հատուցման ենթակա են մեղադրյալին վերագրվող արարքի հետևանքով պատճառված հետևյալ վնասները՝

1) անմիջականորեն պատճառված գույքային վնասը.

2) բաց թողնված օգուտը.

3) կորցված, վնասված կամ ոչնչացված գույքը գնելու կամ նորոգելու համար կատարված ծախսերը.

4) տուժողի անաշխատունակության հետևանքով չստացված եկամուտը.

5) առողջությունը վերականգնելու, ներառյալ՝ լրացուցիչ սննդի, կողմնակի խնամքի համար կատարված ողջամիտ ծախսերը.

6) մահացած տուժողի կամ տուժող ձանաչվելու ենթակա անձի հուղարկավորության համար կատարված ողջամիտ ծախսերը:

Հոդված 161. Գույքային հայցի հարուցումը

1. Մասնավոր շահերի պաշտպանության համար գույքային հայցը հարուցում և պաշտպանում է տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը, իսկ պետական շահերի պաշտպանության համար՝ դատախազը:

2. Գույքային հայցը կարող է հարուցվել քրեական գործը դատարանին հանձնելուց հետո՝ մինչև նախնական դատալուծման ավարտը: Վարույթին ավելի ուշ ներգրավված տուժողն իրավասու է գույքային հայց հարուցել տուժող ձանաչվելուց անմիջապես հետո:

3. Գույքային հայց հարուցվում է մեղադրյալի կամ այն անձի դեմ, ում վրա կարող է գույքային պատասխանատվություն դրվել մեղադրյալի գործողությունների համար:

4. Հայցադիմումում նշվում է, թե որ վարույթով, ով, ում դեմ, ինչի հիման վրա և ինչ չափով է հարուցում գույքային հայց, ինչպես նաև պետք է բովանդակի խնդրանք՝ վնասի հատուցման համար կոնկրետ դրամական գումարի և (կամ) գույքի բռնագանձման մասին:

5. Հայցի հիմքը և չափը ճշգրտելու անհրաժեշտության դեպքում տուժողը, նրա ներկայացուցիչը կամ դատախազը մինչև կողմերի եզրափակիչ ելույթներին անցնելն իրավունք ունեն գրավոր փոփոխել կամ լրացնել հայցադիմումը:

6. Եթե հայցադիմումը չի համապատասխանում օրենքով սահմանված պահանջներին, ապա թերությունները վերացնելու համար դատարանն այն վերադարձնում է ներկայացրած անձին: Եթե որպես

ժամկետում թերությունները վերացնելու և կրկին ներկայացնելու դեպքում հայցը համարվում է ընդունված սկզբնական ներկայացման օրը: Հակառակ դեպքում հայցը համարվում է չհարուցված:

7. Գույքային հայց չհարուցելու դեպքում անձն իրավունք ունի այդպիսի հայց հարուցել քաղաքացիական դատավարության կարգով:

Հոդված 162. Գույքային հայցով հատուցման ապահովումը

Գույքային հայց ներկայացրած անձի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ դատարանը ձեռնարկում է գույքային հայցն ապահովելու միջոցներ:

Հոդված 163. Գույքային հայցից հրաժարվելը

1. Գույքային հայց ներկայացրած անձն իրավունք ունի ցանկացած պահի հրաժարվել հայցից, եթե դա չի հակասում օրենքին կամ դրանով չեն խախտվում այլ անձանց իրավունքները և իրավաչափ շահերը:

2. Գույքային հայցից հրաժարվելն ընդունելը հանգեցնում է գույքային հայցի մասով վարույթի կարճման և համապատասխան անձին զրկում է տվյալ գույքային հայցը քրեական կամ քաղաքացիական դատավարության կարգով կրկին հարուցելու հնարավորությունից:

3. Մինչև հայցից հրաժարվելն ընդունելը դատարանը պարտավոր է տուժողին պարզաբանել հայցից հրաժարվելու՝ սույն հոդվածի 2-րդ մասում սահմանված հետևանքները:

4. Հայցից հրաժարվելը ընդունելու կամ չընդունելու դեպքում դատարանը կայացնում է առանձին որոշում:

5. Գույքային հայցից հրաժարվելը հիմք չէ առաջադրված մեղադրանքը վերացնելու, փոփոխելու կամ արդարացման դատավճիռ կայացնելու համար:

Հոդված 164. Գույքային հայցի լուծումը

1. Գույքային հայցը լուծվում է եզրափակիչ դատական ակտով՝ լրիվ կամ մասնակի բավարարվում է, ներառյալ՝ հաշտության համաձայնության տեսքով, մերժվում է կամ թողնվում է առանց լուծման:

2. Արդարացման դատավճիռ կայացնելու կամ վարույթը կարճելու դեպքում, ելնելով հայցի ապացուցվածությունից, դատարանը իրավասու է հայցը լրիվ կամ մասնակի բավարարել:

3. Գույքային հայցը մերժելու, լրիվ կամ մասնակի բավարարելու մասին՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը բացառում է նույնաբովանդակ հայցի հարուցումը քաղաքացիական դատավարության կարգով:

4. Առանց լուծման թողնված գույքային հայցը կարող է հետագայում հարուցվել քաղաքացիական դատավարության կարգով:

Հոդված 165. Գույքային վնասի հատուցումը դատարանի նախաձեռնությամբ

1. Այն դեպքում, երբ տուժողը զրկված է իր գույքային շահերը պաշտպանելու հնարավորությունից՝ մեղադրյալից կախվածություն ունենալու, անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ լինելու կամ այլ պատճառով, դատարանն իրավասու է սեփական նախաձեռնությամբ լուծել հանցագործության հետևանքով պատճառված վնասը հատուցելու հարցը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերի առկայության դեպքում դատարանը հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման հարցը քննարկման առարկա է դարձնում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով:

ԳԼՈՒԽ 21. ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԾԱԽՍԵՐԸ ԵՎ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

Հոդված 166. Փաստաբանի, փորձագետի և թարգմանչի վարձատրությունը

1. Փաստաբանի կողմից ցույց տրվող իրավաբանական օգնությունը վարձատրվում է վստահորդի միջոցների հաշվին՝ փաստաբանի և վստահորդի միջև համաձայնեցված պայմաններով կամ փաստաբանի համաձայնությամբ ցույց է տրվում անվճար:

2. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում փաստաբանի կողմից մեղադրյալին կամ տուժողին ցույց տրվող իրավաբանական օգնությունը վարձատրվում է պետական միջոցների հաշվին:

3. Փորձագետը և թարգմանիչը ստանում են՝

1) աշխատավայրից աշխատավարձ, եթե վարույթին մասնակցել են ի կատարումն աշխատանքային առաջադրանքի.

2) պետական միջոցների հաշվին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված չափով վարձատրություն, եթե աշխատանքը կատարել են վարույթն իրականացնող մարմնի հետ անմիջական պայմանավորվածությամբ.

3) վարույթի համապատասխան մասնավոր մասնակցի հետ պայմանավորված չափով վարձատրություն, եթե աշխատանքը կատարել են տվյալ մասնակցի հետ ունեցած պայմանավորվածությամբ:

4. Սույն հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված դեպքում վարձատրությունը տրվում է փորձագետի կամ թարգմանչի կողմից հաշիվ ներկայացնելուց հետո՝ վարույթն իրականացնող մարմնի կայացրած որոշման հիման վրա:

Հոդված 167. Վարույթին ներգրավված անձանց ծախսերը և դրանց հատուցումը

1. Պետական միջոցների հաշվին ենթակա են հատուցման տուժողի, նրա օրինական ներկայացուցչի, գույքային պատասխանողի, մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչի, պետական միջոցների հաշվին նշանակված փաստաբանի, փորձագետի, թարգմանչի, վկայի հետևյալ ծախսերը՝

1) վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով ներկայանալու համար կատարված տրանսպորտային ծախսերը (բացառությամբ օդային տրանսպորտով երթևեկության արժեքի), իսկ վարույթն իրականացնող մարմնի համաձայնությամբ՝ նաև օդային տրանսպորտով երթևեկության արժեքը.

2) բնակարանի վարձակալության արժեքը, եթե այդ ծախսերն այլ կերպ չեն հատուցվել.

3) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով մշտական բնակության վայրից դուրս բնակվելու համար անհրաժեշտ օրապահիկը, եթե այդ ծախսերն այլ կերպ չեն հատուցվել.

4) միջին աշխատավարձն այն ամբողջ ժամանակի համար, որի ընթացքում վարույթին մասնակցելու համար անձը եղել է վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ՝ չկատարելով աշխատանքային պարտականությունները, եթե միջին աշխատավարձը գործատուի կողմից չի պահպանվել.

5) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով վարութային գործողությանը մասնակցելու հետևանքով աղտոտված, փչացած, ոչնչացած կամ կորած գույքի մաքրման, նորոգման, վերականգնման կամ ձեռքբերման ծախսերը:

2. Փորձագետին հատուցվում է նաև նրան պատկանող այն նյութերի արժեքը, որոնք նա սպառել է հանձնարարված աշխատանքը կատարելիս, ինչպես նաև աշխատանքի կատարման համար անհրաժեշտ սարքավորումներն օգտագործելու, ծառայություններ ստանալու համար կատարած ծախսերը:

3. Վարույթի ընթացքում կրած ծախսերը վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման հիման վրա ենթակա են հատուցման սույն հոդվածի առաջին մասում թվարկված անձանց դիմումի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված չափով: Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետերով նախատեսված ծախսերը կարող են հատուցվել վարույթն իրականացնող մարմնի նախաձեռնությամբ:

Հոդված 168. Վարութային ծախսերը և դրանց հատուցումը

1. Վարութային ծախսեր են՝

1) տուժողի, փորձագետի, վկայի ներկայանալու և օրապահիկի ծախսերի հատուցման գումարները.

2) փորձագետի և թարգմանչի վարձատրության գումարները.

3) պետական միջոցների հաշվին ներգրավված փաստաբանին վճարվելիք գումարները.

4) իրեղեն ապացույցների պահպանման, առաքման և հետազոտման համար ծախսված գումարները.

5) փախուստի մեջ գտնվող մեղադրյալի հայտնաբերման համար իրավասու մարմնի կողմից ծախսված գումարները.

6) փորձաքննություն և փորձարարություն կատարելիս փչացած կամ ոչնչացած իրերի արժեքի և վարույթի ընթացքում կրած նման այլ ծախսերի հատուցման համար ծախսված գումարները.

7) վարույթի պատշաճ իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցառումների համար ծախսված գումարները:

2. Հանրային մեղադրանքով վարութային ծախսերը վճարվում են պետական միջոցների հաշվին, եթե սույն օրենսգրքով այլ կարգ սահմանված չէ: Մասնավոր մեղադրանքով վարութային ծախսերի բաշխման կարգը որոշում է դատարանը:

3. Եթե դատապարտված մեղադրյալը վճարունակ է, ապա սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-5-րդ կետերում թվարկված վարութային ծախսերը դատարանը դնում է նրա վրա:

4. Նույն վարույթի շրջանակներում մի քանի անձանց դատապարտվելու դեպքում վարութային ծախսերը նրանց միջև բաշխվում են դատարանի որոշած չափաբաժիններով՝ հաշվի առնելով նրանցից յուրաքանչյուրի մեղքի բնույթն ու աստիճանը և գույքային դրությունը:

5. Եթե մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը մեղադրյալը մահացել է, ապա նրա ժառանգները պատասխանատու չեն վարութային ծախսերի հետ կապված նրա պարտավորությունների համար:

6. Եթե դատապարտված մեղադրյալը կամ տուժողը ակնհայտ վճարունակ է, ապա դատարանն իրավասու է նրանից բռնագանձել իրեն ցույց տրված իրավաբանական օգնության վճարման համար պետության կրած ծախսերը՝ բացառությամբ այն դեպքի, երբ մեղադրյալին իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվել անկախ նրա կամքից:

ԳԼՈՒԽ 22. ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Հոդված 169. Անձնական և ընտանեկան կյանքի գաղտնիության պահպանումը

1. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձեռնարկել անձնական և ընտանեկան կյանքին վերաբերող գաղտնիքի պահպանման՝ օրենքով նախատեսված միջոցներ:

2. Վարույթի ընթացքում չպետք է կամայականորեն հավաքվեն, պահվեն, օգտագործվեն կամ տարածվեն անձի անձնական կամ ընտանեկան կյանքին վերաբերող տեղեկություններ: Վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով վարութային գործողությունների մասնակիցները պարտավոր են չհրապարակել նշված տեղեկությունները, որի համար նրանցից վերցվում է ստորագրություն:

3. Անձնական կամ ընտանեկան կյանքի առավել զգայուն հարցերին վերաբերող ապացույցները վարույթի շահագրգիռ մասնակցի պահանջով հետագոտվում են դռնփակ դատական նիստում:

Հոդված 170. Պետական գաղտնիքի պահպանումը

1. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձեռնարկել պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների պահպանման՝ օրենքով նախատեսված միջոցներ:

2. Անձինք, որոնց քննիչն առաջարկում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան հաղորդել պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, չեն կարող հրաժարվել այդ

պահանջը կատարելուց՝ վկայակոչելով պետական գաղտնիքի պահպանման անհրաժեշտությունը, սակայն իրավունք ունեն քննիչից նախապես ստանալ նշված տեղեկությունների ստացման անհրաժեշտությունը հաստատող և համապատասխան արձանագրության մեջ արտացոլման ենթակա պարզաբանում:

3. Պետական գաղտնիք պարունակող և իրեն վստահված տեղեկությունների վերաբերյալ ցուցմունքներ տվող պետական ծառայողն այդ մասին գրավոր հաղորդում է համապատասխան պետական մարմնի ղեկավարին, եթե դա նրան ուղղակիորեն չի արգելում վարույթն իրականացնող մարմինը:

4. Պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների հետ կապված վարույթը հանձնարարվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան՝ այդպիսի տեղեկությունները չիրապարակելու մասին ստորագրություն տված դատավորին, դատախազին, քննիչին, հետաքննության մարմնի աշխատակցին:

5. Վարույթի այն մասնավոր մասնակիցները, որոնց ծանոթացման համար ներկայացվում կամ այլ կերպ հաղորդվում են պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, պետք է նախապես ստորագրություն տան այդպիսի տվյալների չիրապարակման մասին: Ստորագրություն տալուց հրաժարվելու դեպքում պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ չեն տրամադրվում:

Հոդված 171. Բանկային, նոտարական, ծառայողական և օրենքով նախատեսված այլ գաղտնիքի պահպանումը

1. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձեռնարկել նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք, ծառայողական, առևտրային և օրենքով նախատեսված այլ գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների պահպանման օրենքով նախատեսված միջոցներ:

2. Վարույթի ընթացքում չպետք է կամայականորեն հավաքվեն, պահվեն, օգտագործվեն կամ տարածվեն սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ: Վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով վարութային գործողությունների մասնակիցները պարտավոր են չիրապարակել նշված տեղեկությունները, որի համար նրանցից վերցվում է ստորագրություն:

3. Անձինք, որոնց վարույթն իրականացնող մարմինն առաջարկում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան հաղորդել փաստաբանական, նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, իրավունք ունեն հրաժարվել այդ պահանջը կատարելուց՝ վկայակոչելով համապատասխան գաղտնիքի պահպանման անհրաժեշտությունը:

4. Անձինք, որոնց վարույթն իրականացնող մարմինն առաջարկում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան հաղորդել սույն հոդվածի 3-րդ մասով չնախատեսված գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, չեն կարող հրաժարվել այդ պահանջը կատարելուց՝ վկայակոչելով համապատասխան գաղտնիքի պահպանման անհրաժեշտությունը, սակայն իրավունք ունեն քննիչից նախապես ստանալ նշված տեղեկությունների ստացման անհրաժեշտությունը հաստատող և համապատասխան արձանագրության մեջ արտացոլման ենթակա պարզաբանում:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ մասով չնախատեսված գաղտնիք պարունակող և իրեն վստահված տեղեկությունների վերաբերյալ ցուցմունքներ տվող անձն այդ մասին գրավոր հաղորդում է համապատասխան ղեկավարին, եթե դա նրան ուղղակիորեն չի արգելում վարույթն իրականացնող մարմինը:

6. Սույն հոդվածով նախատեսված գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների վերաբերյալ ապացույցները շահագրգիռ անձանց պահանջով կարող են հետազոտվել դռնփակ դատական նիստում:

ԳԼՈՒԽ 23. ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

Հոդված 172. Ժամկետների հաշվումը

1. Սույն օրենսգրքով սահմանված ժամկետները հաշվվում են ժամերով, օրերով, ամիսներով և տարիներով:

2. Ժամկետները հաշվելիս նկատի չեն առնվում այն ժամը կամ օրը, որից սկսվում է ժամկետների ընթացքը:

3. Ժամկետն օրերով հաշվելիս ժամկետի ընթացքն սկսվում է առաջին օրվա գիշերվա զրո ժամից և վերջանում վերջին օրվա գիշերվա ժամը քսանչորսին: Ժամկետն ամիսներով կամ տարիներով հաշվելիս ժամկետը վերջանում է վերջին ամսվա համապատասխան օրը, իսկ եթե տվյալ ամիսը չունի համապատասխան ամսաթիվ, ապա ժամկետը վերջանում է այդ ամսվա վերջին օրը: Եթե ժամկետը լրանալու օրը ոչ աշխատանքային է, ապա ժամկետի վերջին օր է համարվում դրան հաջորդող առաջին աշխատանքային օրը, սակայն այս կանոնը չի կիրառվում անձի ազատության սահմանափակման հետ կապված ժամկետները հաշվելիս:

4. Ժամկետը բաց թողնված չի համարվում, եթե բողոքը կամ այլ փաստաթուղթը փոստին է հանձնված ժամկետը լրանալուց առաջ, իսկ անազատության մեջ պահվող կամ բժշկական հաստատությունում գտնվող անձանց համար, եթե բողոքը կամ այլ փաստաթուղթը համապատասխան հաստատության վարչակազմին հանձնված է մինչև ժամկետը լրանալը:

5. Բողոքը կամ այլ փաստաթուղթը փոստին հանձնելու ժամանակը որոշվում է փոստային դրոշմով, իսկ անազատության մեջ պահելու վայրի կամ բժշկական հաստատության վարչակազմին հանձնելու ժամանակը՝ այդ հաստատությունների գրասենյակների կամ պաշտոնատար անձանց կատարած նշումով:

6. Վարույթին ներգրավված անձանց կողմից փաստաթղթերի ստացման ժամկետը հաստատվում է վարույթի նյութերին կցված պատշաճ փաստաթղթով:

Հոդված 173. Ժամկետը բաց թողնելու հետևանքները և դրա վերականգնման կարգը

1. Ժամկետն անցնելուց հետո կատարված գործողությունները առաջացնում են անբարենպաստ վարույթային հետևանքներ, եթե ժամկետը չի վերականգնվում:

2. Բաց թողնված ժամկետի վերականգնում հնարավոր է, եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ:

3. Հարգելի պատճառով բաց թողնված ժամկետը վերականգնվում է վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ՝ շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ: Ժամկետը վերականգնվում է միայն միջնորդողի համար, եթե վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ այլ բան նախատեսված չէ:

4. Ժամկետի բացթողումով բողոքարկված որոշման կատարումը բողոքարկողի միջնորդությամբ կարող է կասեցվել՝ մինչև բաց թողնված ժամկետի վերականգնման հարցի լուծումը:

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԲԱԺԻՆ 6. ՄԻՆՉՂԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ

ԳԼՈՒԽ 24. ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ ՆԱԽԱՁԵՆՆԵԼԸ

Հոդված 174. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու պարտականությունը

1. Դատախազը կամ քննիչն իր իրավասության սահմաններում պարտավոր է քրեական վարույթ նախաձեռնել, եթե առերևույթ հանցանքի մասին պատշաճ հաղորդումը ստացվել է՝

1) ֆիզիկական անձից.

2) իրավաբանական անձից.

3) պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնից կամ դրա պաշտոնատար անձից՝ նրա գործունեության կապակցությամբ.

4) օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնից, քննիչից, դատախազից կամ դատավորից՝ իր լիազորություններն իրականացնելու կապակցությամբ:

2. Համապատասխան հաղորդումը համարվում է առերևույթ հանցանքի մասին, եթե դրանով փաստվում է այնպիսի գործողություն և (կամ) անգործություն, որին ողջամտորեն կարող է տրվել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված որևէ հանցավոր արարքին համապատասխանելու նախնական իրավական գնահատական:

3. Եթե հաղորդումով փաստվող գործողությանը և (կամ) անգործությանը կարող է տրվել միայն սույն օրենսգրքի 446-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ հանցավոր արարքին համապատասխանելու նախնական իրավական գնահատական, ապա քրեական վարույթ նախաձեռնելու պարտականությունն առաջանում է միայն այն դեպքում, երբ տվյալ հաղորդումը ներկայացրել է ենթադրյալ հանցագործությունից տուժած անձը կամ նրա ներկայացուցիչը, և միաժամանակ նրան հայտնի չէ ենթադրյալ հանցանքը կատարած անձը:

4. Չանգվածային լրատվության միջոցներում առերևույթ հանցանքի մասին հրապարակված տեղեկությունները դատախազի կամ քննիչի համար կարող են քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթ լինել: Այդ տեղեկությունների առիթով քրեական վարույթ նախաձեռնվելու դեպքում տվյալ զանգվածային լրատվության միջոցն օգտվում է հաղորդում ներկայացրած անձի համար սույն օրենսգրքով սահմանված բոլոր իրավունքներից:

5. Միջազգային իրավունքին համապատասխան՝ որևէ անձի հանձնման խնդրանքի մերժումը այդ հանձնման խնդրանքում նշված ենթադրյալ հանցանքի կապակցությամբ քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթ է, եթե այդ անձի և նրա ենթադրյալ արարքի վրա տարածվում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի գործողությունը:

6. Քրեական վարույթ չի կարող նախաձեռնվել, եթե հանցանքի մասին տեղեկությունը ստացվել է սույն հոդվածով չնախատեսված, այդ թվում՝ անհայտ կամ չբացահայտված աղբյուրից:

Այդպիսի տեղեկությունը կարող է ստուգվել Սօպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Հոդված 175. Ֆիզիկական անձի անմիջական հաղորդումը

1. Առերևույթ հանցագործության մասին ֆիզիկական անձի անմիջական հաղորդումն ընդունում է Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կամ համապատասխան իրավասություն ունեցող պետական այլ մարմնի իրավասու ծառայողը՝ քննիչին փոխանցելու նպատակով, կամ անմիջականորեն քննիչը:

2. Ֆիզիկական անձի անմիջական հաղորդումը ներկայացվում է բանավոր, ապա շարադրվում է գրավոր՝ առաջին դեմքով: Հաղորդումը պետք է պարունակի այն ներկայացրած անձի անունը, հայրանունը, ազգանունը, ծննդյան թիվը, բնակության հասցեն, ինչպես նաև բացահայտի ֆիզիկական անձի առնչությունը հանցագործությանը և նրա իրազեկության աղբյուրը: Հաղորդմանը կարող են կցվել այն հաստատող նյութեր:

3. Այն դեպքում, երբ լրացել է հաղորդում ներկայացրած անձի 16 տարին, նա նախազգուշացվում է սուտ մատնության համար քրեական պատասխանատվության մասին, ինչը հաստատում է իր ստորագրությամբ:

Հոդված 176. Ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի փոստային հաղորդումը

1. Առերևույթ հանցագործության մասին ֆիզիկական անձի փոստային հաղորդումը պետք է ունենա նամակի, էլեկտրոնային փոստի կամ հաղորդումների այլ ընդունված ձև: Ֆիզիկական անձի փոստային հաղորդումը պետք է պարունակի այն ներկայացրած ֆիզիկական անձի ինքնության հաստատման համար բավարար տվյալներ, ինչպես նաև բացահայտի ֆիզիկական անձի առնչությունը հանցագործությանը և նրա իրազեկության աղբյուրը:

2. Իրավաբանական անձի փոստային հաղորդումը պետք է ունենա ձևաթղթի վրա շարադրված պաշտոնական նամակի, էլեկտրոնային փոստի կամ հաղորդումների այլ ընդունված ձև: Հաղորդումը պետք է պարունակի այն ներկայացրած իրավաբանական անձի լրիվ անվանումը, իրավաբանական հասցեն, ինչպես նաև բացահայտի իրավաբանական անձի առնչությունը հանցագործությանը և նրա իրազեկության աղբյուրը:

3. Ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի փոստային հաղորդմանը կարող են կցվել այն հաստատող նյութեր:

4. Եթե ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի փոստային հաղորդումը չի համապատասխանում սույն հոդվածի 1-2-րդ մասերով նախատեսված պահանջներին, ապա հաղորդումը ստացած պետական մարմինը իրավասու է քրեական վարույթ չնախաձեռնել, ինչի մասին հաղորդումը ներկայացրածը գրավոր տեղեկացվում է: Այդպիսի հաղորդումը կարող է ստուգվել Սօպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Հոդված 177. Պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի հաղորդումը

1. Պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի հաղորդումը պետք է ունենա ձևաթղթի վրա շարադրված և կնիքով հաստատված պաշտոնական նամակի, էլեկտրոնային փոստի կամ հաղորդումների այլ ընդունված ձև: Հաղորդմանը կարող են կցվել այն հաստատող նյութեր:

2. Հաղորդումը պետք է պարունակի այն ներկայացրած պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի լրիվ անվանումը և հասցեն կամ համապատասխան պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, ինչպես նաև բացահայտի համապատասխան մարմնի կամ պաշտոնատար անձի այն գործունեությունը, որի իրականացման ընթացքում նրան հայտնի է դարձել առերևույթ հանցանքի փաստը: Հաղորդմանը կարող են կցվել այն հաստատող նյութեր:

Հոդված 178. Օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնի, քննիչի, դատախազի կամ դատավորի հաղորդումը

1. Օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնի, քննիչի, դատախազի կամ դատավորի հաղորդումը պետք է ունենա ձևաթղթի վրա շարադրված և կնիքով հաստատված պաշտոնական նամակի, էլեկտրոնային փոստի կամ հաղորդումների այլ ընդունված ձև:

2. Հաղորդումը պետք է պարունակի այն ներկայացրած մարմնի լրիվ անվանումը և հասցեն կամ համապատասխան պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը, պաշտոնը, ինչպես նաև բացահայտի համապատասխան մարմնի կամ պաշտոնատար անձի այն լիազորությունը, որի իրականացման ընթացքում նրան հայտնի է դարձել առերևույթ հանցանքի փաստը: Հաղորդմանը կարող են կցվել այն հաստատող նյութեր:

Հոդված 179. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու կարգը

1. Սույն օրենսգրքի 174-րդ հոդվածով նախատեսված աղբյուրից առերևույթ հանցագործության մասին պատշաճ հաղորդում ստանալու յուրաքանչյուր դեպքում դատախազը կամ քննիչն անհապաղ կազմում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրություն:

2. Եթե հաղորդումը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 174-րդ հոդվածի 2-3-րդ մասերով նախատեսված պայմաններին, ապա քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրություն չի կազմվում, ինչի մասին հաղորդումը ներկայացրածը և իրավասու դատախազը գրավոր տեղեկացվում են:

3. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրության մեջ նշվում են քրեական վարույթ նախաձեռնող պաշտոնատար անձի տվյալները, քրեական վարույթ նախաձեռնելու ամիթը, ենթադրյալ առերևույթ հանցանքի փաստական նկարագրությունը, քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որի հատկանիշներով սկսվում է վարույթը, հաղորդմանը կցված նյութերի ցանկը՝ այդպիսիք լինելու դեպքում:

4. Արձանագրության պատճենն այն կազմելուց անմիջապես հետո հանձնվում կամ ուղարկվում է հաղորդումը ներկայացրածին:

Հոդված 180. Վարույթի ընթացքը այն նախաձեռնելուց հետո

1. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրությունը կազմելուց հետո՝

1) դատախազը, սույն օրենսգրքով սահմանված քննչական ենթակայության կանոններին համապատասխան, քննչական մարմնի ղեկավարին տալիս է նախաքննություն կատարելու հանձնարարություն:

2) քննիչը ձեռնամուխ է լինում նախաքննության կատարմանը՝ այդ մասին անհապաղ գրավոր տեղյակ պահելով իրավասու դատախազին:

2. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրություն կազմելու հետ միաժամանակ իրավասու անձը պարտավոր է իր իրավասության սահմաններում ձեռնարկել սույն օրենսգրքով նախատեսված բոլոր անհրաժեշտ միջոցառումները քրեորեն հետապնդելի արարքը կանխելու կամ խափանելու, այն կատարած անձին հայտնաբերելու, ինչպես նաև հանցագործության հետքերը կամ վարույթի համար նշանակություն ունեցող առարկաները կամ փաստաթղթերը պահելու և պահպանելու ուղղությամբ:

3. Քրեական վարույթ նախաձեռնելու յուրաքանչյուր դեպքում այն նախաձեռնած պաշտոնատար անձն այդ մասին անմիջապես գրավոր տեղեկացնում է հետաքննության իրավասու մարմնի պետին:

4. Եթե քրեական վարույթ նախաձեռնած քննիչը, սույն օրենսգրքով սահմանված քննչական ենթակայության կանոններին համապատասխան, իրավասու չէ նախաքննություն կատարել, ապա իրավիճակից թելադրվող անհրաժեշտ բոլոր վարույթային գործողությունները կատարելուց հետո նա քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրությունը ուղարկում է հսկող դատախազին՝ դրան կցելով վարույթի բոլոր նյութերը:

5. Նախաքննության ընթացքում նույն անձի կողմից այլ ենթադրյալ հանցանք կատարելու փաստի հայտնաբերման դեպքում նոր քրեական վարույթ կարող է չնախաձեռնվել, եթե արդեն իսկ սկսված վարույթի շրջանակներում նախաքննությունը հնարավոր է իրականացնել ամբողջ ծավալով:

ԳԼՈՒԽ 25. ՄԻՆԵՐԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հոդված 181. Նախաքննության կատարման ձևերը

1. Նախաքննությունը կատարվում է ընդհանուր կամ պարզեցված կարգով:

2. Նախաքննությունը ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների կապակցությամբ իրականացվում է ընդհանուր, իսկ ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների կապակցությամբ՝ պարզեցված կարգով:

3. Ելնելով վարույթի բնույթից, նշանակությունից, վարույթի մասնակիցների իրավունքների և իրավաչափ շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից, ինչպես նաև պատշաճ և համակողմանի քննությունն ապահովելու նպատակով հսկող դատախազի որոշմամբ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործության վերաբերյալ ցանկացած վարույթ կարող է իրականացվել ընդհանուր նախաքննության կարգով:

Հոդված 182. Նախաքննության մարմինները

Իրենց իրավասության սահմաններում նախաքննությունը կատարում են ոստիկանության, ազգային անվտանգության ծառայության, պետական եկամուտների կոմիտեի, պաշտպանության նախարարության, հատուկ քննչական ծառայության քննիչները:

Հոդված 183. Քննչական ենթակայությունը

1. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 104-164, 166-187, 191, 192, 195-201, 204, 212-214, 218, 222, 223, 225, 225.1, 227-232, 235-249, 251-298, 300, 300.1, 300.2, 301, 301.1, 308-328, 331-332.3, 336, 341, 343-345.1, 347-355 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում են ոստիկանության քննիչները:

2. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 188, 189, 193, 194, 202, 203, 205-211 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում են ոստիկանության կամ պետական եկամուտների կոմիտեի քննիչները:

3. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 190, 217, 217.1, 219-221, 224, 226, 233, 234, 250, 299, 302-307, 329, 330, 384-397.1 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում են ազգային անվտանգության ծառայության քննիչները:

4. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 215-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության վերաբերյալ վարույթով կատարում են ազգային անվտանգության ծառայության կամ պետական եկամուտների կոմիտեի քննիչները:

5. Զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված, ինչպես նաև զորամասի տարածքում կատարված կամ ժամկետային զինվորական ծառայության զինծառայողներին կամ պաշտպանության բնագավառի պետական լիազոր մարմնում և կազմակերպություններում (որոնց բաժնետոմսերի կառավարման լիազորությունը հանձնված է պաշտպանության բնագավառի պետական լիազոր մարմնին) ծառայություն իրականացնող անձանց վերագրվող հանցագործությունների վերաբերյալ նախաքննությունը կատարում են պաշտպանության նախարարության քննիչները:

6. Նախաքննությունը օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների, պետական հատուկ ծառայություն իրականացնող անձանց՝ իրենց պաշտոնեական դիրքի կապակցությամբ հանցակցությամբ կամ նրանց կատարած ենթադրյալ հանցագործությունների կապակցությամբ, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական

օրենսգրքի 149, 150, 154.1, 154.2 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում են հատուկ քննչական ծառայության քննիչները:

7. Անհրաժեշտության դեպքում Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազն իրավասու է նախաքննության այլ մարմինների քննիչներից վերցնել և հատուկ քննչական ծառայության քննիչներին հանձնել քրեական վարույթներ, որոնք առնչվում են սույն հոդվածի 6-րդ մասում թվարկված պաշտոնատար անձանց հանցակցությամբ կամ նրանց կատարած ենթադրյալ հանցագործություններին, կամ որոնցով այդ անձինք ճանաչվել են որպես տուժող:

8. Սույն հոդվածի երկրորդ և չորրորդ մասերով նախատեսված դեպքերում նախաքննությունը կատարում է այն մարմինը, որը նախաձեռնել է տվյալ վարույթը՝ բացառությամբ, երբ իրավասու դատախազն այն հանձնում է նախաքննության այլ մարմնի:

9. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 128, 165, 200, 208, 209, 216, 308-310, 314, 315, 333-335, 337-340, 342, 345 և 346 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում է նախաքննության այն մարմինը, որի վարույթում հայտնաբերվել է այդ ենթադրյալ հանցագործությունը:

10. Նախաքննությունը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 188, 189, 205, 206, 235, 263, 266, 268, 271, 272, 275 և 325 հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթով կատարում են ազգային անվտանգության ծառայության կամ պետական եկամուտների կոմիտեի քննիչները, եթե այդ ենթադրյալ հանցագործությունները հայտնաբերվել են իրենց վարույթում՝ բացառությամբ, երբ իրավասու դատախազն այն հանձնում է նախաքննության այլ մարմնի:

11. Նախաքննության տարբեր մարմինների քննիչներին ենթակա հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթները մեկ վարույթում միացնելու կամ նախաքննության ընթացքում այլ քննիչի ենթակա և սույն հոդվածի 9-րդ մասով չնախատեսված հանցագործության բացահայտման դեպքում ենթակայության հարցը որոշում է դատախազը:

12. Հատուկ քննչական ծառայության քննիչը չի կարող իրականացնել նախաքննության այլ մարմնի քննիչի ենթակա վարույթ՝ բացառությամբ սույն հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված դեպքերի:

Հոդված 184. Նախաքննության կատարման վայրը

1. Նախաքննությունն իրականացվում է այն վայրում, որտեղ կատարվել է ենթադրյալ հանցանքը, իսկ դա պարզելու անհնարինության դեպքում՝ ենթադրյալ հանցանքի բացահայտման վայրում:

2. Այլ վայրում առանձին ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողություններ կատարելու անհրաժեշտության դեպքում քննիչն իրավասու է այդ գործողությունները կատարել անձանք կամ դրանց կատարումը, քննչական մարմնի ղեկավարի միջոցով, հանձնարարել տվյալ վայրի քննիչին:

3. Պատշաճության և համակողմանիության նպատակով, իրավասու դատախազի որոշմամբ, նախաքննությունը կարող է կատարվել ենթադրյալ հանցագործության բացահայտման, դրա հետևանքների վրա հասնելու, ինչպես նաև մեղադրյալների, տուժողների և վկաների մեծամասնության գտնվելու վայրում:

4. Մեկից ավելի վայրերում ենթադրյալ հանցանքների կատարման դեպքում, եթե դրանց վերաբերյալ վարույթները միացվել են մեկ վարույթում, ապա իրավասու դատախազի որոշմամբ նախաքննությունը իրականացվում է այն վայրում, որտեղ կատարվել է ենթադրյալ հանցանքների մեծ մասը կամ դրանցից առավել ծանրը:

5. Նախաքննության ընթացքում տարածքային ենթակայության հետ կապված վեճերը լուծում է Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազը կամ նրա տեղակալը:

Հոդված 185. Նախաքննության կատարումը քննչական խմբի կողմից

1. Վարույթի բարդության կամ դրա ծավալի մեծության դեպքում նախաքննության կատարումը կարող է առանձին որոշմամբ հանձնարարվել մի քանի քննիչի: Որոշման մեջ նշվում են խմբի ղեկավար քննիչը և մյուս բոլոր քննիչները, որոնց հանձնարարվում է նախաքննության կատարումը:

2. Քննչական խումբ կարող է ստեղծվել միայն ընդհանուր կարգով նախաքննության կատարման համար:

3. Վարույթի մասնավոր մասնակիցները ծանոթացվում են քննչական խումբ ստեղծելու մասին որոշմանը և նրանց պարզաբանվում է ցանկացած քննիչի բացարկ հայտնելու իրավունքը:

Հոդված 186. Քննչական խմբի ղեկավարի լիազորությունները

1. Քննչական խմբի ղեկավարը կազմակերպում և ղեկավարում է քննչական խմբի աշխատանքը:

2. Միայն քննչական խմբի ղեկավարն է իրավասու կայացնել վարույթները միացնելու, անջատելու, վարույթը կարճելու և փոխակերպելու մասին որոշումները, հարուցել անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու, քրեական հետապնդում չհարուցելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, կասեցնելու և վերսկսելու, խափանման միջոց ընտրելու և դրա ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունները:

3. Մեղադրական եզրակացությունը կամ եզրափակիչ ակտը ստորագրում է քննչական խմբի ղեկավարը:

4. Քննչական խմբի ղեկավարն իրավասու է մասնակցել այլ քննիչների կողմից կատարվող քննչական գործողություններին, անձամբ կատարել քննչական գործողություններ և կայացնել որոշումներ:

Հոդված 187. Նախաքննության ավարտը

1. Նախաքննությունն ավարտվում է մեղադրական եզրակացություն, մեղադրական ակտ, եզրափակիչ ակտ կամ վարույթը կարճելու մասին որոշում կազմելով:

2. Դատախազը և քննիչը պարտավոր են միջոցներ ձեռնարկել պարզելու համար հանցանքի կատարմանը նպաստող հանգամանքները և անհրաժեշտության դեպքում նախաքննության ավարտին համապատասխան իրավաբանական անձի ղեկավարին կամ պաշտոնատար անձին ներկայացնել այդ հանգամանքները վերացնելու ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկելու մասին միջնորդագիր: Այդ միջնորդագիրը ենթակա է պարտադիր քննարկման, որի արդյունքների մասին մեկամսյա ժամկետում գրավոր հաղորդվում է այն ուղարկած մարմնին կամ պաշտոնատար անձին:

Հոդված 188. Նախաքննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիությունը

1. Վարույթի մասնավոր մասնակիցները, վկան և նրա փաստաբանն իրավունք ունեն հրապարակել պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում իրենց հայտնի դարձած նախաքննության տվյալները, եթե քննիչը սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկով գրավոր չի արգելել դրանց հրապարակումը:

2. Նախաքննության տվյալների հրապարակումն արգելվում է, եթե դա կարող է՝

1) խոչընդոտել մինչդատական վարույթի բնականոն ընթացքին.

2) դառնալ հանցանքի կատարման պատճառ.

3) վտանգել վարույթի մասնակիցների կամ այլ անձանց իրավունքները կամ իրավաչափ շահերը.

4) հանգեցնել օրենքով պահպանվող գաղտնիքի հրապարակման:

3. Նախաքննության տվյալների հրապարակման՝ սույն հոդվածով սահմանված արգելքները չեն տարածվում փաստաբանի և նրա վստահորդի միջև տեղեկությունների փոխանակման վրա:

Հոդված 189. Հետաքննություն կատարելու հիմքը

1. Հետաքննությունը կատարվում է նախաձեռնված քրեական վարույթի մասին հետաքննության մարմնի կողմից պատշաճորեն տեղեկանալու հիմքով:

2. Հետաքննության շրջանակներում գաղտնի քննչական գործողությունները կարող են կատարվել բացառապես քննիչի գրավոր հանձնարարության հիման վրա:

3. Հետաքննության շրջանակներում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները կարող են կատարվել քննիչի գրավոր հանձնարարությամբ կամ հետաքննության մարմնի նախաձեռնությամբ:

4. Հետաքննության շրջանակներում կատարված գաղտնի քննչական գործողությունների և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքները անհապաղ ներկայացվում են քննիչին:

Հոդված 190. Հետաքննության սկիզբն ու ավարտը

1. Հետաքննությունը սկսվում է միայն նախաքննությունը սկսելուց հետո: Հետաքննությունն ավարտվում է նախաքննության հետ միաժամանակ:

2. Նախաքննության ավարտման պահին շարունակվող գաղտնի քննչական գործողությունները և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները դադարեցվում են:

ԳԼՈՒԽ 26. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱԿՆՆՈՒՄ

Հոդված 191. Հանրային քրեական հետապնդում հարուցելը

1. Հանրային քրեական հետապնդումը հարուցվում է անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին հսկող դատախազի որոշմամբ:

2. Անձի նկատմամբ հանրային քրեական հետապնդում հարուցվում է նրա կողմից հանցանքի կատարումը վկայող փաստերի հիման վրա:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված փաստերի առկայության դեպքում քննիչն իրավասու է հսկող դատախազին ներկայացնել անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին միջնորդություն՝ դրան կցելով վարույթի նյութերը և մատնանշելով այդ փաստերը հաստատող ապացույցները: Անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով անձի ձերբակալված լինելու դեպքում քննիչը սույն մասով նշված միջնորդությունը և նյութերը հսկող դատախազին է ներկայացնում ոչ ուշ, քան ձերբակալման որոշումն անձին հանձնելու պահից 24 ժամվա ընթացքում:

4. Միջնորդությունը և այն հիմնավորող նյութերը ստանալուց հետո 12 ժամվա ընթացքում հսկող դատախազը որոշում է կայացնում անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին, իսկ քրեական հետապնդում հարուցելու հիմքեր չգտնելու դեպքում՝ իր որոշմամբ մերժում է քննիչի միջնորդությունը:

5. Որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման մեջ նշվում են անձի անունը, ազգանունը, հայրանունը և նրա վերաբերյալ այլ անհարժեշտ տվյալներ, մեղադրանքի փաստական հիմքը՝ մեղսագրվող արարքի էությունը, կատարման տեղը, ժամանակը, եղանակը և մյուս հանգամանքները, որքանով դրանք պարզված են առկա ապացույցներով, ինչպես նաև քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որով պատասխանատվություն է նախատեսված անձին մեղսագրվող արարքի կատարման համար (արարքի իրավական գնահատականը):

6. Այն դեպքում, երբ անձին վերագրվում են քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներով, հոդվածի տարբեր մասերով կամ կետերով նախատեսված մի քանի արարքներ, որոշման մեջ նշվում են դրանցից յուրաքանչյուրի փաստական հանգամանքները և իրավական գնահատականը:

7. Դատախազն իրավունք չունի քննիչին հանձնարարել ներկայացնելու անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշակի բովանդակությամբ միջնորդություն, ինչպես նաև կազմելու այդպիսի որոշման նախագիծ:

Հոդված 192. Մեղադրանք ներկայացնելը

1. Անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը ստանալուց հետո ոչ ուշ, քան 18 ժամվա ընթացքում, քննիչը մեղադրյալին մեղադրանք է ներկայացնում:

2. Այն դեպքում, երբ մեղադրյալը թաքնվում է վարույթն իրականացնող մարմնից կամ այլ պատճառով անհնար է ապահովել նրա հասանելիությունը, մեղադրանք ներկայացնելու սույն հոդվածի առաջին մասով սահմանված ժամկետն ընդհատվում է, իսկ մեղադրանքը ներկայացվում է մեղադրյալի՝ վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ հայտվելուց հետո 24 ժամվա ընթացքում:

3. Քննիչը, հավաստիանալով մեղադրյալի ինքնության մեջ, նրան է հանձնում որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման պատճենը, պարզաբանում մեղադրանքի փաստական հանգամանքները և իրավական գնահատականը, պարզաբանում է սույն օրենսգրքի 43-րդ հոդվածով նախատեսված մեղադրյալի իրավունքները և պարտականությունները, ինչպես նաև մեղադրյալին հանձնում է դրանց ցանկը:

4. Սույն հոդվածի երրորդ մասով նախատեսված գործողությունների կատարումը հաստատվում է քննիչի կողմից կազմված արձանագրությամբ, որը ստորագրում են քննիչը, մեղադրյալը և ներկա գտնվող այլ անձինք: Մեղադրյալի կամ ներկա գտնվող այլ անձանց կողմից արձանագրությունը ստորագրելուց հրաժարվելու դեպքում քննիչը հատուկ հրավիրված ընթերակայի ներկայությամբ կամ տեսաձայնագրման ներքո պարզում և արձանագրության մեջ շարադրում է նման հրաժարման պատճառները, իսկ նրանց կողմից այդպիսիք չհայտնելու դեպքում՝ այդ մասին նշում է կատարում արձանագրության մեջ և դրա պատճենն անհապաղ ուղարկում հսկող դատախազին:

Հոդված 193. Մեղադրանքը փոփոխելը կամ լրացնելը

Եթե նախաքննության ընթացքում հիմնավորվում է մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու անհրաժեշտությունը, ապա սույն օրենսգրքի 191-րդ և 192-րդ հոդվածների պահանջների պահպանմամբ կայացվում է որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին նոր որոշում և անձին ներկայացվում է նոր մեղադրանք:

Հոդված 194. Հանրային քրեական հետապնդման ժամկետները

1. Մինչդատական վարույթում հանրային քրեական հետապնդումն այն հարուցելու պահից չի կարող տևել ավելին, քան՝

- 1) երկու ամիս՝ ոչ մեծ ծանրության հանցանքի վերաբերյալ վարույթով.
- 2) չորս ամիս՝ միջին ծանրության հանցանքի վերաբերյալ վարույթով.
- 3) ութ ամիս՝ ծանր հանցանքի վերաբերյալ վարույթով.
- 4) տասը ամիս՝ առանձնապես ծանր հանցանքի վերաբերյալ վարույթով:

2. Բացառիկ դեպքերում, երբ դա է պահանջում արդարադատության շահը, սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ժամկետները վերադաս դատախազի կողմից կարող են երկարացվել առավելագույնը երկու ամսով:

Հոդված 195. Հայեցողական քրեական հետապնդումը

1. Եթե հսկող դատախազը, հաշվի առնելով կատարված հանցանքի բնույթը, վտանգավորության աստիճանը, առաջացրած հետևանքները, հանցանք կատարած անձի հատկանիշները, գտնում է, որ նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը նպատակահարմար չէ, քանի որ սոցիալական արդարության վերականգնման, այդ անձի ուղղման և հանցագործությունների կանխման համար նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկելու անհրաժեշտությունը բացակայում է, ապա իրավասու է չհարուցել քրեական հետապնդում կամ դադարեցնել քրեական հետապնդումը՝ հետևյալ բոլոր պայմանների առկայության դեպքում՝

1) անձն առաջին անգամ կատարել է ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք.

2) հանցագործությամբ պատճառված վնասի առկայության դեպքում անձը հատուցել կամ այլ կերպ հարթել է այն.

3) անձն աջակցել է հանցագործության հանգամանքների բացահայտմանը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքերով քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը հսկողը դատախազը կայացնում է սեփական նախաձեռնությամբ կամ քննիչի միջնորդությամբ:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքերով քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը հանցագործությունից տուժած անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին՝ այն ստանալու պահից տասնհինգօրյա ժամկետում: Վերադաս դատախազը բողոքը ստանալու պահից տասնհինգօրյա ժամկետում որոշում է կայացնում այն բավարարելու կամ մերժելու մասին:

4. Բողոքը բավարարելու դեպքում վերադաս դատախազը վերացնում է վիճարկվող որոշումը և իրավիճակից թելադրվող անհրաժեշտ գրավոր հանձնարարություններ տալիս հսկող դատախազին: Որոշումը վերացնելու մասին քննիչն անհապաղ գրավոր տեղեկացնում է վարույթի շահագրգիռ մասնավոր մասնակիցներին:

5. Բողոքը մերժելու դեպքում դատախազն իր որոշմամբ հաստատում է վիճարկվող որոշման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը: Բողոքը մերժելու վերաբերյալ որոշումը վերադաս դատախազն անհապաղ ուղարկում է բողոք բերած անձին՝ նրան պարզաբանելով որոշումը բողոքարկելու կարգը և ժամկետները:

6. Բողոք բերած անձը, սույն օրենսգրքի 307-րդ հոդվածով սահմանված կարգով և ժամկետներում, կարող է բողոքը լուծելու վերաբերյալ դատախազի որոշումը բողոքարկել դատարան:

7. Դատարանի կողմից բողոքը բավարարելու դեպքում իրավասու դատախազը հարուցում է քրեական հետապնդում կամ նորոգում է այն:

Հոդված 196. Հանրային քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու հիմքերը

1. Մինչդատական վարույթում սույն օրենսգրքի 194-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական հետապնդման ժամկետները կասեցվում են սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկով քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին քննիչի միջնորդության հիման վրա դատախազի կողմից որոշում կայացնելու պահից:

2. Քրեական հետապնդման ժամկետը կարող է կասեցվել հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում`

1) մեղադրյալի գտնվելու վայրն անհայտ է.

2) մեղադրյալի մոտ առկա է ծանր հիվանդություն, որը նրան տևական ժամանակով զրկում է վարույթին մասնակցելու հնարավորությունից.

3) մեղադրյալը Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից դուրս գտնվելու պատճառով չի կարող մասնակցել վարույթին կամ խուսափում է վարույթին մասնակցելուց.

4) մեղադրյալի հետ կնքվել է համագործակցության համաձայնագիր.

5) գործում է անհաղթահարելի ուժ, որը ժամանակավորապես խոչընդոտում է վարույթի հետագա իրականացմանը:

3. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցվում է մինչև դրա համար հիմք ծառայած հանգամանքների վերանալը, իսկ սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով նախատեսված դեպքում` մինչև այն վարույթով առաջին ատյանի դատարանի եզրափակիչ դատական ակտ հրապարակելը, որի կապակցությամբ համագործակցության պարտականություն է ստանձնել մեղադրյալը:

4. Քրեական հետապնդման ժամկետի կասեցումը չի կարող տևել ավելի, քան համապատասխան հանցագործության համար Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետի լրանալը:

Հոդված 197. Հանրային քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու կարգը

1. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին որոշումն ընդունվում է մեղադրյալի բացակայությամբ հնարավոր և անհրաժեշտ բոլոր վարութային գործողությունները կատարելուց հետո, սակայն չի սահմանափակում նախաքննության ընթացքում վարութային այլ գործողությունների կատարումը, եթե դրա անհրաժեշտությունն առաջացել է քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելուց հետո:

2. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին միջնորդությունը վարութի նյութերի հետ միասին քննիչն անհապաղ ուղարկում է հսկող դատախազին: Հսկող դատախազը միջնորդությունը ստանալու պահից ոչ ուշ, քան յոթ օրվա ընթացքում որոշում է կայացնում քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին կամ որոշմամբ մերժում է միջնորդությունը: Այդ որոշումներն անհապաղ ուղարկվում են քննիչին:

3. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին հսկող դատախազի որոշումը ստանալուց հետո քննիչը դրա պատճենները անհապաղ հանձնում է վարույթի մասնավոր մասնակիցներին՝ նրանց պարզաբանելով որոշման բողոքարկման կարգը և ժամկետները:

4. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին որոշումը վարույթի մասնավոր մասնակիցների կողմից կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին՝ այն ստանալու պահից տասնհինգօրյա ժամկետում: Վերադաս դատախազը բողոքը ստանալու պահից տասնհինգօրյա ժամկետում որոշում է կայացնում այն բավարարելու կամ մերժելու մասին:

Հոդված 198. Քրեական հետապնդման կասեցված ժամկետը վերսկսելը

1. Քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու հիմքը վերանալու դեպքում քննիչը դատախազին միջնորդություն է ներկայացնում քրեական հետապնդման ժամկետը վերսկսելու մասին: Այդ որոշման հաստատման և բողոքարկման նկատմամբ կիրառվում է սույն օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 3-4-րդ մասերով սահմանված կարգը:

2. Քրեական հետապնդման ժամկետը վերսկսվում է նաև այն դեպքում, երբ վերադաս դատախազն իր որոշմամբ վերացնում է քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու մասին որոշումը:

Հոդված 199. Հանրային քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու կարգը

1. Սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածով սահմանված՝ քրեական հետապնդումը բացառող հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում քննիչը միջնորդություն է ներկայացնում քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին, որի հիման վրա հսկող դատախազը որոշում է կայացնում այն բավարարելու կամ մերժելու մասին:

2. Եթե նախաքննության ընթացքում հիմնավորվում է մեղադրանքի որևէ մասով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու անհրաժեշտությունը, ապա քննիչը հսկող դատախազին միջնորդություն է ներկայացնում այդ մասով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին: Այդ միջնորդության հիման վրա հսկող դատախազը որոշում է կայացնում այն բավարարելու կամ մերժելու մասին:

3. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին որոշումը հսկող դատախազը կարող է կայացնել նաև իր նախաձեռնությամբ՝ քննիչից ստացված վարույթի նյութերի հիման վրա:

4. Որոշման մեջ շարադրվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը և հիմքը, անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու հիմքը, նախաքննության ընթացքում հաստատված փաստական հանգամանքները, դրանք հաստատող ապացույցները, քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու իրավական հիմքերը և հիմնավորումները, ինչպես նաև կիրառված խափանման միջոցի վերացման, արգելադրված կամ առգրավված գույքի և իրեղեն ապացույցների տնօրինման հետ կապված հարցերը:

5. Սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված հիմքերով քրեական հետապնդում չհարուցելիս կամ այն դադարեցնելիս որոշման մեջ չպետք է տրվեն այնպիսի ձևակերպումներ, որոնք կասկածի տակ են դնում անձի անմեղությունը:

6. Հանրային քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին որոշման բողոքարկման նկատմամբ կիրառվում է սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի 3-7-րդ մասերով սահմանված կարգը:

7. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին որոշումը քննիչը հանձնում է նաև հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացրած անձին, որն ունի այդ որոշումը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով բողոքարկելու իրավունք: Վարույթի մասնավոր մասնակիցներին և հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացրած անձին քննիչը բացատրում է նաև սույն օրենսգրքի 202-րդ հոդվածով սահմանված՝ վարույթի նյութերին ժամկետանալու կարգը:

8. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին որոշումը օրինական ուժի մեջ է մտնում սույն օրենսգրքով սահմանված բողոքարկման ժամկետը լրանալու, իսկ բողոքարկվելու դեպքում՝ այն վերջնականապես հաստատվելու պահից:

Հոդված 200. Չհարուցված կամ դադարեցված քրեական հետապնդումը նորոգելը

1. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին հսկող դատախազի չբողոքարկված որոշումը կարող է վերացվել վերադաս դատախազի կողմից այն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում:

2. Քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին հսկող դատախազի որոշումը և այն հաստատելու մասին վերադաս դատախազի որոշումը կարող է վերացվել Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի կամ նրա տեղակալի կողմից այն կայացնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, եթե այդ որոշումը դատական սուուզման չի ենթարկվել:

3. Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով սահմանված ժամկետներն անցնելուց հետո քրեական հետապնդում չհարուցելու կամ այն դադարեցնելու մասին հսկող դատախազի որոշումը կամ այն հաստատելու մասին վերադաս դատախազի որոշումը կարող է վերացվել բացառապես Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի կողմից և միայն նոր հանգամանքի հիմքով, եթե այդ որոշումները դատական սուուզման չեն ենթարկվել: Այդ վարույթի նկատմամբ վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*) կիրառվում է սույն օրենսգրքի 411-րդ հոդվածով և 412-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգը:

4. Սույն հոդվածով նախատեսված որոշումները վերացնելու դեպքում քրեական հետապնդումը հարուցվում կամ նորոգվում է, իսկ որոշման պատճենները անհապաղ հանձնվում են վարույթի մասնավոր մասնակիցներին՝ նրանց բացատրելով որոշման դատական բողոքարկման կարգը և ժամկետները:

Հոդված 201. Նախաքննության ավարտը մեղադրական եզրակացություն կազմելով

1. Եթե մինչդատական վարույթում հավաքված բոլոր ապացույցները գնահատելով՝ քննիչը հանգում է հետևության, որ մեղադրյալին վերագրվող հանցանքի համար իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտումը մեծապես հավանական է, ապա վարույթի նյութերի հիման վրա կազմում է քրեական գործը, նախաքննության ավարտի մասին գրավոր ծանուցում է վարույթի մասնավոր մասնակիցներին և հայտնում քրեական գործին նրանց ծանոթանալու տեղը, ժամանակը և հաջորդականությունը՝ միաժամանակ սկսելով մեղադրական եզրակացության կազմումը:

2. Վարույթի մասնավոր մասնակիցներին քննիչը գրավոր պարզաբանում է նաև, որ քրեական գործը դատարանին հանձնելուց հետո նրանք կարող են իրենց միջնորդությունները ներկայացնել իրավասու դատարանին:

3. Մինչև նախաքննության ավարտի մասին ծանուցելը քննիչը միջոցներ է ձեռնարկում իր հանձնարարությամբ իրականացվող գաղտնի քննչական գործողությունները ու օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները դադարեցնելու և դրանց արդյունքները քրեական գործին կցելու համար:

Հոդված 202. Մեղադրական եզրակացություն կազմելուց առաջ քրեական գործին ծանոթանալու կարգը

1. Քննիչը քրեական գործը մեղադրյալի, նրա օրինական ներկայացուցչի և պաշտպանի ծանոթացմանը ներկայացնում է բոլոր դեպքերում, իսկ վարույթի մասնավոր մյուս մասնակիցներին՝ նրանց գրավոր խնդրանքով:

2. Քրեական գործը ծանոթացման համար ներկայացվում է համարակալված էջերով և յուրաքանչյուր հատորում պարունակվող փաստաթղթերի ցանկով՝ մեկ կամ մի քանի կարված հատորների տեսքով: Ծանոթացման համար ներկայացվում են նաև քրեական գործի հետ պահվող իրեղեն ապացույցները և ապացուցողական գործողությունների արձանագրություններին կցված հավելվածները: Եթե քրեական գործը բաղկացած է մի քանի հատորից, բոլոր հատորները ներկայացվում են միաժամանակ:

3. Քրեական գործին ծանոթացող անձի գրավոր խնդրանքով նրան են հանձնվում դրանում առկա բոլոր նյութերի պատճենները:

4. Քրեական գործին ծանոթացող անձն իրավունք ունի դրանում առկա փաստաթղթերից անել դուրսգրումներ, համապատասխան սարքավորումների կիրառմամբ լսել ձայնագրությունները, դիտել տեսագրությունները, արձանագրությունների հավելված տեսապատկերները, ուսումնասիրել իրեղեն ապացույցները և լուսանկարել դրանք:

5. Օրենքով պահպանվող գաղտնիք պարունակող տեղեկություններին ծանոթացնելու դեպքում քննիչը նախագրուշացնում է դրանց հրապարակման անթույլատրելիության, ինչպես նաև դրա համար նախատեսված պատասխանատվության մասին, ինչի կապակցությամբ համապատասխան անձինք տալիս են ստորագրություն, և կազմվում է արձանագրություն:

6. Վարույթի մասնակիցները պարտավոր են քրեական գործին ծանոթանալ ողջամիտ ժամկետում: Անհրաժեշտության դեպքում քննիչը կարող է վարույթի տվյալ մասնակցի համար սահմանել քրեական գործին ծանոթանալու որոշակի ժամկետ:

Հոդված 203. Քրեական գործին ծանոթացնելու արձանագրությունը

1. Վարույթի մասնավոր մասնակցի կողմից քրեական գործին ծանոթանալու փաստն ամրագրվում է քննիչի կազմած արձանագրությամբ:

2. Արձանագրության մեջ նշվում են ծանոթացման համար ներկայացված քրեական գործի հատորների քանակը և յուրաքանչյուր հատորում առկա էջերի թիվը, իրեղեն ապացույցները, ապացուցողական գործողությունների արձանագրություններին կցված հավելվածները, քրեական գործին ծանոթանալու տեղը, սկիզբը և ավարտը (տևողությունը), ինչպես նաև քրեական գործից պատճեններ հանելու հանգամանքը:

Հոդված 204. Մեղադրական եզրակացությունը և դրա հավելվածները

1. Մեղադրական եզրակացության ներածական մասում նշվում է այն կազմելու ժամանակը և վայրը, կազմող անձի անունը, ազգանունը և պաշտոնը, վարույթի համարը:

2. Մեղադրական եզրակացության նկարագրական մասում շարադրվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու առիթը և հիմքը, մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու օրը և հիմքը, նախաքննության ընթացքում հաստատված փաստական հանգամանքները, այդ թվում մեղադրյալին և տուժողին բնութագրող հանգամանքները:

3. Մեղադրական եզրակացության պատճառաբանական մասում վերլուծվում են մեղադրյալի մեղավորությունը հաստատող ապացույցները, ի պաշտպանություն մեղադրյալի բերված փաստարկները, դրանց ստուգման համար ձեռնարկված գործողությունները, ինչպես նաև այդ փաստարկները հերքող ապացույցները:

4. Մեղադրական եզրակացության եզրափակիչ մասում շարադրվում են մեղադրյալի անունը, հայրանունը, ազգանունը, նրա ծննդյան թվականը, ամիսը, օրը և ծննդավայրը, ընտանեկան դրությունը, աշխատանքի վայրը, զբաղմունքը, կրթությունը և մեղադրյալի անձին վերաբերող ու վարույթի համար նշանակություն ունեցող այլ անհրաժեշտ տեղեկություններ, ինչպես նաև նրան մեղսագրվող արարքի իրավական գնահատականը (քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որով նախատեսված հանցանքի կատարման համար մեղադրվում է մեղադրյալը):

5. Մեղադրական եզրակացությունը ստորագրվում և կնքվում է այն կազմող անձի կողմից:

6. Քննիչը մեղադրական եզրակացությանը կցում է վարույթին ներգրավված բոլոր անձանց կարգավիճակի և վերաբերելի անձնական տվյալների, դատարանին հետազոտման համար ներկայացվող` մեղադրանքի կողմի ապացույցների ցանկի, իրեղեն ապացույցների գտնվելու վայրի, գույքի հնարավոր բռնագրավումը կամ հնարավոր գույքային հայցն ապահովելու համար ձեռնարկված միջոցների, կատարված դատական ծախսերի, կիրառված հարկադրանքի միջոցների և քրեական հետապնդման ժամկետների մասին տեղեկանքները:

Հոդված 205. Մեղադրական եզրակացությունը հսկող դատախազին հանձնելը

1. Քննիչը մեղադրական եզրակացությունը, քրեական գործի հետ միասին, հսկող դատախազին է հանձնում ոչ ուշ, քան տվյալ մեղադրյալի համար սույն օրենսգրքով սահմանված քրեական հետապնդման առավելագույն ժամկետը լրանալուց տասնհինգ օր առաջ:

2. Քրեական գործը հսկող դատախազին հանձնվում է համարակալված էջերով և յուրաքանչյուր հատորում պարունակվող փաստաթղթերի ցանկով՝ մեկ կամ մի քանի կարված հատորների տեսքով: Դատախազին են ներկայացվում նաև գործի հետ պահվող իրեղեն ապացույցները և ապացուցողական գործողությունների արձանագրություններին կցված հավելվածները:

Հոդված 206. Մեղադրական եզրակացությամբ ստացված քրեական գործով ստուգման ենթակա հանգամանքները

Հսկող դատախազը մեղադրական եզրակացությամբ ստացված քրեական գործի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է՝

1) ապացուցված է արդյոք մեղադրյալին վերագրվող արարքը, այդ արարքի հանրային վտանգավորությունը և քրեական հակաօրինականությունը, այն մեղադրյալի կողմից կատարելը, ինչպես նաև մեղադրյալի մեղքը տվյալ արարքը կատարելու մեջ.

2) մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքը ընդգրկում է արդյոք նրա կողմից ենթադրաբար կատարված բոլոր հանցանքները.

3) քրեական հետապնդում հարուցված է արդյոք ենթադրյալ հանցագործությանը մասնակցած բոլոր անձանց նկատմամբ.

4) ճիշտ է արդյոք տրվել մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը.

5) կան արդյոք քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու, դադարեցնելու կամ վարույթը կարճելու հիմքեր.

6) իրավաչափ է արդյոք մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը կամ այդպիսին չկիրառելը.

7) ձեռնարկված են արդյոք անհարժեշտ միջոցներ՝ գույքի հնարավոր բռնագրավումը, հնարավոր գույքային հայցը և հնարավոր դատական ծախսերն ապահովելու համար.

8) արդյոք կատարվել է համակողմանի և անաչառ նախաքննություն.

9) պահպանված են արդյոք նախաքննության կատարման կարգը սահմանող սույն օրենսգրքի մյուս կանոնները.

10) մեղադրական եզրակացությունը բավարարում է արդյոք սույն օրենսգրքի 204-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջներին:

Հոդված 207. Մեղադրական եզրակացությամբ ստացված քրեական գործով հսկող դատախազի որոշումը

1. Մեղադրական եզրակացությամբ քրեական գործը ստանալուց հետո յոթ օրվա ընթացքում հսկող դատախազը ընդունում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու մասին.

2) մեղադրական եզրակացությունը վերակազմելու մասին, եթե քրեական գործի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է մեղադրանքից հանել առանձին փաստեր կամ ի շահ մեղադրյալի փոխել նրան վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը՝ առանց սկզբնականից էապես տարբերվող փաստերը փոխելու.

3) քրեական գործը նախաքննության մարմնին վերադարձնելու մասին, եթե քրեական գործի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է շարունակել նախաքննությունը, կարճել վարույթը, կասեցնել քրեական հետապնդման ժամկետը կամ կազմել նոր մեղադրական եզրակացություն:

2. Եթե քրեական գործի ուսումնասիրության արդյունքում պարզում է, որ անհրաժեշտ է մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքը լրացնել կամ փոփոխել սկզբնականից էապես տարբերվող փաստերով, ապա հսկող դատախազը նախաքննությունը շարունակելու համար քրեական գործը վերադարձնում է նախաքննության մարմնին:

3. Մեղադրական եզրակացությամբ ստացված քրեական գործով հսկող դատախազն իրավասու է վերացնել կամ փոխել մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը, իսկ եթե խափանման միջոց չի կիրառվել՝ միջոցներ ձեռնարկել խափանման միջոց կիրառելու համար:

4. Մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու կամ այն վերակազմելու դեպքում հսկող դատախազն իրավասու է իր որոշմամբ կրճատել կամ լրացնել դատարանին հետազոտման համար ներկայացվող՝ մեղադրանքի կողմի ապացույցների ցանկը:

Հոդված 208. Քրեական գործը դատարանին հանձնելը

1. Մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու կամ այն վերակազմելու դեպքում հսկող դատախազն իր որոշմամբ մեղադրական եզրակացությունը քրեական գործի հետ միասին հանձնում է իրավասու դատարանին:

2. Եթե մեղադրյալը կալանավորված է, ապա մեղադրական եզրակացությունը քրեական գործի հետ միասին դատարան է հանձնվում ոչ ուշ, քան մեղադրյալի կալանքի ժամկետը լրանալուց 15 օր առաջ:

3. Քրեական գործը դատարանին հանձնելու մասին հսկող դատախազն անմիջապես գրավոր տեղեկացնում է վարույթի մասնավոր մասնակիցներին՝ նրանց պատշաճ ձևով ուղարկելով մեղադրական եզրակացության և դրան կցված հավելվածների հաստատված պատճենները: Եթե մեղադրական եզրակացության մեջ կամ դրան կցված հավելվածներում կատարվել են փոփոխություններ, ապա մեղադրական եզրակացությունը կամ դրա հավելվածները ներկայացվում են միայն վերջին խմբագրությամբ՝ դրանց կցելով դատախազի համապատասխան որոշման պատճենը:

4. Քրեական վարույթի լեզվին չտիրապետող մասնավոր մասնակցին հանձնվում են թարգմանչի կողմից ստորագրված մեղադրական եզրակացության և դրան կցված հավելվածների հաստատված թարգմանությունները:

Հոդված 209. Նախաքննության ավարտը քրեական վարույթը կարճելով

1. Սույն օրենսգրքի 13-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում քննիչը որոշում է կայացնում քրեական վարույթը կարճելու մասին, որը վարույթի նյութերի հետ միասին հանձնում է հսկող դատախազին:

2. Որոշման մեջ շարադրվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու ամիսը և հիմքը, նախաքննության ընթացքում հաստատված փաստական հանգամանքները, դրանք հաստատող ապացույցները, քրեական վարույթը կարճելու իրավական հիմքերը և հիմնավորումները, ինչպես նաև արգելադրված կամ առգրավված գույքի և իրեղեն ապացույցների տնօրինման հետ կապված հարցերը:

3. Քրեական վարույթը կարճելու մասին որոշումը ստանալուց հետո յոթ օրվա ընթացքում հսկող դատախազը հաստատում է այն կամ որոշում է կայացնում վարույթի նյութերը նախաքննության մարմնին վերադարձնելու մասին, եթե պարզում է, որ անհրաժեշտ է շարունակել նախաքննությունը:

4. Քրեական վարույթը կարճելու մասին՝ հսկող դատախազի կողմից հաստատված որոշումը վարույթի մասնավոր մասնակիցներին հանձնելու և այն բողոքարկելու նկատմամբ կիրառվում է սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի 3-7-րդ մասերով սահմանված կարգը:

5. Քրեական վարույթը կարճելու մասին՝ հսկող դատախազի կողմից հաստատված որոշումը քննիչը հանձնում է նաև հանցանքի մասին հաղորդում ներկայացրած անձին, որն ունի այդ որոշումը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով բողոքարկելու իրավունք: Վարույթի մասնավոր մասնակիցներին և հանցանքի մասին հաղորդում ներկայացրած անձին քննիչը բացատրում է վարույթի նյութերին ծանոթանալու՝ սույն օրենսգրքի 202-րդ հոդվածով նախատեսված կարգը: Քրեական վարույթը սույն օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ կամ 5-րդ կետով սահմանված որևէ հիմքով կարճելու դեպքում քննիչը իրավասու անձին նաև բացատրում է մասնավոր մեղադրանքով վարույթ նախաձեռնելու՝ սույն օրենսգրքի 54-րդ գլխով սահմանված կարգը:

6. Քրեական վարույթը կարճելու մասին օրինական ուժի մեջ մտած որոշումը կարող է վերացվել վերադաս դատախազի որոշմամբ: Այդ դեպքում վարույթը նորոգվում է:

ԳԼՈՒԽ 28. ՊԱՐՁԵՑՎԱԾ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդված 210. Ընդհանուր դրույթներ պարզեցված նախաքննության մասին

1. Պարզեցված նախաքննություն կատարվում է ոչ մեծ և միջին ծանրության ենթադրյալ հանցագործությունների կապակցությամբ՝ հաշվի առնելով սույն օրենսգրքի ընդհանուր կանոնները և սույն գլխով նախատեսված առանձնահատկությունները:

2. Պարզեցված նախաքննություն չի կարող կատարվել մի քանի ենթադրյալ հանցագործությունների վերաբերյալ այն վարույթներով, որոնցում ենթադրյալ հանցագործություններից մեկը ծանր է կամ առանձնապես ծանր:

Հոդված 211. Քրեական հետապնդման ժամկետը պարզեցված նախաքննության ընթացքում

1. Պարզեցված նախաքննության ընթացքում քրեական հետապնդումը ոչ մեծ ծանրության հանցագործության դեպքում պետք է ավարտվի հնարավորինս սեղմ ժամկետում, սակայն ոչ ուշ քան քրեական հետապնդում հարուցելու պահից մեկ ամսվա ընթացքում, իսկ միջին ծանրության հանցագործության դեպքում՝ երկու ամսվա ընթացքում:

2. Սույն օրենսգրքի 194-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերում և կարգով, սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված ժամկետները վերադաս դատախազի կողմից կարող են երկարացվել ևս մեկ ամսով:

Հոդված 212. Պարզեցված նախաքննության ընթացքում պարզաբանման ենթակա փաստական հանգամանքները

Պարզեցված նախաքննության ընթացքում պարզաբանման ենթակա են դեպքը և դրա հանգամանքները (ժամանակը, տեղը, եղանակը և այլն), մեղադրյալի առնչությունը դեպքին, ենթադրյալ հանցագործության՝ քրեական օրենքով նախատեսված հատկանիշները, ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնասը:

Հոդված 213. Վարույթի նյութերին ծանոթանալը և մեղադրական ակտը

1. Մեղադրական ակտ կազմելուց առաջ վարույթի մասնավոր մասնակիցները սույն օրենսգրքի 202-րդ հոդվածով սահմանված կարգով ծանոթանում են վարույթի նյութերին:

2. Մասնավոր մասնակիցների կողմից վարույթի նյութերին ծանոթանալուց հետո քննիչը, սույն օրենսգրքի 204-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, կազմում է մեղադրական ակտ և այն վարույթի նյութերի հետ միասին նույն օրն ուղարկում հսկող դատախազին:

Հոդված 214. Հսկող դատախազի գործողությունները մեղադրական ակտը ստանալուց հետո

1. Հսկող դատախազը, մեղադրական ակտով վարույթի նյութերը ստանալուց հետո երեք օրվա ընթացքում, պարտավոր է ընդունել սույն օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված որոշումներից մեկը:

2. Վարույթի նյութերը նախաքննության մարմնին վերադարձնելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում հսկող դատախազը միաժամանակ որոշում է կայացնում նախաքննությունը ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին:

ԲԱԺԻՆ 7. ԱՊԱՅՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 29. ՔՆՆՁԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Հոդված 215. Քննչական գործողությունների տեսակները

Քննչական գործողություններն են՝

- 1) հարցաքննությունը.
- 2) առերեսումը.
- 3) ցուցմունքը տեղում ստուգելը.
- 4) զննումը.
- 5) քննումը.
- 6) փորձարարությունը.
- 7) ճանաչումը.
- 8) տեղեկատվության պահանջը.
- 9) առարկաներ կամ փաստաթղթեր վերցնելը.
- 10) խուզարկությունը.
- 11) առգրավումը.
- 12) արտաշիբումը:

Հոդված 216. Քննչական գործողությունների կատարման հիմքերը

1. Քննչական գործողություն կարող է կատարվել միայն այն դեպքում, երբ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ դրա արդյունքում կարող է ձեռք բերվել տվյալ վարույթի համար նշանակություն ունեցող ապացույց:

2. Բացառապես քննիչի որոշման հիման վրա են կատարվում՝

- 1) դեպքի վայր հանդիսացող բնակարանում սկզբնական զննումը.
- 2) արտաշիբումը.

3) խուզարկությունը՝ բացառությամբ բնակարանի խուզարկության և սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում՝ անձնական խուզարկության.

4) առգրավումը՝ բացառությամբ բնակարանում կատարվող առգրավման, նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերի և առարկաների առգրավման:

3. Բացառապես դատախազի թույլտվությամբ է կատարվում պետական գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերի առգրավումը:

4. Բացառապես դատարանի որոշման հիման վրա են կատարվում՝

- 1) բնակարանում խուզարկությունը և առգրավումը.

2) դեպքի վայր չհանդիսացող բնակարանում զննումը և դեպքի վայր հանդիսացող բնակարանում հետագա զննումը.

3) նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերի և առարկաների առգրավումը:

Հոդված 217. Քննչական գործողության մասնակիցները

1. Քննչական գործողությունը կատարում է տվյալ վարույթով քննչական գործողություն կատարելու իրավասություն ունեցող քննիչը:

2. Հսկող դատախազն իրավասու է մասնակցել մեղադրյալի հարցաքննությանը և իր հանձնարարությամբ կատարվող քննչական գործողությանը՝ առանց տվյալ քննչական գործողության կամ դրա մի մասի կատարումը ստանձնելու կամ քննչական գործողության ընթացքն այլ կերպ ուղղորդելու:

3. Քննիչը պարտավոր է սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված քննչական գործողությունը կատարելուց առաջ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել դրա կատարման տեղի և ժամանակի մասին հսկող դատախազին տեղեկացնելու համար:

4. Քննչական գործողության կատարման կամ արդյունքների ամրագրման ժամանակ մասնագիտական օժանդակություն ստանալու նպատակով քննիչն իրավասու է քննչական գործողության կատարմանը ներգրավել փորձագետ:

5. Քննչական գործողության արդյունավետությունը ապահովելու նպատակով քննիչն իրավասու է դրան մասնակից դարձնել նաև վարույթի մասնավոր մասնակիցներին, ինչպես նաև վարույթին օժանդակող անձանց:

6. Ցուցմունքը տեղում ստուգելը, զննումը, արտաշիրմումը, քննումը, փորձարարությունը, ճանաչումը, խուզարկությունը, առգրավումը կատարվում են առնվազն երկու ընթերակայի մասնակցությամբ:

7. Մինևույն ընթերակայի չի կարող մասնակցել նույն վարույթի ընթացքում կատարվող մեկից ավելի քննչական գործողության՝ բացառությամբ այն դեպքի, երբ այդ քննչական գործողությունը անմիջականորեն հաջորդում է տվյալ ընթերակայի մասնակցությամբ կատարված մեկ այլ ապացուցողական գործողությանը:

8. Եթե քննչական գործողության կատարմանը ընթերակայի մասնակցությունն անհնար է, քննիչը արձանագրության մեջ նշում է ընթերակայի մասնակցության անհնարինությունը հաստատող հանգամանքները: Առանց ընթերակաների կատարվող քննչական գործողությունը ենթակա է պարտադիր տեսաձայնագրման:

9. Քննչական գործողության կատարման բնականոն ընթացքն ապահովելու համար քննիչն իրավասու է դրա կատարմանը ներգրավել նաև հետաքննության մարմնի աշխատակիցներին:

Հոդված 218. Քննչական գործողության մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության ընդհանուր երաշխիքները

1. Ժամը 22.00-ից մինչև 7.00-ն քննչական գործողության կատարումն արգելվում է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դրա հետաձգումը ողջամտորեն կարող է հանգեցնել տվյալ քննչական գործողության արդյունքում ակնկալվող ապացույցի կորստի կամ վնասման:

2. Նախքան քննչական գործողությունը սկսելը քննիչը ճշտում է քննչական գործողության կատարմանը ներգրավված բոլոր մասնակիցների ինքնությունը, նրանց բացատրում է քննչական գործողության էությունը, դրա կատարման կարգը, մասնակիցների իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը:

3. Անթույլատրելի է քննչական գործողության մասնակցի նկատմամբ բռնության, սպառնալիքի և անօրինական այլ գործողությունների, նրա պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի դրսևորումը, ինչպես նաև նրա կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր պայմանների ստեղծումը:

4. Մերկացմամբ զուգորդվող քննչական գործողությանը արգելվում է հակառակ սեռի անձանց ներկայությունը, բացառությամբ բժշկության բնագավառի փորձագետի: Մերկացմամբ զուգորդվող քննչական գործողությունը չի կարող տեսաձայնագրվել:

5. Արգելվում է քննչական գործողության ընթացքում հայտնի դարձած մասնավոր բնույթի տեղեկությունների, օրենքով պահպանվող գաղտնիքի հրապարակումը: Քննիչը պարտավոր է քննչական գործողության մասնակիցներին նախազգուշացնել քննչական գործողության ընթացքում իրենց հայտնի դարձած՝ սույն մասում նշված տեղեկությունների հրապարակման անթույլատրելիության և դրա համար նախատեսված պատասխանատվության մասին:

6. Քննչական գործողության ընթացքը և արդյունքները արտացոլվում են արձանագրությունում, որը կազմվում է քննչական գործողության ընթացքում կամ դրա ավարտից անմիջապես հետո՝ սույն օրենսգրքի 222-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

Հոդված 219. Անչափահասի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողության առանձնահատկությունները

1. Անչափահասի մասնակցությամբ քննչական գործողության կատարմանը ներգրավվում է հոգեբան:

2. Քննչական գործողությունը սկսելուց առաջ օրինական ներկայացուցչին և հոգեբանին պարզաբանվում են քննչական գործողությանը մասնակցելու և դիտողություններ շարադրելու իրավունքները: Ցուցմունք տալու հետ կապված քննչական գործողությանը մասնակցող օրինական ներկայացուցչին և հոգեբանին բացատրվում է նաև քննիչի թույլտվությամբ հարցեր տալու իրավունքը: Քննիչն իրավունք ունի հանել տրված հարցերը, սակայն ամեն դեպքում դրանք պետք է ներառվեն արձանագրությունում:

3. Ցուցմունք տալու հետ կապված քննչական գործողությանը մասնակցող և տասնվեց տարին չլրացած անչափահասին բացատրվում է սուտ ցուցմունք չտալու նրա պարտականությունը, բայց նա չի նախազգուշացվում քրեական պատասխանատվության մասին:

Հոդված 220. Խուլ, համր կամ ծանր հիվանդությամբ տառապող անձի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողությունների առանձնահատկությունները

1. Խուլ կամ համր անձի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողությանը ներգրավվում է նրա հետ հաղորդակցվելու ունակ թարգմանիչ:

2. Հոգեկան կամ այլ ծանր հիվանդություն ունեցող անձի մասնակցությամբ քննչական գործողությունը կատարվում է միայն բժշկի գրավոր թույլտվությամբ: Այդ թույլտվությամբ կարող է սահմանվել նաև տվյալ քննչական գործողությունը բժշկի ներկայությամբ կատարելու պահանջ, որը պարտադիր է քննիչի համար:

Հոդված 221. Քննչական գործողություն կատարելիս տեխնիկական միջոցների կիրառումը

1. Քննչական գործողության ընթացքը ամրագրելու, հանցագործության հետքերը և իրեղեն ապացույցները հայտնաբերելու, ամրապնդելու և վերցնելու նպատակով կարող են կատարվել ձայնագրում, տեսագրում, լուսանկարում, պատրաստվել հետքերի ծեփապատճեններ և դրոշմվածքներ:

2. Տեխնիկական միջոցներ կիրառելուց առաջ այդ մասին պետք է նախօրոք տեղյակ պահվեն քննչական գործողությանը մասնակցող անձինք:

3. Բացառիկ դեպքերում, եթե սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով քննչական գործողության կատարումն անհնար է, և դա է պահանջում արդարադատության շահը, քննչական գործողությունը կարող է կատարվել տեսակապի միջոցով:

4. Տեսակապի միջոցով քննչական գործողության ընթացքում պետք է երաշխավորվի, որ քննիչը և այլ վայրում գտնվող քննչական գործողության մասնակիցները հստակ տեսնեն և լսեն միմյանց:

5. Տեսակապի միջոցով քննչական գործողությունը սկսելուց առաջ քննիչը պետք է հայտարարի՝

1) քննչական գործողության կատարման տեղը, օրը և ժամը, ինչպես նաև տեղեկություններ, թե որ վարույթով է կատարվում տվյալ քննչական գործողությունը.

2) քննչական գործողությունը կատարող քննիչի անունը, ազգանունը, պաշտոնը.

3) այլ վայրում գտնվող և քննչական գործողության կատարմանն օժանդակող իրավասու անձի անունը, ազգանունը, պաշտոնը.

4) քննչական գործողության ժամանակ կիրառվող տեխնիկական միջոցները:

6. Այլ վայրում գտնվող և քննչական գործողության կատարմանն օժանդակող անձը ապահովում է քննչական գործողության մասնակիցների ինքնության ստուգումը: Քննչական գործողության ավարտին քննիչը քննչական գործողության մասնակիցներին հարցնում է, թե արդյոք

ունեն առարկություններ քննչական գործողության կատարման կարգի կամ ընթացքի վերաբերյալ, և դրանց առկայության դեպքում խնդրում է բարձրաձայն ներկայացնել դրանք:

7. Քննչական գործողության ավարտին քննիչը կազմում է քննչական գործողության արձանագրություն սույն օրենսգրքի պահանջների պահպանմամբ: Քննչական գործողության արձանագրությունը ստորագրում են քննիչը և նրա հետ նույն վայրում գտնվող մասնակիցները:

8. Տեսակապի միջոցով կատարված քննչական գործողության արձանագրությունը ապացուցման գործընթացում չի կարող օգտագործվել առանց տվյալ քննչական գործողության տեսագրության էլեկտրոնային կրիչի:

Հոդված 222. Քննչական գործողության արձանագրությունը

1. Արձանագրությունը գրվում է ձեռքով կամ պատրաստվում համակարգչային եղանակով: Արձանագրությունում նշվում են՝

1) քննչական գործողության կատարման վայրը (հասցեն), տարեթիվը, ամիսը, օրը, սկսելու և ավարտելու ժամանակը՝ ըստ էության:

2) արձանագրությունը կազմողի պաշտոնը և ազգանունը.

3) քննչական գործողությանը մասնակցող յուրաքանչյուր անձի կարգավիճակը, ազգանունը, անունը, հայրանունը, անհրաժեշտության դեպքում՝ հասցեն և անձնական այլ տվյալներ:

2. Քննչական գործողության արձանագրությունում նկարագրվում են դրա ընթացքում կատարված բոլոր գործողություններն այն հաջորդականությամբ, ինչպես իրականում տեղի են ունեցել: Արձանագրությունում նշվում են դրանց կատարման ընթացքում պարզված հանգամանքները, շարադրվում են քննչական գործողության մասնակիցների հայտարարությունները:

3. Արձանագրությունում նշվում են տեղեկություններ քննչական գործողության ընթացքում կիրառված տեխնիկական միջոցների, դրանց օգտագործման կարգի և պայմանների, ստացված արդյունքների, ինչպես նաև մասնակիցներին տեխնիկական միջոցների կիրառման մասին նախագգուշացնելու վերաբերյալ:

4. Արձանագրությունը ներկայացվում է քննչական գործողությանը մասնակցած անձանց՝ ծանոթացման համար: Նշված անձանց պարզաբանվում է արձանագրության վերաբերյալ հայտարարություններ ու դիտողություններ անելու, ինչպես նաև լրացումներ և ուղղումներ պահանջելու իրենց իրավունքը: Արձանագրությունում կատարված լրացումները և ուղղումները ստորագրում են քննչական գործողությանը մասնակցած բոլոր անձինք:

5. Արձանագրությունը ստորագրում են քննիչը և քննչական գործողությանը մասնակցող անձինք:

6. Արձանագրությունը ստորագրելուց քննչական գործողության որևէ մասնակցի հրաժարվելու դեպքում այդ անձին հնարավորություն է տրվում բացատրելու և շարադրելու հրաժարման շարժառիթները: Եթե հրաժարվում է արձանագրությունում շարադրել այն ստորագրելուց հրաժարվելու շարժառիթները, ապա քննիչն արձանագրությունում այդ մասին կատարում է

համապատասխան գրառում, որը հավաստվում է քննիչի, ինչպես նաև քննչական գործողությանը մասնակցող փաստաբանների ստորագրություններով:

7. Եթե ֆիզիկական անլիարժեքության կամ անգրագիտության հետևանքով քննչական գործողության մասնակիցը զրկված է արձանագրությունն անձամբ ստորագրելու հնարավորությունից, ապա արձանագրությունը տվյալ անձին ծանոթացման է ներկայացվում կամ հայտարարվում է քննիչի, ինչպես նաև քննչական գործողությանը մասնակցող փաստաբանների կողմից, ովքեր իրենց ստորագրությամբ հաստատում են արձանագրության բովանդակության իսկությունը և այն ստորագրելու անհնարինության հիմնավորումը:

8. Եթե սույն հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերում նշված դեպքերում քննչական գործողությանը որևէ փաստաբան կամ ընթերակա չի մասնակցում, ապա համապատասխան փաստերը հաստատվում են սույն օրենսգրքի 192-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված կարգով:

9. Արձանագրությունը պետք է գրառումներ պարունակի նաև քննչական գործողության մասնակիցներին նրանց իրավունքները, պարտականությունները և դրանք չկատարելու հետևանքները պարզաբանելու, ինչպես նաև տվյալ քննչական գործողության էությունը և կատարման կարգը բացատրելու մասին, ինչը հավաստվում է քննչական գործողության մասնակիցների ստորագրությամբ:

10. Առանձին քննչական գործողությունների համար սույն օրենսգրքով կարող են նախատեսվել դրանց արձանագրություններին ներկայացվող լրացուցիչ պահանջներ:

Հոդված 223. Քննչական գործողության արձանագրության հավելվածները

1. Քննչական գործողության արձանագրությանը համարակալված կցվում են հետևյալ հավելվածները՝

1) քննչական գործողության ընթացքում հայտնաբերված կամ ներկայացված առարկաները, փաստաթղթերը կամ այլ նյութերը.

2) քննչական գործողության ընթացքն ու արդյունքները ամրագրած թվային կրիչները, տեսաերիզները, ձայնագրությունները, լուսանկարչական նեգատիվները և լուսանկարները.

3) քննչական գործողության ընթացքում կազմված կամ պատրաստված տեղեկանքները, գծագրերը, պլանները, ծեփապատճենները, հետքերի դրոշմները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում նշված նյութերը մանրամասն նկարագրվում են համապատասխան արձանագրության մեջ, փաթեթավորվում են և կնքվում:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ և 3-րդ կետերում նշված նյութերը չեն կարող օգտագործվել առանց արձանագրության, ինչպես նաև այն դեպքում, եթե դրանցում պարունակվող տվյալների ամբողջականությունը խախտված է:

Հոդված 224. Հարցաքննության ընդհանուր պայմանները

1. Հարցաքննությունը վկային, տուժողին, փորձագետին, մեղադրյալին կամ ծերբակալված անձին հարցեր տալու միջոցով վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքներ պարզելն է:

2. Հարցաքննությունը կատարվում է նախաքննության կատարման վայրում, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ հարցաքննվողի գտնվելու վայրում: Եթե տարիքի կամ հիվանդության պատճառով վարույթն իրականացնող մարմին անձի ներկայանալն անհնար է, հարցաքննությունը կատարվում է հարցաքննվողի գտնվելու վայրում:

3. Հարցաքննությունը չի կարող տևել անընդմեջ չորս ժամից, իսկ անչափահասի, ինչպես նաև հոգեկան կամ այլ ծանր հիվանդությամբ տառապող անձի հարցաքննությունը՝ երկու ժամից ավելի: Հարցաքննությունը թույլատրվում է շարունակել հարցաքննվող անձին հանգստի և սնվելու համար անհրաժեշտ առնվազն մեկ ժամ ընդմիջում տրամադրելուց հետո: Օրվա մեջ հարցաքննության ընդհանուր տևողությունը չի կարող գերազանցել ութ, իսկ անչափահասի, ինչպես նաև հոգեկան կամ այլ ծանր հիվանդությամբ տառապող անձի համար՝ վեց ժամը:

4. Բժշկական տեղեկանքի հիման վրա հարցաքննությունը կարող է իրականացվել սույն հոդվածով նախատեսվածից ավելի կարճ ժամկետներում:

5. Եթե հարցաքննությանը մասնակցում է հսկող դատախազը, ապա նա իրավասու է հարցեր տալ միայն քննիչի հարցերն ավարտվելուց հետո: Քննիչն իրավասու չէ հանել հսկող դատախազի հարցերը:

6. Հարցաքննության ընթացքում հարցաքննվողին կարող են ներկայացվել ապացույցներ՝ դրանց կամ դրանցում պարունակվող տվյալներին ծանոթանալու համար: Հարցաքննության ընթացքում ապացույցների ներկայացումը չի կարող փոխարինել ճանաչմանը:

Հոդված 225. Վկայի հարցաքննությունը

1. Վկան կարող է հարցաքննվել վարույթի համար նշանակություն ունեցող ցանկացած հանգամանքի, այդ թվում՝ մեղադրյալի, տուժողի, այլ վկաների անձի մասին:

2. Վկան հարցաքննվում է այլ հարցաքննվողներից անջատ: Քննիչը միջոցներ է ձեռնարկում, որպեսզի նույն վարույթի շրջանակներում հարցաքննության ենթակա անձինք մինչև հարցաքննության ավարտը հաղորդակցություն չունենան միմյանց հետ:

3. Հարցաքննությունից առաջ քննիչը հավաստիանում է վկայի ինքնության մեջ, տեղեկացնում, թե որ վարույթի կապակցությամբ է նա հրավիրվել և պարզաբանում, որ նա պարտավոր չէ ցուցմունք տալ իր, ամուսնու կամ մերձավոր ազգականների վերաբերյալ: Վկան նախազգուշացվում է հարցերին ճշմարտացի և ամբողջական պատասխանելու պարտականության, ցուցմունք տալուց հրաժարվելու կամ խուսափելու, սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված քրեական պատասխանատվության մասին: Վկային հայտնվում է նաև, որ իր տված ցուցմունքը կարող է քրեական վարույթի ընթացքում օգտագործվել որպես ապացույց:

4. Եթե վկան հարցաքննության է ներկայացել փաստաբանի հետ, ապա փաստաբանն իրավունք ունի մասնակցելու հարցաքննությանը և քննիչի ներկայությամբ կարճատև խորհրդատվություն տալու վկային նրա կարգավիճակին վերաբերող հարցերով: Փաստաբանը վկային հարցեր է տալիս միայն քննիչի թույլտվությամբ և իրավունք չունի մեկնաբանելու նրա պատասխանները: Սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ վկայի իրավունքները խախտող հարցեր տալու կամ գործողություններ կատարելու դեպքերում փաստաբանն իրավունք ունի անելու հայտարարություններ, որոնք ներառվում են հարցաքննության արձանագրությունում:

5. Եթե փաստաբանի հետ հարցաքննությանը ներկայանալու իրավունքի մասին պատշաճ ծանուցված վկան հարցաքննությանը ներկայացել է առանց փաստաբանի, ապա քննիչը պարտավոր չէ փաստաբան հրավիրելու հիմքով հետաձգել հարցաքննությունը:

6. Այն դեպքում, երբ վկան տվյալ վարույթին առնչվող մեկ այլ վարույթում մեղադրյալ է կամ նրա նկատմամբ առկա է օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռ, ապա այդ վկայի հարցաքննությունը կատարվում է մեղադրյալի հարցաքննության կանոններով:

Հոդված 226. Փորձագետի հարցաքննությունը

1. Փորձագետը կարող է հարցաքննվել իր ներկայացրած եզրակացության կամ կարծիքի ճշգրտման կամ պարզաբանման, ապացուցողական կամ այլ վարույթային գործողությունների կատարմանն աջակցելիս նրա ընկալած փաստերի մասին:

2. Հարցաքննությունից առաջ քննիչը հավաստիանում է փորձագետի ինքնության մեջ, տեղեկացնում, թե որ վարույթի կապակցությամբ է նա հրավիրվել և նախազգուշացնում է հարցերին ճշմարտացի և ամբողջական պատասխանելու պարտականության, ցուցմունք տալուց հրաժարվելու կամ խուսափելու, սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված քրեական պատասխանատվության մասին: Փորձագետին հայտնվում է նաև, որ իր տված ցուցմունքը կարող է քրեական վարույթի ընթացքում օգտագործվել որպես ապացույց:

Հոդված 227. Տուժողի հարցաքննությունը

1. Տուժողի հարցաքննությունը կատարվում է սույն օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերով սահմանված կարգով:

2. Հարցերն ավարտելուց հետո տուժողին առաջարկվում է հայտնել նաև այն հանգամանքները, որոնք տուժողի կարծիքով, կարող են նշանակություն ունենալ վարույթի համար:

3. Եթե տուժողը հարցաքննության է ներկայացել լիազոր ներկայացուցչի հետ, ապա նա իրավունք ունի մասնակցելու հարցաքննությանը և քննիչի ներկայությամբ կարճատև խորհրդատվություն տալու տուժողին նրա կարգավիճակին վերաբերող հարցերով: Լիազոր ներկայացուցիչը իրավունք ունի հարցեր տալ տուժողին, սակայն իրավունք չունի մեկնաբանելու նրա պատասխանները: Քննիչն իրավասու է հանել լիազոր ներկայացուցչի հարցերը, սակայն ամեն դեպքում դրանք ներառվում են հարցաքննության արձանագրության մեջ: Սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ տուժողի իրավունքները խախտող հարցեր տալու կամ գործողություններ կատարելու

դեպքերում լիազոր ներկայացուցիչն իրավունք ունի անելու հայտարարություններ, որոնք ներառվում են հարցաքննության արձանագրությունում:

4. Այն դեպքում, երբ տվյալ վարույթի շրջանակներում տուժողն ունի նաև մեղադրյալի կարգավիճակ, նրա հարցաքննությունը կատարվում է մեղադրյալի հարցաքննության համար՝ սույն օրենսգրքով սահմանված կանոններով:

Հոդված 228. Մեղադրյալի հարցաքննությունը

1. Մեղադրյալը կարող է հարցաքննվել իրեն ներկայացված մեղադրանքի, ինչպես նաև վարույթի համար նշանակություն ունեցող ցանկացած հանգամանքի մասին:

2. Քննիչը պարտավոր է մեղադրյալին հարցաքննել նրան մեղադրանք ներկայացնելուց հետո 48 ժամվա ընթացքում: Մեղադրյալը հարցաքննվում է այլ անձանցից անջատ:

3. Հարցաքննությունը սկսելուց առաջ քննիչը մեղադրյալին պարզաբանում է պաշտպանի մասնակցությամբ հարցաքննվելու նրա իրավունքը, և մեղադրյալին տրամադրում սույն օրենսգրքով սահմանված նրա իրավունքների և պարտականությունների ցանկը, եթե այն մինչ այդ մեղադրյալին չէր տրամադրվել: Այս փաստը հաստատվում է մեղադրյալի ստորագրությամբ: Քննիչը մեղադրյալին բացատրում է նաև լռելու նրա իրավունքը, պարզաբանում է, որ այդ իրավունքից օգտվելը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս նրա, ինչպես նաև հայտնում է, որ նրա ցուցմունքը քրեական վարույթի ընթացքում կարող է օգտագործվել որպես ապացույց: Եթե մեղադրյալը ցուցմունք տալու ցանկություն է հայտնում, ապա քննիչը նրան տեղեկացնում է ճիշտ ցուցմունք տալու պարտականության և նախազգուշացնում է սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված պատասխանատվության մասին: Այս փաստը հավաստվում է մեղադրյալի ստորագրությամբ:

4. Մինչև հարցեր տալը քննիչը պարզում է, թե մեղադրյալն արդյոք իրեն մեղավոր ճանաչում է ներկայացված մեղադրանքում: Հարցերն ավարտելուց հետո մեղադրյալին առաջարկվում է հայտնել նաև այն հանգամանքները, որոնք մեղադրյալի կարծիքով, կարող են նշանակություն ունենալ վարույթի համար:

5. Եթե մեղադրյալի հարցաքննությանը մասնակցում է նրա պաշտպանը, ապա նա իրավունք ունի քննիչի ներկայությամբ կարճատև խորհրդատվություն տալու մեղադրյալին նրա կարգավիճակին վերաբերող հարցերով: Պաշտպանը իրավունք ունի հարցեր տալ մեղադրյալին, սակայն իրավունք չունի մեկնաբանելու նրա պատասխանները: Քննիչն իրավասու է հանել պաշտպանի հարցերը, սակայն ամեն դեպքում դրանք ներառվում են հարցաքննության արձանագրության մեջ: Սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ մեղադրյալի իրավունքները խախտող հարցեր տալու կամ գործողություններ կատարելու դեպքերում պաշտպանն իրավունք ունի անելու հայտարարություններ, որոնք ներառվում են հարցաքննության արձանագրությունում:

6. Առաջին հարցաքննությունից հետո մեղադրյալը կարող է հարցաքննվել լրացուցիչ հանգամանքներ պարզաբանելու նպատակով:

Հոդված 229. Զերբակալվածի հարցաքննությունը

1. Սույն օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով ձերբակալված անձը հարցաքննվում է սույն օրենսգրքի 228-րդ հոդվածով սահմանված կարգով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածով սահմանված առանձնահատկությունները:

2. Հարցաքննությունից առաջ ձերբակալվածին իր ցանկությամբ հնարավորություն է տրվում առանձին, խորհրդապահական կարգով (կոնֆիդենցիալ), անարգել տեսակցելու իր պաշտպանի հետ: Եթե առկա է ձերբակալվածի մասնակցությամբ վարությանին այլ գործողություններ կատարելու անհրաժեշտությունը, ապա քննիչը տեսակցության տևողությունը կարող է սահմանափակել՝ այդ մասին նախապես տեղյակ պահելով ձերբակալվածին և նրա պաշտպանին: Ամեն դեպքում, պաշտպանի հետ տեսակցության ժամկետը չի կարող երկու ժամից պակաս լինել:

Հոդված 230. Հարցաքննության արձանագրությունը

1. Հարցաքննվող անձի ցուցմունքները գրի են առնվում առաջին դեմքով և, հնարավորության սահմաններում, բառացի: Հարցերը և դրանց պատասխանները գրի են առնվում նույն հաջորդականությամբ, ինչ որ տրվել են հարցաքննության ընթացքում: Արձանագրությունում նշվում են բոլոր հարցերը, այդ թվում՝ նրանք, որոնք չեն ընդունվել քննիչի կողմից, կամ որոնց հրաժարվել է պատասխանել հարցաքննվող անձը: Հարցերին պատասխանելուց հրաժարվելու պատճառները նշվում են արձանագրությունում:

2. Հարցաքննվող անձն իրավունք ունի իր ցուցմունքները գրելու իր ձեռքով, ինչի մասին քննիչն արձանագրությունում նշում է կատարում: Ցուցմունքին ծանոթանալուց հետո քննիչը նրան կարող է տալ լրացուցիչ հարցեր: Հարցերը և տրվող պատասխանները ներառվում են արձանագրությունում:

3. Եթե հարցաքննության ընթացքում հարցաքննվող անձին ներկայացվում են իրեղեն ապացույցներ կամ արտավարությանին փաստաթղթեր, կամ հրապարակվում են ապացուցողական այլ գործողությունների արձանագրություններ կամ վերարտադրվում են ձայնագրման և (կամ) տեսագրման նյութեր, ապա այդ մասին նշում է կատարվում հարցաքննության արձանագրությունում: Արձանագրությունում պետք է արտացոլվեն դրանց կապակցությամբ հարցաքննվող անձի ցուցմունքները:

4. Եթե հարցաքննության ընթացքում հարցաքննվողի կողմից կատարվել են նշումներ, կազմվել են սխեմաներ, գծագրեր, նկարներ, ապա դրանք հարցաքննվողի ստորագրությամբ կցվում են արձանագրությանը, և այդ մասին նշվում է արձանագրության մեջ:

5. Հարցաքննության ավարտից հետո արձանագրությունը ներկայացվում է հարցաքննվող անձի և հարցաքննության մյուս մասնակիցների ծանոթացմանը, կամ նրանց խնդրանքով արձանագրությունը հրապարակում է քննիչը, ինչի մասին նշում է կատարվում արձանագրությունում: Արձանագրությունը լրացնելու կամ դրանում ուղղումներ կատարելու վերաբերյալ հայտարարությունները քննիչը չի կարող մերժել:

6. Ցուցմունքին ժանոթանալու և դրանում առկա գրառումների ճշտության փաստը հարցաքննվող անձը և հարցաքննության մյուս մասնակիցների հավաստում են ստորագրությամբ, որը դրվում է արձանագրության վերջում: Հարցաքննվող անձը ստորագրում է նաև արձանագրության յուրաքանչյուր էջի տեքստի վերջում:

Հոդված 231. Առերեսումը

1. Առերեսումը նախօրոք հարցաքննված երկու այն անձանց միաժամանակյա հարցաքննությունն է, որոնց ցուցմունքներում կան էական հակասություններ:

2. Առերեսումը կատարվում է հարցաքննության՝ սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածով սահմանված առանձնահատկությունները:

3. Մինչև առերեսվողներին հարցեր տալը քննիչը պարզում է, թե արդյոք նրանք ճանաչում են իրար և ինչպիսի հարաբերությունների մեջ են միմյանց հետ: Դրանից հետո քննիչը առերեսվողներին տալիս է նրանց ցուցմունքներում առկա էական հակասությունները պարզաբանող հարցեր: Քննիչի հարցերն ավարտվելուց հետո առերեսվողները, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում հարցաքննության ժամանակ հարցեր տալու իրավունք ունեցող անձինք, կարող են հարցեր տալ առերեսվողներին:

4. Առերեսվողների նախորդ ցուցմունքների հրապարակումը թույլատրվում է նրանց կողմից առերեսման ընթացքում ցուցմունքներ տալուց և դրանք արձանագրության մեջ գրառելուց հետո, իսկ եթե առերեսվողը օգտվում է սույն օրենսգրքով սահմանված լռելու իրավունքից, ապա այդ մասին արձանագրության մեջ նշում կատարելուց հետո:

5. Առերեսման արձանագրությունը կազմվում է սույն օրենսգրքի 230-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին համապատասխան:

Հոդված 232. Ցուցմունքը տեղում ստուգելը

1. Ցուցմունքը տեղում ստուգելը նախապես հարցաքննված ծերբակալված անձի, մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի կողմից իր ցուցմունքի պարզաբանումն է այն վայրում, որտեղ տեղի ունեցած իրադարձությունները նկարագրված են եղել այդ ցուցմունքում:

2. Տեղում ցուցմունքի ստուգումը սկսելուց առաջ քննիչը նախապես հարցաքննված անձին առաջարկում է ցույց տալ այն վայրը, որտեղ պետք է ստուգվի նրա ցուցմունքը, այնուհետև տեղում վերարտադրել ստուգման ենթակա ցուցմունքը՝ զուգահեռաբար կատարելով որոշակի գործողություններ և մատնացույց անելով վարույթի համար նշանակություն ունեցող հետքերը, առարկաներն ու փաստաթղթերը:

3. Արգելվում է միևնույն տեղում մեկից ավելի անձանց ցուցմունքների միաժամանակյա ստուգումը:

4. Ցուցմունքը տեղում ստուգելու արդյունքներն արձանագրելուց հետո, եթե նախկին ցուցմունքի և տեղում դրա ստուգման արդյունքների միջև առկա է հակասություն, քննիչը իրավասու է հակասության պատճառը պարզելու նպատակով լրացուցիչ հարցաքննել ցուցմունք տված անձին:

Հոդված 233. Ջննումը

1. Ջննումը վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքներ պարզելու, ենթադրյալ հանցագործության հետքերը, այլ նյութական օբյեկտները հայտնաբերելու նպատակով տեղանքի, շինության, տրանսպորտային միջոցի, առարկայի, փաստաթղթի, էլեկտրոնային կամ մագնիսական կրիչի բովանդակության, կենդանու, մարդու կամ կենդանու դիակի տեսողական ուսումնասիրությունն է:

2. Բնակարանում զննումը, բացառությամբ դեպքի վայրի սկզբնական զննության, կարող է կատարվել բացառապես դատարանի համապատասխան որոշման առկայության դեպքում:

3. Ջննության ընթացքում զննության ենթակա օբյեկտները կարող են տեսողական դիտարկման համար մատչելի դարձվել տեխնիկական միջոցների կիրառմամբ, ինչպես նաև կարող են կատարվել զննվող վայրի կամ առանձին առարկաների չափումներ, կազմվել հատակագծեր, գծագրեր, սխեմաներ: Այդ մասին նշվում է արձանագրության մեջ, իսկ կազմված առանձին փաստաթղթերը կցվում են արձանագրությանը:

4. Տեղանքի, շինության, դրանց տարածքում գտնվող առարկայի, տրանսպորտային միջոցի զննումը հնարավորության դեպքում կատարվում է դրա սեփականատիրոջ կամ նրա ներկայացուցչի ներկայությամբ:

5. Դիակի կամ դրա առանձին մասերի զննումը կատարվում է բժշկության բնագավառի փորձագետի մասնակցությամբ: Չճանաչված դիակները ենթակա են լուսանկարահանման և մատնադրոշման:

6. Համակարգչային ծրագրերի, համացանցային կայքերի, թվայնացված տվյալների զննության ընթացքում քննիչը համակարգչային եղանակով կրկնօրինակում է զննվող օբյեկտները, պատրաստում դրանց թղթային պատճենները և այդ մասին նշում արձանագրության մեջ: Ամրագրման արդյունք հանդիսացող թղթային պատճենները ստորագրվում են զննության մասնակիցների կողմից և համակարգչային կրկնօրինակների հետ միասին կցվում արձանագրությանը:

7. Ջննության ընթացքում քննիչն ինքնուրույն կամ փորձագետի օգնությամբ վերցնում է հետքեր, առարկաներ, փաստաթղթեր, ինչպես նաև այլ օբյեկտներ, որոնք կարող են ունենալ ապացուցողական նշանակություն: Քննիչն ամեն դեպքում վերցնում է օրենսդրությամբ շրջանառությունից հանված առարկաները կամ փաստաթղթերը՝ անկախ տվյալ վարույթին դրանց առնչությունից:

8. Այլ քննչական գործողության ժամանակ հայտնաբերված օբյեկտների զննումը կատարվում է այդ քննչական գործողության ընթացքում, իսկ զննման արդյունքները ամրագրվում են տվյալ քննչական գործողության արձանագրության մեջ:

Հոդված 234. Քննումը

1. Քննումը ձեռքակալվածի, մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի մարմնի վրա հանցագործության հետքերի կամ հատուկ նշանների առկայությունը պարզելու նպատակով

կատարվող տեսողական ուսումնասիրությունն է: Քննիչն իրավասու է կատարել քննում, եթե դրա համար չի պահանջվում դատաբժշկական փորձաքննություն:

2. Այն դեպքում, երբ քննիչն իրավասու չէ ներկա լինելու մերկացմամբ զուգորդվող քննմանը, քննվողի մարմնի վրա հանցագործության հետքերի կամ հատուկ նշանների առկայության պարզումը քննիչի հանձնարարությամբ կատարում է բժշկության բնագավառի փորձագետը: Այդ ստուգման արդյունքները փորձագետն արտացոլում է տեղեկանքում, որը, որպես հավելված, կցվում է արձանագրությանը:

Հոդված 235. Փորձարարությունը

1. Փորձարարությունը վարույթի համար նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանք ստուգելու նպատակով փորձերի և այլ հետազոտական գործողությունների կատարումն է:

2. Փորձարարության կատարման պայմանները պետք է հնարավորինս մոտ լինեն ստուգման ենթակա հանգամանքին: Պատահական արդյունքից խուսափելու նպատակով քննչական փորձարարության բովանդակությունը կազմող փորձերն ու հետազոտական գործողությունները կարող են կատարվել մի քանի անգամ:

Հոդված 236. Ճանաչումը

1. Ճանաչումը որոշակի անձի կամ օբյեկտի (առարկայի, փաստաթղթի, կենդանու, դիակի) նույնությունը պարզելու նպատակով այդ անձին կամ օբյեկտը մեղադրյալի, տուժողի կամ վկայի ընկալմանը ներկայացնելն է:

2. Մինչև ճանաչումը քննիչը նախապես ճանաչողին հարցաքննում է ճանաչվող անձի, առարկայի կամ փաստաթղթի հատկանիշների և այն հանգամանքների մասին, որոնցում ճանաչողը ընկալել է այդ անձին, առարկան, կենդանուն կամ փաստաթուղթը:

3. Ճանաչում չի կատարվում, իսկ կատարված ճանաչումը չի կարող համարվել իրավաչափ, եթե հարցաքննվելիս ճանաչողը նշել է այնպիսի հատկանիշներ, որոնք իրենց անորոշության պատճառով բավարար չեն ճանաչվող անձի, առարկայի կամ փաստաթղթի նույնացման համար:

4. Կրկնակի ճանաչումն անթույլատրելի է:

5. Ճանաչման արձանագրության մեջ նշվում են ճանաչման ներկայացված բոլոր անձանց կամ առարկաների նկարագրությունը, ինչպես նաև այն հատկանիշները, որոնցով կատարվել է ճանաչումը:

Հոդված 237. Անձի ճանաչումը

1. Անձը կարող է ճանաչվել արտաքին հատկանիշներով, ֆունկցիոնալ առանձնահատկություններով կամ ծայրով:

2. Անձը ճանաչման է ներկայացվում նույն սեռի և արտաքինով ու հագուստով իրեն հնարավորինս նման առնվազն երեք այլ անձանց հետ: Չայնով ճանաչումն իրականացվում է

Ճանաչվողի ծայրին հնարավորինս նման ծայր ունեցող երեք այլ անձանց մասնակցությամբ: Ճանաչման պայմանները պետք է հնարավորինս մոտ լինեն այն պայմաններին, որոնցում ճանաչողը ընկալել է ճանաչման ներկայացված անձին:

3. Եթե անձին ճանաչման ներկայացնելն անհնար է կամ ճանաչվողի հատկանիշներն էապես փոխված լինելու հետևանքով աննպատակահարմար է, ապա ճանաչումը կարող է կատարվել համապատասխան հատկանիշներով ճանաչվողին նման առնվազն երեք այլ անձանց լուսանկարներով, տեսագրություններով կամ ձայնագրություններով:

4. Ճանաչումը սկսելուց անմիջապես առաջ քննիչը ճանաչվողին առաջարկում է այլ անձանց միջև զբաղեցնել իր ցանկացած տեղը: Այնուհետև ճանաչողին առաջարկվում է մատնացույց անել այն անձին, ում նա կարող է ճանաչել, և բացատրել, թե ինչ հատկանիշներով ճանաչեց այդ անձին:

5. Քննիչի նախաձեռնությամբ կամ ճանաչողի ցանկությամբ անձի ճանաչումը կարող է կատարվել ճանաչվողի տեսողական դիտարկումից դուրս:

Հոդված 238. Առարկայի, փաստաթղթի, կենդանու, դիակի ճանաչումը

1. Ճանաչման ենթակա առարկան ճանաչողին ներկայացվում է առնվազն երեք միատեսակ այլ առարկաների շարքում: Այն առարկայի ճանաչումը, որոնց նման առարկաներ անհնար կամ դժվար է ձեռք բերել, ինչպես նաև փաստաթղթի, կենդանու, դիակի, դրա մասերի ճանաչումը կատարվում է ներկայացված մեկ օբյեկտով:

2. Մինչև առարկան ճանաչման ներկայացնելը այն կարող է մաքրվել կեղտից, ժանգից և այլ կողմնակի նյութերից:

3. Եթե ճանաչվում է մարդու դիակ, որին ճանաչողը ողջ է տեսել, ապա թույլատրվում է հանգուցյալին շփար անել:

4. Եթե ճանաչվող առարկան ճանաչողին է ներկայացվել այլ առարկաների շարքում, ապա ճանաչողին առաջարկվում է մատնացույց անել այն առարկան, որը նա կարող է ճանաչել:

5. Ճանաչողին առաջարկվում է բացատրել, թե ինչ հատկանիշներով է ճանաչել առարկան, փաստաթուղթը, կենդանուն կամ դիակը:

Հոդված 239. Տեղեկատվության պահանջը

1. Տեղեկատվության պահանջը քննիչի գրավոր դիմումն է վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների մասին տեղեկությունների տիրապետող պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, իրավաբանական անձին կամ ցանկացած այլ կազմակերպությանը:

2. Տեղեկատվության պահանջը պարտադիր է դրա հասցեատիրոջ համար՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հայցվող տեղեկությունը օրենքով պաշտպանվող գաղտնիք է կամ երբ պահանջվում են առանձին փաստաթղթեր, առարկաներ կամ այլ նյութեր:

3. Հայցվող տեղեկությունը քննիչի կողմից սահմանված ժամկետում տրամադրվում է տեղեկանքի ձևով, որը որպես հավելված կցվում է տեղեկատվության պահանջի արձանագրությանը:

Հոդված 240. Առարկաներ կամ փաստաթղթեր վերցնելը

1. Առարկաներ կամ փաստաթղթեր վերցնելը ցանկացած անձի ներկայացրած և վարույթի համար նշանակություն ունեցող առարկաները կամ փաստաթղթերը քննիչի կողմից վարույթի նյութերին կցելն է: Քննիչը պարտավոր է վարույթի նյութերին կցել վարույթի մասնավոր մասնակիցների ներկայացրած առարկաները կամ փաստաթղթերը:

2. Առարկան կամ փաստաթուղթը վարույթի նյութերին կցելու դեպքում կազմվում է արձանագրություն, որտեղ նկարագրվում է ներկայացված առարկան կամ փաստաթուղթը և նշվում ներկայացնողի պարզաբանումն այն ձեռք բերելու հանգամանքների մասին:

3. Եթե առարկան կամ փաստաթուղթը ներկայացվում է քննչական գործողության ընթացքում, ապա սույն հոդվածի 2-րդ մասում նշված տեղեկությունները մտցվում են համապատասխան քննչական գործողության արձանագրության մեջ, իսկ տվյալ առարկան կամ փաստաթուղթը կցվում է քննչական գործողության արձանագրությանը:

Հոդված 241. Խուզարկությունը

1. Խուզարկությունը որևէ շինությունում, տեղանքում կամ որևէ անձի մոտ գտնվող և վարույթի համար նշանակություն ունեցող առարկաներ, նյութեր կամ փաստաթղթեր, ինչպես նաև քննությունից թաքնվող մեղադրյալին, արգելադրման ենթակա գույքը կամ դիակ հայտնաբերելու նպատակով կատարվող որոնողական գործողություն է:

2. Բնակարանում խուզարկությունը կարող է կատարվել բացառապես դատարանի համապատասխան որոշման առկայության դեպքում:

3. Քննիչի որոշմամբ խուզարկություն կատարելու դեպքում որոշման մեջ պետք է նշվի այն ենթադրյալ հանցագործության համառոտ նկարագրությունը, որի առիթով առկա է խուզարկություն կատարելու անհրաժեշտություն, որոնվող օբյեկտը, խուզարկություն կատարելու ժամկետը և տեղը:

Հոդված 242. Խուզարկությանը մասնակցող անձինք

1. Խուզարկություն կատարելիս պետք է ապահովվի այն անձի կամ նրա ընտանիքի չափահաս անդամի մասնակցությունը, ում մոտ կատարվում է խուզարկությունը: Եթե նշված անձանց մասնակցությունն անհնար է, կամ նրանք խուսափում են խուզարկությանը մասնակցելուց, ապա խուզարկությունը կատարվում է տվյալ անձի մերձավոր ազգականի կամ համատիրության կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

2. Իրավաբանական անձին, հիմնարկին կամ զորամասին պատկանող շինությունում կամ տեղանքում խուզարկությունը կատարվում է նրանց ներկայացուցչի մասնակցությամբ: Եթե իրավաբանական անձի կամ հիմնարկի ներկայացուցչի մասնակցությունն անհնար է, ապա

խուզարկությունը կատարվում է տեղական ինքնակառավարման մարմնի ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

3. Մեղադրյալի բնակարանում կամ նրան պատկանող կամ նրա տիրապետման ներքո գտնվող շինությունում կամ տեղանքում խուզարկությունը կատարվում է մեղադրյալի մասնակցությամբ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ մեղադրյալի գտնվելու վայրն անհայտ է, մեղադրյալը հրաժարվում կամ խուսափում է մասնակցել խուզարկությանը, առկա են նրա մասնակցությանը խոչընդոտող օբյեկտիվ պատճառներ, կամ երբ խուզարկությանը մեղադրյալի մասնակցությունն ապահովելու նպատակով նրան նախապես խուզարկության մասին տեղեկացնելը ողջամտորեն կարող է հանգեցնել տվյալ քննչական գործողության արդյունքում ակնկալվող ապացույցի կորստի կամ վնասման:

4. Եթե մեղադրյալի պաշտպանը տեղեկացել է մեղադրյալի բնակարանում կամ նրան պատկանող կամ նրա տիրապետման ներքո գտնվող շինությունում կամ տեղանքում կատարվող խուզարկության մասին և ցանկություն է հայտնել մասնակցել խուզարկությանը, ապա նրա մուտքը և մասնակցությունը չեն կարող խոչընդոտվել:

5. Խուզարկությանը մասնակցող անձինք իրավունք ունեն հետևել քննիչի գործողություններին, անել հայտարարություններ, որոնք պետք է մտցվեն արձանագրության մեջ: Խուզարկությանը մասնակցող անձինք մինչև խուզարկության ավարտը առանց քննիչի թույլտվության իրավունք չունեն լքելու խուզարկության կատարման վայրը:

Հոդված 243. Խուզարկություն կատարելու կարգը

1. Քննիչը և քննչական գործողությանը մասնակցող անձինք խուզարկություն կատարելու մասին որոշման հիման վրա մուտք են գործում այն շինություն կամ տեղանք, որտեղ պետք է կատարվի խուզարկությունը:

2. Խուզարկություն կատարելուց առաջ քննիչը պարտավոր է անձին, որի մոտ կատարվում է խուզարկությունը, ծանոթացնել որոշմանը և նրան հանձնել որոշման պատճենը: Այդ մասին նրանից վերցվում է ստորագրություն:

3. Խուզարկության որոշման պատճենը հանձնելուց և որոշումը հրապարակելուց հետո քննիչն առաջարկում է ներկայացնել որոնվող օբյեկտները կամ թաքնվող մեղադրյալին: Եթե դրանք ներկայացվում են կամովին, ապա որոնողական գործողություններ չեն կատարվում: Հակառակ դեպքում խուզարկությունը շարունակվում է:

4. Խուզարկություն կատարելիս քննիչն իրավունք ունի բացել փակ բնակարանները, շինություններն ու պահեստարանները, եթե շահագրգիռ անձը հրաժարվում է կամովին բացել դրանք: Ընդ որում, քննիչը պետք է միջոցներ ձեռնարկի, որպեսզի փականքներին, դռներին և այլ առարկաներին վնաս չհասցվի կամ հասցվի հնարավոր նվազագույն վնաս:

5. Բացի խուզարկության որոշման մեջ նշվածից, քննիչը վերցնում է նաև խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված այն բոլոր օբյեկտները, որոնք օրենսդրությամբ հանված են

շրջանառությունից կամ որոնք իրենց բնույթով, տարբերակիչ նշաններով կամ իրենց վրա առկա հետքերով կարող են կապված լինել մեկ այլ ենթադրյալ հանցագործության հետ:

6. Խուզարկություն կատարող անձի կամ անձանց բոլոր գործողությունները պետք է տեսանելի լինեն խուզարկությանը ներկա գտնվողներին:

7. Քննիչն իրավասու է խուզարկության վայրում գտնվող անձանց արգելել հեռանալու այդ վայրից, ինչպես նաև հաղորդակցություն ունենալու միմյանց և այլ անձանց հետ՝ մինչև խուզարկության ավարտը:

8. Վերցված բոլոր օբյեկտները ներկայացվում են քննչական գործողության մասնակիցներին, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ փաթեթավորվում և կնքվում քննիչի կնիքով:

Հոդված 244. Անձնական խուզարկությունը

1. Անձնական խուզարկություն կատարվում է այն դեպքում, երբ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ անձի հագուստի մեջ, նրա մոտ գտնվող իրերում կամ նրա մարմնի վրա կարող են լինել ենթադրյալ հանցագործությանը առնչվող առարկաներ, նյութեր կամ փաստաթղթեր:

2. Առանց առանձին որոշման՝ անձնական խուզարկության կարող է ենթարկվել՝

1) հանցագործության մեջ կասկածվող անձը՝ հետաքննության մարմին կամ վարույթն իրականացնող մարմին բերելու նպատակով ազատությունից նրան փաստացի զրկելու պահին և (կամ) բերելուց անմիջապես հետո.

2) մեղադրյալը՝ սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում ազատությունից նրան փաստացի զրկելու պահին.

3) բնակարանում կամ այլ վայրում իրավաչափ խուզարկությանը մասնակցող անձը, եթե այդ ընթացքում ի հայտ են գալիս հիմքեր ողջամտորեն ենթադրելու, որ այդ անձը իր մոտ կարող է ունենալ այն առարկաները, նյութերը կամ փաստաթղթերը, որոնք հայտնաբերելու նպատակով կատարվում է խուզարկությունը, կամ այնպիսի իրեր, որոնք ողջամտորեն վկայում են ենթադրյալ հանցանքի կատարման մասին:

3. Այն դեպքում, երբ քննիչն իրավասու է ներկա լինելու մերկացմամբ զուգորդվող անձնական խուզարկությանը, խուզարկվողի հագուստի մեջ կամ նրա մարմնի վրա ենթադրյալ հանցագործությանը առնչվող առարկաների, նյութերի կամ փաստաթղթերի որոնումը քննիչի հանձնարարությամբ կատարվում է բժշկության բնագավառի փորձագետի կամ խուզարկվողի հետ նույն սեռի այլ քննիչի կամ հետաքննիչի կողմից:

Հոդված 245. Խուզարկության արձանագրությունը

1. Խուզարկության ընթացքում ամբողջ վերցվածի մասին պետք է նշվի քննչական գործողության արձանագրության մեջ՝ ճշգրիտ նշելով դրանց քանակը, չափը, քաշը, անհատական հատկանիշները և այլ առանձնահատկությունները:

2. Եթե որոնվող առարկաները կամ անձինք կամովին են հանձնվել, այդ մասին նշվում է արձանագրության մեջ: Եթե խուզարկության ընթացքում եղել են որոնվող կամ հայտնաբերված օբյեկտները ոչնչացնելու կամ թաքցնելու փորձեր, ապա այդ մասին նշվում է արձանագրության մեջ:

3. Եթե անձնական խուզարկության ընթացքում առարկաների, նյութերի կամ փաստաթղթերի որոնումը քննիչի հանձնարարությամբ կատարվել է այլ անձի կողմից, ապա արձանագրությանը կցվում է որոնման արդյունքները արտացոլող՝ այդ անձի կազմած տեղեկանքը:

4. Խուզարկության արձանագրության պատճենը ստորագրությամբ հանձնվում է այն անձին կամ նրա ընտանիքի չափահաս անդամին, ում մոտ կատարվել է խուզարկությունը, իսկ նրանց բացակայության դեպքում՝ այն համատիրության կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ներկայացուցչին, ով մասնակցել է խուզարկությանը: Եթե խուզարկությունը կատարվել է իրավաբանական անձի, հիմնարկի կամ զորամասի տարածքում, ապա արձանագրության պատճենը հանձնվում է դրա ներկայացուցչին:

Հոդված 246. Առգրավումը

1. Առգրավումը վարույթի համար նշանակություն ունեցող և ստույգ հայտնի տեղում կամ անձի մոտ գտնվող որոշակի առարկաներ, նյութեր կամ փաստաթղթեր քննիչի նախաձեռնությամբ վերցնելն է:

2. Բնակարանում գտնվող օբյեկտները, ինչպես նաև նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերը կամ առարկաները կարող են առգրավվել բացառապես դատարանի համապատասխան որոշման առկայության դեպքում:

3. Պետական գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերը կարող են առգրավվել միայն դատախազի թույլտվությամբ՝ համապատասխան պետական մարմնի ղեկավարի հետ համաձայնեցված կարգով:

4. Քննիչի որոշմամբ առգրավում կատարելու դեպքում որոշման մեջ պետք է նշվի այն ենթադրյալ հանցագործության համառոտ նկարագրությունը, որի առիթով առկա է առգրավում կատարելու անհրաժեշտություն, առգրավման ենթակա օբյեկտը, առգրավում կատարելու ժամկետը և տեղը:

5. Քննիչը և քննչական գործողությանը մասնակցող անձինք առգրավում կատարելու մասին որոշման հիման վրա մուտք են գործում այն շինություն կամ տեղանք, որտեղ պետք է կատարվի առգրավումը:

6. Առգրավումը կատարելուց առաջ քննիչը պարտավոր է անձին, որի մոտ կատարվում է առգրավումը, ծանոթացնել որոշմանը և նրան հանձնել որոշման պատճենը: Այդ մասին նրանից վերցվում է ստորագրություն:

7. Առգրավման որոշման պատճենը հանձնելուց և որոշումը հրապարակելուց հետո քննիչն առաջարկում է ներկայացնել առգրավման ենթակա օբյեկտը: Նոտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերը կամ առարկաները ներկայացնելուց առանց որևէ հիմնավորման հրաժարվելու դեպքում քննիչն իրավասու է դրանք հայտնաբերելու նպատակով

կատարել որոնողական գործողություններ: Այլ դեպքերում առգրավման որոշման հիման վրա որոնողական գործողությունների կատարումն արգելվում է:

8. Եթե առգրավման ենթակա առարկան կամ փաստաթուղթը գտնվում է այլ քրեական, դատական կամ վարչական վարույթի նյութերում, ապա քննիչին տրամադրվում է տվյալ առարկայի լուսանկարը կամ փաստաթղթի պատճենը՝ վարույթն իրականացնողի ստորագրությամբ: Առարկայի կամ փաստաթղթի բնօրինակը քննիչին տրամադրվում է միայն փորձաքննություն կատարելու նպատակով:

9. Առգրավված բոլոր օբյեկտները ներկայացվում են քննչական գործողության մասնակիցներին, մանրամասն նկարագրվում են արձանագրության մեջ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ փաթեթավորվում և կնքվում քննիչի կնիքով:

10. Առգրավման արձանագրության պատճենը ստորագրությամբ հանձնվում է այն անձին կամ նրա ընտանիքի չափահաս անդամին, ում մոտ կատարվել է առգրավումը: Եթե առգրավումը կատարվել է իրավաբանական անձի, հիմնարկի կամ գործառնական տարածքում, ապա արձանագրության պատճենը հանձնվում է դրա ներկայացուցչին:

Հոդված 247. Արտաշիրմում

1. Արտաշիրմումը կոնկրետ վայրում դիակի առկայության փաստը պարզելու, հանգուցյալի հետ թաղված և վարույթի համար նշանակություն ունեցող առարկաներ հայտնաբերելու, ինչպես նաև դրանք զննելու, ճանաչման ներկայացնելու, հետազոտման համար նմուշներ վերցնելու, փորձաքննություն կատարելու նպատակով թաղման վայրը բացելն է:

2. Արտաշիրմում կատարելու մասին քննիչի որոշման մեջ պետք է նշվի այն ենթադրյալ հանցագործության համառոտ նկարագրությունը, որի առիթով պետք է կատարվի արտաշիրմումը, հանգուցյալի վերաբերելի տվյալները, արտաշիրմման անհրաժեշտությունը հիմնավորող հանգամանքները, արտաշիրմման նպատակը, այն կատարելու ժամկետը և տեղը:

3. Արտաշիրմման մասին որոշումը և այն բողոքարկելու իրավունքի, դրա ժամկետի ու կարգի վերաբերյալ ծանուցումը քննիչը հանձնում է հանգուցյալի մերձավոր ազգականներից որևէ մեկին: Մինչև արտաշիրմման կատարումը հանգուցյալի մերձավոր ազգականը իրավունք ունի արտաշիրմման մասին քննիչի որոշումը բողոքարկել հսկող դատախազին՝ որոշումը հանգուցյալի մերձավոր ազգականներից որևէ մեկին հանձնելու պահից եռօրյա ժամկետում:

4. Արտաշիրմման մասին քննիչի որոշումը հսկող դատախազին բողոքարկելու դեպքում արտաշիրմումը չի կարող կատարվել մինչև հսկող դատախազի կողմից այդ բողոքի լուծումը:

5. Արտաշիրմումը կատարվում է քննիչի և դատաբժշկության բնագավառի փորձագետի, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ այլ բնագավառի փորձագետի մասնակցությամբ: Գերեզմանատան վարչակազմի ներկայացուցչի ներկայությունը պարտադիր է: Արտաշիրմմանը իրավունք ունի մասնակցելու հանգուցյալի որևէ մերձավոր ազգական:

6. Արտաշիրմումից հետո դիակը կարող է բերվել համապատասխան բժշկական հաստատություն՝ սույն հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված ապացուցողական գործողությունները կատարելու համար:

ԳԼՈՒԽ 31. ԳԱՂՏՆԻ ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Հոդված 248. Գաղտնի քննչական գործողությունների տեսակները

Գաղտնի քննչական գործողություններն են՝

- 1) ներքին դիտում.
- 2) արտաքին դիտում.
- 3) նամակագրության և այլ ոչ թվային հաղորդումների վերահսկում.
- 4) թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկում.
- 5) ֆինանսական գործարքների վերահսկում.
- 6) կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նմանակում:

Հոդված 249. Գաղտնի քննչական գործողությունների կատարման հիմքը և պայմանները

1. Գաղտնի քննչական գործողություն կարող է կատարվել միայն այն դեպքում, երբ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ դրա արդյունքում կարող է ձեռք բերվել տվյալ վարույթի համար նշանակություն ունեցող ապացույց և, միաժամանակ, այլ եղանակով այդ ապացույցի ձեռքբերումը ողջամտորեն անհնար է:

2. Գաղտնի քննչական գործողություն կատարվում է քննիչի հանձնարարությամբ՝ դատարանի որոշման հիման վրա:

3. Գաղտնի քննչական գործողությունները կարող են կատարվել ծանր և առանձնապես ծանր ենթադրյալ հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով, իսկ սույն օրենսգրքի 256-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դեպքերում՝ նաև ոչ մեծ կամ միջին ծանրության ենթադրյալ հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով:

4. Գաղտնի քննչական գործողությունների կատարման ընթացքում օգտագործվող հատուկ տեխնիկական միջոցների ցանկը լիազոր պետական մարմնի ներկայացմամբ հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Հոդված 250. Գաղտնի քննչական գործողությունների իրավաչափության երաշխիքները

1. Եթե գաղտնի քննչական գործողության կատարման ընթացքում ձեռք են բերվել անձի վերաբերյալ տեղեկություններ, նյութեր և փաստաթղթեր, որոնց ստացումը նախատեսված չէր տվյալ գործողությունն անցկացնելու մասին որոշմամբ, ապա դրանք քրեական վարությամբ որպես ապացույց չեն կարող օգտագործվել և ենթակա են ոչնչացման, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հետաքննության մարմինը գործել է բարեխղճորեն: Այդ տեղեկությունների, նյութերի և փաստաթղթերի վերաբերյալ կազմվում է առանձին արձանագրություն:

2. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 1-5-րդ կետերով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունները կարող են կատարվել`

1) այն ֆիզիկական անձի նկատմամբ, ում վերաբերյալ առկա են ենթադրյալ հանցանք կատարելու մասին վկայող փաստեր.

2) մեղադրյալի նկատմամբ.

3) այն ֆիզիկական անձի նկատմամբ, ում վերաբերյալ առկա է հիմնավոր ենթադրություն այն մասին, որ նա պարբերաբար անմիջականորեն հաղորդակցվել է կամ ողջամտորեն կարող է հաղորդակցվել մեղադրյալի հետ.

4) այն իրավաբանական անձի նկատմամբ, որի վերաբերյալ առկա է հիմնավոր ենթադրություն այն մասին, որ դրա գործունեությունն ամբողջությամբ կամ վերաբերելի մասով կարող է կառավարվել, վերահսկվել կամ որևէ կերպ փաստացի ուղղորդվել են սույն մասի 1-ին կամ 2-րդ կետով նշված անձանց կողմից:

3. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 5-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կարող է կատարվել բացառապես երբ առկա է հիմնավոր ենթադրություն այն մասին, որ կատարվելիք գործարքները կարող են լինել հանցավոր գործունեության արդյունք կամ միջոց:

4. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 6-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կարող է կատարվել բացառապես այն անձի նկատմամբ, ում վերաբերյալ առկա են ենթադրյալ հանցանք կատարելու մասին վկայող փաստեր:

5. Անկախ կարգավիճակից` սույն անձի նկատմամբ սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 1-5-րդ կետերով նախատեսված որևէ գաղտնի քննչական գործողության կատարման ընդհանուր ժամկետը չի կարող գերազանցել տասներկու ամիսը: Ընդ որում, յուրաքանչյուր անգամ դատարանի թույլտվությունը կարող է տրվել է երեք ամիսը չգերազանցող ժամկետով:

6. Գաղտնի քննչական գործողությունը դադարեցվում է, եթե`

1) վերացել է դրա անհրաժեշտությունը.

2) նախաքննությունն ավարտվել է.

3) իրավասու դատարանի որոշմամբ սահմանված ժամկետը կամ գաղտնի քննչական գործողության կատարման ընդհանուր ժամկետը լրացել է:

7. Արգելվում է կատարել սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 1-4-րդ կետերով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունները, երբ անձը, ում նկատմամբ իրականացվելու է այդ

գործողությունը, հաղորդակցվում է իր փաստաբանի կամ ձեռնադրված հոգևորական-խոստովանահոր հետ: Ամեն դեպքում, այդ հաղորդակցության վերահսկման արդյունքում ստացված տեղեկությունները ենթակա են անհապաղ ոչնչացման:

8. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 6-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը նույն անձի նկատմամբ նույն անձի կողմից տված հայտարարության հիման վրա կարող է կատարվել միայն մեկ անգամ:

9. Գաղտնի քննչական գործողությունների կատարման ընթացքում կիրառվող հատուկ տեխնիկական միջոցները չպետք է վնաս պատճառեն մարդկանց կյանքին ու առողջությանը, ինչպես նաև շրջակա միջավայրին:

10. Արգելվում է գաղտնի տեղեկություններ ստանալու համար նախատեսված (մշակված, ծրագրված, հարմարեցված) հատուկ տեխնիկական և այլ միջոցների օգտագործումը և գաղտնի քննչական գործողությունների կատարումը սույն օրենսգրքով չլիազորված պետական մարմինների, ստորաբաժանումների կամ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից:

Հոդված 251. Գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու մասին քննիչի հանձնարարությունը

1. Գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու մասին հանձնարարությունը տրվում է գրավոր և պետք է պարունակի տվյալներ քրեական վարույթի մասին, որի շրջանակներում պետք է կատարվի գաղտնի քննչական գործողությունը, տվյալներ հանձնարարությունը տվողի, հանձնարարությունը կատարող մարմնի վերաբերյալ, կատարման ենթակա գաղտնի քննչական գործողության տեսակը, կատարման վերաբերելի պայմանները և տևողությունը, տեղեկություններ, թե երբ և ում պետք է ներկայացվեն դրա արդյունքները:

2. Գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու հանձնարարությանը կցվում է գաղտնի քննչական գործողության կատարումը թույլատրելու մասին դատարանի որոշման պատճենը:

Հոդված 252. Գաղտնի քննչական գործողության արձանագրությունը

1. Գաղտնի քննչական գործողության ընթացքն ու արդյունքներն արձանագրում է այն անցկացնող պաշտոնատար անձը: Արձանագրությունում պետք է նշվեն գաղտնի քննչական գործողության կատարման տեղը, ժամանակը, հանգամանքները, այն կատարող հետաքննիչի, գաղտնի քննչական գործողության այլ մասնակիցների անունները, ազգանունները, պաշտոնները, ինչպես նաև ֆիզիկական այն անձի (կամ նրա օրինական ներկայացուցչի) անունը և ազգանունը, իրավաբանական այն անձի անվանումը և իրավաբանական հասցեն, որոնց վրա տարածվում են գաղտնի քննչական գործողության արդյունքում ձեռք բերված տեղեկությունները, գաղտնի քննչական գործողության ընթացքում ձեռնարկված բոլոր գործողությունները այն հաջորդականությամբ, ինչպես որ դրանք կատարվել են, կիրառված գիտատեխնիկական մեթոդները և միջոցները, ինչպես նաև գործողության հետևանքով ձեռք բերված տեղեկությունները, նյութերը և փաստաթղթերը:

Արձանագրությունը ստորագրում է գաղտնի քննչական գործողությունը կատարող պաշտոնատար անձը (անձինք):

2. Հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկման արձանագրության մեջ պետք է բառացիորեն վերարտադրվի ծայնագրության՝ գործին վերաբերող մասը:

3. Լուսանկարչական նեգատիվները և լուսանկարները, թվային տեղեկատվության կրիչները, ձայներիզները, տեսաերիզները, դիապոզիտիվները, զժագրերը, պլանները, որոնք կազմվել կամ պատրաստվել են գործողության ընթացքում, կցվում են գաղտնի քննչական գործողության արձանագրությանը:

4. Գաղտնի քննչական գործողությունը կատարող պաշտոնատար անձի, գաղտնի քննչական գործողության այլ մասնակիցների անունները, ազգանունները, պաշտոնները արձանագրության մեջ կարող են չնշվել, երբ դրանով կարող են բացահայտվել հետաքննության մարմինների հաստիքային գաղտնի աշխատակիցները կամ այդ մարմինների հետ գաղտնի հիմունքներով համագործակցող անձինք:

5. Գաղտնի քննչական գործողության արձանագրությունը հետաքննության մարմինը փոխանցում է այդ գործողությունը կատարելու հանձնարարություն տված քննիչին: Արձանագրությունն այլ մարմինների կամ անձանց փոխանցել չի թույլատրվում:

ԳԼՈՒԽ 32. ԳԱՐՏՆԻ ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդված 253. Ներքին դիտում

Ներքին դիտումը հատուկ և այլ տեխնիկական միջոցների կիրառմամբ, կամ առանց դրանց, անձին բնակարանում հետևելն ու առանձին դեպքերի և իրադարձությունների ընթացքը վերահսկելն է՝ տեսանկարահանման, ծայնագրման կամ լուսանկարահանման միջոցով, կամ առանց դրանց, թվային կամ այլ կրիչների վրա դիտման արդյունքների ամրագրմամբ:

Հոդված 254. Արտաքին դիտում

Արտաքին դիտումը, առանց բնակարանի անձեռնմխելիության սահմանափակման, հատուկ և այլ տեխնիկական միջոցների կիրառմամբ անձանց հետևելը կամ առանձին դեպքերի և իրադարձությունների ընթացքը վերահսկելն է բաց տարածությունում կամ հանրային վայրերում՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով թվային կամ այլ կրիչների վրա դիտման արդյունքների ամրագրմամբ:

Հոդված 255. Նամակագրության և այլ ոչ թվային հաղորդումների վերահսկումը

1. Նամակագրության և այլ ոչ թվային հաղորդումների վերահսկումը, տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ կամ առանց դրա, փոխանցվող նամակների, փոստային, հեռագրական և այլ ոչ թվային հաղորդումների, այդ թվում՝ փոստաձանրոցի (բանդերոլի), ծանրոցի, փոստային

բեռնամփոփի (կոնտեյների), հեռապատճենի (ֆաքսի), ներառյալ՝ դրանց բովանդակության հետազոտումն է՝ դրա արդյունքների ամրագրմամբ և (կամ) այդ հաղորդումների առգրավմամբ:

2. Սույն հոդվածով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունն անցկացնելիս հեռահաղորդակցության և փոստային կապի կազմակերպությունները պարտավոր են իրավասու մարմինների պահանջով տրամադրել տեխնիկական համակարգեր և ստեղծել սույն գաղտնի քննչական գործողությունն իրականացնելու համար անհրաժեշտ այլ պայմաններ:

Հոդված 256. Թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկում

1. Թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկումը հատուկ և այլ տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ՝ սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված տվյալների՝ դրանք տիրապետող ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից գաղտնի հավաքումն ու պահպանումն է:

2. Թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկման ենթակա են՝

1) ֆիքսված կամ բջջային հեռախոսային ցանցի դեպքում՝ հաղորդակցվողների հեռախոսահամարները, հեռախոսային խոսակցության բովանդակությունը, հեռախոսահամարի բաժանորդի անհատական տվյալները, հեռախոսային հաղորդակցությունը սկսելու ամսաթիվը, սկսելու և ավարտելու ժամանակը, հեռախոսային հաղորդակցությունը սկսելու պահին և դրա ընթացքում հաղորդակցվողների գտնվելու վայրը և նրանց տեղաշարժը պարզելու համար անհրաժեշտ տվյալները, հեռախոսազանգի վերահասցեագրման կամ փոխանցման դեպքում այն հեռախոսահամարը, որին փոխանցվել է հեռախոսազանգը, կարճ հաղորդագրությունների (sms) և ձայնային հաղորդագրությունների բովանդակությունը.

2) համացանցային հաղորդակցության, այդ թվում՝ համացանցային հեռախոսային հաղորդակցության և համացանցի միջոցով փոխանցվող էլեկտրոնային հաղորդումների դեպքում՝ հաղորդակցության բովանդակությունը, համացանցին միանալու և համացանցից դուրս գալու աշխարհագրական վայրը, օրը, ժամը և տևողությունը, համացանցն օգտագործողի կամ բաժանորդի անունը և անհատականացման տվյալները (user ID), հեռախոսահամարը, որով նա միանում է ընդհանուր օգտագործման հեռախոսացանցին, համացանցային հասցեն, ներառյալ ինտերնետ պրոտոկոլի (IP) հասցեն, համացանցային հեռախոսազանգը ստացողի անունը և նրա ինքնությունը նույնականացնող տվյալները:

3. Թվային, այդ թվում՝ հեռախոսային հաղորդակցության վերահսկման եղանակներն են՝

1) հեռախոսային ֆիքսված ցանցի դեպքում՝

ա. հեռախոսային հաղորդակցության ձայնագրումը կամ դրա բովանդակության այլ ձևով ամրագրումը.

բ. տվյալ հեռախոսահամարի հետ հաղորդակցված հեռախոսահամարների պարզումը.

գ. տվյալ հեռախոսահամարի բաժանորդի անհատական տվյալները, հեռախոսային հաղորդակցություն սկսելու պահին և ընթացքում հաղորդակցվողների գտնվելու վայրը և տեղաշարժը պարզելու համար անհրաժեշտ տվյալներ հավաքելը և (կամ) ամրագրելը.

դ. հեռախոսազանգի վերահասցեագրման կամ փոխանցման դեպքում այն հեռախոսահամարի պարզումը, որի վրա փոխանցվել է զանգը.

2) բջջային հեռախոսային ցանցի դեպքում՝

ա. հեռախոսային հաղորդակցության, ներառյալ՝ կարճ հաղորդագրությունների (sms) և ձայնային հաղորդագրությունների ձայնագրումը կամ դրանց բովանդակության այլ ձևով ամրագրումը.

բ. տվյալ հեռախոսահամարի հետ հաղորդակցված հեռախոսահամարների պարզումը.

գ. հեռախոսային հաղորդակցությունը սկսելու ամսաթիվը, սկիզբը և ավարտը, տվյալ հեռախոսահամարի բաժանորդի անհատական տվյալները, հեռախոսային հաղորդակցությունը սկսելու պահին և ընթացքում հաղորդակցվողների գտնվելու վայրը և տեղաշարժը պարզելու համար անհրաժեշտ տվյալներ հավաքելը և (կամ) ամրագրելը.

դ. հեռախոսազանգի վերահասցեագրման կամ փոխանցման դեպքում այն հեռախոսահամարի պարզումը, որի վրա փոխանցվել է զանգը.

3) համացանցային հաղորդակցության, այդ թվում՝ համացանցային հեռախոսային հաղորդակցության և համացանցի միջոցով փոխանցվող էլեկտրոնային հաղորդումների դեպքում՝

ա. հաղորդման ձայնագրումը կամ դրա բովանդակության այլ ձևով ամրագրումը.

բ. այն տվյալները հավաքելը և (կամ) ամրագրելը, որոնց միջոցով կարող են պարզվել համացանցին միանալու և համացանցից դուրս գալու աշխարհագրական վայրը, օրը, ժամը և տևողությունը, ներառյալ ինտերնետ պրոտոկոլի (IP) հասցեն համացանցն օգտագործողի կամ բաժանորդի անունը և անհատականացման տվյալները (user ID), հեռախոսի համարը, որով նա միանում է ընդհանուր օգտագործման հեռախոսացանցին, համացանցային հասցեն, համացանցային հեռախոսային զանգը ստացողի անունը կամ այդ անձին վերաբերող փաստերի, դեպքերի, հանգամանքների մասին յուրաքանչյուր տվյալ այնպիսի տեսքով, որը թույլ է տալիս կամ կարող է թույլ տալ նույնականացնել նրա ինքնությունը.

4) սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված տվյալների գաղտնի պահպանումը դրանք տիրապետող ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից:

4. Սույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետի «բ»-«դ», 2-րդ կետի «բ» և 3-րդ կետի «բ» ենթակետերով, ինչպես նաև 4-րդ կետով նախատեսված գործողությունները կարող են կատարվել նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածով, 144-րդ հոդվածով, 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 181-րդ հոդվածով, 233-234-րդ հոդվածներով, 251-257-րդ հոդվածներով, 263-րդ հոդվածով, 397.1 հոդվածով նախատեսված ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով նախատեսված գործողության արդյունքում պահպանվող տվյալները ենթակա են անհապաղ ոչնչացման, եթե դատարանի համապատասխան որոշման կայացումից հետո 90 օրվա ընթացքում հետաքննության մարմնի կողմից դրանք չեն վերցվել:

6. Սույն հոդվածով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունն անցկացնելիս հեռահաղորդակցության կազմակերպությունները պարտավոր են իրավասու մարմինների պահանջով

տրամադրել տեխնիկական համակարգեր և ստեղծել գաղտնի քննչական գործողության կատարման համար անհրաժեշտ այլ պայմաններ:

Հոդված 257. Ֆինանսական գործարքների վերահսկումը

1. Ֆինանսական գործարքների վերահսկումը բանկային կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունների միջոցով իրականացվող ֆինանսական գործարքների գաղտնի դիտարկումն է:

2. Սույն հոդվածով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունն անցկացնելիս բանկային կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունները պարտավոր են իրավասու մարմինների պահանջով տրամադրել գաղտնի քննչական գործողության կատարումն ապահովելու համար անհրաժեշտ տեղեկությունները:

Հոդված 258. Կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նմանակումը

1. Կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու նմանակումը կարող է կատարվել միայն կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու հանցագործության բացահայտման համար՝ բացառապես կաշառք ստանալու կամ կաշառք տալու առաջարկ ստացած անձի գրավոր հայտարարության հիման վրա:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված «կաշառք ստանալ» և «կաշառք տալ» հասկացությունները սույն օրենսգրքում օգտագործվում են Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով սահմանված իմաստով:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողության արդյունքները հավաստվում են բացառապես տեսանկարահանման միջոցով:

ԳԼՈՒԽ 33. ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 259. Փորձաքննության նպատակը և սահմանները

1. Փորձաքննություն կատարվում է, երբ վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու նպատակով անհրաժեշտ են գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ այլ բնագավառում, այդ թվում՝ համապատասխան հետազոտությունների մեթոդիկայի բնագավառում հատուկ գիտելիքներ:

2. Փորձաքննությունը կատարվում է անկախ վարույթին ներգրավված այլ անձանց մոտ հատուկ գիտելիքների առկայությունից:

3. Վկայի և տուժողի նկատմամբ փորձաքննություն կատարվում է միայն նրանց կամ նրանց օրինական ներկայացուցչի համաձայնությամբ՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի 1-4-րդ կետերով նախատեսված դեպքերի:

Հոդված 260. Փորձաքննություն կատարելու հիմքը

1. Փորձաքննությունը կատարվում է քննիչի որոշման հիման վրա:
2. Փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշման մեջ պետք է նշվեն՝
  - 1) այն ենթադրյալ հանցագործության համառոտ նկարագրությունը, որի առիթով պետք է կատարվի փորձաքննությունը.
  - 2) փորձաքննություն կատարելու անհրաժեշտությունը հիմնավորող տվյալները.
  - 3) փորձագիտական կազմակերպության անվանումը կամ այն անձի անունը և ազգանունը, որին հանձնարարվում է փորձաքննության կատարումը.
  - 4) փորձագետին առաջադրվող հարցերը.
  - 5) փորձաքննության համար անհրաժեշտ և փորձագետին տրամադրվող վարույթի վերաբերելի նյութերը:

Հոդված 261. Փորձաքննության համար նմուշ ստանալը

1. Մինչև փորձաքննություն նշանակելը կամ դրա կատարման ընթացքում քննիչը կամ նրա հանձնարարությամբ փորձագետը իրավասու է վերցնել մարդու, դիակի, կենդանու, նյութի կամ այլ օբյեկտի հատկությունները բնութագրող նմուշներ, եթե դրանք անհրաժեշտ են փորձաքննության կատարման համար:

2. Նմուշ կարող են լինել՝

- 1) արյունը, սերմնահեղուկը, մազը, եղունգների կտրվածքները, մաշկի մանրադիտակային քերվածքները.
- 2) թուքը, քրտինքը և այլ արտաթորանքներ.
- 3) մաշկի գծանախշերի դրոշմը, ատամների և վերջավորությունների կաղապարները.
- 4) ձեռագիրը, ստորագրությունը, մարդու հմտությունն արտահայտող այլ նյութեր.
- 5) ձայնագրությունը.
- 6) պատրաստի արտադրանքի, հումքի, նյութերի փորձնական նմուշները.
- 7) զենքը, պարկուճը, գնդակը, փամփուշտը.
- 8) այլ նյութեր և առարկաներ:

3. Փորձաքննության համար նմուշ ստանալու մասին որոշումը կայացնում է քննիչը: Այդ որոշման մեջ պետք է նշվեն՝

- 1) նմուշ ստացող անձի անունը, ազգանունը և պաշտոնը,
- 2) եթե նմուշը ստացվում է անձից, ապա նրա անունը, ազգանունը և կարգավիճակը.
- 3) եթե նմուշը ստացվում է նյութից կամ այլ օբյեկտից, ապա դրա գտնվելու վայրը և դրա մասին այլ վերաբերելի տվյալներ.
- 4) ստացման ենթակա նմուշի տեսակը, չափը կամ քանակը.
- 5) եթե նմուշը ստացվում է անձից, ապա նմուշ հանձնելու համար նրա ներկայանալու տեղը և ժամանակը.
- 6) նմուշը ստանալու նպատակը:

4. Քննիչը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով անձին հրավիրում է իր մոտ կամ գնում է նրա գտնվելու վայրը, ստորագրությամբ ծանոթացնում է նրան նմուշ ստանալու մասին որոշմանը, և բացատրում է նրա իրավունքներն ու պարտականությունները:

5. Քննիչը կամ նրա հանձնարարությամբ փորձագետը, ընթերակաների մասնակցությամբ, կատարում է նմուշի ստացմանն ուղղված անհրաժեշտ գործողություններ: Բացի փաստաթղթերից, մյուս նմուշները փաթեթավորվում և կնքվում են:

6. Բացառությամբ մարդուց ստացվող նմուշների՝ քննիչը կարող է փորձաքննության համար նմուշ ստանալ նաև քննչական գործողության ընթացքում:

7. Փորձաքննության համար նմուշ ստանալու մասին կազմվում է արձանագրություն, որը պարունակում է սույն օրենսգրքի 222-րդ հոդվածով նախատեսված տվյալները, ինչպես նաև նկարագրվում են ստացված նմուշները: Ստացված նմուշները պատշաճ փաթեթավորվում են, կնքվում են և կցվում արձանագրությանը:

Հոդված 262. Փորձաքննության կատարման կապակցությամբ շահագրգիռ անձանց իրավունքները

1. Փորձաքննության կատարման կապակցությամբ վարույթի այն մասնավոր մասնակիցները, ում իրավաչափ շահերին առերևույթ առնչվում է փորձաքննությունը, իրավունք ունեն`

1) մինչև փորձաքննություն կատարելը ծանոթանալ փորձաքննություն նշանակելու մասին քննիչի որոշմանը և ստանալ սույն հոդվածով սահմանված իր իրավունքների պարզաբանում.

2) բացարկ հայտնել փորձագետին.

3) միջնորդել, որ իր մատնանշած անձը նշանակվի փորձագետ` հիմնավորելով այդ անձի մասնագիտական ձեռնահասությունը.

4) փորձագետին առաջադրել լրացուցիչ հարցեր.

5) քննիչի թույլտվությամբ և փորձագետի համաձայնությամբ ներկա գտնվել փորձաքննության կատարմանը.

6) պարզաբանումներ տալ փորձագետին.

7) փորձագետի եզրակացությունը քննիչին ուղարկելուց հետո 10 օրվա ընթացքում ստանալ դրա պատճենը.

8) միջնորդել, որ կատարվի փորձագետի հարցաքննություն կամ նշանակվի լրացուցիչ կամ կրկնակի փորձաքննություն.

9) մասնակցել իր միջնորդությամբ կատարվող փորձագետի հարցաքննությանը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված իրավունքներից օգտվում է նաև`

1) այն անձը, ում նկատմամբ պետք է լուծվի բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու հարցը, եթե դա թույլ է տալիս նրա հոգեկան վիճակը.

2) ցանկացած այլ անձ, ում իրավաչափ շահերին ակնհայտորեն առնչվում է փորձաքննությունը:

Հոդված 263. Փորձաքննության կատարման կարգը

1. Փորձաքննությունը կատարվում է փորձագիտական կազմակերպության փորձագետի կամ այդպիսին չհանդիսացող փորձագետի կողմից:

2. Եթե փորձաքննությունը հանձնարարված է փորձագիտական կազմակերպությանը, ապա փորձաքննությունն նշանակելու մասին որոշումը և դրան կցված նյութերը քննիչը ուղարկում է այդ փորձագիտական կազմակերպության ղեկավարին: Այդ դեպքում փորձաքննությունը կատարում է որոշման մեջ նշված փորձագետը, իսկ նշված չլինելու դեպքում՝ տվյալ փորձագիտական կազմակերպության այն փորձագետը, որին փորձաքննության կատարումը հանձնարարել է փորձագիտական կազմակերպության ղեկավարը:

3. Փորձագիտական կազմակերպության ղեկավարը կազմակերպում է սահմանված ժամկետում փորձաքննության կատարումը, սակայն իրավունք չունի փորձագետին տալ հանձնարարություններ, որոնք կանխորոշում են հետազոտությունների ընթացքը և հետևությունների բովանդակությունը:

4. Եթե փորձաքննությունը հանձնարարված է որևէ փորձագիտական կազմակերպության փորձագետ չհանդիսացող անձին, ապա քննիչը իր մոտ է հրավիրում փորձագետին, հավաստիանում է նրա ինքնության և մասնագիտական ձեռնահասության մեջ, որից հետո նրան է հանձնում փորձաքննությունն նշանակելու մասին որոշումը և դրան կցված նյութերը:

5. Քննիչը կամ նրա հանձնարարությամբ՝ փորձագիտական կազմակերպության ղեկավարը փորձագետին ծանոթացնում է սույն օրենսգրքով սահմանված նրա իրավունքներին ու պարտականություններին, նախազգուշացնում է եզրակացություն տալուց հրաժարվելու, խուսափելու կամ ակնհայտ կեղծ եզրակացություն տալու համար սահմանված պատասխանատվության մասին:

6. Քննիչն իրավասու է ներկա գտնվել փորձաքննության կատարմանը, փորձագետից ստանալ նրա գործողությունների վերաբերյալ պարզաբանումներ:

7. Փորձագետի խնդրանքով քննիչը պարտավոր է իր իրավասության սահմաններում անհրաժեշտ աջակցություն ցույց տալ փորձագետին՝ փորձաքննության բնականոն ընթացքն ապահովելու համար:

Հոդված 264. Հանձնաժողովային և համալիր փորձաքննություն

1. Հետազոտության բարդությունից ելնելով՝ քննիչն իրավասու է նշանակել հանձնաժողովային փորձաքննություն, որը կատարվում է նույն բնագավառում հատուկ գիտելիքներ և հմտություններ ունեցող մի քանի փորձագետի կողմից:

2. Եթե վարույթի համար նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանքի պարզումը հնարավոր է միայն տարբեր բնագավառներում հատուկ գիտելիքների և հմտությունների կամ հետազոտության տարբեր բնագավառների մեթոդիկաների միաժամանակյա կիրառման հիման վրա, ապա քննիչը նշանակում է համալիր փորձաքննություն:

3. Եթե փորձաքննության կատարումը հանձնարարված է փորձագիտական կազմակերպությանն առանց հանձնաժողովային կամ համալիր փորձաքննության պահանջի, ապա

հիմնարկի ղեկավարը քննիչի համաձայնությամբ իրավասու է կազմակերպել հանձնաժողովային կամ համալիր փորձաքննություն:

4. Եթե տվյալ փորձագիտական կազմակերպության փորձագետների թվում բացակայում են համապատասխան բնագավառի հատուկ գիտելիքներ կամ հմտություններ ունեցող փորձագետներ, ապա փորձագիտական կազմակերպության ղեկավարի առաջարկությամբ քննիչը կայացնում է լրացուցիչ որոշում, որով սահմանում է համալիր փորձաքննությանը ներգրավվող փորձագետների կազմը:

Հոդված 265. Լրացուցիչ և կրկնակի փորձաքննություն

1. Եթե փորձագետի եզրակացությունը թերի կամ անորոշ է, քննիչն իրավասու է նշանակել լրացուցիչ փորձաքննություն՝ դրա կատարումը հանձնարարելով նույն կամ մեկ այլ փորձագետի:

2. Եթե փորձագետի եզրակացությունը հիմնավորված չէ, հանձնաժողովային փորձաքննություն կատարած փորձագետները չեն հանգել միասնական հետևության, անթույլատրելի են ճանաչվել փորձաքննության ընթացքում օգտագործված ապացույցները, կամ խախտվել է փորձաքննության կատարման կարգը, քննիչն իրավասու է նշանակել կրկնակի փորձաքննություն՝ դրա կատարումը հանձնարարելով մեկ այլ փորձագետի: Կրկնակի փորձաքննություն նշանակելիս փորձագետին կարող է առաջադրվել նախկին հետազոտությունների ընթացքում կիրառված մեթոդների գիտական հիմնավորվածության հարցը:

3. Նախկին փորձաքննությունը կատարած փորձագետը քննիչի համաձայնությամբ կարող է ներկա լինել լրացուցիչ կամ կրկնակի փորձաքննության կատարմանը և տալ պարզաբանումներ, սակայն հետազոտական գործողությունների կատարմանը և եզրակացության ձևավորմանը նա չի մասնակցում:

Հոդված 266. Փորձագետի եզրակացության բովանդակությունը

1. Անհրաժեշտ հետազոտություններ կատարելուց հետո փորձագետը կազմում է իր ստորագրությամբ հաստատված գրավոր եզրակացություն, որն ուղարկվում է քննիչին:

2. Փորձագետի եզրակացության մեջ նշվում է՝

1) փորձաքննության կատարման ժամանակը և վայրը.

2) փորձագետի անունը և ազգանունը, նրա մասնագիտական ձեռնահասությունը հավաստող տվյալները.

3) փորձաքննության կատարման հիմքը.

4) փորձաքննության տեսակը.

5) փորձաքննության կատարման ընթացքում օգտագործված՝ քրեական վարույթի նյութերը, այդ թվում՝ իրեղեն ապացույցները, նմուշները և այլ օբյեկտներ.

6) փորձաքննության կատարմանը մասնակցած անձինք.

7) կատարված հետազոտությունների և կիրառված մեթոդների նկարագրությունը.

8) առաջադրված հարցերի հիմնավորված պատասխանները.

9) հետազոտության ընթացքում ի հայտ եկած այն հանգամանքները, որոնք փորձագետի կարծիքով կարող են նշանակություն ունենալ վարույթի համար:

3. Եթե փորձագետին առաջադրված հարցերը դուրս են իր հատուկ գիտելիքների և հմտությունների շրջանակներից կամ ներկայացված նյութերը բավարար չեն այդ հարցերին պատասխանելու համար, ապա փորձագետի եզրակացությունը պետք է բովանդակի առաջադրված բոլոր կամ որոշ հարցերին պատասխանելու անհնարինության մասին հիմնավորումը:

4. Հանձնաժողովային փորձաքննություն կատարելիս միասնական հետևության հանգելու դեպքում եզրակացությունը ստորագրում են փորձաքննությունը կատարած բոլոր փորձագետները: Տարածայնության դեպքում յուրաքանչյուր փորձագետ կազմում է առանձին եզրակացություն՝ դրանում ընդգրկելով բոլոր կամ տարածայնություններ առաջացրած հարցերը:

5. Համալիր փորձաքննության կատարման ընթացքում պարզված հանգամանքների համակցության հիման վրա փորձագետներից յուրաքանչյուրն իր հատուկ գիտելիքների և հմտությունների սահմաններում մասնակցում է ընդհանուր եզրակացության ձևավորմանը: Յուրաքանչյուր փորձագետ ստորագրում է համալիր փորձաքննության եզրակացության այն մասը, որն իր գիտական իրավասության սահմաններում է:

6. Փորձագետի եզրակացությանը կցվում են քրեական վարույթի նյութերը, այդ թվում՝ իրեղեն ապացույցները, նմուշները և այլ օբյեկտներ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ փորձագետի հետևությունները պարզաբանող և հիմնավորող սխեմաներ, գծագրեր, լուսանկարներ, ձայնագրություններ, տեսագրություններ:

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ. ՂԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԲԱԺԻՆ 8. ՂԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 34. ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 267. Առարկայական ընդդատությունը

1. Ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարաններին ընդդատյա են առաջին ատյանի կարգով իրականացվող բոլոր վարույթները:
2. Վերաքննիչ քրեական դատարանին ընդդատյա են բոլոր այն վարույթները, որոնցով առաջին ատյանի դատարանների դատական ակտերի դեմ վերանայման բողոք է բերվել:
3. Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատին ընդդատյա են բոլոր վարույթները, որոնցով վերաքննիչ քրեական դատարանի դատական ակտերի դեմ վերանայման բողոք է բերվել:

Հոդված 268. Տարածքային ընդդատությունը

1. Առաջին ատյանի դատարանին ընդդատյա են այն վարույթները, որոնք վերաբերում են այդ դատարանի դատական տարածքում ենթադրաբար կատարված հանցանքներին՝ անկախ քննչական ենթակայության կանոններից:
2. Եթե վարույթը վերաբերում է տարբեր դատարանների դատական տարածքներում ենթադրաբար կատարված երկու կամ ավելի հանցանքներին, ապա մեղադրանքը քննում է այն դատարանը, որի դատական տարածքում է գտնվում մինչդատական վարույթն իրականացրած նախաքննության մարմնի նստավայրը:
3. Եթե մինչդատական վարույթի ընթացքում հնարավոր չի եղել պարզել ենթադրյալ հանցանքի կատարման վայրը, ապա մեղադրանքը քննում է այն դատարանը, որի դատական տարածքում է գտնվում մինչդատական վարույթն իրականացրած նախաքննության մարմնի նստավայրը:
4. Այլ պետության տարածքում ենթադրաբար կատարված հանցանքի վերաբերյալ վարույթն ընդդատյա է այն դատարանին, որի դատական տարածքում է գտնվում մեղադրյալի բնակության վերջին վայրը, իսկ եթե հնարավոր չի եղել այն պարզել, ապա այն դատարանին, որի դատական տարածքում է գտնվում մինչդատական վարույթը վերջինն իրականացրած նախաքննության մարմնի նստավայրը:
5. Տարածքային ընդդատությունը բոլոր մեղադրյալների համաձայնությամբ կարող է փոխվել, եթե վարույթի մասնավոր մասնակիցների և վկաների մեծամասնությունը բնակվում է առաջին ատյանի մեկ այլ դատարանի դատական տարածքում: Ընդդատությունը փոխելու որոշումը ընդունում է գործը քննող դատարանը:

6. Դատական երաշխիքների վարույթներն ընդդատյա են մինչդատական վարույթն իրականացնող նախաքննության մարմնի նստավայրի կամ համապատասխան վարութային գործողության կատարման վայրի դատարանին:

Հոդված 269. Ընդդատությունը վարույթները միացնելիս

1. Եթե մինչդատական վարույթում միացվել են առաջին ատյանի տարբեր դատարաններին ընդդատյա երկու կամ ավելի վարույթներ, ապա մեղադրանքը քննում է այն դատարանը, որի դատական տարածքում է գտնվում մինչդատական վարույթը վերջինն իրականացրած նախաքննության մարմնի նստավայրը:

2. Եթե առաջին ատյանի տարբեր դատարաններին ընդդատյա երկու կամ ավելի վարույթներ միացվում են, ապա մեղադրանքը քննում է այն դատարանը, որը քրեական գործն ավելի վաղ է ընդունել վարույթ:

Հոդված 270. Վարույթի փոխանցումն ըստ ընդդատության

1. Պարզելով, որ տվյալ վարույթն ընդդատյա չէ իրեն՝ դատարանն այն որոշմամբ փոխանցում է ըստ ընդդատության:

2. Եթե հիմնական դատալսումների ընթացքում ի հայտ են գալիս այնպիսի փաստեր, որոնց հիման վրա վարույթը ենթակա է փոխանցման ըստ ընդդատության, ապա կողմերի համաձայնությամբ դատարանը շարունակում է վարույթը: Կողմերից մեկի առարկության դեպքում վարույթը որոշմամբ փոխանցվում է ըստ ընդդատության:

3. Մինչև վարույթն ըստ ընդդատության փոխանցելը կարող են կատարվել միայն անհետաձգելի վարութային գործողություններ:

4. Վարույթն ըստ ընդդատության ստացած դատարանն իրավասու է որոշմամբ վիճարկել դրա ընդդատությունը: Այդ դեպքում վարույթի ընդդատության հարցը հնգօրյա ժամկետում լուծվում է Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանի նախագահի որոշմամբ:

ԳԼՈՒԽ 35. ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԿԱՐԳԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Հոդված 271. Դատական վարույթի իրականացման ձևը և վայրը

1. Դատական վարույթն իրականացվում է դատական նիստերի ձևով, որոնց ընթացքում կարող են անցկացվել դատալսումներ:

2. Դատական նիստը պետք է անցկացվի դատական նիստերի դահլիճում՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի:

3. Եթե վարույթի արդարացի իրականացումը պահանջում է վարութային գործողությունների կատարում այլ վայրում, ապա կողմի միջնորդությամբ կամ դատարանի նախաձեռնությամբ դատական նիստը կարող է անցկացվել դատական նիստերի դահլիճից դուրս:

Հողված 272. Արտագնա դատախոսները

1. Արտագնա դատախոսներ, կողմի միջնորդությամբ, կարող է անցկացնել միայն առաջին ատյանի դատարանը՝ հետևյալ դեպքերում՝

1) բոլոր մեղադրյալները զինծառայող են.

2) բոլոր մեղադրյալները պատիժ են կրում ազատազրկման ձևով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված դեպքում արտագնա դատախոսներ կարող են անցկացվել զորամասի կամ զինվորական հիմնարկի տարածքում, իսկ 2-րդ կետով նախատեսված դեպքում՝ քրեակատարողական հիմնարկի տարածքում:

3. Դատարանը մերժում է արտագնա դատախոսներ անցկացնելու միջնորդությունը, եթե՝

1) դատախոսները միջնորդված վայրում անցկացնելը կարող է անհամաչափ դժվարություններ առաջացնել վարույթի մասնակիցների համար կամ վարույթին օժանդակող անձանց համար կամ.

2) միջնորդված վայրում ողջամտորեն հնարավոր չէ ապահովել սույն օրենսգրքի 28-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքները:

Հողված 273. Դատական նիստի կարգը

1. Մինչև դատարանի կազմի՝ դատական նիստի դահլիճ մտնելը կամ դատական նիստի դահլիճից դուրս գալը դատական նիստի քարտուղարը համապատասխանաբար հայտարարում է. «Ուտքի, Դատարանն է գալիս» կամ «Ուտքի, Դատարանը հեռանում է»: Նշված հայտարարությունից հետո դատական նիստի դահլիճում բոլոր ներկա գտնվողները ուտքի են կանգնում:

2. Համապատասխան որոշմամբ սահմանված ժամին նախագահողը բացում է դատական նիստը, հայտարարում է, թե որ վարույթն է ենթակա քննության, ինչպես նաև հայտնում է դատավորի և դատական նիստի քարտուղարի անունը և ազգանունը: Այնուհետև դատական նիստի քարտուղարը զեկուցում է դատարանին, թե ովքեր են ներկայացել դատական նիստին, ինչպես նաև բացակայող անձանց չներկայանալու պատճառները: Դատական վարույթի որևէ մասնակցի չներկայանալու դեպքում դատարանը քննարկում է դատական նիստը շարունակելու հնարավորության հարցը:

3. Դատական վարույթի բոլոր մասնակիցները դատարանին պարտավոր են դիմել հոտնկայս՝ «Պատվարժան դատարան» արտահայտությամբ, ինչպես նաև դատական նիստի ընթացքում դրսևորել պատշաճ վարքագիծ: Դատարանին դիմելու կանոններից շեղում թույլատրվում է միայն նախագահողի թույլտվությամբ:

4. Տասնվեց տարեկանից փոքր անձանց մուտքը դատական նիստի դահլիճ արգելվում է, եթե նրանք վարույթի մասնակից կամ վկա չեն: Նախագահող դատավորն արգելում է ոչ պատշաճ հագուստով կամ վիճակում գտնվող անձի ներկայությունը դատական նիստերի դահլիճում:

5. Նախագահողի կարգադրությունները պարտադիր են վարույթի յուրաքանչյուր մասնակցի և դատական նիստին ներկա գտնվող յուրաքանչյուր անձի համար: Դատական նիստի կարգը խախտելու դեպքում դատարանն իրավասու էի վարույթի մասնակցի և դատական նիստին ներկա

գտնվող այլ անձի նկատմամբ կիրառել սույն օրենսգրքով նախատեսված դատավարական սանկցիաներ:

Հոդված 274.   Ղատական վարույթի հրապարակայնությունը

1. Ղատական նիստին ներկա անձինք իրավունք ունեն կատարել գրառում, իսկ դռնբաց դատական նիստին ներկա անձինք՝ նաև ձայնագրառում: Ղատական նիստի ընթացքի տեսագրումը կամ լուսանկարահանումը թույլատրում է դատարանը՝ մեղադրյալի համաձայնությամբ: Մեղադրյալի համաձայնության դեպքում դատական նիստի ընթացքի տեսագրումը կամ լուսանկարումը կարող է արգելվել դատարանի որոշմամբ՝ կողմերի կարծիքը լսելուց հետո:

2. Ղատարանի նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ հանրության ներկայացուցիչների և լրատվության միջոցների մասնակցությունը դատական նիստին կամ դրա մի մասին դատարանի որոշմամբ կարող է արգելվել, եթե դա անհրաժեշտ է ապահովելու համար՝

1) անձի անձնական կամ ընտանեկան կյանքի գաղտնիությունը.

2) անչափահասի իրավաչափ շահերի պաշտպանությունը.

3) վարույթին ներգրավված անձի կամ նրա մերձավորի անվտանգությունը.

4) պետական, նոտարական, բանկային, ծառայողական, առևտրային և օրենքով նախատեսված այլ գաղտնիքի պաշտպանությունը:

3. Եթե դռնփակ դատական նիստ անցկացնելու հարցը պահանջում է քննարկում միայն կողմերի մասնակցությամբ, ապա հարցը քննարկվում է դռնփակ դատական նիստում:

4. Ղատարանը բոլոր դեպքերում հրապարակում է դռնփակ դատական նիստ անցկացնելու մասին որոշումը, ինչպես նաև դրա հիմքերը:

5. Վարույթին ներգրավված անձանց հետ մեկտեղ դռնփակ դատական նիստին դատարանի թույլտվությամբ կարող են ներկա լինել նաև այլ անձինք: Ղատարանը իրավասու է դռնփակ դատական նիստին ներկա անձանցից պահանջել չհրապարակել դրա ընթացքում իրենց հայտնի դարձած տեղեկությունները:

Հոդված 275.   Ղատական վարույթի բանավորությունն ու անմիջականությունը

1. Ղատական նիստի ընթացքում դատարանի և դատական վարույթի մասնակիցների միջև բոլոր շփումները, այդ թվում՝ նրանց ելույթները, միջնորդությունները և հայտարարություններն կատարվում են բանավոր:

2. Բոլոր ապացույցները և վարույթի այլ նյութերը դատական նիստում ենթակա են անմիջական հետազոտման դատարանի և դատական վարույթի մասնակիցների կողմից:

3. Ղատական ակտի հիմքում կարող են դրվել միայն դատական նիստում հետազոտված ապացույցները:

Հոդված 276. Դատարանի կազմի անփոփոխելիությունը և ապացույցների հետազոտման անընդհատությունը

1. Դատարանում վարույթը պետք է իրականացվի դատարանի նույն կազմով:
2. Վարույթին դատավորի մասնակցության անհնարինության դեպքում նա փոխարինվում է տվյալ դատարանի այլ դատավորով: Բացառությամբ սույն օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված դեպքի՝ դատավորի փոխարինումից հետո դատական վարույթը սկսվում է նորից:
3. Նախքան հիմնական դատալսումներում ապացույցների հետազոտումն ավարտելը կամ ապացույցների հետազոտման ընթացքում հիմնական դատալսումները հետաձգելը այլ քրեական վարույթով ապացույցներ հետազոտել չի թույլատրվում:

Հոդված 277. Դատական նիստում որոշում կայացնելու կարգը

1. Դատական նիստի ընթացքում լուծվող յուրաքանչյուր հարցի վերաբերյալ դատարանը կայացնում է որոշում՝ նախապես լսելով դատական նիստին մասնակցող կողմերի կարծիքները:
2. Վարույթը կարճելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, խափանման միջոց վերացնելու, փոխելու, դրա ժամկետը երկարացնելու կամ այն կիրառելու, ինքնաբացարկի, բացարկի, վարույթին մասնակցելուց ազատելու, փորձաքննություն նշանակելու, ապացույցն անթույլատրելի ճանաչելու, դատական տուգանք նշանակելու, վարույթից հեռացնելու մասին որոշումները շարադրվում են առանձին փաստաթղթի ձևով:
3. Մյուս բոլոր որոշումները դատարանի հայեցողությամբ կարող են կայացվել առանձին փաստաթղթի ձևով կամ դրանք դատական նիստի արձանագրության մեջ մտցնելով:
4. Դատարանի կայացրած բոլոր որոշումներն անմիջապես հրապարակվում են, իսկ առանձին փաստաթղթի ձևով կայացված որոշումները երեք օրվա ընթացքում տրամադրվում են կողմերին:
5. Վերդիկտը և վարույթը եզրափակող դատական ակտը կայացվում է առանձին սենյակում: Առանձին սենյակում կարող է ներկա լինել միայն տվյալ վարույթն իրականացնող դատավորը: Այլ անձանց ներկայությունը չի թույլատրվում:

ԳԼՈՒԽ 36. ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Հոդված 278. Վարույթին ներգրավված անձանց ներկայությունը դատական նիստին

1. Դատական վարույթին ներգրավված բոլոր անձինք պարտավոր են ժամանակին ներկայանալ դատական նիստին՝ ունենալով անձը հաստատող փաստաթուղթ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև լիազորությունը հաստատող փաստաթուղթ:
2. Հարգելի պատճառով դատական նիստին ներկա գտնվելու հնարավորություն չունեցող անձը պարտավոր է նախապես և պատշաճ կարգով դատարանին տեղեկացնել իր ներկայանալու անհնարինության և դրա պատճառների մասին:

3. Ղատական նիստին առանց հարգելի պատճառի չներկայացած անձի նկատմամբ դատարանի որոշմամբ կարող են կիրառվել սույն օրենսգրքով նախատեսված դատավարական սանկցիաներ՝ հետագա դատական նիստերին նրա ներկայությունն ապահովելու նպատակով:

4. Վերդիկտի և դատավճռի հրապարակման դատական նիստին վարույթին ներգրավված անձանց ներկայությունը պարտադիր չէ՝ բացառությամբ անազատության մեջ պահվող մեղադրյալի:

Հոդված 279. Մեղադրյալի մասնակցությունը դատական նիստին և նրա չներկայանալու հետևանքները

1. Մեղադրյալի մասնակցությունը դատական նիստին պարտադիր է՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի: Եթե այլ դեպքերում մեղադրյալը դատական նիստին չի ներկայանում, ապա դատական նիստը հետաձգվում է:

2. Ղատական նիստին առանց հարգելի պատճառի չներկայացած մեղադրյալի նկատմամբ դատարանի որոշմամբ կարող են կիրառվել սույն օրենսգրքով նախատեսված հարկադրանքի միջոցներ՝ հետագա դատական նիստերին նրա ներկայությունն ապահովելու նպատակով:

3. Ղատական նիստն առանց մեղադրյալի մասնակցության կարող է անցկացվել նրա նկատմամբ սույն օրենսգրքի 144-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դատավարական սանկցիա կիրառելու դեպքում, սույն օրենսգրքի 278-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դեպքում, ինչպես նաև սույն օրենսգրքով նախատեսված այլ դեպքերում:

Հոդված 280. Ղատախազի և պաշտպանի մասնակցությունը դատական նիստին և նրանց չներկայանալու հետևանքները

1. Ղատական նիստին դատախազի մասնակցությունը պարտադիր է, եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ: Ղատական նիստին դատախազի չներկայանալու և տվյալ նիստում նրան այլ դատախազով փոխարինելու անհնարինության դեպքում դատական նիստը հետաձգվում է:

2. Վարույթից հանրային մեղադրողին հեռացնելու կամ այլ պատճառով դատախազի հետագա մասնակցության անհնարինության դեպքում նա փոխարինվում է այլ դատախազով: Վարույթին ընդգրկված նոր դատախազին դատարանը տրամադրում է քրեական գործը ուսումնասիրելու և մեղադրանքի պաշտպանությանը նախապատրաստվելու համար ողջամիտ ժամկետ՝ հաշվի առնելով վարույթի բարդությունը, դատական վարույթի քննության վրա արդեն ծախսված ժամանակը և այլ հանգամանքներ:

3. Ղատական նիստին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է, եթե սույն օրենսգրքով այլ բան նախատեսված չէ: Ղատական նիստին պաշտպանի չներկայանալու և տվյալ նիստում նրան այլ պաշտպանով փոխարինելու անհնարինության դեպքում դատական նիստը հետաձգվում է:

4. Պաշտպանին վարույթից հեռացնելու կամ այլ պատճառով վարույթին նրա հետագա մասնակցության անհնարինության դեպքում դատարանը մեղադրյալին առաջարկում է հրավիրել նոր պաշտպան: Նոր պաշտպան չհրավիրվելու դեպքում դատարանը Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատից պահանջում է նշանակել այլ պաշտպան:

5. Վարույթին ընդգրկված նոր պաշտպանին դատարանը տրամադրում է քրեական գործը ուսումնասիրելու և մեղադրյալի պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար ողջամիտ ժամկետ՝ հաշվի առնելով վարույթի բարդությունը, դատական վարույթի քննության վրա արդեն ծախսված ժամանակը և այլ հանգամանքներ:

Հոդված 281. Տուժողի, գույքային պատասխանողի, նրանց ներկայացուցիչների, մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը դատական նիստին և նրանց չներկայանալու հետևանքները

1. Տուժողի, գույքային պատասխանողի, նրանց ներկայացուցիչների, մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը դատական նիստին պարտադիր է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ՝

1) դատարանը համապատասխան անձին նախապես թույլատրել է չմասնակցել տվյալ դատական նիստին.

2) դատարանը, լսելով կողմերի կարծիքը, գտնում է, որ համապատասխան անձի բացակայությունը խոչընդոտ չէ տվյալ դատական նիստն անցկացնելու համար.

3) հրապարակվում է վերդիկտը կամ դատավճիռը:

Հոդված 282. Վկայի, փորձագետի և թարգմանչի մասնակցությունը դատական նիստին և նրանց չներկայանալու հետևանքները

1. Դատական նիստին հրավիրված որևէ վկայի կամ փորձագետի չներկայանալու դեպքում դատարանը, լսելով կողմերի կարծիքը, որոշում է կայացնում դատական նիստը շարունակելու կամ հետաձգելու մասին: Դատական նիստը շարունակվում է, եթե տվյալ դատական նիստին հրավիրված վկայի կամ փորձագետի բացակայությունը չի խոչընդոտի վարույթի արդարացի իրականացմանը:

2. Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում թարգմանչի մասնակցությունը դատական նիստին պարտադիր է: Թարգմանչի չներկայանալու դեպքում դատական նիստը հետաձգվում է:

ԳԼՈՒԽ 37. ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՅԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Հոդված 283. Դատաքննության սահմանները

1. Առաջին ատյանի դատարանում վարույթն իրականացվում է միայն մեղադրյալի նկատմամբ: Դատարանը բոլոր դեպքերում սահմանափակված է մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի հիմքում դրված փաստական հանգամանքներով: Դատարանը սահմանափակված է մեղսագրվող փաստական հանգամանքներին (արարքին) տրված իրավական գնահատականով միայն այն դեպքում, երբ տարբերվող իրավական գնահատականի հարցը պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում կողմերի համար չի դարձրել քննարկման առարկա:

2. Մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքը փաստական հանգամանքների մասով առաջին ատյանի դատարանում կարող է փոփոխվել կամ լրացվել միայն հանրային մեղադրողի կողմից, եթե հիմնական դատախոսների ընթացքում հետազոտված ապացույցներով հաստատվել են այնպիսի փաստական հանգամանքներ, որոնք հայտնի չէին և չէին կարող հայտնի լինել մինչդատական վարույթում և որոնք ինքնին կամ այլ փաստական հանգամանքների հետ միասին անհրաժեշտ են դարձնում մեղադրյալին նոր մեղադրանք ներկայացնելը:

3. Մինչև եզրափակիչ դատական կայացնելու համար առաջին ատյանի դատարանի՝ առանձին սենյակ հեռանալը հանրային մեղադրողը իրավասու է փոխել մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականի:

4. Վերդիկտ կայացնելիս դատարանը, դուրս չգալով մեղադրանքի հիմքում դրված փաստական հանգամանքների շրջանակից, կարող է սույն օրենսգրքով սահմանված պայմանների պահպանմամբ դրանց տալ իրավական այլ գնահատական, ինչպես նաև մեղադրանքի ծավալից հանել մեղադրյալին վերագրվող առանձին արարքներ:

Հոդված 284. Ներկայացված մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու կարգը

1. Հանրային մեղադրողն առաջին ատյանի դատարանում մեղադրանքը պաշտպանում է ապացույցների վրա հիմնված իր ներքին համոզմամբ: Սույն օրենսգրքի 283-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված փաստական հանգամանքների առկայության դեպքում հանրային մեղադրողը միջնորդում է դատարանին ժամանակ տրամադրել՝ մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու համար: Նման միջնորդություն կարող է ներկայացվել մինչև եզրափակիչ ելույթները սկսվելը:

2. Մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու՝ հանրային մեղադրողի միջնորդությունը մերժվում է միայն այն դեպքում, երբ այն ներկայացվել է սույն օրենսգրքով սահմանված պայմանների բացակայությամբ: Միջնորդությունը մերժելու դեպքում դատարանը շարունակում է վարույթը:

3. Հանրային մեղադրողի միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը հետաձգում է դատական նիստը՝ ողջամիտ ժամկետ տրամադրելով մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու համար:

4. Մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու դեպքում հանրային մեղադրողը կազմում է նոր մեղադրանք ներկայացնելու մասին որոշում, որը փոխարինում է մեղադրական եզրակացությանը և պետք է համապատասխանի մեղադրական եզրակացության բովանդակությանը ներկայացվող պահանջներին: Նոր մեղադրանք ներկայացնելու մասին որոշումը տրվում է դատարանին և դատական վարույթի մասնակիցներին: Դատարանը նոր մեղադրանքին ծանոթանալու համար ողջամիտ ժամկետ է տրամադրում մեղադրյալին և նրա պաշտպանին, տուժողին, գույքային պատասխանողին կամ նրանց ներկայացուցիչներին:

5. Եթե նոր մեղադրանք ներկայացնելու մասին որոշումը կազմվել կամ ներկայացվել է սույն օրենսգրքով սահմանված պահանջների խախտմամբ, ապա դատարանը հանրային մեղադրողին ողջամիտ ժամանակ է տրամադրում այդ որոշումը սույն օրենսգրքի պահանջների պահպանմամբ

կազմելու և ներկայացնելու համար: Եթե դատարանի սահմանած ժամկետում սույն օրենսգրքի պահանջների խախտումը չի վերացվում, ապա դատարանը վարույթը շարունակում է սկզբնական մեղադրանքով՝ այդ մասին կայացնելով առանձին որոշում:

6. Եթե հիմնական դատալուծման ընթացքում բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո հանրային մեղադրողը գալիս է այն համոզման, որ մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չի ապացուցվել, ապա եզրափակիչ ելույթում միջնորդում է դատարանին համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն արդարացնել մեղադրյալին:

7. Հաշվի առնելով մեղադրյալին արդարացնելու վերաբերյալ հանրային մեղադրողի միջնորդության հիմքը, հիմնավորումները և ծավալը, ինչպես նաև լսելով դրա վերաբերյալ վարույթի մյուս մասնակիցների կարծիքը՝ դատարանն իրավասու է եզրափակիչ դատական ակտում բավարարել կամ մերժել միջնորդությունը:

Հոդված 285. Դատալուծումները հետաձգելը

1. Դատալուծումները հետաձգվում են, եթե՝

1) առկա է սույն օրենսգրքի 196-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-3-րդ և 5-րդ կետերով նախատեսված՝ քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու որևէ հիմք.

2) դատական նիստին սույն օրենսգրքի 279-282-րդ հոդվածներով նախատեսված անձանցից որևէ մեկի չներկայանալու դեպքում, եթե նրա մասնակցությունը պարտադիր է օրենքով կամ դատարանի որոշման հիման վրա.

3) դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է որոշել տվյալ վարույթին առնչվող նորմատիվ ակտի դրույթների սահմանադրականության հարցը.

2. Դատալուծումները դատարանի նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ կարող են հետաձգվել, եթե՝

1) դա անհրաժեշտ է նոր ապացույց ձեռք բերելու համար.

2) դա անհրաժեշտ է հանրային մեղադրողի կողմից մեղադրանքը փոփոխելու կամ լրացնելու, ինչպես նաև պաշտպանության կողմին նոր մեղադրանքին ծանոթանալու և դրանից պաշտպանվելու միջոցներ ձեռնարկելու համար:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-2-րդ կետերով նախատեսված հիմքերով դատալուծումները հետաձգելու դեպքում դատարանը միջոցներ է ձեռնարկում հետագա դատական նիստերին վարույթի համապատասխան մասնակցի ներկայությունն ապահովելու համար: Սույն հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով նախատեսված հիմքով դատալուծումները հետաձգելու դեպքում դատարանը դիմում է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան:

4. Դատալուծումները հետաձգելու մասին դատարանը կայացնում է որոշում: Յուրաքանչյուր դեպքում դատալուծումները հետաձգվում են ողջամիտ ժամկետով՝ հաշվի առնելով վարույթը շարունակելուն խոչընդոտող հանգամանքների առանձնահատկությունը և դրանց վերացման համար ձեռնարկվող միջոցների բնույթը:

Հոդված 286. Դատական նիստի արձանագրումը

1. Դատարանում վարույթի ընթացքը ենթակա է պարտադիր արձանագրման: Արձանագրությունը դատական նիստի ընթացքում վարում է դատական նիստի քարտուղարը՝ դրանում ներառելով բոլոր վարույթային գործողությունները և որոշումները:

2. Դատական նիստի դահլիճում ձայնագրման համակարգի առկայության դեպքում արձանագրությունը վարվում է դատական նիստի ձայնային արձանագրման և համակարգչային եղանակով միաժամանակ համառոտագրման միջոցով: Համառոտագրում կատարվում է դատական նիստերի դահլիճում իրականացվող վարույթային գործողությունների և կայացվող որոշումների մասին նշումների ձևով: Հատուկ համակարգչային ձայնագրման համակարգի շահագործման, տվյալների արխիվացման և համակարգի պահպանության մանրամասն կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարությունը:

3. Հատուկ համակարգչային ձայնագրման համակարգի բացակայության դեպքում կան դատական նիստերի դահլիճից դուրս առանձին վարույթային գործողություններ կատարելիս արձանագրությունը վարվում է պարզ թղթային արձանագրման եղանակով:

4. Դատական նիստի պարզ թղթային եղանակով վարվող արձանագրությունում նշվում են՝

1) դատական նիստի վայրը, տարին, ամիսը, ամսաթիվը.

2) դատական նիստը սկսելու և ավարտելու ժամը.

3) իրականացվող վարույթի տվյալները.

4) վարույթն իրականացնող դատարանի անվանումը և կազմը, դատական նիստին ներկա վարույթի մասնակիցները.

5) մեղադրյալի անձին վերաբերող տվյալները և կիրառված խափանման միջոցը.

6) վարույթային գործողություններն այն կարգով, ինչ կարգով դրանք տեղի են ունեցել.

7) վարույթի մասնակիցների ելույթների, միջնորդությունների և հայտարարությունների համառոտ բովանդակությունը.

8) դատարանի այն որոշումները, որոնք կայացվել են առանց առանձին փաստաթուղթ կազմելու.

9) հիշատակում որոշումներն առանձին սենյակում կայացված լինելու մասին.

10) հիշատակում վարույթի մասնակիցների իրավունքների և պարտականությունների պարզաբանման մասին.

11) ցուցմունքների բովանդակությունը՝ տրված հարցերը և դրանց պատասխանները.

12) ապացույցների հետազոտմանն ուղղված այլ գործողությունները և դրանց արդյունքները.

13) այն հանգամանքները, որոնք վարույթի մասնակիցները խնդրել են ամրագրել արձանագրության մեջ.

14) հիշատակում եզրափակիչ դատական ակտի հրապարակման և դրա բողոքարկման կարգի ու ժամկետների պարզաբանման մասին.

15) տեղեկություններ դատական նիստի կարգի խախտման և դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքի փաստերի և խախտողի անձի, ինչպես նաև դատարանի կողմից նրա նկատմամբ կիրառված դատավարական սանկցիայի մասին.

16) հիշատակում արձանագրությանը վարույթի մասնակիցների ծանոթանալու և դրա վերաբերյալ դիտողություններ ներկայացնելու իրավունքները պարզաբանելու մասին.

18) առանձին փաստաթղթի ձևով կայացվող որոշումների բովանդակությունը.

19) վերդիկտը և դատավճռի եզրափակիչ մասը:

5. Սույն հոդվածի 4-րդ մասի 11-13-րդ կետերով նախատեսված տեղեկությունները դատական նիստերի քարտուղարն արձանագրում է բառացիորեն:

6. Դատական նիստի ժամանակ պարզ թղթային արձանագրությունը վարվում է ձեռագիր կամ համակարգչային եղանակով և նախագահողի ու դատական նիստի քարտուղարի ստորագրությամբ կցվում է վարույթի նյութերին:

7. Հատուկ համակարգչային ձայնագրման համակարգով արձանագրություն վարելիս դրա համառոտագրումը կատարվում է ձայնագրման հետ միաժամանակ՝ համակարգչային եղանակով: Ձայնային արձանագրությունը վարույթի նյութերին կցվում է լազերային կրիչով: Համառոտագրումը վարույթի նյութերին կցվում է թղթային կրիչով՝ դատական նիստի քարտուղարի ստորագրությամբ:

8. Դատական նիստի ձայնային արձանագրության կրիչի օրինակը, դրա համառոտագրման հետ միասին, վարույթի մասնակիցների գրավոր դիմումի հիման վրա տրամադրվում է դատական նիստից անմիջապես հետո:

9. Դատական նիստի պարզ թղթային արձանագրության պատճենը վարույթի մասնակիցների գրավոր դիմումի հիման վրա տրամադրվում է ոչ ուշ, դիմումը ստանալու հաջորդ օրը:

10. Արձանագրության չլրացված տողերը նշվում են գծիկով, իսկ բովանդակության մեջ չի թույլատրվում կատարել ջնջումներ: Ուղղում կատարելու անհրաժեշտության դեպքում դատական նիստի քարտուղարն այն մինչև ստորագրելը համաձայնեցնում է նախագահողի հետ:

Հոդված 287. Պարզ թղթային արձանագրության վերաբերյալ դիտողությունները

1. Վարույթի մասնակիցներն իրավունք ունեն ծանոթանալ պարզ թղթային արձանագրությանը և երեք օրվա ընթացքում դիտողություններ ներկայացնել դրա լրիվության կամ ճշտության վերաբերյալ:

2. Պարզ թղթային արձանագրության վերաբերյալ դիտողությունները քննարկում է արձանագրությունը ստորագրած դատավորը՝ եռօրյա ժամկետում դրանց վերաբերյալ կայացնելով որոշում:

Հոդված 288. Դատական ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելը

1. Առաջին աստիճանի դատարանի՝ եզրափակիչ դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում վերաքննության կամ հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման ժամկետն անցնելուց

հետո, եթե այն բողոքարկված չի եղել: Առաջին ատյանի դատարանի այլ դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

2. Վերաքննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանի կայացրած դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում վճռաբեկության կարգով բողոքարկման ժամկետն անցնելուց հետո, եթե այն բողոքարկված չի եղել: Վերաքննիչ դատարանի այլ դատական ակտերը օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

3. Վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

Հոդված 289.   Դատավճիռը կատարման հանձնելը

1. Օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը կատարման է հանձնվում այն կայացրած դատարանի կողմից ոչ ուշ, քան այն ուժի մեջ մտնելուց կամ վերադաս ատյանից գործը վերադարձվելուց հետո երեք օրվա ընթացքում:

2. Եթե արդարացման դատավճիռ կայացնելիս անհայտ է մնում հանցանքը կատարած անձը, ապա դատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց կամ վերադաս ատյանից գործը վերադարձվելուց հետո երեք օրվա ընթացքում դատարանը քրեական գործն ուղարկում է իրավասու դատախազին՝ լուծելու նոր անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու հարցը:

3. Դատավճիռը կատարելու մասին դատավորի կարգադրությունը դատավճռի պատճենի, իսկ վերանայման կարգով դատական ակտի փոփոխման դեպքում՝ նաև վերադաս դատարանի դատական ակտի պատճենի հետ միասին, ուղարկվում է այն մարմնին, որի վրա օրենքով դրված է դատավճիռը կատարելու պարտականությունը:

4. Դատավորը պարտավոր է կալանքի տակ գտնվող և ազատազրկման դատապարտվածի մերձավոր ազգականներից որևէ մեկին հայտնել դատավճիռը կատարման հանձնելու մասին: Եթե կալանքի տակ գտնվող և ազատազրկման դատապարտված անձն օտարերկրյա պետության քաղաքացի է, որի հետ Հայաստանի Հանրապետությունն ունի քրեական գործերով իրավական օգնություն ցույց տալու մասին միջազգային պայմանագիր կամ այդպիսի օգնություն ցույց տալու փոխադարձության շուրջ պայմանավորվածություն, ապա դատարանն այդ անձի նկատմամբ դատավճիռը կատարման հանձնելու կարգադրության մասին դիվանագիտական ուղիներով ծանուցում է նաև այդ անձի քաղաքացիության պետությանը:

Հոդված 290.   Եզրափակիչ դատական ակտի անհստակությունների լուծումը

1. Եզրափակիչ դատական ակտը կայացրած դատարանն իրավասու է լուծել դրա կատարման ընթացքում ծագած անհստակությունները, եթե դա չի կարող փոխել դատական ակտի բուն էությունը:

2. Լուծման ենթակա են հետևյալ անհստակությունները՝

1) ճիշտ չի հաշվարկվել պատժաչափը.

2) չեն լուծվել կամ անհստակ են լուծվել խափանման միջոցի կիրառման, ապացույցների պահպանման կամ տնօրինման, գույքի արգելադրման, վարութային ծախսերի բաշխման հարցերը.

3) դատավճռի նկարագրական կամ պատճառաբանական մասում առկա են ոչ միանշանակ ձևակերպումներ:

ԲԱԺԻՆ 9. ՄԻՆՉԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 38. ԽԱՓԱՆՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Հոդված 291. Խափանման միջոցների կիրառման դատական երաշխիքների շրջանակը

Կալանքը, ինչպես նաև տնային կալանքը և վարչական հսկողությունը կարող են կիրառվել բացառապես իրավասու դատարանի որոշմամբ՝ սույն օրենսգրքով սահմանված պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում:

Հոդված 292. Խափանման միջոց կիրառելու և կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու վարույթի հարուցումը

1. Խափանման միջոց կիրառելու, ինչպես նաև կալանքի և տնային կալանքի ժամկետը երկարացնելու վարույթը հարուցվում է քննիչի միջնորդության հիման վրա:

2. Քննիչի միջնորդությունը պարունակում է՝

1) իրավասու դատարանի անվանումը.

2) քննիչի անունը, հայրանունը, ազգանունը և պաշտոնը.

3) միջնորդությունը դատարանին ներկայացնելու տարին, ամիսը, օրը, ժամը և րոպեն.

4) վարույթի համարը.

5) մեղադրյալի անունը, հայրանունը, ազգանունը, վերաբերելի անձնական տվյալները, իսկ անազատության մեջ լինելու պարագայում՝ դրա իրավական հիմքերը և ազատությունից զրկելու փաստացի ժամանակը.

6) միջնորդվող խափանման միջոցը.

7) միջնորդության հիմնավորումները.

8) անհրաժեշտության դեպքում՝ միջնորդության քննությունը դռնփակ անցկացնելու մասին խնդրանք և դրա հիմնավորումները.

9) միջնորդությանը կցվող նյութերի ցանկը:

3. Միջնորդությանը կցվում են քրեական վարույթը նախաձեռնելու մասին արձանագրության և որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման պատճենները, ինչպես նաև միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող անհրաժեշտ նյութերի պատճենները: Եթե մեղադրյալը, ում նկատմամբ հարուցվում է միջնորդությունը, անազատության մեջ է, ապա միջնորդությանը կցվում են նաև անձին ազատությունից զրկելու հիմք հանդիսացած փաստաթղթերի պատճենները:

4. Միջնորդությունը և կից նյութերը դատարան են ներկայացվում երկու օրինակով:

5. Ձեռքակալված մեղադրյալը դատարան է բերվում միջնորդությունը ներկայացնելու հետ միաժամանակ: Միջնորդությունը ստանալուց հետո անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան մեկ ժամվա

ընթացքում դատարանը կայացնում է խափանման միջոց կիրառելու վարույթ հարուցելու կամ վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշում:

6. Կալանքի կամ տնային կալանքի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը պետք է դատարան ներկայացվի համապատասխան խափանման միջոցի կիրառման ժամկետի ավարտից ոչ ուշ, քան հինգ օր առաջ: Ոչ ուշ, քան միջնորդությունը ստանալու հաջորդ օրը դատարանը կայացնում է կալանքի կամ տնային կալանքի ժամկետը երկարացնելու վարույթ հարուցելու կամ վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշում:

7. Վարույթ հարուցելու մասին որոշման մեջ նշվում է դատական նիստի անցկացման վայրը, տարին, ամիսը, օրը, ժամը, ինչպես նաև դրա դռնբաց կամ դռնփակ լինելը: Դատական նիստը նշանակվում է հնարավոր ամենակարճ ժամկետում: Դատական նիստի ժամանակը որոշելիս հաշվի է առնվում միջնորդությանը և կից նյութերին ծանոթանալու և դիրքորոշում մշակելու համար պաշտպանության կողմին ողջամտորեն անհրաժեշտ ժամանակը: Վարույթ հարուցելու մասին որոշում կայացնելուց հետո միջնորդության և կից նյութերի մեկ օրինակն անհապաղ հանձնվում է մեղադրյալին:

8. Վարույթի հարուցումը հիմնավորված մերժվում է, եթե պահպանված չէ սույն հոդվածի 2-6-րդ մասերով սահմանված որևէ պայման: Վարույթի հարուցման մերժումը խոչընդոտ չէ նոր միջնորդություն ներկայացնելու համար:

Հոդված 293. Խափանման միջոց կիրառելու և կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու վարույթի առարկան

Դատարանում խափանման միջոց կիրառելու և կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու վարույթի առարկան են կազմում մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոցի կիրառման կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետի երկարացման անհրաժեշտությունը և իրավաչափությունը, ավելի մեղմ խափանման միջոցներ կիրառելու հնարավորությունը, իսկ ձեռքակալված մեղադրյալի նկատմամբ՝ նաև ձեռքակալման իրավաչափությունը:

Հոդված 294. Խափանման միջոց կիրառելու և կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու վարույթի իրականացումը

1. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությամբ անցկացվում են դատալսումներ՝ կողմերի հավասարության և մրցակցության հիման վրա, քննիչի և մեղադրյալի պարտադիր մասնակցությամբ: Մեղադրյալի ներկայության ապահովման պարտականությունը կրում է միջնորդությունը հարուցած պաշտոնատար անձը:

2. Մեղադրյալի պարտադիր մասնակցության կանոնից բացառություն են հետևյալ դեպքերը՝

1) մեղադրյալի գտնվելու վայրը հայտնի չէ կամ նա գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից դուրս:

2) խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու վարույթի մասով՝ մեղադրյալն ունի պաշտպան, ով մասնակցում է խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությամբ դատախոսներին, և միաժամանակ դատարանը չի որոշել, որ դատախոսներին մեղադրյալի մասնակցությունը պարտադիր է:

3. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությամբ դատախոսներին մասնակցության իրավունք ունեն հսկող դատախազը, ինչպես նաև մեղադրյալի պաշտպանը և օրինական ներկայացուցիչը:

4. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու հարցի քննության դատական նիստը դնքաց է, եթե վարույթ հարուցելու մասին դատարանի որոշման մեջ դատարանը չի որոշել անցկացնել դնքակ նիստ: Ամեն դեպքում, դատարանը կարող է սեփական նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ դատական նիստից առաջ կամ դրա ընթացքում հիմնավորված փոխել դատական նիստի հրապարակայնության մասին որոշումը:

5. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությամբ դատախոսներին առաջինը բացատրություն է տալիս մեղադրանքի կողմը, ապա՝ պաշտպանության կողմը: Բացատրություն ներկայացնող կողմին հարցեր տալու իրավունք ունի հակառակ կողմը, ինչպես նաև դատավորը:

6. Կողմերը կարող են դատարանին ներկայացնել վարույթի առարկային վերաբերող լրացուցիչ նյութեր: Վերաբերելի չլինելու դեպքում դատարանը քննության չի առնում լրացուցիչ նյութերը, սակայն պարտավոր է կցել դրանք վարույթին: Վերաբերելի լինելու դեպքում հակառակ կողմին տրվում է լրացուցիչ նյութերին ծանոթանալու ողջամիտ հնարավորություն:

7. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությամբ դատախոսների կարգի նկատմամբ, վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*), կիրառվում են սույն օրենսգրքի 8-րդ բաժնի դրույթները:

8. Դատախոսներն ավարտելով՝ դատարանը հեռանում է առանձին սենյակ՝ որոշում կայացնելու:

Հոդված 295. Խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդության վերաբերյալ որոշումը

1. Խափանման միջոց կիրառելու և կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է հետևյալ երեք որոշումներից մեկը՝

- 1) միջնորդությունը մերժելու մասին.
- 2) միջնորդությունը մասնակի բավարարելու մասին.
- 3) միջնորդությունն ամբողջությամբ բավարարելու մասին:

2. Դատարանը կայացնում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված որոշումը, եթե՝

1) հայտնաբերում է սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ հանգամանք.

2) չի ապացուցվում մեղադրյալին վերագրվող հանցանքը կատարելու հիմնավոր կասկածը.

3) հանգում է հետևության, որ մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծն ապահովելու համար միջնորդվող խափանման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը բացակայում է, իսկ առավել մեղմ խափանման միջոցի կամ խափանման միջոցների համակցության կիրառման անհրաժեշտության և հնարավորության հարցը ենթակա է լուծման վարույթի համապատասխան հանրային մասնակիցների կողմից՝ իրենց իրավասության սահմաններում.

4) հանգում է հետևության, որ անձի ձերբակալման ընթացքում թույլ են տրվել օրենքի կոպիտ խախտումներ:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետի իմաստով օրենքի կոպիտ խախտումներն են՝

1) անձին ձերբակալելիս ակնհայտ բացակայել է հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած կասկածը.

2) անձի ձերբակալման ընթացքում նրան հնարավորություն չի տրվել հաղորդակցվելու իր փաստաբանի հետ.

3) ձերբակալվածի մարմնի վրա ակնհայտ վնասվածքների առկայության պարագայում նրան չի տրամադրվել անհրաժեշտ բժշկական օգնություն կամ դատարանին չի ներկայացվել այդ վնասվածքների առաջացման ողջամիտ բացատրություն:

4) ձերբակալվածը դատարան է բերվել սույն օրենսգրքով սահմանված ժամկետի այնպիսի խախտմամբ, որի պայմաններում դատարանը հնարավորություն չի ունեցել պատշաճ քննելու և լուծելու նրա կալանավորման հարցը:

4. Դատարանը կայացնում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված որոշումը, եթե՝

1) հանգում է հետևության, որ մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը հնարավոր է ապահովել առավել մեղմ խափանման միջոցի կամ խափանման միջոցների համակցության կիրառմամբ.

2) հանգում է հետևության, որ մեղադրյալի պատշաճ վարքագիծը հնարավոր է ապահովել միջնորդված խափանման միջոցի՝ առավել մեղմ պայմաններով կիրառմամբ (կալանքի կամ տնային կալանքի առավել կարճ ժամկետով, վարչական հսկողության առավել բարենպաստ պայմաններով):

5. Դատարանը կայացնում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով նախատեսված որոշումը, եթե գալիս է հետևության, որ մեղադրանքի կողմը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով պատշաճորեն հիմնավորել է միջնորդվող խափանման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը և իրավաչափությունը միջնորդված պայմաններով:

6. Եթե դատարանը կայացնում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կամ 3-րդ կետով նախատեսված որոշումներից որևէ մեկը, ապա դրանում հստակորեն սահմանում է կիրառվող խափանման միջոցի տեսակը և պայմանները:

7. Եթե դատարանը կայացնում է կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին որոշում, ապա մեղադրյալի հիմնավոր միջնորդության հիման վրա իրավասու է վարույթն իրականացնող մարմնին պարտավորեցնել ձեռնարկելու կալանավորվածի խնամքի տակ գտնվող

անչափահաս կամ անաշխատունակ անձանց խնամքի և (կամ) գույքի պահպանության համար անհրաժեշտ միջոցներ:

8. Որոշման եզրափակիչ մասը հրապարակվում է դատական նիստում: Որոշման պատճենը պատշաճ ձևով տրվում է դատական նիստի մասնակիցներին՝ ոչ ուշ, քան որոշումը հրապարակելուց հետո երեք ժամվա ընթացքում: Որոշման պատճենը պատշաճ ձևով ուղարկվում է այն մեղադրյալի հաշվառման հասցեով, ում գտնվելու վայրը հայտնի չէ:

Հոդված 296. Կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը և դրա քննությունը

1. Կալանավորված մեղադրյալը, նրա պաշտպանը և օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունեն միջնորդություն ներկայացնել դատարան կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու մասին՝ կալանքի ժամկետը լրանալուց ոչ ուշ, քան յոթ օր առաջ: Միջնորդության պատճենն ուղարկվում է մինչդատական վարույթն իրականացնող քննիչին և հսկող դատախազին:

2. Դատարանը մերժում է միջնորդության հիման վրա վարույթի հարուցումը, եթե միջնորդությունը ներկայացրել է ոչ պատշաճ անձ կամ ոչ պատշաճ ժամկետում, կամ եթե դրանում չեն ներկայացվել կալանքի իրավաչափությունը վիճարկող կամ այլընտրանքային խափանման միջոցների կիրառման հնարավորությունը հիմնավորող նոր էական փաստարկներ: Հակառակ դեպքում դատարանը միջնորդության հիման վրա հարուցում է վարույթ և հինգ օրվա ընթացքում նշանակում է դատական նիստ:

3. Սույն հոդվածով նախատեսված միջնորդությամբ դատախազներն անցկացվում են սույն օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի պահանջների պահպանմամբ: Եթե դատարանը, միջնորդության փաստարկների բնույթից ելնելով, գալիս է հետևության, որ մեղադրյալի մասնակցությունը պարտադիր չէ, ապա վարույթ հարուցելու մասին որոշմամբ կարող է հատուկ սահմանել, որ մեղադրյալի մասնակցությունը դատական նիստին պարտադիր չէ:

4. Միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է հետևյալ որոշումներից որևէ մեկը՝

1) միջնորդությունը մերժելու մասին, եթե գալիս է հետևության, որ կալանքի իրավաչափության և անհրաժեշտության մասին հետևությունները շարունակում են հիմնավոր լինել:

2) միջնորդությունը մասնակի կամ ամբողջությամբ բավարարելու մասին, եթե հաստատում է սույն օրենսգրքի 295-րդ հոդվածի 2-րդ կամ 3-րդ մասով ամրագրված հանգամանքներից որևէ մեկի առկայությունը: Եթե կալանքը վերացնելով դատարանը գալիս է հետևության, որ անհրաժեշտ է կիրառել այլընտրանքային խափանման միջոց կամ դրանց համակցություն, ապա որոշման մեջ հստակորեն սահմանում է կիրառվող խափանման միջոցի տեսակը և պայմանները:

Հոդված 297. Կալանավորման հարցի վերստին քննարկումը և լուծումը

1. Եթե կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին որոշումը կայացվել է առանց մեղադրյալի մասնակցության, ապա մեղադրյալին Հայաստանի Հանրապետության իրավագործության ներքո կալանավորելուց հետո վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է 48 ժամվա ընթացքում այդ անձին ներկայացնել իրավասու դատարան՝ նրա նկատմամբ կիրառված կալանքի հարցը վերստին քննարկելու համար:

2. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով դատարան ներկայացված մեղադրյալի կալանավորման հարցը քննարկվում և լուծվում է սույն օրենսգրքի 294-295-րդ հոդվածներով սահմանված կանոնների պահպանմամբ:

ԳԼՈՒԽ 39. ԱՊԱՑՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Հոդված 298. Ապացուցողական գործողությունների կատարման դատական երաշխիքների շրջանակը

Բնակարանում կատարման ենթակա քննչական գործողությունները (բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի), նուտարական, բանկային և հարակից գաղտնիք պարունակող փաստաթղթերի առգրավումը, ինչպես նաև գաղտնի քննչական գործողությունները կարող են կատարվել միայն դատարանի նախնական թույլտվությամբ՝ սույն օրենսգրքով սահմանված պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում:

Հոդված 299. Ապացուցողական գործողություն կատարելու միջնորդությունը

1. Սույն օրենսգրքի 298-րդ հոդվածում նախատեսված ապացուցողական գործողություններ կատարելու միջնորդությունը դատարան է ներկայացվում քննիչի կողմից: Քննիչի միջնորդությունը պարունակում է՝

- 1) իրավասու դատարանի անվանումը.
- 2) քննիչի անունը, հայրանունը, ազգանունը և պաշտոնը.
- 3) միջնորդությունը դատարանին ներկայացնելու տարին, ամիսը, օրը, ժամը և րոպեն.
- 4) վարույթի համարը.

5) այն անձի վերաբերելի տվյալները, ում սահմանադրական իրավունքը միջնորդվում է սահմանափակել.

6) միջնորդվող ապացուցողական գործողությունը, ինչպես նաև դրա կատարման վերաբերելի պայմանները, այդ թվում՝ ժամկետները.

7) միջնորդվող ապացուցողական գործողությունից ակնկալվող արդյունքը.

8) գաղտնի քննչական գործողության ժամկետի երկարացման միջնորդության դեպքում՝ գաղտնի քննչական գործողության կատարման ընթացքում ստացված արդյունքը.

9) այն փաստարկները, որոնք հիմնավորում են անձի սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման անհրաժեշտությունը և համաչափությունը.

10) միջնորդությանը կցվող նյութերի ցանկը:

2. Միջնորդությանը կցվում է քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրության պատճենը, ինչպես նաև միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող անհրաժեշտ նյութերի պատճենները:

3. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կատարելու վերաբերյալ միջնորդությունը պետք է պարունակի նաև համապատասխան փոստային հասցեն: Դրա բացակայության դեպքում կարող են ներկայացվել համապատասխան անձի ձեռագրի նմուշը կամ նրան նույնացնելու համար բավարար այլ հատկանիշներ:

4. Սույն օրենսգրքի 248-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կատարելու վերաբերյալ միջնորդությունը պետք է պարունակի նաև համապատասխան հեռախոսահամարը, էլեկտրոնային հասցեն, որոնողական հետաքրքրություն ներկայացնող բառերը կամ բառակապակցությունները կամ այլ վերաբերելի անհատականացնող տվյալներ:

5. Սույն օրենսգրքի 248-րդ 5-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կատարելու վերաբերյալ միջնորդությունը պետք է պարունակի նաև տվյալներ համապատասխան ֆինանսական գործարքների վերաբերյալ, այն անձանց անհատական տվյալները, որոնց վերաբերում են այդ գործարքները կամ որոնց պատկանում է բանկային հաշիվը, ինչպես նաև առկայության դեպքում՝ համապատասխան բանկային հաշվի (ավանդի) տվյալները:

6. Սույն օրենքի 248-րդ 6-րդ կետով նախատեսված գաղտնի քննչական գործողությունը կատարելու վերաբերյալ միջնորդությանը կից պետք է ներկայացվի նաև կաշառք ստանալու կամ տալու առաջարկության վերաբերյալ համապատասխան անձի հայտարարությունը:

7. Գաղտնի քննչական գործողության ժամկետի երկարացման միջնորդությունը պետք է դատարան ներկայացվի համապատասխան գաղտնի քննչական գործողության ժամկետի ավարտից ոչ ուշ, քան հինգ օր առաջ:

Հոդված 300. Ապացուցողական գործողություն կատարելու միջնորդության քննությունը և դրա արդյունքում կայացվող որոշումները

1. Ապացուցողական գործողություններ կատարելու միջնորդության քննությունը սկսվում է միջնորդությունը դատարան ներկայացնելուց հետո անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան երեք ժամվա ընթացքում: Գաղտնի քննչական գործողության ժամկետի երկարացման միջնորդության քննությունը սկսվում է ոչ ուշ, քան միջնորդությունը դատարան ներկայացնելու հաջորդ օրը:

2. Միջնորդության դատական քննությունն իրականացվում է դռնփակ դատական նիստում՝ միջնորդությունը ներկայացրած անձի պարտադիր մասնակցությամբ: Դատական նիստին կարող է մասնակցել հսկող դատախազը, իսկ գաղտնի քննչական գործողություն կատարելու կամ

դրա ժամկետի երկարացման միջնորդության դեպքում՝ նաև համապատասխան հետաքննության մարմնի պետը և (կամ) հետաքննիչը:

3. Դատարանի պահանջով քննիչը, դատական նիստին մասնակցող հետաքննության մարմնի պետը և հետաքննիչը տալիս են միջնորդության առարկայի վերաբերյալ բացատրություններ:

4. Միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) միջնորդությունը մերժելու մասին.

2) միջնորդությունը բավարարելու և միջնորդվող ապացուցողական գործողության կատարումը թույլատրելու մասին.

3) միջնորդությունը բավարարելու և միջնորդվող գաղտնի քննչական գործողության կատարման ժամկետը երկարացնելու մասին:

5. Միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը կարող է ի շահ ապացուցողական գործողության արդյունքում իրավունքների սահմանափակման ենթարկվող անձի՝ փոխել թույլատրվող ապացուցողական գործողության կատարման վերաբերելի պայմանները, այդ թվում՝ ժամկետը:

6. Միջնորդության քննության արդյունքում դատարանի կայացրած որոշումն անհապաղ հանձնվում է միջնորդությունը ներկայացրած քննիչին:

ԳԼՈՒԽ 40. ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Հոդված 301. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության նկատմամբ դատական երաշխիքների շրջանակը

Գույքի արգելադրման մասին քննիչի որոշման իրավաչափությունը ենթակա է ստուգման իրավասու դատարանի կողմից՝ սույն օրենսգրքով սահմանված պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում:

Հոդված 302. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման վարույթի հարուցումը

1. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման վարույթը հարուցվում է գույքի արգելադրման մասին որոշման իրավաչափությունը հաստատելու՝ քննիչի միջնորդության հիման վրա, որը դատարան է ներկայացվում համապատասխան գույքը արգելադրելուց հետո եռօրյա ժամկետում:

2. Միջնորդությունը պարունակում է՝

1) իրավասու դատարանի անվանումը.

2) քննիչի անունը, հայրանունը, ազգանունը և պաշտոնը.

3) միջնորդությունը դատարանին ներկայացնելու տարին, ամիսը, օրը, ժամը և րոպեն.

4) վարույթի համարը.

5) արգելադրված գույքի սեփականատիրոջ և (կամ) դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձանց վերաբերելի անձնական տվյալները և հասցեն.

6) արգելադրված գույքի նկարագրությունը.

7) գույքի արգելադրման անհրաժեշտությունը և իրավաչափությունը հիմնավորող փաստարկները.

8) անհրաժեշտության դեպքում՝ միջնորդության քննությունը դռնփակ անցկացնելու մասին խնդրանք և դրա հիմնավորումները.

9) միջնորդությանը կցվող նյութերի ցանկը:

3. Միջնորդությանը կցվում են քրեական վարույթ նախաձեռնելու մասին արձանագրության, համապատասխան անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման, գույքի արգելադրման մասին որոշման պատճենները, գույքի սեփականատիրոջը և (կամ) դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձանց տվյալ միջնորդության պատճենը ուղարկած լինելը հավաստող փաստաթուղթ, ինչպես նաև միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող անհրաժեշտ նյութերի պատճենները:

4. Ոչ ուշ, քան միջնորդությունը ստանալու հաջորդ օրը դատարանը կայացնում է սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության դատական ստուգման վարույթ հարուցելու մասին որոշում:

5. Վարույթ հարուցելու մասին որոշման մեջ նշվում է դատական նիստի անցկացման վայրը, տարին, ամիսը, օրը, ժամը, ինչպես նաև դռնբաց կամ դռնփակ լինելը: Որոշման պատճենը պատշաճ ձևով ուղարկվում է միջնորդությունը հարուցած քննիչին, ինչպես նաև արգելադրված գույքի սեփականատիրոջը և (կամ) դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձանց:

6. Դատական նիստը նշանակվում է յոթնօրյա ժամկետում:

Հոդված 303. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման վարույթի իրականացումը

1. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման համար անցկացվում են դատալսումներ՝ քննիչի պարտադիր մասնակցությամբ: Դատալսումներին մասնակցելու իրավունք ունեն արգելադրված գույքի սեփականատերը և (կամ) դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձը, նրանց ներկայացուցչը, ինչպես նաև հսկող դատախազը:

2. Դատալսումները կարող են անցկացվել արգելադրված գույքի սեփականատիրոջ, դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձի բացակայությամբ, եթե նա պատշաճ ձևով ծանուցված է եղել դատական նիստի մասին:

3. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման դատական նիստը դռնբաց է, եթե վարույթ հարուցելու մասին դատարանի որոշման մեջ դատարանը չի որոշել անցկացնել դռնփակ նիստ: Ամեն դեպքում, դատարանը կարող է սեփական

նախածեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ դատական նիստից առաջ կամ դրա ընթացքում հիմնավորված փոխել դատական նիստի հրապարակայնության մասին որոշումը:

4. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման համար դատալսումներին առաջինը բացատրություն է տալիս քննիչը, ապա՝ արգելադրված գույքի սեփականատերը, դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձը և (կամ) նրանց ներկայացուցիչը, եթե այդ անձինք ներկայացել են դատական նիստին: Բացատրություն ներկայացնողին հարցեր տալու իրավունք ունի հակառակ կողմը, ինչպես նաև դատավորը:

5. Կողմերը կարող են դատարանին ներկայացնել վարույթի առարկային վերաբերող լրացուցիչ նյութեր: Վերաբերելի չլինելու դեպքում դատարանը քննության չի առնում լրացուցիչ նյութերը, սակայն պարտավոր է դրանք կցել վարույթին: Վերաբերելի լինելու դեպքում հակառակ կողմին տրվում է լրացուցիչ նյութերին ծանոթանալու ողջամիտ հնարավորություն:

6. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության ստուգման դատալսումների կարգի նկատմամբ, վերաբերելի մասով (*mutatis mutandis*), կիրառվում են սույն օրենսգրքի 8-րդ բաժնի դրույթները:

7. Դատալսումներն ավարտելով՝ դատարանը հեռանում է առանձին սենյակ՝ որոշում կայացնելու:

Հոդված 304. Սեփականության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության հաստատման միջնորդության վերաբերյալ որոշումը

1. Գույքի արգելադրման մասին որոշման իրավաչափությունը հաստատելու միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) միջնորդությունը մերժելու և գույքի արգելադրման մասին քննիչի որոշումը վերացնելու մասին.

2) միջնորդությունը բավարարելու և գույքի արգելադրման մասին քննիչի որոշման իրավաչափությունը հաստատելու մասին:

2. Որոշման եզրափակիչ մասը հրապարակվում է դատական նիստում: Որոշումն ամբողջությամբ պատշաճ ձևով հանձնվում կամ ուղարկվում է դատական նիստի մասնակիցներին՝ ոչ ուշ, քան որոշումը հրապարակելու հաջորդ օրը:

Հոդված 305. Սեփականության իրավունքի սահմանափակումը վերացնելու միջնորդությունը և դրա քննությունը

1. Արգելադրված գույքի սեփականատերը, դրա նկատմամբ գույքային շահ ունեցող այլ անձը և (կամ) նրանց ներկայացուցիչը իրավունք ունեն մինչդատական վարույթի ընթացքում միջնորդություն ներկայացնել դատարան գույքի արգելադրումը վերացնելու մասին՝ ոչ շուտ, քան գույքի արգելադրումից վեց ամիս հետո: Միջնորդության պատճենն ուղարկվում է մինչդատական վարույթն իրականացնող քննիչին և հսկող դատախազին:

2. Դատարանը մերժում է միջնորդության հիման վրա վարույթի հարուցումը, եթե միջնորդությունը ներկայացրել է ոչ պատշաճ անձը կամ ոչ պատշաճ ժամկետում, կամ եթե դրանում չեն ներկայացվել գույքի արգելադրման իրավաչափությունը վիճարկող նոր էական փաստարկներ: Հակառակ դեպքում դատարանը միջնորդության հիման վրա հարուցում է վարույթ և յոթ օրվա ընթացքում նշանակում է դատական նիստ:

3. Սույն հոդվածով նախատեսված միջնորդությամբ դատախոսներն անցկացվում են՝ սույն օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի պահանջների պահպանմամբ:

4. Միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) միջնորդությունը մերժելու մասին, եթե գալիս է հետևության, որ գույքի արգելադրման իրավաչափության մասին հետևությունները շարունակում են հիմնավոր լինել:

2) միջնորդությունը մասնակի կամ ամբողջությամբ բավարարելու և գույքի արգելադրումը մասնակի կամ լրիվ վերացնելու մասին, եթե համաձայնվում է միջնորդության փաստարկներին:

ԳԼՈՒԽ 41. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՎԱՐՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՏԵՐԻ (ՄԻՆՉԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ) ԻՐԱՎԱԶԱՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Հոդված 306. Մինչդատական ակտերի իրավաչափության դատական երաշխիքների շրջանակը

1. Դատական բողոքարկման ենթակա են հետևյալ մինչդատական ակտերը՝

1) ենթադրյալ հանցագործության մասին հաղորդումն արձանագրելուց կամ քրեական վարույթ նախաձեռնելուց հրաժարվելը:

2) քրեական վարույթը կարճելու մասին որոշումը:

3) քրեական հետապնդում չհարուցելու, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցնելու, քրեական հետապնդումը նորոգելու մասին որոշումը:

4) վարույթի մասնակից ճանաչելու վերաբերյալ միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումը:

5) խափանման միջոց կիրառելու մասին որոշումը:

6) կարճաժամկետ ձերբակալման մասին որոշումը:

7) վարույթից հեռացնելու կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու մասին որոշումը:

8) գրավը պետության եկամուտ դարձնելու մասին որոշումը:

9) Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի որոշումը՝ քրեական հետապնդում չհարուցելու մասին կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը նոր հանգամանքների հիմքով վերացնելու մասին:

2. Ղատական բողոքարկման ենթակա են նաև մինչդատական այն ակտերը, որոնց վիճարկումը դատաքննության ընթացքում անհնար է լինելու կամ բողոքարկողին ակնհայտորեն զրկելու է իր իրավաչափ շահերը պաշտպանելու իրական հնարավորությունից:

Հոդված 307. Մինչդատական ակտի դատական բողոքարկման ընթացակարգը

1. Սույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածով նախատեսված մինչդատական ակտերի դեմ բողոքներ կարող է ներկայացնել վարույթի մասնավոր մասնակիցը, ինչպես նաև ցանկացած այլ անձ, եթե հիմնավորում է իր իրավաչափ շահերի նկատմամբ այդ ակտի անհամաչափ ներգործությունը:

2. Սույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածով նախատեսված մինչդատական ակտերի դեմ բողոքները կարող են ներկայացվել դատարան միայն իրավասու դատախազին բողոքարկելու և նրա կողմից բողոքը չբավարարելու դեպքում՝ բացառությամբ, երբ վիճարկվում է Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի վարութային ակտ:

3. Սույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածով նախատեսված մինչդատական ակտերը դատարան կարող են բողոքարկվել 15-օրյա ժամկետում: Այդ ժամկետի սկիզբն է՝

1) իրավասու դատախազին ուղղված բողոքի մերժման որոշումը կամ բավարարումից տարբերվող պատասխանը ստանալու օրը.

2) բողոք ներկայացնելուց հետո՝ մեկամսյա ժամկետը լրանալու օրը, եթե բողոքի վերաբերյալ պատասխան չի ստացվել:

Հոդված 308. Մինչդատական ակտի վերաբերյալ բողոքի բովանդակությունը

1. Մինչդատական ակտի վերաբերյալ բողոքը պարունակում է՝

1) իրավասու դատարանի անվանումը.

2) բողոքարկողի անունը, հայրանունը, ազգանունը, ունենալու դեպքում՝ կարգավիճակը.

3) բողոքը դատարանին ներկայացնելու տարին, ամիսը, օրը.

4) առկայության դեպքում՝ վարույթի համարը.

5) բողոքարկվող վարութային ակտը.

6) բողոքարկվող վարութային ակտի դատախազական բողոքարկման ընթացքը և արդյունքը.

7) սույն օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված վարութային ակտերի բողոքարկման դեպքում՝ հիմնավորում այն մասին, որ դատաքննության ընթացքում տվյալ ակտի վիճարկումն անհնար է լինելու կամ բողոքարկողին ակնհայտորեն զրկելու է իրավաչափ շահերը պաշտպանելու իրական հնարավորությունից.

8) բողոքի փաստարկները և պահանջը.

9) բողոքին կցվող նյութերի ցանկը:

Հոդված 309. Մինչդատական ակտի վիճարկման վարույթի հարուցումը

1. Մինչդատական ակտի վերաբերյալ բողոքը ստանալուց հետո եռօրյա ժամկետում դատարանը կայացնում է մինչդատական ակտը վիճարկելու վարույթ հարուցելու մասին որոշում,

որում նշվում են դատական նիստը անցկացնելու վայրը, օրը և ժամը: Դատական նիստը կարող է նշանակվել վարույթը հարուցելուց հետո յոթ օրվա ընթացքում:

2. Վարույթի հարուցումը հիմնավորված մերժվում է, եթե պահպանված չէ սույն օրենսգրքի 306-308-րդ հոդվածներով սահմանված որևէ պահանջ:

3. Վարույթի հարուցման մասին որոշումն անհապաղ ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, բողոքարկվող ակտը կայացրած (կատարած)՝ վարույթի հանրային մասնակցին:

4. Վարույթի հարուցման մասին որոշմամբ դատարանը վարույթի հանրային մասնակիցներից կարող է պահանջել դատարան ներկայացնել բողոքին վերաբերող նյութեր և (կամ) ներկայանալ դատական նիստին:

5. Վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշումն անհապաղ ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին:

Հոդված 310. Մինչդատական ակտի վիճարկման վարույթի իրականացումը

1. Մինչդատական ակտի վիճարկման վարույթն իրականացվում է դատախոսների ձևով՝ բողոքը ներկայացրած անձի կամ նրա ներկայացուցչի կամ պաշտպանի պարտադիր մասնակցությամբ: Եթե նշված անձանցից ոչ ոք դատական նիստին չի ներկայացել, ապա դատարանի որոշմամբ վարույթը կարճվում է:

2. Մինչդատական ակտի վիճարկման դատախոսներին մասնակցության իրավունք ունեն բողոքարկվող մինչդատական ակտը կայացրած (կատարած)՝ վարույթի հանրային մասնակիցը և հսկող դատախազը: Սույն օրենսգրքի 309-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված դեպքում վարույթի տվյալ հանրային մասնակցի մասնակցությունը դատական նիստին պարտադիր է:

3. Դատական նիստին մասնակցող անձինք ունեն բացատրություն տալու իրավունք:

Հոդված 311. Մինչդատական ակտի վիճարկման վարույթի արդյունքում կայացվող որոշումները

1. Մինչդատական ակտի վիճարկման հարցով դատախոսների արդյունքում դատարանը որոշմամբ ամբողջությամբ կամ մասնակի բավարարում է բողոքը կամ մերժում է այն:

2. Ամեն դեպքում, բողոքը բավարարվում է, եթե վարույթի հանրային մասնակիցը չի ներկայացրել դատարանի պահանջած նյութերը: Բողոքը կարող է բավարարվել, եթե վարույթի հանրային մասնակիցը դատարանի պահանջով չի ներկայացել դատարան:

3. Բողոքը բավարարելու դեպքում դատարանը վարույթի հանրային մասնակցի վրա դնում է անձի իրավունքների խախտումը վերացնելուն ուղղված կոնկրետ վարույթային ակտեր կայացնելու (կատարելու) պարտականություն:

4. Մինչդատական ակտի վիճարկման վարույթի արդյունքում կայացված որոշման պատճենն անհապաղ հանձնվում կամ ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, վիճարկվող վարույթային ակտը կայացրած (կատարած) հանրային մասնակցին, քննիչին և հսկող դատախազին:

Հոդված 312. Ցուցմունքի դեպոնացման դատական երաշխիքի շրջանակը

Ցուցմունքի դատական դեպոնացումը կատարվում է՝

1) մեղադրյալի խոստովանական ցուցմունքի պատշաճությունն ապահովելու նպատակով՝ քննիչի միջնորդությամբ.

2) դատաքննությանը ներկայանալու հնարավորություն չունենալու կամ դատաքննության ընթացքում իրավաչափորեն ցուցմունք չտալու հիմնավոր ենթադրության պարագայում այդ անձից պատշաճ ցուցմունք ստանալու նպատակով՝ քննիչի կամ վարույթի մասնավոր մասնակցի միջնորդությամբ:

Հոդված 313. Ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը

1. Ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու միջնորդությունը պետք է բովանդակի դրա անհրաժեշտության հիմնավորումները, ինչպես նաև վարույթի այն մասնակիցների մասին տվյալներ, որոնց մասնակցությունն անհրաժեշտ է դեպոնացմանը:

2. Միջնորդությանը կցվում են այն նյութերը, որոնք դեպոնացման մասնակիցներին հնարավորություն կտան պատշաճորեն իրականացնել հակընդդեմ հարցման իրավունքը:

3. Դատարանը որոշմամբ մերժում է ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը, եթե այն հիմնավորված չէ կամ դրա հիմնավորումները համոզիչ չեն:

Հոդված 314. Ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու մասին որոշումը

1. Ցուցմունքի դեպոնացման միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը կայացնում է ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու մասին որոշում, որում պետք է նշվեն միջնորդությունը ներկայացրած վարույթի մասնակիցը, ցուցմունք տալու համար հրավիրվող անձի անունը, ինչպես նաև դեպոնացման վայրը, օրը և ժամը:

2. Ցուցմունքի դեպոնացումը նշանակվում է սույն հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված որոշման կայացումից հետո ողջամիտ ժամկետում, բայց ոչ ուշ, քան 10 օր հետո:

3. Սույն օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված ցուցմունքի դեպոնացման պարագայում դեպոնացման օրը որոշելիս դատարանը հաշվի է առնում վարույթի մասնակիցների կողմից հակընդդեմ հարցում կատարելուն նախապատրաստվելու համար անհրաժեշտ ժամանակը:

4. Ցուցմունքի դեպոնացում կատարելու մասին որոշումն անհապաղ ուղարկվում է միջնորդությունը ներկայացրած անձին, ինչպես նաև վարույթի այն մասնակիցներին, որոնց մասնակցությունն անհրաժեշտ է դեպոնացմանը: Վարույթի այդ մասնակիցներին ուղարկվում են նաև սույն օրենսգրքի 313-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված նյութերը:

Հոդված 315. Ցուցմունքի դեպոնացման ընթացակարգը

1. Ցուցմունքի դեպոնացումը կատարվում է դատական նիստում՝ սույն օրենսգրքի 8-րդ բաժնի պահանջների՝ վերաբերելի մասով (mutatis mutandis) պահպանմամբ:

2. Պատշաճ ծանուցված վարույթի մասնակցի չներկայանալը խոչընդոտ չէ դատական դեպոնացում կատարելու համար:

3. Դատարանն ապահովում է սույն օրենսգրքով սահմանված՝ հարցաքննության ընթացակարգի պահպանումը, ինչպես նաև ցուցմունքի դեպոնացման ընթացքում հակընդդեմ հարցման իրավունքի իրականացումը: Դատարանն իրավասու չէ դեպոնացման ընթացքում ըստ էության հարցեր տալ:

4. Սույն օրենսգրքի 312-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված հիմքով ցուցմունքի դեպոնացումը սկսելուց առաջ դատարանը պարտավոր է մեղադրյալին առանձին բացատրել նրա վերաբերելի իրավունքները, այդ թվում՝ լռություն պահպանելու և պաշտպանի ներկայությամբ ցուցմունք տալու իրավունքները: Մեղադրյալի կողմից լռություն պահպանելու կամ պաշտպանի ներկայությամբ ցուցմունք տալու ցանկություն հայտնելու դեպքում դատարանը կազմում է ցուցմունքի դեպոնացում չիրականացնելու մասին արձանագրություն, որը ստորագրում են մեղադրյալը և նախագահող դատավորը:

5. Ցուցմունքի դեպոնացման արդյունքում սույն օրենսգրքի վերաբերելի պահանջների պահպանմամբ կազմվում է հարցաքննության արձանագրություն, որը ստորագրում են դեպոնացման մասնակիցները, իսկ նախագահող դատավորն այն հաստատում է իր կնիքով:

ԲԱԺԻՆ 10. ՂԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆՈՒՄ

ԳԼՈՒԽ 43. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՂԱՏԱՍՈՒԽՆԵՐԸ

Հոդված 316. Նախնական դատախոսներ նշանակելը

1. Նախնական դատախոսները պարտադիր են բոլոր քրեական վարույթներով:
2. Ստանալով քրեական գործը՝ դատավորը երկօրյա ժամկետում որոշում է կայացնում վարույթը ստանձնելու և նախնական դատախոսներ նշանակելու մասին:
3. Եթե պահպանված չէ սույն օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված ժամկետը, ապա դատարանն առանց նախնական դատախոսներ անցկացնելու մասին որոշում կայացնելու՝ քրեական գործը վերադարձնում է հսկող դատախազին:
4. Սույն հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսված որոշումը պետք է բովանդակի տեղեկություններ այն կայացրած դատարանի և դատավորի, որոշման կայացման օրվա, ինչպես նաև նախնական դատախոսների վայրի և ժամանակի մասին:
5. Նախնական դատախոսներով առաջին դատական նիստը նշանակվում է սույն հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսված որոշման կայացումից հետո երկշաբաթյա ժամկետում:
6. Սույն հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսված որոշումը կայացնելուց հետո երկօրյա ժամկետում դատավորը դրա պատճենն ուղարկում է հանրային մեղադրողին, ինչպես նաև վարույթի մասնավոր մասնակիցներին՝ դրան կցելով հասցեատիրոջ իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ՝ սահմանված ձևի հուշաթերթ: Հուշաթերթը ներառում է նաև սույն օրենսգրքի 317-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերի ցանկը և դրանց կապակցությամբ միջնորդություններ ներկայացնելու իրավունքի մասին պարզաբանում:

Հոդված 317. Նախնական դատախոսների ընթացքում քննարկման ենթակա հարցերը

Նախնական դատախոսների ընթացքում սույն հոդվածով սահմանված հաջորդականությամբ դատարանը քննարկման առարկա է դարձնում.

- 1) ինքնաբացարկի, բացարկի և վարույթին մասնակցելուց ազատելու հարցը.
- 2) վարույթի ընդդատության հարցը.
- 3) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և (կամ) վարույթը կարճելու հարցը.
- 4) մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու հարցը.
- 5) գույքային հայց հարուցված լինելու դեպքում՝ գույքային պատասխանող ճանաչելու հարցը.
- 6) միջնորդության դեպքում՝ համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգ կամ համաձայնեցման վարույթ կիրառելու հարցը.
- 7) հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալի հարցը.
- 8) միջնորդության դեպքում՝ ապացույցների թույլատրելիության հարցը.

9) այլ վերաբերելի հարցեր:

Հոդված 318. Նախնական դատալսումների անցկացման կարգը

1. Նախնական դատալսումներն անցկացվում են դատավորի կողմից միանձնյա՝ հանրային մեղադրողի և վարույթի մասնավոր մասնակիցների մասնակցությամբ՝ սույն օրենսգրքի 8-րդ բաժնի դրույթների՝ վերաբերելի մասով (mutatis mutandis) կիրառմամբ, հաշվի առնելով սույն զլխում նախատեսված առանձնահատկությունները:

2. Սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դատական նիստը բացելուց և դատական նիստի մասնակիցների վերաբերյալ հաղորդումն ունկնդրելուց հետո նախագահողը ստուգում է վարույթի մասնակիցների ինքնությունը և նրանց լիազորությունների պատշաճությունը:

3. Այնուհետև դատարանը պարզում է, թե արդյոք մեղադրյալին հանձնվել է մեղադրական եզրակացության կամ մեղադրական ակտի պատճենը: Այդ փաստաթուղթը մեղադրյալին հանձնված չլինելու դեպքում դատարանը հետաձգում է դատական նիստը՝ հանրային մեղադրողին պարտավորեցնելով մեղադրական եզրակացության կամ մեղադրական ակտի պատճենը անհապաղ հանձնել մեղադրյալին:

4. Դատական նիստը հետաձգվում է նաև այն դեպքում, երբ մեղադրական եզրակացությունը կամ մեղադրական ակտը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 204-րդ հոդվածի պահանջներին: Տվյալ հիմքով դատական նիստը հետաձգելիս դատարանը հանրային մեղադրողին պարտավորեցնում է դատարանի սահմանած ժամկետում մեղադրական եզրակացությունը կամ մեղադրական ակտը համապատասխանեցնել սույն օրենսգրքի 204-րդ հոդվածների պահանջներին, այն ներկայացնել դատարան, իսկ դրա պատճենը հանձնել դատական վարույթի մասնակիցներին: Եթե մեղադրյալը գտնվում է կալանքի տակ, ապա դատարանի սահմանած ժամկետը չպետք է երեք, իսկ մնացած դեպքերում յոթ օրվանից ավել լինի:

5. Սույն հոդվածի 3-4-րդ մասերով նախատեսված՝ դատական նիստը հետաձգելու հիմքերի բացակայության դեպքում դատարանը պարզում է, թե արդյոք դատական վարույթի մասնակիցները ստացել են սույն օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված որոշումը և սույն օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված հուշաթերթը: Այդ փաստաթղթերը ստացված չլինելու դեպքում դրանք հանձնվում են անհապաղ:

6. Կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ դատարանը վարույթի մասնակցին տալիս է իր իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ անհրաժեշտ պարզաբանումներ:

Հոդված 319. Ինքնաբացարկը, բացարկը և վարույթին մասնակցելուց ազատելու հարցի քննարկումը

1. Նախնական դատալսումների ընթացքում սույն օրենսգրքի 8-րդ զլխով նախատեսված դեպքերում և կարգով քննարկվում և լուծվում են ինքնաբացարկի, բացարկի կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու վերաբերյալ հարցերը:

2. Եթե նախնական դատախոսունների ընթացքում պարզվում է, որ առկա է վարույթին դատավորի մասնակցությունը բացառող հիմք, ապա դատավորը կայացնում է ինքնաբացարկի կամ իրեն հայտնված բացարկն ընդունելու մասին որոշում և քրեական գործը հանձնում է տվյալ դատարանի նախագահին:

Հոդված 320. Վարույթի ընդդատության հարցի քննարկումը

Եթե նախնական դատախոսունների ընթացքում դատարանը պարզում է, որ վարույթն իրեն ընդդատյա չէ, ապա որոշում է կայացնում այն ըստ ընդդատության փոխանցելու մասին՝ նշելով նման որոշման իրավական հիմքերը և այն դատարանը, որին ուղարկվում է վարույթը:

Հոդված 321. Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և (կամ) վարույթը կարճելու հարցի քննարկումը

1. Սույն օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-6-րդ, 8-րդ կամ 11-16-րդ կետերով նախատեսված որևէ հանգամանքի առկայության դեպքում, երբ դա հնարավոր է առանց ապացույցների հետազոտման, դատարանը որոշում է կայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և վարույթը կարճելու մասին: Եթե քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքը վերաբերում է մեկ մեղադրյալի, ապա քրեական հետապնդումը դադարեցվում է միայն նրա նկատմամբ:

2. Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշմամբ վերացվում են տվյալ մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված հարկադրանքի միջոցները, իսկ վարույթը կարճելու դեպքում՝ նաև այլ անձանց նկատմամբ կիրառված հարկադրանքի միջոցները: Վարույթը կարճելու մասին որոշմամբ լուծվում է նաև իրեղեն ապացույցների տնօրինման հարցը:

3. Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և (կամ) վարույթը կարճելու մասին որոշման պատճենն ուղարկվում է հանրային մեղադրողին և վարույթի մասնավոր մասնակիցներին:

Հոդված 322. Մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու հարցի քննարկումը

Նախնական դատախոսունների ընթացքում դատարանը քննարկման առարկա է դարձնում մինչդատական վարույթում մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը վերացնելու, փոխելու, դրա ժամկետը երկարացնելու, իսկ եթե խափանման միջոց կիրառված չի եղել՝ այն կիրառելու հարցը:

Հոդված 323. Գույքային պատասխանող ճանաչելու հարցի քննարկումը

1. Սույն օրենսգրքի 20-րդ գլխում նախատեսված կարգով հարուցված գույքային հայցի հիման վրա նախնական դատախոսունների ընթացքում դատարանը լուծում է անձին գույքային պատասխանող ճանաչելու հարցը:

2. Հայցի ապահովման միջոց կիրառելու անհրաժեշտության դեպքում այդ հարցը լուծվում է գույքային պատասխանող ճանաչելու մասին որոշմամբ:

3. Անձին գույքային պատասխանող ճանաչելու դեպքում դատարանը նրան ուղարկում է հայցի և դրան կից նյութերի պատճենները, ինչպես նաև գույքային պատասխանող ճանաչելու մասին որոշման պատճենը և գույքային պատասխանողի իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ սահմանված ձևի հուշաթերթ: Հուշաթերթը ներառում է նաև սույն օրենսգրքի 317-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերի ցանկը և դրանց կապակցությամբ միջնորդություններ ներկայացնելու իրավունքի մասին պարզաբանում:

4. Անձին գույքային պատասխանող ճանաչելու դեպքում դատական նիստն հետաձգվում է ողջամիտ ժամկետով՝ գույքային պատասխանողին հնարավորություն տալով իրականացնելու սույն օրենսգրքով նախատեսված իրավունքները: Միաժամանակ դատարանը որոշում է հաջորդ դատական նիստի օրը և ժամը՝ այդ մասին պատշաճ ձևով տեղեկացնելով կողմերին, այդ թվում՝ գույքային պատասխանողին:

Հոդված 324. Համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգ կամ համաձայնեցման վարույթ կիրառելու հարցի քննարկումը

1. Համագործակցության վարույթով դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին հանրային մեղադրողի միջնորդության առկայության դեպքում դատարանն իրականացնում է սույն օրենսգրքի 56-րդ գլխով նախատեսված հարցերի քննարկում:

2. Համաձայնեցման վարույթ կիրառելու մասին մեղադրյալի միջնորդության դեպքում դատարանն իրականացնում է սույն օրենսգրքի 55-րդ գլխով նախատեսված հարցերի քննարկում:

Հոդված 325. Հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալի հարցի քննարկումը

1. Նախնական դատախոսների ընթացքում կողմերը դատարանի պահանջով ներկայացնում են հիմնական դատախոսներում հետազոտման ենթակա ապացույցների շրջանակի վերաբերյալ իրենց առաջարկները: Կողմերից յուրաքանչյուրը պարտավոր է հիմնավորել, թե իր կողմից առաջարկված՝ հետազոտման ենթակա յուրաքանչյուր ապացույց վերդիկտ կայացնելու համար նշանակություն ունեցող ինչ փաստական հանգամանք է հաստատում կամ հերքում:

2. Որևէ ապացույց հետազոտելու վերաբերյալ կողմի առաջարկը մերժելու դեպքում դատարանը կայացնում է որոշում:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված բոլոր առաջարկները քննարկելուց և լուծելուց հետո դատարանը կայացնում է ապացույցների ծավալը սահմանելու մասին որոշում՝ ամրագրելով հիմնական դատախոսներում ապացույցների հետազոտման հերթականությունը և հետազոտման ենթակա ապացույցների ցանկը՝ առաջարկներից յուրաքանչյուրում նշված հաջորդականությամբ:

4. Հիմնական դատախոսներում ապացույցների հետազոտման հերթականությունը սահմանելիս դատարանը ղեկավարվում է հետևյալ կանոններով՝

1) սկզբից պետք է հետազոտվեն մեղադրանքի կողմի ներկայացրած ապացույցները, ապա՝ պաշտպանության կողմի ապացույցները:

2) տուժողի և նրա ներկայացուցչի ներկայացրած ապացույցները պետք է հետազոտվեն հանրային մեղադրողի ներկայացրած ապացույցները հետազոտելուց հետո.

3) գույքային պատասխանողի և նրա ներկայացուցչի ներկայացրած ապացույցները պետք է հետազոտվեն մեղադրյալի և պաշտպանի ներկայացրած ապացույցները հետազոտելուց հետո:

4) եթե վարույթին մասնակցում են մի քանի տուժողներ, մեղադրյալներ կամ գույքային պատասխանողներ, ապա նրանց ներկայացրած ապացույցների հետազոտման հերթականությունը որոշում է դատարանը՝ հաշվի առնելով կողմերի կարծիքները:

5. Հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը կարող է լրացվել սույն օրենսգրքի 340-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

Հոդված 326. Ապացույցների թույլատրելիության հարցի քննարկումը

1. Սույն օրենսգրքի 325-րդ հոդվածով սահմանված կարգով հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը սահմանելուց հետո դատարանը, կողմերի համապատասխան միջնորդության առկայության դեպքում, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում և լուծում է միջնորդության մեջ նշված ապացույցի թույլատրելիության հարցը:

2. Ապացույցի թույլատրելիության հարցը քննարկելիս դրա բովանդակային հետազոտում չի իրականացվում: Եթե ապացույցի թույլատրելիության որոշումը պահանջում է տվյալ կամ մեկ այլ ապացույցի բովանդակային հետազոտում, ապա ապացույցն անթույլատրելի ճանաչելու միջնորդության լուծումը հետաձգվում է և հիմնական դատալսումների ընթացքում իրականացվում է սույն օրենսգրքի 341-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

3. Դատարանն ապացույցն անթույլատրելի ճանաչելու մասին կայացում է առանձին փաստաթղթի ձևով որոշում:

4. Անթույլատրելի ապացույցը հանվում է հետազոտման ենթակա ապացույցների ցանկից, սակայն այն շարունակվում է պահվել քրեական գործում:

Հոդված 327. Այլ վերաբերելի հարցերի քննարկումը

1. Սույն օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 1-8-րդ կետերով նախատեսված հարցերը քննարկելուց և լուծելուց հետո կողմերն իրավունք ունեն միջնորդել նախնական դատալսումների ընթացքում քննարկման առարկա դարձնել այլ վերաբերելի հարցեր:

2. Դատարանը կարող է նախնական դատալսումների ընթացքում քննարկման առարկա դարձնել ցանկացած այլ վերաբերելի հարց:

Հոդված 328. Հիմնական դատալսումներ նշանակելը

1. Սույն օրենսգրքի 317-րդ հոդվածով նախատեսված բոլոր հարցերի քննարկումն ավարտելուց հետո դատարանը կայացնում է հիմնական դատալսումներ նշանակելու մասին որոշում:

2. Հիմնական դատալսումներ նշանակելու մասին որոշումը բովանդակում է վարույթի համարը, մեղադրյալի մասին վերաբերելի տվյալներ, մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը (Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածը, հոդվածի մասը, կետը), ինչպես նաև տեղեկություններ հիմնական դատալսումների իրապարակայնության, առաջին դատական նիստի անցկացման վայրի և ժամանակի մասին:

3. Առաջին դատական նիստը հրավիրվում է հիմնական դատալսումներ նշանակելու մասին որոշում կայացնելուց հետո 10 օրվա ընթացքում: Այդ ընթացքում դատարանը միջոցներ է ձեռնարկում հիմնական դատալսումների պատշաճ անցկացումն ապահովելու համար:

ԳԼՈՒԽ 44. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԼՍՈՒՄՆԵՐԸ

Հոդված 329. Հիմնական դատալսումների սկիզբը

Հիմնական դատալսումները սկսում են սույն օրենսգրքի 273-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կարգով դատական նիստը բացելով և դատաքննության մասնակիցների վերաբերյալ հաղորդումը լսելով: Այնուհետև նախագահողը կարգադրում է դատական նիստի ներկայացած վկաներին մինչև նրանց հարցաքննությունը հեռանալ հատուկ նախատեսված սենյակ, ինչպես նաև հանձնարարում է դատական կարգադրիչներին միջոցներ ձեռնարկել, որպեսզի չհարցաքննված վկաները չհաղորդակցվեն արդեն հարցաքննված վկաների, ինչպես նաև դատական նիստերի դահլիճում գտնվող այլ անձանց հետ:

Հոդված 330. Կողմերի բացման խոսքը

1. Մինչև ապացույցների հետազոտումը սկսելը բացման խոսքով հանդես են գալիս, նախ, հանրային մեղադրողը, իսկ այնուհետև, իր ցանկությամբ, պաշտպանը կամ պաշտպանությունն ինքնուրույն իրականացնող մեղադրյալը:

2. Հանրային մեղադրողը բացման խոսքում ներկայացնում է մեղադրանքի փաստական հիմքը, ինչպես նաև մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը:

3. Պաշտպանության կողմի բացման խոսքում ներկայացվում է մեղադրանքի վերաբերյալ դիրքորոշումը: Նախագահողն իրավասու է մեղադրյալի դիրքորոշումը ճշտող հարցեր տալ:

4. Բացման խոսքերը ներկայացնելուց անմիջապես հետո դատարանն անցնում է ապացույցների հետազոտմանը:

Հոդված 331. Ապացույցների հետազոտման ընդհանուր կանոնները

1. Ապացույցները հետազոտվում են նախնական դատալսումներում սահմանված հերթականությամբ և հաջորդականությամբ:

2. Կողմն իրավունք ունի իր ներկայացրած և հետազոտման ենթակա ապացույցների ցանկում ընդգրկված իրեղեն ապացույցները, ապացուցողական և այլ վարույթային գործողությունների

արձանագրությունները կամ արտավարությամբ փաստաթղթերը հետազոտման ներկայացնել սահմանված հաջորդականությունից ավելի շուտ՝ հարցաքննության ընթացքում:

3. Կողմն իրավունք ունի հետազոտման ենթակա ապացույցների ցանկում ընդգրկված իրեղեն ապացույցները, ապացուցողական և այլ վարությամբ գործողությունների արձանագրությունները կամ արտավարությամբ փաստաթղթերը, առանց հետազոտման, ներկայացնել հարցաքննվողին՝ դրա վերաբերյալ տալով հարցեր:

4. Յուրաքանչյուր կողմ իրավունք ունի ապացույցները հետազոտման ընթացքում դատարանին միջնորդել սահմանափակել իր ներկայացրած ապացույցների հետագա հետազոտումը: Դատարանը մերժում է միջնորդությունը, եթե գտնում է, որ դա կարող է կասկածի տակ դնել վարույթի արդարացիությունը:

Հոդված 332. Հարցաքննության ընդհանուր կարգը

1. Հարցաքննությունը սկսելուց առաջ նախագահողը պարզում է հարցաքննվողի ինքնությունը, նրա հարաբերությունները վարույթի մասնակիցների հետ, բացատրում ցուցմունք տալու հետ կապված՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված նրա իրավունքները և պարտականությունները, ինչպես նաև այդ պարտականությունների չկատարման համար սահմանված պատասխանատվությունը: Այդ կապակցությամբ հարցաքննվողը ստորագրում է դատական նիստի արձանագրության մեջ:

2. Հարցաքննվողն իր ցանկությամբ կարող է տալ հետևյալ բովանդակությամբ ճշմարտացիության երդում. «Ես՝ Անուն Ազգանուն, ցուցմունք տալիս երդվում եմ ասել միայն ճշմարտությունը, ողջ ճշմարտությունը և չասել ոչինչ, բացի ճշմարտությունից»:

3. Հարցաքննության կանչված անձին առաջինը հարցեր է տալիս այն կողմը, որի միջնորդությամբ հրավիրվել է անձը (ուղիղ հարցաքննություն): Ուղիղ հարցաքննությունից հետո անձին կարող է հարցեր տալ հակառակ կողմը (խաչաձև հարցաքննություն): Նախագահողն իրավունք ունի անձին հարցեր տալ ուղիղ և խաչաձև հարցաքննություններն ավարտվելուց հետո: Դատարանի նախաձեռնությամբ կանչված անձին առաջինը հարցեր է տալիս նախագահողը, ապա մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերը:

4. Ուղիղ հարցաքննության ընթացքում ուղղորդող հարցեր տալն արգելվում է: Կողմն իրավունք ունի առարկել ուղղորդող հարցի դեմ: Նախագահողը կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ իրավասու է հանել ուղղորդող կամ վարույթին չվերաբերող հարցերը:

5. Խաչաձև հարցաքննության ընթացքում ուղղորդող հարցեր տալն իրավաչափ է:

6. Հարցաքննվող անձը կարող է հարցաքննության ընթացքում օգտվել գրառումներից կամ նշումներից, որոնք նախագահողի պահանջով ներկայացվում են դատարանին և կարող են կցվել վարույթի նյութերին:

7. Ներկայացված բոլոր ապացույցները հետազոտելուց հետո դատարանում ցուցմունք տված անձը կողմի միջնորդությամբ կամ դատարանի նախաձեռնությամբ կարող է կրկին հարցաքննվել:

Հոդված 333. Հարցաքննության հատուկ կարգը

1. Այն բացառիկ դեպքերում, երբ հարցաքննության ենթակա անձի ներկայությունը դատարանում անհնար է կամ կարող է սպառնալ հարցաքննվողի անվտանգությանը կամ վտանգել ցուցմունքի արժանահավատությունը, կամ երբ առկա է անչափահաս տուժողի կամ վկայի իրավաչափ շահերի պաշտպանության անհրաժեշտություն, դատարանը, կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ, իրավասու է հարցաքննությունը կատարել տեսահաղորդակցության տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ (տեսակապի միջոցով):

2. Տեսակապի միջոցով հարցաքննության ընթացքում պետք է երաշխավորվի, որ դատական վարույթի մասնակիցները և այլ վայրում գտնվող ու ցուցմունք տվող անձը հստակորեն տեսնեն և լսեն միմյանց:

3. Տեսակապի միջոցով հարցաքննությունը հարցաքննվողի գտնվելու վայրում ապահովում է դատարանի որոշած անձը:

4. Տեսակապի միջոցով հարցաքննությունը սկսելուց առաջ նախագահողը պետք է հայտարարի՝

1) հարցաքննության կատարման օրը և ժամը, ինչպես նաև տեղեկություններ, թե որ վարույթի շրջանակներում է կատարվում տվյալ հարցաքննությունը.

2) հարցաքննվողի գտնվելու վայրը, եթե այդ տեղեկության հրապարակումը չի կարող սպառնալ հարցաքննվողի անվտանգությանը.

3) հարցաքննվողի անունը, ազգանունը, հայրանունը, նրա կարգավիճակը և գտնվելու վայրը.

4) հարցաքննության կատարումն ապահովող իրավասու անձի անունը և ազգանունը.

5) հարցաքննության ժամանակ կիրառվող տեխնիկական միջոցները:

5. Հատուկ կարգով հարցաքննությունն ավարտելուց հետո նախագահողը կողմերին հարցնում է, թե արդյոք ունեն առարկություններ հարցաքննության կատարման կարգի կամ ընթացքի վերաբերյալ:

6. Տեսակապի միջոցով կատարված հարցաքննության տեսագրության էլեկտրոնային կրիչը կցվում է դատական նիստի արձանագրությանը:

Հոդված 334. Հարցաքննության կարգի առանձնահատկություններն ըստ հարցաքննվողի կարգավիճակի

1. Վկաները հարցաքննվում են միմյանցից անջատ և դեռևս չհարցաքննված վկաների բացակայությամբ: Կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ նախագահողը կարող է հարցաքննված վկայից պահանջել չլքել դատական նիստի դահլիճը մինչև դատական նիստի ավարտը:

2. Եթե վկայի կամ տուժողի նկատմամբ կիրառված է սույն օրենսգրքի 76-րդ հոդվածով նախատեսված հատուկ պաշտպանության միջոց, ապա հարցաքննությունը կատարվում է դատական վարույթի մյուս մասնակիցների տեսողական դիտարկումից դուրս և առանց վկայի իրական անձնական տվյալները բացահայտելու, ինչի վերաբերյալ կայացվում է որոշում: Մեղադրյալի

պաշտպանության իրավունքն իրացնելու կամ վարույթի արդարացիությունն ապահովելու նպատակով դատարանն իրավասու է կողմի միջնորդությամբ նրան տրամադրել հարցաքննվածի վերաբերյալ այնպիսի իրական տվյալներ, որոնց բացահայտումը չի կարող սպառնալ նրա կամ նրա մերձավորի անվտանգությանը:

3. Եթե տուժողն ունի նաև մեղադրյալի կարգավիճակ, ապա նա հարցաքննվում է մեղադրյալի հարցաքննության կանոններով:

4. Փորձագետին հարցերը տրվում են իր տված եզրակացությունը կամ կարծիքը հետազոտելուց անմիջապես հետո:

5. Մեղադրյալը կարող է հարցաքննվել այն դեպքում, երբ կողմերից մեկը նման միջնորդություն է ներկայացրել, և մեղադրյալը նախնական դատալսումների ընթացքում հաստատել է ցուցմունք տալու իր մտադրությունը: Ղատաքննության ընթացքում ցանկացած պահի մեղադրյալն իրավունք ունի հայտարարել ցուցմունք տալու ցանկության մասին:

Հոդված 335. Անչափահաս տուժողի կամ վկայի հարցաքննության առանձնահատկությունները

1. Անչափահաս տուժողի կամ վկայի օրինական ներկայացուցչն իրավունք ունի մասնակցել տվյալ տուժողի կամ վկայի հարցաքննությանը:

2. Մինչև տասնվեց տարեկան տուժողի կամ վկայի հարցաքննությունը սկսելուց առաջ նախազահողը նրանց բացատրում է վարույթի արդարացի իրականացման համար ճշմարտացի և լիարժեք ցուցմունքներ տալու նշանակությունը, սակայն չի նախազգուշացնում ցուցմունք տալուց հրաժարվելու կամ սուտ ցուցմունք տալու համար սահմանված պատասխանատվության մասին:

3. Հարցաքննության ավարտին օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի նախազահողի թույլտվությամբ հարցեր տալ անչափահաս տուժողին կամ վկային:

Հոդված 336. Ծուցմունքների հրապարակումը

1. Կողմի միջնորդությամբ և դատարանի որոշմամբ մինչդատական վարույթում կամ դատարանում սույն օրենսգրքով սահմանված պահանջների պահպանմամբ տրված ցուցմունքի, ինչպես նաև դրան կցված հավելվածների (նկարների, զծագրերի, սխեմաների, լուսանկարների, ծայնագրությունների, տեսագրությունների, նկարահանումների, տեսաֆիլմերի) հրապարակումը թույլատրվում է, եթե՝

1) մինչդատական վարույթում անձի ցուցմունքը սույն օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան դեպոնացվել է.

2) առկա է էական հակասություն անձի՝ դատարանում և նախկինում տված ցուցմունքների միջև.

3) օգտվելով իր սահմանադրական իրավունքից՝ մեղադրյալը դատարանում ցուցմունք տալու ցանկություն չի հայտնել.

4) վկան կամ տուժողը դատարանի առջև ոչ իրավաչափորեն հրաժարվել է ցուցմունք տալուց.

5) անծը մահացել է կամ կորցրել է հաղորդակցվելու ունակությունը, և մինչդասական վարույթում ծանր հիվանդության հիմքով տվյալ անծի ցուցմունքի դեպոնացման անհրաժեշտությունը ողջամտորեն բացակայել է:

2. Անծի՝ նախկինում տված ցուցմունքը կարող է հրապարակվել միայն դատարանում նրա հարցաքննությունն ավարտելուց կամ այդպիսի հարցաքննության անհնարինությունը հաստատելուց հետո: Մինչև ցուցմունքի հրապարակումն արգելվում է դրան կցված հավելվածների հետազոտումը:

3. Մինչդասական վարույթում դեպոնացման ընթացակարգից դուրս մեղադրյալի տված ցուցմունքները չեն կարող հրապարակվել, եթե դրանք ստացվել են պաշտպանի բացակայությամբ և մեղադրյալը դատարանում պնդել է դրանց սխալ լինելը:

Հոդված 337. Իրեղեն ապացույցի, ապացուցողական և այլ վարութային գործողության արձանագրության և արտավարութային փաստաթղթի հետազոտումը

1. Իրեղեն ապացույցը հետազոտվում է դիտարկմամբ: Առաջինն իրեղեն ապացույցը դիտարկում է այն ներկայացրած կողմը, ապա՝ մյուս կողմը, այնուհետև՝ դատարանը: Կողմերն իրավունք ունեն դատարանի ուշադրությունը հրավիրել իրեղեն ապացույցի դիտարկման արդյունքում պարզված էական փաստական հանգամանքների վրա: Դատական նիստի դահլիճից դուրս գտնվող իրեղեն ապացույցի հետազոտումը կատարվում է դրա գտնվելու վայրում:

2. Ապացուցողական և այլ վարութային գործողության արձանագրությունը և արտավարութային փաստաթուղթը հետազոտվում է հրապարակմամբ: Հրապարակումը, վերաբերելի մասով, կատարում է այն ներկայացրած կողմը: Մյուս կողմն իրավունք ունի դատարանի ուշադրությունը հրավիրել համապատասխան արձանագրության կամ այլ փաստաթղթի չհրապարակված մասում առկա էական փաստական հանգամանքների վրա՝ հրապարակելով դրանք:

3. Կողմի միջնորդության հիման վրա դատարանի պահանջով ստացված առարկաները և փաստաթղթերը հետազոտվում են սույն հոդվածի 1-2-րդ մասերով նախատեսված կարգով: Դատարանի նախաձեռնությամբ ստացված առարկաները սկզբից դիտարկում է նախագահողը, այնուհետև մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերը, իսկ դատարանի նախաձեռնությամբ ստացված փաստաթուղթը հրապարակում է նախագահողը՝ վերաբերելի մասով:

4. Այն դեպքում, երբ իրեղեն ապացույցի, ապացուցողական կամ այլ վարութային գործողության արձանագրության կամ արտավարութային փաստաթղթի հետազոտման արդյունքում կողմը վիճարկում է դրա թույլատրելիությունը կամ դատարանի մոտ հիմնավոր կասկածներ են առաջանում համապատասխան ապացույցի հավաստիության վերաբերյալ, ապա դատարանի որոշմամբ այդ ապացույցը ձեռք բերած կամ կազմած անծը կարող է հարցաքննության հրավիրվել և հարցաքննվել՝ վկայի համար սահմանված կանոններով:

5. Այն դեպքում, երբ առկա է սույն հոդվածի 4-րդ մասում նշված ապացույցների ձեռքբերման և ամրագրման ընթացակարգի առերևույթ խախտում, ապա այդ ապացույցները չեն կարող օգտագործվել առանց տվյալ ապացույցը ձեռք բերած կամ կազմած անծի հարցաքննության:

Հոդված 338. Փորձագետի եզրակացության և փորձագետի կարծիքի հետազոտումը

1. Փորձագետի եզրակացությունը և փորձագետի կարծիքը հետազոտվում են հրապարակմամբ: Հրապարակումը, վերաբերելի մասով, կատարում է այն ներկայացրած կողմը: Մյուս կողմն իրավունք ունի դատարանի ուշադրությունը հրավիրել համապատասխան փաստաթղթի չհրապարակված մասում առկա էական փաստական հանգամանքների վրա՝ հրապարակելով դրանք:

2. Կողմի միջնորդության հիման վրա դատարանի պահանջով ստացված փորձագետի եզրակացությունը հետազոտվում է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված կարգով: Դատարանի նախաձեռնությամբ ստացված փորձագետի եզրակացությունը հրապարակում է նախագահողը՝ վերաբերելի մասով:

3. Այն դեպքում, երբ կողմը միջնորդել է կատարել եզրակացությունը կամ կարծիքը տված փորձագետի հարցաքննություն, ապա այդ ապացույցը չի կարող օգտագործվել առանց տվյալ փորձագետի հարցաքննության:

Հոդված 339. Այլ ապացուցողական գործողություններ կատարելը

1. Դատարանը կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ իրավասու է նշանակել փորձաքննություն՝ սույն օրենսգրքի 259-265-րդ հոդվածներում սահմանված վերաբերելի կանոնների պահպանմամբ:

2. Փորձաքննության նշանակում միջնորդող կողմը դատարանին գրավոր ներկայացնում է փորձագետին առաջադրվելիք հարցերը, փորձագիտական կազմակերպության կամ որպես փորձագետ ներգրավման ենթակա անձի տվյալները, ինչպես նաև փորձագիտական հետազոտության համար անհրաժեշտ առարկաները կամ փաստաթղթերը:

3. Դատարանի նախաձեռնությամբ փորձաքննություն նշանակելիս նախագահողը մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերին առաջարկում է ներկայացնել փորձագետին տրվելիք հարցերը, ինչպես նաև կարծիք հայտնել հնարավոր փորձագիտական կազմակերպության կամ փորձագետի, փորձաքննության համար ներկայացվելիք առարկաների կամ փաստաթղթերի մասին:

4. Դատարանը կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ իրավասու է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, պաշտոնատար անձանցից, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից, այլ կազմակերպություններից պահանջել վարույթի արդարացի իրականացման համար անհրաժեշտ առարկաներ, փաստաթղթեր կամ տեղեկատվություն: Դատարանի պահանջով ստացված առարկաները և փաստաթղթերը հետազոտվում են սույն օրենսգրքի 337-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

5. Դատարանը, կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ, իրավասու է կատարել տեղանքի, շինության, տրանսպորտային միջոցի զննում, քննում, փորձարարություն, ճանաչում, արտաշիրմում, եթե մինչդատական վարույթում նշված ապացուցողական գործողությունները չեն կատարվել կամ դատարանը գտնում է, որ դրանց կատարման վերաբերյալ մինչդատական վարույթում կազմված արձանագրությունները հետազոտելը բավարար չէ վարույթի արդարացիության համար:

6. Սույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված գործողությունները կատարվում են սույն օրենսգրքով սահմանված վերաբերելի կանոնների պահպանմամբ՝ կողմերի, իսկ դատարանի որոշմամբ՝ նաև վկայի, փորձագետի մասնակցությամբ:

Հոդված 340. Հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը լրացնելը

1. Ներկայացված բոլոր ապացույցները հետազոտելուց հետո դատարանը կողմերին հարցնում է, թե արդյոք նրանք միջնորդում են լրացնել հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը:

2. Հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը լրացնելու միջնորդություն հարուցելու դեպքում կողմը հիմնավորում է, թե լրացուցիչ ինչ ապացույց պետք է հետազոտվի՝ ինչ փաստական հանգամանք հաստատելու կամ հերքելու համար:

3. Միջնորդությունը մերժելու դեպքում դատարանը կայացնում է որոշում: Միջնորդությունը բավարարվելու դեպքում ապացույցների հետազոտումը շարունակվում է:

4. Այն դեպքում, երբ հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը լրացնելու միջնորդություն չի հարուցվում կամ այն որոշմամբ մերժվում է, դատարանն իրավասու է իր նախաձեռնությամբ միջոցներ ձեռնարկել հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը լրացնելու համար, եթե գտնում է, որ դա չանելը կարող է կասկածի տակ դնել վարույթի արդարացիությունը:

Հոդված 341. Ապացույցների անթույլատրելիության հարցի քննարկումը

1. Բոլոր ապացույցները հետազոտելուց հետո դատարանը կողմերին հարցնում է, թե արդյոք նրանք միջնորդում են անթույլատրելի ճանաչել որևէ հետազոտված ապացույց:

2. Միջնորդությունը բավարարվելու դեպքում դատարանը կայացնում է տվյալ ապացույցն անթույլատրելի ճանաչելու մասին որոշում՝ առանձին փաստաթղթի ձևով, իսկ միջնորդությունը մերժելու դեպքում՝ կայացնում է որոշում:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված միջնորդությունների հարցը քննարկելուց և լուծելուց հետո դատարանն իրավասու է իր նախաձեռնությամբ հետազոտված ցանկացած ապացույց ճանաչել անթույլատրելի՝ կայացնելով առանձին փաստաթղթի ձևով որոշում:

Հոդված 342. Ապացույցների հետազոտումն ավարտելը

1. Ապացույցների անթույլատրելիության հարցը քննարկելուց և լուծելուց հետո, ինչպես նաև մեղադրանքը փոփոխելու և լրացնելու վերաբերյալ հանրային մեղադրողի միջնորդության բացակայության դեպքում դատարանն ավարտում է ապացույցների հետազոտումը և հայտարարում կողմերի եզրափակիչ ելույթներին անցնելու մասին:

2. Դատարանը կողմերին պարզաբանում է, որ նրանք եզրափակիչ ելույթներում, իսկ դատարանը՝ դատական ակտ կայացնելիս, կարող են հիմնվել միայն այն ապացույցների վրա, որոնք հետազոտվել են դատաքննության ընթացքում և չեն կարող վկայակոչել կամ օգտագործել անթույլատրելի ճանաչված ապացույցներ:

3. Ղատարանը, լսելով կողմերի կարծիքը, նրանց ողջամիտ ժամկետ է տրամադրում եզրափակիչ ելույթներին պատրաստվելու համար:

Հոդված 343. Եզրափակիչ ելույթների բովանդակությունը և կարգը

1. Կողմերի եզրափակիչ ելույթները բաղկացած են հանրային մեղադրողի և պաշտպանի ճառերից: Եթե դատական վարույթին պաշտպան չի մասնակցում, եզրափակիչ ելույթով հանդես է գալիս մեղադրյալը:

2. Եզրափակիչ ելույթով կարող են հանդես գալ նաև տուժողը, նրա ներկայացուցիչը, մեղադրյալը, նրա օրինական ներկայացուցիչը, գույքային պատասխանողը կամ նրա ներկայացուցիչը՝ այդպիսի միջնորդություն հարուցելու դեպքում:

3. Եզրափակիչ ելույթները սկսվում են հանրային մեղադրողի ճառով, ապա ելույթ են ունենում մեղադրանքի կողմից մյուս ներկայացուցիչները: Ղրանից անմիջապես հետո եզրափակիչ ելույթով հանդես են գալիս, պաշտպանության կողմի ներկայացուցիչները:

3. Եթե եզրափակիչ ելույթներով հանդես են գալու մի քանի հանրային մեղադրող, պաշտպան, մեղադրյալ, տուժող, գույքային պատասխանող կամ նրանց ներկայացուցիչներ, ապա նախագահողը տվյալ անձանց առաջարկում է որոշել իրենց ելույթների հաջորդականությունը: Եթե նշված անձինք համաձայնության չեն գալիս եզրափակիչ ելույթների հաջորդականության հարցում, ապա այն որոշում է Ղատարանը:

4. Իրենց ելույթներում կողմերն իրավունք չունեն հիմնվել այնպիսի ապացույցների վրա, որոնք չեն հետազոտվել նախքան եզրափակիչ ելույթները սկսելը կամ ճանաչվել են անթույլատրելի:

5. Նախագահողն իրավասու է ընդհատել ելույթ ունեցող անձին, եթե նա անդրադառնում է վարույթին չառնչվող հանգամանքների կամ նախքան եզրափակիչ ելույթները սկսելը չհետազոտված կամ անթույլատրելի ճանաչված ապացույցների:

6. Եզրափակիչ ելույթով հանդես եկած յուրաքանչյուր անձ բոլոր ելույթների ավարտից հետո իրավունք ունի մեկ անգամ հակիրճ իր նկատառումները ներկայացնել դրանցում արժարժված հարցերի վերաբերյալ: Այդպիսի իրավունքից վերջինը օգտվում են պաշտպանը և մեղադրյալը:

Հոդված 344. Օրենքի կիրառման և մեկնաբանման հարցի քննարկումը

1. Եզրափակիչ ելույթով հանդես եկած անձն իրավունք ունի մինչև Ղատարանի՝ առանձին սենյակ հեռանալը, Ղատարանին գրավոր ներկայացնել սույն օրենսգրքի 348-րդ հոդվածի 1-ին և 6-րդ մասերի շրջանակներում Ղատարանի կողմից լուծման ենթակա հարցերի կապակցությամբ օրենքի կիրառման և մեկնաբանման վերաբերյալ իր կողմից առաջարկվող հիմնավորումները կամ ձևակերպումները, որոնք Ղատարանի համար պարտադիր չեն:

2. Ղատարանը կարող է եզրափակիչ ելույթով հանդես եկած անձանց հարցեր ուղղել հետազոտված փաստական հանգամանքների կապակցությամբ՝ օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման վերաբերյալ:

3. Բոլոր եզրափակիչ ելույթներն ունկնդրելուց հետո դատարանը կարող է օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման վերաբերյալ առանձին խորհրդակցություն անցկացնել մեղադրողի, պաշտպանի, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև տուժողի լիազոր ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

4. Սույն հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նախատեսված եղանակներով օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման որևէ հարց քննարկման առարկա դարձնելիս դատարանը պարտավոր է զերծ մնալ մեղադրանքի վերաբերյալ դիրքորոշում արտահայտելուց:

Հոդված 345. Մեղադրյալի եզրափակիչ հայտարարությունը

1. Եզրափակիչ ելույթներն ունկնդրելուց հետո նախագահողը մեղադրյալին առաջարկում է հանդես գալ եզրափակիչ հայտարարությամբ: Մեղադրյալը կարող է հրաժարվել այդ իրավունքի իրականացումից: Մեղադրյալի եզրափակիչ հայտարարության ընթացքում նրան հարցեր տալ չի թույլատրվում:

2. Նախագահողն իրավասու է մեղադրյալին ընդհատել, եթե նա շոշափում է վարույթին ակնհայտորեն չառնչվող հանգամանքներ:

Հոդված 346. Ապացույցների հետազոտումը վերսկսելը

1. Եթե վարույթի մասնակիցը եզրափակիչ ելույթում կամ մեղադրյալն իր եզրափակիչ հայտարարության մեջ հայտնում է վարույթի համար էական նշանակություն ունեցող նոր հանգամանքներ կամ հետազոտման նպատակով ներկայացնում է նախկինում իր համար անհայտ նոր ապացույցներ, ապա դատարանը, մինչև առանձին սենյակ հեռանալը և ելնելով վարույթի արդարացիության անհրաժեշտությունից, իրավունք ունի որոշում կայացնել ապացույցների հետազոտումը վերսկսելու մասին:

2. Ապացույցների վերսկսված հետազոտությունն ավարտելուց հետո դատարանը նորից անցնում է եզրափակիչ ելույթները և մեղադրյալի եզրափակիչ հայտարարությունը լսելուն:

Հոդված 347. Դատարանի հեռանալն առանձին սենյակ

Մեղադրյալի եզրափակիչ հայտարարությունն լսելուց հետո դատարանը հայտարարում է հիմնական դատալսումների ավարտը և վերդիկտ կայացնելու համար հեռանում է առանձին սենյակ՝ հայտարարելով վերդիկտի հրապարակման վայրը, օրը և ժամը:

Հոդված 348. Վերդիկտ կայացնելիս դատարանի լուծմանը ենթակա հարցերը

1. Վերդիկտ կայացնելիս դատարանը ներկայացված հաջորդականությամբ լուծում է հետևյալ հարցերը՝

1) ապացուցված են արդյոք մեղադրյալին վերագրվող փաստական հանգամանքները (արարքը).

2) ապացուցված է արդյոք այդ արարքի հանրային վտանգավորությունը և քրեական հակաօրինականությունը.

3) ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի կողմից այդ արարքը կատարելը.

4) ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի մեղքը տվյալ արարքը կատարելու մեջ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված հարցերին պատասխանելու արդյունքում դատարանը կայացնում է արդարացման կամ մեղադրական վերդիկտ:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված հարցերից որևէ մեկին ժխտական պատասխան տալու դեպքում դատարանը կայացնում է արդարացման վերդիկտ:

4. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված բոլոր հարցերին հաստատական պատասխան տալու դեպքում դատարանը կայացնում է մեղադրական վերդիկտ, որում սահմանում է նաև, թե ապացուցված արարքի նկատմամբ քրեական օրենսգրքի որ հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետն է ենթակա կիրառման:

5. Մեղադրական վերդիկտը չի կարող հիմնված լինել ենթադրությունների վրա և կայացվում է միայն այն դեպքում, երբ հանցանքը կատարելու մեջ մեղադրյալի մեղավորությունն ապացուցված է դատաքննության ընթացքում: Հանցանքը կատարելու մեջ մեղադրյալի մեղավորությունը կարող է համարվել ապացուցված, եթե դատարանը, ղեկավարվելով անմեղության կանխավարկածով, հիմնվելով պատշաճ ապացուցման արդյունքների վրա, հանգում է մեղադրյալի մեղավորության մասին հետևության:

6. Այն դեպքում, երբ նախաքննության կամ դատաքննության ժամանակ առաջացել է մեղադրյալի մեղսունակության կամ վարույթի իրականացման ժամանակ նրա կողմից իր գործողությունների համար հաշիվ տալու և դրանք ղեկավարելու ունակության հարցը, որի կապակցությամբ նշանակված է եղել դատահոգեբուժական փորձաքննություն, դատարանը պարտավոր է մեղադրյալի մեղսունակության հարցը հարցը քննարկել ևս մեկ անգամ:

7. Գտնելով, որ մեղադրյալն արարքը կատարելու պահին եղել է անմեղսունակության վիճակում, կամ հանցագործությունը կատարելուց հետո հիվանդացել է հոգեկան հիվանդությամբ, որը զրկել է նրան իր գործողությունների համար իրեն հաշիվ տալու կամ այդ գործողությունները ղեկավարելու հնարավորությունից, դատարանն բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու մասին որոշում:

Հոդված 349. Հիմնական դատախոսները վերսկսելը

1. Եթե սույն օրենսգրքի 348-րդ հոդվածի 1-ին և 6-րդ մասերում նշված հարցերը քննարկելիս դատարանը գտնում է, որ դրանց լուծման համար անհրաժեշտ է հետազոտել ապացույցներ, ապա որոշում է կայացնում ապացույցների հետազոտումը վերսկսելու մասին: Ապացույցների վերսկսված հետազոտումն ավարտելուց հետո դատարանը նորից ունկնդրում է կողմերի եզրափակիչ ելույթները և մեղադրյալի եզրափակիչ հայտարարությունը, որից հետո վերստին հեռանում է առանձին սենյակ՝ վերդիկտ կայացնելու:

2. Եթե առանձին սենյակում, սույն օրենսգրքի 348-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված հարցը քննարկելիս, դատարանը գտնում է, որ դրա արդարացի լուծման համար անհրաժեշտ է կողմերի քննարկման առարկա դարձնել օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման որևէ հարց, ապա որոշում է

կայացնում եզրափակիչ ելույթները վերսկսելու մասին: Կողմերին հարցեր ուղղելուց և դրանց վերաբերյալ նրանց կարծիքները լսելուց հետո դատարանը վերստին հեռանում է առանձին սենյակ՝ վերդիկտ կայացնելու:

Հոդված 350. Վերդիկտը հրապարակելը

1. Վերդիկտը հրապարակվում է դատական նիստում:
2. Վերդիկտը հրապարակելուց հետո դատարանը սահմանում է լրացուցիչ դատալսումներով առաջին դատական նիստի օրը և ժամը, ինչպես նաև կողմերին հայտնում է, որ մինչև հաջորդ դատական նիստը նրանք իրավունք ունեն դատարանին ներկայացնել միջնորդություններ լրացուցիչ դատալսումներում հետազոտման ենթակա ապացույցների վերաբերյալ:
3. Արդարացման վերդիկտ կայացնելու դեպքում դատարանը դատական նիստերի դահլիճից անհապաղ ազատում է կալանավորված մեղադրյալին:
4. Մեղադրական վերդիկտ կայացնելու դեպքում դատարանն իրավասու է մեղադրյալի նկատմամբ կիրառել խափանման միջոց կամ կիրառված խափանման միջոցը փոխարինել ավելի խիստով:
5. Լրացուցիչ դատալսումներով առաջին դատական նիստը նշանակվում է երկշաբաթյա ժամկետում:

ԳԼՈՒԽ 45. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԴԱՏԱԼՍՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԴԱՏԱՎՃԻՌ ԿԱՅԱՑՆԵԼԸ

Հոդված 351. Լրացուցիչ դատալսումների ընթացքում քննարկման ենթակա հարցերը

1. Լրացուցիչ դատալսումների ընթացքում դատարանը քննարկման առարկա է դարձնում՝
  - 1) արդարացված մեղադրյալի ռեաբիլիտացիայի հարցը.
  - 2) դատապարտված մեղադրյալի պատասխանատվությունը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքների, ինչպես նաև նրա անձը բնութագրող հանգամանքների վերաբերյալ հարցերը.
  - 3) պատժի վերաբերյալ հարցերը.
  - 4) գույքային հայցը լուծելու հարցը.
  - 5) հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման հարցը.
  - 6) գույքի արգելադրման հետ կապված հարցերը.
  - 7) ապացույցների պահպանման և տնօրինման հարցերը.
  - 8) խափանման միջոցի կիրառման հետ կապված հարցերը.
  - 9) վարութային ծախսերին վերաբերող հարցերը.
  - 10) վերաբերելի այլ հարցեր:
2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նշված հարցը քննարկվում է միայն արդարացման վերդիկտի դեպքում: Սույն հոդվածի 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ և 8-րդ հարցերը քննարկվում են միայն մեղադրական վերդիկտի դեպքում:

Հոդված 352. Լրացուցիչ դատախուսումների անցկացման կարգը

1. Լրացուցիչ դատախուսումներն անցկացվում են դատավորի կողմից միանձնյա՝ հանրային մեղադրողի և վարույթի մասնավոր մասնակիցների մասնակցությամբ՝ սույն օրենսգրքի 8-րդ բաժնի դրույթների՝ վերաբերելի մասով (mutatis mutandis) կիրառմամբ, հաշվի առնելով սույն գլխում նախատեսված առանձնահատկությունները:

2. Պատշաճ ծանուցված հանրային մեղադրողի և վարույթի մասնավոր մասնակիցների բացակայությունը խոչընդոտ չէ լրացուցիչ դատախուսումներն անցկացնելու համար, եթե դատարանն այլ բան չի որոշում: Լրացուցիչ դատախուսումներին անազատության մեջ պահվող մեղադրյալի մասնակցությունը ամեն դեպքում պարտադիր է:

3. Սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դատական նիստը բացելուց հետո դատարանն անցնում է սույն օրենսգրքի 351-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերի քննարկմանը և դրա համար անհրաժեշտ ապացույցների հետազոտմանը: Ամեն դեպքում, հետազոտվում են քրեական գործում առկա չհետազոտված այն թույլատրելի ապացույցները, որոնք վերաբերում են սույն օրենսգրքի 351-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերին:

4. Սույն օրենսգրքի 351-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերի քննարկումն ավարտելուց հետո դատարանը դատավճիռ կայացնելու համար հեռանում է առանձին սենյակ՝ հայտարարելով դատավճռի հրապարակման վայրը, օրը և ժամը:

Հոդված 353. Դատավճիռը

1. Դատավճիռը կայացվում է հանուն Հայաստանի Հանրապետության:

2. Դատավճիռը պետք է լինի օրինական և հիմնավոր:

3. Դատավճիռն օրինական է, եթե այն կայացվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, սույն օրենսգրքի և այն օրենքների պահանջների պահպանմամբ, որոնց նորմերը կիրառվում են տվյալ վարույթն իրականացնելիս:

4. Դատավճիռը հիմնավոր է, եթե՝

1) դատարանի հետևությունները հիմնված են միայն հետազոտված թույլատրելի ապացույցների վրա.

2) դատարանի կողմից հաստատված ճանաչված փաստական հանգամանքները համապատասխանում են դատարանում հետազոտված ապացույցներին.

3) դատավճռում շարադրվող բոլոր հետևությունները և որոշումները պատշաճ պատճառաբանված են:

5. Դատավճիռը կարող է լինել արդարացման կամ մեղադրական:

6. Արդարացման դատավճիռը կայացվում է արդարացման վերդիկտի հիման վրա: Արդարացման դատավճիռը ճանաչում և հռչակում է հանցանքի կատարման մեջ մեղադրյալի անմեղությունն այն փաստական հանգամանքներով, որոնք դրվել են մեղադրանքի հիմքում:

7. Մեղադրական դատավճիռը կայացվում է մեղադրական վերոհիկոտի հիման վրա և բովանդակում է հանցանքի կատարման մեջ մեղադրյալին մեղավոր ճանաչելու և նրա նկատմամբ պատիժ կիրառելու, իսկ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում՝ պատիժ չկիրառելու կամ պատժից ազատելու մասին դատարանի որոշումը:

Հոդված 354.   Դատավճիռի բովանդակությունը

1. Դատավճռում պետք է շարադրվեն հետևյալ հարցերի պատասխանները՝

1) ապացուցված են արդյոք մեղադրյալին վերագրվող փաստական հանգամանքները (արարքը).

2) ապացուցված է արդյոք այդ արարքի հանրային վտանգավորությունը և քրեական հակաօրինականությունը.

3) ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի կողմից այդ արարքը կատարելը.

4) ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի մեղքը տվյալ արարքը կատարելու մեջ.

5) ինչ միջոցներ պետք է ձեռնարկվեն արդարացված մեղադրյալի ռեաբիլիտացիայի համար.

6) դատապարտված մեղադրյալի արարքի նկատմամբ քրեական օրենսգրքի որ հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետն է ենթակա կիրառման.

7) ապացուցված են արդյոք դատապարտված մեղադրյալի պատասխանատվությունը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքները.

8) դատապարտված մեղադրյալը ենթակա է արդյոք պատժի իր կատարած հանցանքի համար.

9) ինչ պատիժ պետք է նշանակվի դատապարտված մեղադրյալի նկատմամբ.

10) դատապարտված մեղադրյալը արդյոք պետք է կրի իր նկատմամբ նշանակված պատիժը.

11) գույքային հայցը ենթակա է արդյոք բավարարման, ում օգտին և ինչ չափով, ինչպես նաև պատճառված գույքային վնասը ենթակա է արդյոք հատուցման, եթե գույքային հայց չի հարուցվել.

12) վերացվելու է արդյոք կիրառված գույքի արգելադրում, իսկ եթե այդպիսին կիրառված չէ, ապա ենթակա է արդյոք կիրառման.

13) ինչպես պետք է պահպանվեն և տնօրինվեն ապացույցները.

14) դատապարտված մեղադրյալի նկատմամբ վերացվելու, փոխվելու կամ կիրառվելու է արդյոք որևէ խափանման միջոց.

15) ում վրա և ինչ չափով պետք է դրվեն վարութային ծախսերը.

2. Դատավճիռ կայացնելիս դատարանը, ելնելով գույքային հայցի հիմքերի ու չափի ապացուցված լինելու հանգամանքից, հարուցված հայցը լրիվ կամ մասնակիորեն բավարարում է կամ մերժում է այն կամ թողնում է առանց լուծման: Գույքային հայցը բավարարելու դեպքում դատարանն իրավունք ունի մինչև դատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելը որոշում կայացնել հայցի ապահովման միջոցներ ձեռնարկելու մասին, եթե այդպիսի միջոցներ նախկինում ձեռնարկված չեն եղել:

3. Ղատավճիռ կայացնելիս դատարանն անհրաժեշտության դեպքում դատապարտված մեղադրյալի նկատմամբ իրավասու է կիրառել հարկադրական բուժում ակոհոլիզմից և թմրամոլությունից:

4. Մի քանի մեղադրյալների դեպքում սույն հոդվածում նշված բոլոր վերաբերելի հարցերի պատասխանները շարադրվում են յուրաքանչյուր մեղադրյալի նկատմամբ առանձին:

Հոդված 355. Ղատավճռի կառուցվածքը

1. Ղատավճիռը կազմված է ներածական, նկարագրական, պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերից:

2. Ղատավճռի ներածական մասում նշվում է՝

1) որ դատավճիռը կայացվել է Հայաստանի Հանրապետության անունից.

2) դատավճիռը կայացնելու վայրը և ժամանակը.

3) դատավճիռը կայացնող դատարանի անվանումը, դատարանի կազմը, դատական նիստի քարտուղարը, հանրային մեղադրողը, վարույթի մասնավոր մասնակիցները.

4) մեղադրյալի անունը, հայրանունը, ազգանունը, նրա ծննդյան թվականը, ամիսը, օրը և ծննդավայրը, ընտանեկան դրությունը, աշխատանքի վայրը, զբաղմունքը, կրթությունը և այլ վերաբերելի տեղեկություններ.

5) քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որով նախատեսված հանցանքի կատարման համար մեղադրյալին մեղադրանք է առաջադրվել:

3. Ղատավճռի նկարագրական մասում նշվում է՝

1) մեղադրանքի փաստական նկարագրությունը.

2) դատաքննության ընթացքում հետազոտված թույլատրելի ապացույցները.

3) դատարանի փաստական վերլուծությունները.

4) հետազոտված ապացույցների հիման վրա դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները:

4. Ղատավճռի պատճառաբանական մասում նշվում է՝

1) կիրառվող իրավունքը, այդ թվում՝ միջազգային պայմանագրերը.

2) դատարանի իրավական վերլուծությունները.

3) դատարանի հետևությունները և դրանց իրավական հիմնավորումները.

4) օրենքի այն նորմերը, որոնցով դատարանը ղեկավարվել է դատավճիռ կայացնելիս:

5. Ղատավճռի եզրափակիչ մասում նշվում են՝

1) դատարանի որոշումները.

2) դատավճռի բողոքարկման կարգը:

6. Նախագահողը ստորագրում է դատավճիռն ամբողջությամբ և դրա յուրաքանչյուր էջը:

Հոդված 356.   Դատավճռի հրապարակումը

1. Դատավճիռը հրապարակվում է նախապես հայտարարված վայրում և ժամին: Դատական նիստի դահլիճում բոլոր ներկա գտնվողները դատավճիռը լսում են հոտնկայս:

2. Նախագահողը հրապարակում է դատավճիռն ամբողջությամբ կամ միայն դրա եզրափակիչ մասը:

3. Եթե վարույթի մասնավոր մասնակիցը չի տիրապետում վարույթի լեզվին, ապա դատավճիռը հրապարակելիս թարգմանիչը տվյալ անձի համար թարգմանում է դրա եզրափակիչ մասը:

4. Դատավճիռը հրապարակելուց հետո նախագահողը պարզաբանում է դատավճռի բողոքարկման կարգը և ժամկետը, ինչպես նաև տալիս է անհրաժեշտ այլ պարզաբանումներ: Ցմահ ազատագրվում պատժատեսակը կիրառելիս դատապարտված մեղադրյալին բացատրվում է ներման մասին միջնորդության իրավունքը:

5. Եթե դատապարտված մեղադրյալը կալանքի տակ է, ապա նրան պատժի կրումից ազատելու, պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու, պատժի կրումը հետաձգելու, ազատությունից զրկելու հետ չկապված պատիժ կիրառելու կամ մեղադրյալին այն ժամկետով ազատագրվման դատապարտելու դեպքում, որը չի գերազանցում անազատության մեջ փաստացի մնալու ժամկետը, դատարանը դատական նիստի դահլիճից նրան անհապաղ ազատ է արձակում:

6. Դատավճիռը հրապարակվելուց ոչ ուշ, քան 5 օրում դրա պատճենը պետք է ուղարկվի դատապարտված կամ արդարացված մեղադրյալին, նրա պաշտպանին, հանրային մեղադրողին, ինչպես նաև տուժողին, գույքային պատասխանողին կամ նրանց ներկայացուցիչներին:

Հոդված 357.   Դատարանի լրացուցիչ որոշումը

1. Դատարանը դատավճռի հետ միաժամանակ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում պարտավոր է կայացնել լրացուցիչ որոշում, որով պետական մարմնի համապատասխան պաշտոնատար անձանց ուշադրություն է հրավիրում դատաքննության ժամանակ ի հայտ եկած այն էական խախտումների վրա, որոնք թույլ են տրվել մինչդատական վարույթի ընթացքում:

2. Լրացուցիչ որոշումը դատարանի հայեցողությամբ կարող է հրապարակվել դատական նիստում:

3. Լրացուցիչ որոշումն ուղարկվում է խախտում թույլ տված պաշտոնատար անձի վերադասին, իսկ այդպիսին չլինելու դեպքում՝ խախտում թույլ տված պաշտոնատար անձին: Լրացուցիչ որոշումը ստացած պաշտոնատար անձը պարտավոր է որոշումը ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում քննարկել այն և, լրացուցիչ որոշմանը համաձայնելու դեպքում, ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ արձանագրված խախտումները վերացնելու և նմանատիպ խախտումները բացառելու ուղղությամբ:

4. Եթե լրացուցիչ որոշումը դատական նիստում հրապարակվել է, ապա լրացուցիչ որոշման քննարկման արդյունքները պետք է հանրության համար հասանելի դարձվեն:

ԲԱԺԻՆ 11. ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆԱՅՈՒՄԸ

ԳԼՈՒԽ 46. ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հոդված 358. Դատական վերանայման կառուցակարգերը

1. Դատական վերանայումը կարող է իրականացվել միայն սույն հոդվածով նախատեսված կառուցակարգերի շրջանակներում:

2. Վերաքննությունը կիրառվում է այն դեպքում, երբ բողոքարկվում են առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռները և վարույթը կարճելու մասին որոշումները՝ բացառությամբ բացառիկ վերանայման դեպքերի:

3. Վճռաբեկությունը կիրառվում է այն դեպքում, երբ բողոքարկվում են վերաքննիչ դատարանի դատավճիռները և վերաքննության արդյունքում կայացված այլ եզրակարգիչ դատական ակտերը՝ բացառությամբ բացառիկ վերանայման դեպքերի:

4. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայումը կիրառվում է այն դեպքում, երբ բողոքարկվում են առաջին ատյանի դատարանի՝ սույն օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերը:

5. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայումը կիրառվում է, երբ բողոքարկվում են վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտերը՝ բացառությամբ բացառիկ վերանայման դեպքերի:

6. Բացառիկ վերանայումը կիրառվում է այն դեպքում, երբ նոր հանգամանքների կամ հիմնարար խախտումների հիմքով բողոքարկվում են սույն օրենսգրքի 407-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը:

Հոդված 359. Դատական վերանայման բողոք բերելու իրավունքը

1. Բացառությամբ բացառիկ վերանայման՝ դատական վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն բողոքարկման պահին վարույթի մասնավոր կամ հանրային մասնակից հանդիսացող անձինք, վերադաս դատախազը, ինչպես նաև վարույթին չմասնակցած անձինք:

2. Վարույթի՝ փաստաբան չհանդիսացող մասնավոր մասնակիցները վճռաբեկ դատարան վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն միայն փաստաբանի միջոցով: Վճռաբեկ դատարան վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն նաև Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազը և նրա տեղակալները:

3. Վարույթի մասնավոր մասնակիցների և տվյալ վարույթին չմասնակցած անձանց կողմից կամ ի շահ նրանց դատական վերանայման բողոքը կարող է բերվել միայն դատական ակտի՝ այդ անձանց մասնավոր շահերին առնչվող մասով:

4. Վարույթի հանրային մասնակիցները կարող են դատական վերանայման բողոք բերել միայն հանրային շահին առնչվող մասով:

Հոդված 360. Դատական վերանայման բողոքի հիմքերը

Դատական վերանայման բողոքի հիմքերն են՝

- 1) դատական սխալը՝ միջազգային իրավունքի կամ նյութական իրավունքի խախտումը կամ դատավարական իրավունքի էական խախտումը, որը կարող էր ազդել վարույթի ելքի վրա.
- 2) որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանքի առկայությունը, որը կարող է ազդել դատական ակտի իրավաչափության վրա:

Հոդված 361. Դատական վերանայման բողոքը

1. Դատական վերանայման բողոքը պետք է բովանդակի՝

- 1) այն դատարանի անվանումը, որին հասցեագրվում է բողոքը.
- 2) տվյալներ բողոք բերած անձի մասին՝ նշելով նրա կարգավիճակը, բնակության կամ գտնվելու վայրը.
- 3) դատական ակտը, որը բողոքարկվում է, և այն կայացրած դատարանի անվանումը.
- 4) նշում այն մասին, թե դատական ակտը բողոքարկվում է ամբողջությամբ, թե մի մասով.
- 5) բողոքի հիմքը, այն հաստատող փաստերը, պահանջը, ինչպես նաև դրանք հիմնավորող փաստարկները.

6) բողոքին կցվող նյութերի ցանկը.

7) բողոք ներկայացնող անձի ստորագրությունը:

2. Բողոքարկման հստակ ժամկետի առկայություն ենթադրող դատական վերանայման դեպքում, նախքան բողոքարկման ժամկետի ավարտը, կարող է բերվել դատական վերանայման լրացուցիչ բողոք, որը պետք է բովանդակի՝

- 1) սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ և 6-7-րդ կետերում նշված տվյալները.
- 2) սկզբնական բողոքի ներկայացման տարին, ամիսը և օրը.
- 3) բողոքի լրացուցիչ հիմքը, բողոքի հիմքը հաստատող լրացուցիչ փաստերը, ինչպես նաև դրանք հիմնավորող լրացուցիչ փաստարկները:

3. Դատական վերանայման բողոքի հիմքերը և դրանք հաստատող փաստերը ներկայացվում են բացառապես բողոքում և չեն կարող փոփոխվել կամ լրացվել դատական վարույթի ընթացքում: Սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում դատարանն իրավասու է ի շահ մեղադրյալի դուրս գալ բողոքի սահմաններից, եթե բողոքը բավարարում է սույն հոդվածով նախատեսված պահանջներին:

Հոդված 362. Դատական վերանայման բողոքը հետ վերցնելը

1. Բողոք բերած անձը և այն անձը, որի շահերի պաշտպանության նպատակով բերվել է բողոքը, իրավունք ունեն միջնորդությամբ հետ վերցնելու այն մինչև դատական նիստում նախագահող դատավորի կամ դատավորներից մեկի զեկուցումը: Պաշտպանն իրավունք չունի առանց պաշտպանյալի համաձայնության հետ վերցնել իր ներկայացրած բողոքը: Դատախազի կողմից բերված բողոքը կարող է հետ վերցնել նաև վերադաս դատախազը:

2. Վճռաբեկության դեպքում բողոքը հետ վերցնելու միջնորդությունը կարող է չբավարարվել, եթե բողոքի քննությունը հիմնարար նշանակություն ունի օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման համար:

Հոդված 363. Դատական վերանայման բողոքի հիման վրա դատալսումները

1. Վարույթի մասնակիցների չներկայանալը խոչընդոտ չէ դատական վերանայման բողոքի հիման վրա դատալսումների անցկացման համար:

2. Դատական նիստը բացելուց հետո նախագահող դատավորը հայտարարում է, թե որ վարույթի շրջանակներում ինչ բողոք է քննվում: Այնուհետև նախագահողի հանձնարարությամբ դատական նիստի քարտուղարը զեկուցում է դատական նիստին ներկայացած վարույթի մասնակիցների մասին: Ապա նախագահող դատավորը կամ դատավորներից մեկը ներկայացնում է զեկուցում, որում շարադրվում են վարույթի ընթացքը, էական փաստերը, բողոքի հիմքը, այն հաստատող փաստերը, բողոքի պահանջը, ինչպես նաև բողոքի պատշաճ պատասխանը:

3. Եթե դատական նիստին ներկայացած վարույթի մասնակիցները ցանկություն են հայտնում հանդես գալ բացատրությամբ, ապա նրանց այդպիսի հնարավորություն տրվում է: Բացատրություն ներկայացրած անձին, ինչպես նաև բողոք բերած կամ պատշաճ պատասխան ներկայացրած անձին կարող են տրվել հարցեր նախ՝ դատավորների, ապա, դատարանի թույլտվությամբ, վարույթի մյուս մասնակիցների կողմից: Մի քանի մասնակցի կողմից բացատրություններ ներկայացնելու ցանկություն հայտնելու դեպքում բացատրություններ ներկայացնելու հաջորդականությունը որոշում է դատարանը:

4. Բացատրություններ ներկայացնելու հնարավորություն տալուց հետո դատարանը հեռանում է որոշում կայացնելու:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը վերաքննության նկատմամբ չեն կիրառվում:

Հոդված 364. Դատական վերանայման բողոքի հիման վրա կոլեգիալ կազմով եզրափակիչ դատական ակտ կայացնելը

1. Դատական վերանայման բողոքի հիման վրա կոլեգիալ կազմով եզրափակիչ դատական ակտ կայացնելիս դատավորների խորհրդակցության ժամանակ առանձին սենյակում կարող են գտնվել միայն տվյալ վարույթով դատական կազմում ընդգրկված դատավորները: Այլ անձանց ներկայությունն արգելվում է: Դատավորներն իրավունք չունեն հրապարակելու խորհրդակցության ժամանակ արտահայտված կարծիքները:

2. Նախագահողը հարցերը դատարանի լուծմանն է դնում սույն օրենսգրքով նախատեսված հաջորդականությամբ: Առաջին հերթին քվեարկության է դրվում այն առաջարկը, որն առավել բարենպաստ է մեղադրյալի համար:

3. Յուրաքանչյուր հարցին դատավորներից յուրաքանչյուրը պետք է դրական կամ բացասական պատասխան տա: Դատավորներն իրավունք չունեն ձեռնպահ մնալու քվեարկությունից: Նախագահողը քվեարկում է վերջում: Հարցերը լուծվում են ձայների պարզ

մեծամասնությամբ: Ձայների հավասարության դեպքում ընդունված է համարվում այն որոշումը, որն առավել բարենպաստ է մեղադրյալի համար:

4. Դատական ակտը ստորագրում են բոլոր դատավորները: Դատական ակտի եզրափակիչ մասի կապակցությամբ մեծամասնության կարծիքի հետ չհամաձայնվող դատավորը չի ստորագրում դատական ակտը, սակայն այդ դեպքում պարտավոր է գրավոր շարադրել տարբերվող հատուկ կարծիք:

5. Դատական ակտի պատճառաբանական մասի կապակցությամբ մեծամասնության կարծիքի հետ չհամաձայնվող դատավորն իրավասու է գրավոր շարադրել համընկնող հատուկ կարծիք:

6. Տվյալ դատավորը ստորագրում և կնքում է հատուկ կարծիքը, և այն կցվում է քրեական գործին: Դատական նիստում դատական ակտի հրապարակման ժամանակ հայտարարվում է հատուկ կարծիքի առկայության մասին, սակայն հատուկ կարծիքը չի հրապարակվում: Հատուկ կարծիքը տրամադրվում է վարույթի մասնակիցներին:

7. Դատական ակտում ուղղումը պետք է համաձայնեցվի և հաստատվի բոլոր դատավորների ստորագրություններով՝ մինչև դատական ակտը հրապարակելը:

Հոդված 365. Բողոքարկված դատական ակտի բեկանման կամ փոփոխման հիմքերը

1. Դատական վերանայման արդյունքում բողոքարկված դատական ակտը բեկանվում կամ փոփոխվում է, եթե՝

1) ճիշտ չի կիրառվել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը.

2) ճիշտ չի կիրառվել նյութական օրենքը.

3) առկա է քրեադատավարական օրենքի էական խախտում.

4) առկա է որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանք, որի հետևանքով բողոքարկվող դատական ակտը դարձել է ոչ իրավաչափ:

2. Միջազգային պայմանագրի ոչ ճիշտ կիրառումը Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրի կիրառումն է, եթե այն ենթակա չէր կիրառման, կամ չկիրառումն է, եթե այն ենթակա էր կիրառման, կամ միջազգային պայմանագրի սխալ մեկնաբանումն է:

3. Նյութական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառումը քրեական օրենքի կամ նյութական այլ օրենքի որևէ հոդվածի, հոդվածի մասի կամ կետի կիրառումն է, որը ենթակա չէր կիրառման, կամ որևէ հոդվածի, հոդվածի մասի կամ կետի չկիրառումն է, որը ենթակա էր կիրառման, կամ նյութական օրենքի սխալ մեկնաբանումն է:

4. Քրեադատավարական օրենքի էական խախտում է դատական վարույթի ընթացքում քրեական վարույթի որևէ սկզբունքի խախտումը:

5. Բողոքարկվող դատական ակտը ոչ իրավաչափ դարձնող փաստական կամ իրավական հանգամանք է դատական ակտ կայացնելիս դատարանին և կողմերին անհայտ մնացած կամ դատական ակտը հրապարակելուց հետո առաջացած որևէ փաստ կամ ուժի մեջ մտած որևէ իրավական ակտ կամ արտահայտված որևէ իրավական դիրքորոշում:

6. Սույն հոդվածը բացառիկ վերանայման նկատմամբ չի կիրառվում:

Հոդված 366. Դատական վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտը

1. Դատական վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտի մեջ նշվում են՝

- 1) քրեական գործի համարը.
- 2) դատական ակտի կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվը,
- 3) դատարանի կազմը.
- 4) բողոք բերած անձի (անձանց) անունը (անունները) կամ անվանումը (անվանումները).

3) վարույթն իրականացրած ստորադաս դատարանի (դատարանների) անվանումը, եզրափակիչ դատական ակտի (ակտերի) կայացման տարին, ամսաթիվը, դատարանի կազմը (կազմերը).

- 4) վարույթի մասնակիցների անունները, հայրանունները, ազգանունները.
- 5) բողոքարկվող դատական ակտի էության համառոտ շարադրանքը.
- 6) բողոքարկման հիմքերը, փաստարկները և բողոքի պահանջը.
- 7) վարույթի ընթացքը.
- 8) վերանայումն իրականացնող դատարանի հիմնավորումները.
- 9) օրենքները, որոնցով դատարանը ղեկավարվում է որոշում կայացնելիս.
- 10) բողոքի քննության արդյունքներով եզրահանգումը:

2. Դատական վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտում դատարանը հիմնավորված իրավական գնահատական է տալիս դատական վերանայման բողոքում ներկայացված բոլոր փաստարկներին՝ բացառությամբ այն փաստարկների, որոնց հիմնադրվ լինելը անկողմնակալ դիտորդի մոտ չի կարող կասկած հարուցել:

3. Դատական նիստում հրապարակվում է դատական վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտի եզրափակիչ մասը, իսկ ակտն ամբողջությամբ օրենքով սահմանված ժամկետում ուղարկվում է վարույթի մասնակիցներին:

ԳԼՈՒԽ 47. ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 367. Վերաքննիչ բողոք բերելու ժամկետը և կարգը

1. Վերաքննիչ բողոք բերվում է վերաքննության ենթակա դատական ակտի հրապարակման օրվանից հետո մեկամսյա ժամկետում:

2. Վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետը բաց թողնելու դեպքում բողոքներ ներկայացնելու իրավունք ունեցող մասնավոր անձինք իրավունք ունեն վերաքննիչ բողոքին կցել միջնորդություն՝ վերականգնելու բաց թողնված ժամկետը: Բաց թողնված ժամկետը վերականգնվում է, եթե միջնորդության մեջ ներկայացված պատճառներով պատշաճ վերաքննիչ բողոքարկումը գործնականում անհնար էր:

3. Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին որոշմամբ դատական ակտի կատարումը կարող է կասեցվել:

4. Վերաքննիչ բողոքը ներկայացվում է վերաքննիչ դատարան, իսկ դրա պատճենը՝ դատական ակտ կայացրած առաջին ատյանի դատարան՝ ծանուցման և գործը վերաքննիչ դատարան ուղարկելու վերաբերյալ սույն օրենսգրքի պահանջները կատարելու համար:

Հոդված 368. Վերաքննիչ բողոքի պատասխանը

1. Բողոքարկվող դատական ակտը կայացրած դատարանը վերաքննիչ բողոքի մասին ծանուցում է վարույթի այն մասնակիցներին, որոնց շահերին այն առնչվում է: Բողոքի պատճենն ուղարկվում է նշված անձանց՝ պարզաբանելով վերաքննիչ բողոքի պատասխաններ ներկայացնելու հնարավորությունը և ներկայացնելու ժամկետը, որը չի կարող բողոքը ստանալուց հետո 15 օրից ավելի լինել:

2. Բողոքի վերաբերյալ ստացված պատասխանները կցվում են քրեական գործին:

3. Բողոքարկման և բողոքին պատասխաններ ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետն անցնելուց հետո դատական ակտը կայացրած դատարանը քրեական գործը՝ բողոքների վերաբերյալ ստացված պատասխանների հետ, ուղարկում է վերաքննիչ դատարան, ինչի մասին հայտնվում է վարույթի մասնակիցներին:

Հոդված 369. Վերաքննիչ բողոքարկման ընթացքում ապացույցներ հետազոտելու միջնորդությունը

Վարույթի մասնակիցներն իրավունք ունեն իրենց բողոքի, ինչպես նաև մյուս կողմի բողոքի կապակցությամբ տրված պատասխանների փաստարկումները հաստատելու համար դատարան ներկայացնել նոր ապացույցներ, ինչպես նաև միջնորդել ցուցմունք տալու համար դատարան իրավիրելու իրենց նշած անձին, նշանակելու փորձաքննություն, պահանջելու իրենց համար ոչ մատչելի ապացույցներ, եթե հիմնավորում են, որ օբյեկտիվորեն հնարավորություն չեն ունեցել կամ օբյեկտիվ անհրաժեշտություն չի եղել ներկայացնելու այդ ապացույցները, իրավիրելու տվյալ անձին կամ առաջին ատյանի դատարանում միջնորդելու նշանակել փորձաքննություն, կամ հիմնավորում են, որ ներկայացված միջնորդությունն առաջին ատյանի դատարանի կողմից մերժվել է անհիմն:

Հոդված 370. Վերաքննիչ բողոքի կապակցությամբ դատարանի կողմից ընդունվող որոշումները

1. Վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ բողոքը հինգից տասն օր ժամկետ տրամադրելով վերադարձվում է, եթե բողոքը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պահանջներին:

2. Վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ բողոքը թողնվում է առանց քննության, եթե՝

1) բողոքը վերաքննիչ դատարանի սահմանած ժամկետում չի համապատասխանեցվել սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պահանջներին:

2) բողոքը բերել է բողոքարկման իրավունք չունեցող անձը.

3) բողոքը ժամկետանց է և հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը.

4) բողոքը բերվել է այնպիսի դատական ակտի դեմ, որը ենթակա չէ վերաքննության կարգով վերանայման:

3. Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասում նշված հիմքերի բացակայության դեպքում վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ բողոքն ընդունվում է վարույթ:

4. Բողոքը վերադարձնելու կամ առանց քննության թողնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, իսկ բողոքը վարույթ ընդունելու և դատական նիստ նշանակելու մասին որոշման պատճենը՝ վարույթի բոլոր մասնակիցներին:

Հոդված 371. Վերաքննիչ բողոքը հետ վերցնելու հետևանքները

Եթե վերաքննիչ բողոքարկման ժամկետն ավարտվել է, իսկ տվյալ դատական ակտի դեմ այլ վերաքննիչ բողոքներ չեն բերվել, ապա բողոքը հետ վերցնելու դեպքում դատարանը կայացնում է վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին որոշում: Որոշումը կայացնելու պահից առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը մտնում է օրինական ուժի մեջ:

Հոդված 372. Վերաքննության սահմանները

1. Վերաքննությունն իրականացվում է վերաքննիչ բողոքում նշված հիմքի և այն հաստատող փաստերի սահմաններում: Վերաքննիչ դատարանն իրավասու է ի շահ մեղադրյալի դուրս գալ վերաքննիչ բողոքի սահմաններից, եթե՝

1) հայտնաբերվում է քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանք.

2) հայտնաբերվում է, որ մեղադրյալի արարքին տրվել է սխալ իրավական գնահատական.

3) հայտնաբերվում են սույն օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հանգամանքներ.

4) հայտնաբերվում է, որ մեղադրյալի նկատմամբ նշանակվել է նրան վերագրվող հանցագործության համար օրենքով չնախատեսված պատժատեսակ, պատժաչափ կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը սխալ է հաշվարկվել.

5) բողոքարկված դատական ակտի բեկանման կամ փոփոխման հիմքն ակնհայտորեն վերաբերում է նաև դատական ակտը չբողոքարկած մեղադրյալին:

2. Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է քրեական գործում եղած, իսկ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում նաև նոր ապացույցներով:

3. Վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ժամանակ առաջին ատյանի դատարանում հաստատված փաստական հանգամանքներն ընդունվում են որպես հիմք, բացառությամբ հետևյալ դեպքերի՝

1) բողոքում վիճարկվում է որևէ փաստական հանգամանք, և վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ տվյալ փաստական հանգամանքի վերաբերյալ հետևության հանգելիս առաջին ատյանի դատարանն ակնհայտ սխալ է թույլ տվել:

2) բողոքում վիճարկվում է որևէ փաստական հանգամանք, և նոր ապացույցներով վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ տվյալ փաստական հանգամանքի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանի հետևությունը հիմնավոր չէ:

3) վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն հետևության, որ առկա է քրեական հետապնդումը բացառող փաստական հանգամանք:

4. Սույն հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված դեպքերում վերաքննիչ դատարանն իրավասու է հաստատված համարելու նոր փաստական հանգամանք կամ հաստատված չհամարելու ստորադաս դատարանի կողմից հաստատված փաստական հանգամանքը, եթե առաջին ատյանի դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցների հիման վրա կամ սույն օրենսգրքին համապատասխան նոր ապացույցներով հնարավոր է հանգել նման եզրակացության:

5. Եթե առաջին ատյանի դատարանը հետազոտված ապացույցների հիման վրա դատական ակտում եզրակացության չի հանգել որևէ փաստական հանգամանքի վերաբերյալ, ինչը պարտավոր էր անել, ապա վերաքննիչ դատարանն իրավունք ունի հաստատված համարելու նոր փաստական հանգամանք, եթե առաջին ատյանի դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցների հիման վրա կամ նոր ապացույցներով հնարավոր է հանգել նման եզրակացության:

6. Դատական ակտ կայացնելիս վերաքննիչ դատարանն իրավասու է իր դատական ակտը հիմնավորելու համար հիմնվել վերաքննիչ դատարանի նիստում չհետազոտված, սակայն առաջին ատյանի դատարանում հետազոտված ապացույցների վրա:

Հոդված 373. Դատական նիստ նշանակելը

1. Քրեական գործը վերաքննիչ դատարանում ստացվելուց հետո հանձնվում է դատական կազմը նախագահողին, որը քրեական գործն ուսումնասիրման է ներկայացնում նաև դատական կազմի մյուս դատավորներին:

2. Ուսումնասիրելով ստացված քրեական գործի նյութերը՝ դատարանի որոշմամբ այն նշանակվում է դատաքննության, որով՝

1) սահմանվում է դատական նիստի վայրը, օրը, ժամը.

2) ապացույցներ հետազոտելու անհրաժեշտության դեպքում սահմանվում է դատական նիստում անմիջականորեն հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը, ցուցմունք տալու համար դատարան հրավիրվող անձանց ցանկը.

3) լուծվում է խափանման միջոցի հարցը.

4) որոշվում է, թե նիստը պետք է անցկացվի դռնբաց թե դռնփակ:

3. Վերաքննիչ դատարանում առաջին դատական նիստը նշանակվում է քրեական գործը ստանալու օրվանից հետո՝ 20 օրվա ընթացքում, բայց ոչ ուշ, քան առաջին վերաքննիչ բողոքը ներկայացնելուց հետո երկու ամիսը:

4. Դատաքննություն նշանակելու մասին որոշումն անհապաղ ուղարկվում է վարույթի մասնակիցներին:

Հոդված 374. Դատաքննությունը

1. Վերաքննիչ դատարանում դատաքննությանը պարտադիր մասնակցում է բողոքը ներկայացրած անձը: Դատարանի որոշմամբ կարող է պարտադիր համարվել վարույթի մյուս մասնակիցների, այդ թվում՝ դատախազի մասնակցությունը:

2. Պատշաճ ձևով ծանուցված բողոքը ներկայացրած անձի կամ նրա լիազորած անձի կողմից երկու անգամ դատական նիստին անհարգելի պատճառով չներկայանալու դեպքում վերաքննիչ բողոքը թողնվում է առանց քննության:

3. Ձեկուցումից հետո դատարանը լսում է բողոքը ներկայացրած անձի բացատրությունները, իսկ դատարանի կողմից անհրաժեշտ համարվելու դեպքում՝ նաև դատական ակտը չբողոքարկած հակառակ կողմի բացատրությունները:

4. Ապացույցների հետազոտման անհրաժեշտության դեպքում այն կատարվում է դատաքննություն նշանակելու մասին որոշմամբ դատարանի սահմանած ծավալով: Կողմի միջնորդությամբ դատարանը կարող է ընդլայնել այդ ծավալը՝ հետազոտելով նաև այլ ապացույցներ, այդ թվում՝ նոր:

5. Ապացույցների հետազոտումն ավարտելուց հետո, իսկ եթե ապացույցների հետազոտում չի կատարվել, ապա կողմերի բացատրությունները լսելուց հետո դատարանը կողմերին հարցնում է, թե արդյոք նրանք միջնորդում են լրացնել հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալը, և այդ միջնորդությունները լուծելուց հետո, անցնում է եզրափակիչ ելույթներին:

6. Եզրափակիչ ելույթների հերթականությունը որոշում է դատարանը: Եզրափակիչ ելույթներին մասնակցությունը պարտադիր չէ:

7. Եզրափակիչ ելույթները լսելուց հետո դատարանը հեռանում է որոշում կայացնելու:

Հոդված 375. Եզրափակիչ դատական ակտ կայացնելը

1. Բողոքը քննելու արդյունքում վերաքննիչ դատարանը կայացնում է եզրափակիչ դատական ակտ, որը հաստատում է առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը կամ լրացնում է այն կամ ամբողջությամբ կամ մասամբ փոխարինում է դրան:

2. Վերաքննիչ դատարանը եզրափակիչ դատական ակտը կայացնում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կանոններով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածում շարադրված պահանջները:

3. Վերաքննիչ դատարանը ներկայացված հաջորդականությամբ լուծում է հետևյալ հարցերը՝

1) հիմնավոր է արդյոք վերաքննիչ բողոքը (վերաքննիչ բողոքներից յուրաքանչյուրը).

2) հայտնաբերվել է արդյոք սույն օրենսգրքի 372-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանված որևէ հանգամանք.

3) պետք է արդյոք փոխել սույն օրենսգրքի 354-րդ հոդվածով սահմանված որևէ հարցին առաջին ատյանի դատարանի տված պատասխանը.

4) բողոքարկվող դատական ակտը պետք է արդյոք բեկանվի կամ փոփոխվի.

5) եթե բողոքարկվող դատական ակտը ենթակա է բեկանման, ապա՝ այն պետք է բեկանվի ամբողջությամբ, թե մի մասով.

6) եթե բողոքարկվող դատական ակտը ենթակա է ամբողջությամբ կամ մի մասով բեկանման, ապա պետք է կայացվի նոր դատական ակտ, թե վարույթը պետք է փոխանցվի առաջին ատյանի համապատասխան դատարան.

7) եթե վարույթը ենթակա է փոխանցման առաջին ատյանի համապատասխան դատարան, ապա ինչ ծավալով պետք է իրականացվի նոր վարույթը:

Հոդված 376. Վերաքննության արդյունքում կայացվող դատական ակտերը

1. Վերաքննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանը՝

1) դատական ակտը թողնում է անփոփոխ: Այն դեպքում, երբ վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը, սակայն գտնում է, որ ըստ էության ճիշտ դատական ակտը թերի կամ մասնակի սխալ է հիմնավորված, ապա հիմնավորում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը.

2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը: Բեկանված մասով կայացվում է նոր դատական ակտ, կամ վարույթը փոխանցվում է առաջին ատյանի համապատասխան դատարան՝ նոր քննության սահմանելով նոր քննության ծավալը.

3) փոփոխում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը, եթե փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից.

2. Վերաքննիչ դատարանն իրավասու է բեկանել արդարացման դատավճիռը, ինչպես նաև մեղադրյալի վիճակի վատթարացման առումով՝ բեկանել կամ փոփոխել մեղադրական դատավճիռը միայն այն դեպքում, երբ այդ հիմքով և պահանջով բողոք է բերել դատախազը, տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը:

3. Արդարացման դատավճիռը, արդարացման հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը չի կարող բեկանվել քրեադատավարական օրենքի էական խախտման հիմքով, եթե արդարացվածի անմեղությունը կասկած չի հարուցում:

4. Դատական ակտը բեկանելիս վերաքննիչ դատարանն իրավասու է վարույթը փոխանցել առաջին ատյանի դատարան միայն այն դեպքում, երբ սույն օրենսգրքով իրեն վերապահված լիազորությունները և հնարավորությունները բավարար չեն իր կողմից կայացվելիք նոր դատական ակտի արդարացիությունն ապահովելու համար:

Հոդված 377. Վերաքննության կարգով բողոքարկված դատական ակտի բեկանման կամ փոփոխման հիմքերը

Վերաքննության կարգով բողոքարկված դատական ակտը բեկանվում կամ փոխվում է, եթե.

1) գործի փաստական հանգամանքների մասին դատական ակտում շարադրված հետևությունները չեն համապատասխանում վերաքննիչ դատարանում հետազոտված ապացույցներին.

2) ճիշտ չի կիրառվել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը.

3) ճիշտ չի կիրառվել նյութական օրենքը.

4) առկա է քրեադատավարական օրենքի էական խախտում.

5) դատավճռով նշանակված պատիժը չի համապատասխանում կատարված հանցանքի ծանրությանը և մեղադրյալի անձին.

6) առկա է որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանք, որի հաշվառմամբ բողոքարկվող դատական ակտը դարձել է ոչ իրավաչափ:

Հոդված 378. Փաստական հանգամանքների մասին դատավճռում կամ որոշման մեջ շարադրված հետևությունների անհամապատասխանությունն ապացույցներին

Պարզելով, որ փաստական հանգամանքների մասին առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտում շարադրված՝ դատարանի հետևությունները չեն համապատասխանում առաջին ատյանի դատարանում կամ վերաքննիչ դատարանում հետազոտված ապացույցներին, վերաքննիչ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ կամ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր դատաքննության, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

Հոդված 379. Միջազգային պայմանագրի ոչ ճիշտ կիրառումը

Պարզելով, որ միջազգային պայմանագիրը ճիշտ կիրառված չէ՝ վերաքննիչ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ կամ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր դատաքննության, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

Հոդված 380. Նյութական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառումը

1. Պարզելով, որ մեղադրյալի դատապարտման վերաբերյալ իրավական գնահատականը ճիշտ չէ այն պատճառով, որ նրա արարքում որևէ հանցակազմ չի պարունակվում կամ առկա է այդ արարքի հանցավորությունը բացառող որևէ հանգամանք (արդարացման կամ քրեական հետապնդման դադարեցման փոխարեն մեղադրյալը դատապարտվել է)՝ վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ:

2. Պարզելով, որ մեղադրյալի արարքի իրավական գնահատականը ճիշտ չէ խիստ լինելու պատճառով՝ վերաքննիչ դատարանը փոփոխում է դատական ակտը՝ հանցագործությանը տալով մեղադրյալի համար ավելի բարենպաստ իրավական գնահատական:

3. Պարզելով, որ մեղադրյալի արարքի իրավական գնահատականը ճիշտ չէ մեղմ լինելու պատճառով՝ վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով առաջին

ատյանի դատարան նոր քննության: Եթե նախկինում վարույթը նույն հիմքով փոխանցված է եղել առաջին ատյանի դատարան, ապա վերաքննիչ դատարանն իրավասու է բեկանել դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ:

4. Պարզելով, որ մեղադրյալի արդարացման կամ նրա նկատմամբ քրեական հետապնդման դադարեցման վերաբերյալ իրավական գնահատականը ճիշտ չէ այն պատճառով, որ այդ արարքը որևէ հանցակազմ է պարունակում կամ առկա չէ այդ արարքի հանցավորությունը բացառող որևէ հանգամանք (դատապարտվելու փոխարեն մեղադրյալն արդարացվել է կամ նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է)՝ վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր քննության: Եթե նախկինում վարույթը նույն հիմքով փոխանցված է եղել առաջին ատյանի դատարան, ապա վերաքննիչ դատարանն իրավասու է բեկանել դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ:

5. Պարզելով, որ մեղադրյալի նկատմամբ նշանակվել է նրան վերագրվող հանցագործության համար օրենքով չնախատեսված պատժատեսակ կամ պատժաչափ կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը սխալ է հաշվարկվել՝ վերաքննիչ դատարանը փոփոխում է դատական ակտը:

6. Պարզելով, որ նյութական օրենքի որևէ այլ դրույթ ճիշտ կիրառված չէ՝ վերաքննիչ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ կամ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր դատաքննության, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

Հոդված 381. Քրեադատավարական օրենքի էական խախտումը

1. Դատական ակտն անվերապահորեն ենթակա է բեկանման, եթե՝

1) քրեական վարույթի կարճման կամ քրեական հետապնդման դադարեցման համար հիմքերի առկայության դեպքում առաջին ատյանի դատարանը չի կարճել վարույթը կամ չի դադարեցրել հետապնդումը.

2) մեղադրական դատավճիռը կայացվել է ապացույցների բավարար ամբողջությամբ չհիմնավորված խոստովանական ցուցմունքի հիման վրա.

3) դատավճիռը կայացվել է դատարանի ոչ օրինական կազմով.

4) դատական վարույթն անիրավաչափորեն իրականացվել է մեղադրյալի բացակայությամբ.

5) դատական վարույթն իրականացվել է պաշտպանի բացակայությամբ, երբ նրա մասնակցությունը, համաձայն օրենքի, պարտադիր էր.

6) դատարանում խախտվել է մայրենի լեզվից և թարգմանչի ծառայություններից օգտվելու՝ մեղադրյալի իրավունքը.

7) անձամբ իր պաշտպանությունն իրականացրած մեղադրյալին հնարավորություն չի տրվել հանդես գալ եզրափակիչ ելույթով.

8) քրեական գործում բացակայում է դատական նիստի արձանագրությունը.

9) բողոքարկվող դատական ակտում բացակայում է դրա պատճառաբանական մասը.

10) խախտվել են ընդդատության կանոնները.

11) դատարանը մեղադրյալին մեղսագրվող փաստական հանգամանքներին (արարքին) տվել է տարբերվող իրավական գնահատական՝ առանց այդ հարցը պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակներում կողմերի համար քննարկման առարկա դարձնելու:

12) վերադաս դատարանի կողմից փոխանցված վարույթով չեն կատարվել այդ դատարանի սահմանած ծավալի շրջանակներում անհրաժեշտ վարութային գործողությունները:

2. Պարզելով, որ առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված խախտում, վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատավճիռը՝ կարճելով վարույթը և (կամ) դադարեցնելով քրեական հետապնդումը:

3. Պարզելով, որ առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել սույն հոդվածի 1-ին մասի 2-12-րդ կետերով նախատեսված խախտում, վերաքննիչ դատարանը բեկանում է դատավճիռը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ կամ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր քննության:

4. Պարզելով, որ առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել քրեադատավարական օրենքի այլ էական խախտում, վերաքննիչ դատարանը փոփոխում է առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը կամ բեկանում է այն՝ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր դատաքննության:

Հոդված 382. Նշանակված պատժի անարդարացիությունը

Պարզելով, որ առաջին ատյանի դատարանը պատիժ նշանակելիս կամ պատժի կրման հարցը լուծելիս հաշվի չի առել պատիժը մեղմացնող կամ ծանրացնող կամ հանցագործության վտանգավորությունը կամ մեղադրյալի անձը բնութագրող որևէ հանգամանք, որի արդյունքում նշանակել է անարդարացի՝ ակնհայտ խիստ կամ ակնհայտ մեղմ պատիժ, վերաքննիչ դատարանը փոփոխում է առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը՝ մեղմացնելով կամ խստացնելով պատիժը կամ այլ կերպ լուծելով պատժի կրման հարցը՝ ղեկավարվելով պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներով:

Հոդված 383. Նոր փաստական կամ իրավական հանգամանքի առկայությունը

Պարզելով, որ բողոքարկվող դատական ակտը կայացնելուց հետո հայտնաբերվել կամ առաջացել է այնպիսի փաստական կամ իրավական հանգամանք, որի հաշվառմամբ բողոքարկվող դատական ակտը դարձել է ոչ իրավաչափ, վերաքննիչ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը՝ կայացնելով նոր դատական ակտ կամ վարույթը փոխանցելով առաջին ատյանի դատարան նոր քննության, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

Հոդված 384. Վերաքննությամբ եզրափակիչ դատական ակտի հրապարակմանը հաջորդող վարույթը

1. Վերաքննության արդյունքում կայացված դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակումից հետո մեկամսյա ժամկետում:

2. Վերաքննության արդյունքում կայացված դատական ակտը հրապարակումից հետո ոչ ուշ, քան հինգ օրվա ընթացքում ուղարկվում է վարույթի մասնակիցներին:

3. Բողոքարկվող դատական ակտը վերաքննության կարգով բեկանվելու և վարույթը առաջին ատյանի դատարան փոխանցելու դեպքում վարույթն իրականացվում է ընդհանուր հիմունքներով՝ վերաքննիչ դատարանի սահմանած ծավալով:

ԳԼՈՒԽ 48. ՎՃՌԱԲԵԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 385. Վճռաբեկ բողոքարկման ժամկետները և կարգը

1. Վճռաբեկ բողոքը կարող է բերվել վճռաբեկ բողոքարկման ենթակա դատական ակտի հրապարակման պահից մեկամսյա ժամկետում:

2. Վճռաբեկ բողոքը բերվում է վճռաբեկ դատարան, իսկ պատճենը՝ վերաքննիչ դատարան:

3. Վերաքննիչ դատարանը, ստանալով վճռաբեկ բողոքի պատճենը, գործն անհապաղ ուղարկում է վճռաբեկ դատարան:

Հոդված 386. Վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու պայմանները

1. Վճռաբեկ դատարանը բողոքն ընդունում է վարույթ, եթե գալիս է հետևության, որ՝

1) վերաքննիչ դատարանի կողմից առերևույթ թույլ է տրվել դատական սխալ կամ առերևույթ առկա է բողոքարկվող դատական ակտը ոչ իրավաչափ դարձնող որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանք, և միաժամանակ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, կամ

2) առերևույթ ի հայտ է եկել որևէ լուրջ փաստական կամ իրավական հանգամանք կամ առերևույթ թույլ է տրվել լուրջ դատական սխալ, որն ազդել է վարույթի ելքի վրա:

2. Սույն հոդվածի իմաստով՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, եթե՝

1) ստորադաս դատարանների՝ տարբեր վարույթներով առնվազն երկու դատական ակտերում միևնույն նորմը կիրառվել է իրար հակասող մեկնաբանությամբ.

2) բողոքարկվող դատական ակտում կոնկրետ նորմին տրված մեկնաբանությունը (հիմնավորումը) հակասում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշման մեջ տվյալ նորմին տրված մեկնաբանությանը (հիմնավորումներին).

3) բողոքարկվող դատական ակտում կոնկրետ նորմին տրված մեկնաբանությունը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի որոշման եզրափակիչ մասում բացահայտված՝ տվյալ նորմի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը.

4) բողոքարկվող դատական ակտում կոնկրետ նորմին տրված մեկնաբանությունը (հիմնավորումը) հակասում է մեկ այլ վարույթով վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ տվյալ նորմին տրված մեկնաբանությանը (հիմնավորումներին)։

5) վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքարկվող դատական ակտի կապակցությամբ առկա է իրավունքի զարգացման խնդիր։

3. Սույն հոդվածի իմաստով լուրջ են համարվում հետևյալ փաստական կամ իրավական հանգամանքները՝

1) ուժի մեջ մտած համաներման ակտը կիրառելի է մեղադրյալի նկատմամբ։

2) լրացել է մեղադրյալին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետը։

3) մեղադրյալը մահացել է։

4) որևէ այլ փաստական հանգամանք, որի կապակցությամբ վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ առկա է դատական ակտի վերանայում իրականացնելու անհրաժեշտություն։

4. Սույն հոդվածի իմաստով լուրջ են համարվում հետևյալ դատական սխալները՝

1) քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքի առկայության պայմաններում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվել կամ արդարացման դատավճիռ չի կայացվել։

2) մեղադրյալի արարքին տրվել է սխալ իրավական գնահատական։

3) մեղադրյալի նկատմամբ նշանակվել է նրան վերագրվող հանցագործության համար օրենքով չնախատեսված պատժատեսակ, պատժաչափ կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը սխալ է հաշվարկվել։

4) թույլ է տրվել սույն օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ քրեադատավարական օրենքի որևէ խախտում։

Հոդված 387. Վճռաբեկ բողոքը

1. Սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսվածից բացի վճռաբեկ բողոքը պետք է բովանդակի նաև սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածով նախատեսված՝ բողոքը վարույթ ընդունելու պայմանները և դրանք հիմնավորող փաստարկները։

2. Օրենքի միատեսակ կիրառության համար բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի հնարավոր որոշման էական նշանակությունը պետք է հիմնավորվի հետևյալ եղանակներից առնվազն մեկով՝

1) սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի պարագայում՝ բողոքին կցելով համապատասխան դատական ակտերը, մեջբերելով դրանց հակասող մասերը և կատարելով համեմատական վերլուծություն՝ բողոքարկվող դատական ակտի և նույնանման փաստական հանգամանքներով մեկ այլ գործով ստորադաս դատարանի դատական ակտի միևնույն նորմի՝ իրար հակասող մեկնաբանության վերաբերյալ։

2) սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի պարագայում՝ կցելով համապատասխան դատական ակտերը, մեջբերելով դրանց հակասող մասերը և կատարելով

համեմատական վերլուծություն՝ բողոքարկվող դատական ակտի և որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հակասության վերաբերյալ:

3) սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետի պարագայում՝ կցելով Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի որոշումը, մեջբերելով ստորադաս դատարանի դատական ակտի այն մասը, որը հակասում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշման եզրափակիչ մասին, և կատարելով համեմատական վերլուծություն՝ բողոքարկվող դատական ակտի և Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի որոշման եզրափակիչ մասի միջև առկա հակասության վերաբերյալ.

4) սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետի պարագայում՝ կցելով համապատասխան դատական ակտերը, մեջբերելով դրանց հակասող մասերը և կատարելով համեմատական վերլուծություն՝ բողոքարկվող դատական ակտի և նույնանման փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճռաբեկ դատարանի դատական ակտի միջև առկա հակասության վերաբերյալ.

5) սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի պարագայում՝ փաստարկելով, որ բողոքարկվող դատական ակտի կապակցությամբ առկա է իրավունքի զարգացման խնդիր:

3. Բողոքին կցվում են բողոքի պատճենը դատական ակտը կայացրած դատարան և վարույթի մասնակիցներին ուղարկված լինելը հավաստող փաստաթղթերը:

4. Եթե վճռաբեկ բողոքը ներկայացվում է փաստաբանի միջոցով, ապա բողոքը ստորագրվում է նաև այդ փաստաբանի կողմից և բողոքին կցվում է այդ փաստաբանին տրված՝ օրենքով սահմանված կարգով ձևակերպված լիազորագիրը:

Հոդված 388. Վճռաբեկ բողոքով նախնական վարույթը

1. Վճռաբեկ բողոքը տասն օրից մեկ ամիս ժամկետ տրամադրելով վերադարձվում է, եթե բողոքը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 387-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին:

2. Վճռաբեկ բողոքը թողնվում է առանց քննության, եթե՝

1) բողոքը վճռաբեկ դատարանի սահմանած ժամկետում չի համապատասխանեցվել սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 387-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին.

2) բողոքը բերել է բողոքարկման իրավունք չունեցող անձը.

3) բողոքը ժամկետանց է և հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը.

4) բողոքը բերվել է այնպիսի դատական ակտի դեմ, որը ենթակա չէ վճռաբեկ բողոքարկման:

3. Վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժվում է, եթե վճռաբեկ դատարանը գալիս է հետևության, որ վարույթ ընդունելու պայմանների հիմնավորումները բավարար չեն:

4. Վճռաբեկ բողոքը ընդունվում է վարույթ, եթե այն համապատասխանում է սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 387-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին, և միաժամանակ

վճռաբեկ դատարանը չի գալիս հետևության, որ վարույթ ընդունելու պայմանների հիմնավորումները բավարար չեն:

5. Սույն հոդվածի 1-2-րդ մասերում նախատեսված դեպքերում վճռաբեկ դատարանը կայացնում է համապատասխան որոշում բողոքը ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում՝ նշելով բողոքում առկա թերությունները: Սույն հոդվածի 3-4-րդ մասերում նախատեսված դեպքերում վճռաբեկ դատարանը կայացնում է համապատասխան որոշում բողոքը ստանալուց հետո եռամսյա ժամկետում: Վճռաբեկ բողոքը վերադարձված լինելու դեպքում սույն մասով սահմանված ժամկետների հաշվարկը սկսվում է վճռաբեկ բողոքը վերստին ներկայացնելու, իսկ այն վերստին չներկայացնելու դեպքում՝ վճռաբեկ դատարանի սահմանած ժամկետը լրանալու օրվանից:

6. Եթե վճռաբեկ բողոքում վկայակոչված է վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու՝ սույն օրենսգրքի 386-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ կետերով նախատեսված որևէ պայման, ապա վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժելու մասին որոշման մեջ վճռաբեկ դատարանը պետք է հիմնավորի վկայակոչված պայմանի բացակայությունը:

7. Բողոքը վերադարձնելու կամ այն առանց քննության թողնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, իսկ բողոքը վարույթ ընդունելու կամ վարույթ ընդունելը մերժելու մասին որոշման պատճենը՝ վարույթի բոլոր մասնակիցներին:

Հոդված 389. Վճռաբեկ բողոքի պատասխանը

1. Ստանալով վճռաբեկ բողոքի պատճենը՝ վարույթի մասնակիցն իրավունք ունի մեկամսյա ժամկետում իր պատասխանն ուղարկել վճռաբեկ դատարան:

2. Պատասխանը ստորագրում է այն ներկայացնող վարույթի մասնակիցը կամ նրա լիազորած անձը:

3. Նախքան պատասխանը վճռաբեկ դատարանն ուղարկելը դրա պատճենը պետք է ուղարկվի նաև վարույթի մյուս մասնակիցներին՝ պատասխանին կցելով այդ փաստը հավաստող փաստաթուղթ: Վարույթի մյուս մասնակիցներին պատասխանի պատճենն ուղարկած լինելու փաստը հավաստող փաստաթուղթ կցված չլինելու դեպքում պատասխանը համարվում է չներկայացված:

Հոդված 390. Վճռաբեկության սահմանները

1. Վճռաբեկությունն իրականացնում է վճռաբեկ բողոքում նշված հիմքի և այն հաստատող փաստերի սահմաններում:

2. Վճռաբեկ դատարանն իրավասու է ի շահ մեղադրյալի դուրս գալ վճռաբեկ բողոքի սահմաններից, եթե՝

1) հայտնաբերվում է քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանք.

2) հայտնաբերվում է, որ մեղադրյալի արարքին տրվել է սխալ իրավական գնահատական.

3) հայտնաբերվում են սույն օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հանգամանքներ.

4) հայտնաբերվում է, որ մեղադրյալի նկատմամբ նշանակվել է նրան վերագրվող հանցագործության համար օրենքով չնախատեսված պատժատեսակ, պատժաչափ կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը սխալ է հաշվարկվել.

5) բողոքարկված դատական ակտի բեկանման կամ փոփոխման հիմքն ակնհայտորեն վերաբերում է նաև դատական ակտը չբողոքարկած մեղադրյալին:

Հոդված 391.   Դատաքննության նախապատրաստումը

1. Վճռաբեկ դատարանը վարույթն իրականացնում է ողջամիտ ժամկետում:

2. Դատական նիստի տեղի և ժամանակի մասին բողոքը ներկայացրած անձը և վարույթի մասնակիցները ծանուցվում են:

Հոդված 392.   Դատական ակտ կայացնելը

1. Բողոքը քննելու արդյունքում վճռաբեկ դատարանը կայացնում է որոշում, որն ամբողջությամբ կամ մասամբ փոխարինում է ստորադաս դատարանների դատական ակտերին կամ լրացնում է դրանք:

2. Վճռաբեկ դատարանի որոշումը կայացնում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կանոններով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածում շարադրված պահանջները:

3. Վճռաբեկ դատարանը ներկայացված հաջորդականությամբ լուծում է հետևյալ հարցերը՝

1) հիմնավոր է արդյոք վճռաբեկ բողոքը (վճռաբեկ բողոքներից յուրաքանչյուրը).

2) հայտնաբերվել է արդյոք սույն օրենսգրքի 390-րդ հոդվածի 2-րդ մասում սահմանված որևէ հանգամանք.

3) բողոքարկվող դատական ակտը պետք է արդյոք բեկանվի կամ փոփոխվի.

4) եթե բողոքարկվող դատական ակտը ենթակա է բեկանման, ապա՝ այն պետք է բեկանվի ամբողջությամբ թե մի մասով.

5) եթե բողոքարկվող դատական ակտը ենթակա է ամբողջությամբ կամ մի մասով բեկանման, ապա վարույթը պետք է փոխանցվի վերաքննիչ դատարան, թե առաջին ատյանի համապատասխան դատարան, և ինչ ծավալով պետք է իրականացվի նոր վարույթը.

Հոդված 393.   Վճռաբեկ դատարանի եզրափակիչ դատական ակտերը

1. Վերանայման վարույթի արդյունքում վճռաբեկ դատարանը՝

1) դատական ակտը թողնում է անփոփոխ: Այն դեպքում, երբ վճռաբեկ դատարանը մերժում է վճռաբեկ բողոքը, սակայն գտնում է, որ գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի կամ մասնակի սխալ է հիմնավորված, ապա հիմնավորում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը.

2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության՝ սահմանելով նոր քննության ծավալը: Չբեկանված մասով դատական ակտը մտնում է օրինական ուժի մեջ.

3) փոփոխում է համապատասխան ստորադաս դատարանի ակտը, եթե համապատասխան ստորադաս դատարանի կողմից հաստատված փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից:

4) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և կարճում է գործի վարույթը կամ դադարեցնում քրեական հետապնդումը:

5) վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտը բեկանված կամ փոփոխված լինելու դեպքերում վճռաբեկ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը՝ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին: Այս դեպքում վճռաբեկ դատարանը լրացուցիչ պատճառաբանում է առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը, եթե այն թերի է կամ մասնակի սխալ է պատճառաբանված:

2. Վճռաբեկ դատարանն իրավասու չէ պատժի մասով փոփոխել ստորադաս դատարանի ակտը:

3. Վճռաբեկ դատարանն իրավասու է բեկանել արդարացման դատավճիռը, ինչպես նաև մեղադրյալի վիճակի վատթարացման առումով՝ բեկանել կամ փոփոխել մեղադրական դատավճիռը միայն այն դեպքում, երբ այդ հիմքով և պահանջով բողոք է բերել դատախազը, տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը:

4. Արդարացման դատավճիռը, արդարացման հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը չի կարող բեկանվել քրեադատավարական օրենքի էական խախտման հիմքով, եթե արդարացվածի անմեղությունը կասկած չի հարուցում:

Հոդված 394. Վճռաբեկության կարգով բողոքարկված դատական ակտի բեկանման կամ փոփոխման հիմքերը

1. Վճռաբեկության կարգով բողոքարկված դատական ակտը բեկանվում կամ փոխվում է, եթե.

1) ճիշտ չի կիրառվել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը.

2) ճիշտ չի կիրառվել նյութական օրենքը.

3) առկա է քրեադատավարական օրենքի էական խախտում.

4) առկա է որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանք, որի հաշվառմամբ բողոքարկվող դատական ակտը դարձել է ոչ իրավաչափ:

2. Պարզելով, որ միջազգային պայմանագիրը ճիշտ կիրառված չէ՝ վճռաբեկ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության կամ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

3. Պարզելով, որ մեղադրյալի արարքի իրավական գնահատականը ճիշտ չէ կամ մեղադրյալի նկատմամբ նշանակվել է նրան վերագրվող հանցագործության համար օրենքով չնախատեսված պատժատեսակ, պատժաչափ կամ նրա նկատմամբ նշանակված պատիժը սխալ է հաշվարկվել՝

վճռաբեկ դատարանը բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության կամ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին:

4. Պարզելով, որ թույլ է տրվել նյութական օրենքի այլ ոչ ճիշտ կիրառում՝ վճռաբեկ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության կամ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

5. Պարզելով, որ թույլ է տրվել սույն օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված խախտում՝ վճռաբեկ դատարանը բեկանում է վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը՝ կարճելով վարույթը և (կամ) դադարեցնելով քրեական հետապնդումը:

6. Պարզելով, որ թույլ է տրվել սույն օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-11-րդ կետերով նախատեսված խախտում՝ վճռաբեկ դատարանը բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության:

7. Պարզելով, որ թույլ է տրվել քրեադատավարական օրենքի այլ էական խախտում՝ վճռաբեկ դատարանը ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության կամ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

8. Պարզելով, որ առկա է այնպիսի փաստական կամ իրավական հանգամանք, այդ թվում՝ իրավունքի զարգացմանը վերաբերող հանգամանք, որի հաշվառմամբ բողոքարկվող դատական ակտը դարձել է ոչ իրավաչափ՝ վճռաբեկ դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը՝ վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան նոր քննության կամ օրինական ուժ տալով առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին, կամ փոփոխում է դատական ակտը:

Հոդված 395. Վճռաբեկությամբ եզրափակիչ որոշման հրապարակմանը հաջորդող վարույթը

1. Վճռաբեկ դատարանի որոշումն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

2. Որոշումը կայացման օրվանից ողջամիտ ժամկետում ուղարկվում է բողոք բերած անձին և վարույթի մասնակիցներին:

3. Բողոքարկվող դատական ակտը վճռաբեկության կարգով բեկանվելու և վարույթը ստորադաս դատարան փոխանցելու դեպքում վարույթն իրականացվում է ընդհանուր հիմունքներով՝ վճռաբեկ դատարանի սահմանած ծավալով:

Հոդված 396. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա դատական ակտերի շրջանակը, բողոքը բերելու ժամկետը և կարգը

1. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա են առաջին ատյանի դատարանի հետևյալ դատական ակտերը`

- 1) առանց վարույթը կարճելու` քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին.
- 2) խափանման միջոց կիրառելու վարույթի հարուցումը մերժելու, մինչդատական վարույթի շրջանակներում խափանման միջոց կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 3) մինչդատական վարույթի շրջանակներում կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 4) ապացուցողական գործողություն կատարելու միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 5) գույքի արգելադրման մասին որոշման իրավաչափությունը հաստատելու միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 6) գույքի արգելադրումը վերացնելու միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 7) մինչդատական ակտի վիճարկման բողոքը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 8) դատական տուգանք նշանակելու մասին.
- 9) վարույթից հեռացնելու կամ վարույթին մասնակցելուց ազատելու մասին.
- 10) դատարան հարկադրաբար ներկայացնելու մասին.
- 11) համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին.
- 12) բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցը վերացնելու կամ փոփոխելու մասին միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին.
- 13) սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում` այլ դատական ակտեր:

2. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքը ներկայացվում է վերաքննիչ դատարան` համապատասխան դատական ակտը ստանալու օրվանից հետո տասնհինգօրյա ժամկետում: Բողոքի պատճենն ուղարկվում է դատական ակտը կայացրած դատարան և վարույթի վերաբերելի մասնակիցներին:

3. Բողոքին կցվում են բողոքի պատճենը դատական ակտը կայացրած դատարան և վարույթի մասնակիցներին ուղարկված լինելը հավաստող փաստաթղթերը:

Հոդված 397. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքի կապակցությամբ դատարանի կողմից ընդունվող որոշումները

1. Հատուկ վերանայման բողոքը թողնվում է առանց քննության, եթե`

1) բողոքը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 396-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված պահանջներին.

2) բողոքը բերել է բողոքարկման իրավունք չունեցող անձը.

3) բողոքը ժամկետանց է և հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը.

4) բողոքը բերվել է այնպիսի դատական ակտի դեմ, որը ենթակա չէ վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված հիմքերի բացակայության դեպքում բողոքն ընդունվում է վարույթ և նշանակվում է դատական նիստ՝ սահմանելով դատական նիստի վայրը, օրը և ժամը:

3. Հատուկ վերանայման բողոքի կապակցությամբ վերաքննիչ դատարանը որոշում է կայացնում վարույթի նյութերը ստանալուց հետո եռօրյա ժամկետում: Բողոքն առանց քննության թողնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, իսկ բողոքը վարույթ ընդունելու և դատական նիստ նշանակելու մասին որոշման պատճենը՝ տվյալ վարույթի բոլոր մասնակիցներին, ինչպես նաև բողոքարկվող դատական ակտը կայացրած առաջին ատյանի դատարան:

Հոդված 398. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման սահմանները և ժամկետները

1. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայումն իրականացվում է բողոքում նշված հիմքերի և փաստարկների սահմաններում:

2. Սույն օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ, 9-րդ և 12-րդ կետերով նախատեսված դատական ակտերի հատուկ վերանայման վարույթը վերաքննիչ դատարանում իրականացվում և ավարտվում է բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո տասնօրյա ժամկետում, իսկ այլ դատական ակտերի հատուկ վերանայման վարույթը՝ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո մեկամսյա ժամկետում:

Հոդված 399. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտերը և դրանց հրապարակմանը հաջորդող վարույթը

1. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում վերաքննիչ դատարանը՝

1) դատական ակտը թողնում է անփոփոխ.

2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը: Բեկանված մասով կարող է կայացվել նոր դատական ակտ.

3) փոփոխում է ստորադաս դատարանի դատական ակտը, եթե փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ:

2. Վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և հրապարակումից հետո ոչ ուշ, քան երեք օրվա ընթացքում ուղարկվում է վարույթի մասնակիցներին և համապատասխան առաջին ատյանի դատարան:

3. Եթե վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայումն իրականացվում է առաջին աստյանի դատարանում ընթացող վարույթի պայմաններում, ապա վերանայման արդյունքում առաջին աստյանի դատարանի դատական ակտի բեկանման դեպքում վերաքննիչ դատարանի եզրափակիչ դատական ակտը հայտարարվում է առաջին աստյանի դատարանի առաջիկա նիստում:

Հոդված 400. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա դատական ակտերի շրջանակը, բողոքը բերելու ժամկետը և կարգը

1. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա են վերաքննիչ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտերը, ինչպես նաև վերաքննիչ դատարանի հետևյալ դատական ակտերը`

- 1) առանց վարույթը կարճելու` քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին.
- 2) դատական տուգանք նշանակելու մասին.
- 3) վարույթից հեռացնելու մասին.
- 4) դատարան հարկադրաբար ներկայացնելու մասին:

2. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման ենթակա չեն վերաքննիչ դատարանի այն դատական ակտերը, որոնք կայացվել են առաջին աստյանի դատարանի` սույն օրենսգրքի 396-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-11-րդ կետերով նախատեսված դատական ակտերի վերանայման արդյունքում:

3. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքը ներկայացվում է վճռաբեկ դատարանի` համապատասխան դատական ակտը ստանալու օրվանից հետո մեկամսյա ժամկետում: Բողոքի պատճենն ուղարկվում է դատական ակտը կայացրած դատարան և վարույթի վերաբերելի մասնակիցներին:

Հոդված 401. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքը վարույթ ընդունելու պայմանները

Վճռաբեկ դատարանը բողոքն ընդունում է վարույթ, եթե գալիս է հետևության, որ վերաքննիչ դատարանի կողմից առերևույթ թույլ է տրվել դատական սխալ կամ առերևույթ առկա է բողոքարկվող դատական ակտը ոչ իրավաչափ դարձնող որևէ փաստական կամ իրավական հանգամանք, և միաժամանակ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար:

Հոդված 402. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքը

1. Սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանգամանքներից բացի վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքը պետք է բովանդակի նաև սույն օրենսգրքի 401-րդ հոդվածով նախատեսված` բողոքը վարույթ ընդունելու պայմանները և դրանք հիմնավորող փաստարկները:

2. Բողոքին կցվում են բողոքի պատճենը դատական ակտը կայացրած դատարան և վարույթի մասնակիցներին ուղարկված լինելը հավաստող փաստաթղթերը:

Հոդված 403. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքով նախնական վարույթը

1. Վճռաբեկ բողոքը թողնվում է առանց քննության, եթե՝

1) բողոքը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 402-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին.

2) բողոքը բերել է բողոքարկման իրավունք չունեցող անձը.

3) բողոքը ժամկետանց է և հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը.

4) բողոքը բերվել է այնպիսի դատական ակտի դեմ, որը ենթակա չէ վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման կարգով բողոքարկման:

2. Վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը մերժվում է, եթե վճռաբեկ դատարանը գալիս է միաձայն հետևության, որ վարույթ ընդունելու պայմանների հիմնավորումները բավարար չեն:

3. Վճռաբեկ բողոքը ընդունվում է վարույթ, եթե այն համապատասխանում է սույն օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 402-րդ հոդվածով սահմանված պահանջներին, և միաժամանակ վճռաբեկ դատարանը չի գալիս միաձայն հետևության, որ վարույթ ընդունելու պայմանների հիմնավորումները բավարար չեն:

4. Սույն հոդվածի 1-3-րդ մասերում նախատեսված դեպքերում վճռաբեկ դատարանը վարույթի նյութերը ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում կայացնում է որոշում:

5. Բողոքը առանց քննության թողնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկվում է բողոքը ներկայացրած անձին, իսկ բողոքը վարույթ ընդունելու կամ վարույթ ընդունելը մերժելու մասին որոշման պատճենը՝ վարույթի բոլոր մասնակիցներին:

Հոդված 404. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքի պատասխանը

Վարույթի մասնակիցը, ստանալով վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման բողոքի պատճենը, իրավունք ունի մեկամսյա ժամկետում իր պատասխանն ուղարկել վճռաբեկ դատարան: Վարույթի մասնակիցը վճռաբեկ դատարան պատասխան ուղարկելու հետ միաժամանակ պետք է պատասխանի պատճենն ուղարկի նաև վարույթի մյուս մասնակիցներին: Պատասխանը ստորագրում է այն ներկայացնող վարույթի մասնակիցը կամ նրա լիազորած անձը:

Հոդված 405. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման սահմանները և դատալուծումները

1. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայումն իրականացնում է վճռաբեկ բողոքում նշված հիմքերի և փաստարկների սահմաններում:

2. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայմամբ դատալսումներն անցկացվում են ողջամիտ ժամկետում:

3. Դատական նիստի տեղի և ժամանակի մասին բողոքը ներկայացրած անձը և վարույթի վերաբերելի մասնակիցները ծանուցվում են:

Հոդված 406. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտերը և դրանց հրապարակմանը հաջորդող վարույթը

1. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում վճռաբեկ դատարանը՝

1) դատական ակտը թողնում է անփոփոխ.

2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը: Բեկանված մասով կարող է կայացվել նոր դատական ակտ:

2. Վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ողջամիտ ժամկետում ուղարկվում է վարույթի վերաբերելի մասնակիցներին և համապատասխան ստորադաս դատարան:

3. Եթե վճռաբեկ դատարանում հատուկ վերանայումն իրականացվում է ստորադաս դատարանում ընթացող վարույթի պայմաններում, ապա վերանայման արդյունքում ստորադաս դատարանի դատական ակտի բեկանման դեպքում վճռաբեկ դատարանի եզրափակիչ դատական ակտը հայտարարվում է այդ դատարանի առաջիկա նիստում:

ԳԼՈՒԽ 50. ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՈՒՄԸ

Հոդված 407. Բացառիկ վերանայման վարույթները և բացառիկ վերանայման ենթակա դատական ակտերի շրջանակը

1. Բացառիկ վերանայման վարույթներն են՝

1) նոր հանգամանքներով վարույթը.

2) հիմնարար խախտման հիմքով վարույթը:

2. Բացառիկ վերանայման ենթակա է օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը, վարույթը կարճելու և (կամ) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին դատարանի որոշումը, ինչպես նաև մինչդատական ակտերի վիճարկման վարույթի շրջանակներում կայացված և օրինական ուժի մեջ մտած այն դատական ակտը, որով հաստատվում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու իրավաչափությունը կամ քրեական հետապնդումը նորոգելու անիրավաչափությունը:

Հոդված 408. Բացառիկ վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձինք

1. Բացառիկ վերանայման բողոք բերելու իրավունք ունեն՝

1) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, ում իրավաչափ շահերին առնչվում է ենթադրյալ նոր հանգամանքը կամ ենթադրյալ հիմնարար խախտումը.

2) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, ով օրենքի դրույթի սահմանադրականության հարցի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշման ընդունման օրվա դրությամբ ունեցել է այդ իրավունքը «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջներին (ժամկետներին) համապատասխան իրացնելու հնարավորություն կամ նույն օրենքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ կամ 5-րդ կետերի ուժով զրկված է եղել սահմանադրական դատարանում իր գործի քննության հնարավորությունից.

3) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, ով Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի կողմից համապատասխան դատական ակտի կայացման պահին ունեցել է միջազգային պայմանագրի պահանջներին համապատասխան միջազգային դատարան դիմելու իրավունք.

4) տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակից եղած անձը, ում իրավաչափ շահերին առնչվում է արարքի հանցավորությունը վերացնող օրենքը.

5) Հայաստանի Հանրապետության զլխավոր դատախազը և նրա տեղակալները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերում նշված անձի փոխարեն բացառիկ վերանայման բողոք կարող է ներկայացնել նրա լիազորած անձը, ով միջնորդության հետ միաժամանակ դատարան պետք է ներկայացնի նաև իր լիազորությունները հաստատող փաստաթուղթը:

Հոդված 409. Բացառիկ վերանայման բողոք բերելու հիմքերը

1. Նոր հանգամանքներով բողոք կարող է բերվել հետևյալ հիմքերով`

1) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով հաստատված է վկայի, տուժողի, մեղադրյալի ցուցմունքների սուտ լինելը, թարգմանչի կատարած թարգմանության ակնհայտ սխալ կամ փորձագետի եզրակացության ակնհայտ կեղծ լինելը, ինչպես նաև իրեղեն ապացույցների, ապացուցողական և այլ վարույթային գործողությունների արձանագրությունների և արտավարության փաստաթղթերի կեղծված լինելը, որոնք հանգեցրել են ոչ իրավաչափ դատական ակտ կայացնելուն.

2) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով հաստատված են դատավորի հանցավոր գործողությունները, որոնք նա թույլ է տվել տվյալ գործը քննելիս.

3) դատարանի` օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով հաստատված են վարույթի հանրային մասնակիցների այնպիսի հանցավոր գործողություններ, որոնք հանգեցրել են դատարանի ոչ իրավաչափ դատավճիռ, վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելուն.

4) ուժի մեջ է մտել արարքի հանցավորությունը վերացնող օրենք, եթե այդ օրենքով նախատեսված է նոր հանգամանքներով վերանայման հնարավորությունը.

5) Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը տվյալ վարույթով դատարանի կիրառած օրենքի դրույթը ճանաչել է Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր կամ այն ճանաչել է Սահմանադրությանը համապատասխանող, սակայն որոշման եզրափակիչ մասում բացահայտելով դրա սահմանադրաիրավական բովանդակությունը` գտել է, որ այդ դրույթը կիրառվել է այլ մեկնաբանությամբ.

6) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճռով կամ որոշմամբ հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման փաստը.

7) ի հայտ են եկել դատական ակտ կայացնելիս դատարանին անհայտ մնացած այլ նոր հանգամանքներ, որոնք ինքնին կամ մինչև այդ պարզված հանգամանքների հետ ապացուցում են դատապարտյալի անմեղությունը կամ նրա կատարած հանցանքի նվազ ծանր կամ ավելի ծանր լինելը, քան այն, որի համար նա դատապարտվել է, ապացուցում են արդարացվածի կամ այն անձի մեղավորությունը, ում նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցվել է, ինչպես նաև հաստատում են վարույթը կարճելու ոչ իրավաչափ լինելը:

2. Հիմնարար խախտման հիմքով բողոք կարող է բերվել հետևյալ հիմքերով՝

1) քրեական հետապնդումը բացառող ակնհայտ հանգամանքի առկայության պայմաններում կայացվել է օրինական ուժի մեջ է մտել մեղադրական դատավճիռ.

2) անձը դատապարտվել է այնպիսի արարքի համար, որը ստացել է ակնհայտ սխալ իրավական գնահատական.

3) օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճիռը կայացվել է բացառապես տվյալ մեղադրյալի խոստովանական ցուցմունքի հիման վրա.

4) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը կայացրած դատարանը վարույթն իրականացրել է ակնհայտ ոչ օրինական կազմով.

5) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը կայացրած դատարանում վարույթն ակնհայտ անիրավաչափորեն իրականացվել է մեղադրյալի բացակայությամբ.

6) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը կայացրած դատարանում վարույթն ակնհայտ անիրավաչափորեն իրականացվել է պաշտպանի կամ թարգմանչի բացակայությամբ, և այդ հանգամանքն ակնհայտորեն ազդել է վարույթի ելքի վրա.

7) քրեական գործում բացակայում է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը կայացրած դատարանի դատական նիստի արձանագրությունը.

8) օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտում բացակայում է պատճառաբանական մասը:

Հոդված 410. Նոր հանգամանքներով կամ հիմնարար խախտման հիմքով բողոք բերելու ժամկետները

1. Նոր հանգամանքներով կամ հիմնարար խախտման հիմքով բողոք կարող է ներկայացվել չորս ամսվա ընթացքում՝ այն պահից, երբ բողոքը բերած անձն իմացել է կամ կարող էր իմանալ այդ հանգամանքների առաջացման կամ հայտնաբերման մասին:

2. Սույն օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով նախատեսված դեպքում չորսամսյա ժամկետի հաշվարկը սկսվում է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումն այդ դատարանի կանոնակարգերով սահմանած կարգով այդ դատարան դիմած անձին հանձնելու օրվանից:

3. Արդարացման դատավճռի կամ վարույթը կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որոշումների վերանայումը նոր հանգամանքներով թույլատրվում է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետների ընթացքում:

4. Դատական ակտը հիմնարար խախտման հիմքով՝ արդարացվածի (դատապարտյալի) վիճակի վատթարացման պահանջով, կարող է բողոքարկվել այն ուժի մեջ մտնելուց հետո վեցամսյա ժամկետում:

5. Դատապարտյալի անմեղությունը կամ նրա կողմից ավելի թեթև հանցանք կատարելը փաստելու պահանջով մեղադրական դատավճռի բացառիկ վերանայումը ժամկետներով սահմանափակված չէ:

6. Դատապարտյալի մահն արգելք չէ դատապարտյալի կամ այլ անձանց իրավունքների վերականգնման նպատակով բացառիկ վերանայում իրականացնելու համար:

Հոդված 411. Նոր հանգամանքներով նախնական վարույթի հարուցումը

1. Սույն օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով նախատեսված նոր հանգամանքների մասին հայտարարությունները և հաղորդումներն ուղարկվում են դատախազին:

2. Սույն օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով նախատեսված հանգամանքի առերևույթ առկայության դեպքում դատախազը որոշում է կայացնում նոր հանգամանքների վերաբերյալ նախնական վարույթ հարուցելու մասին և այդ հանգամանքների առթիվ քննություն կատարելու մասին հանձնարարություն է տալիս նախաքննության մարմնին:

3. Եթե հաղորդումը ստացած դատախազը նոր հանգամանքների կապակցությամբ նախնական վարույթ հարուցելու համար առերևույթ հիմքեր չի հայտնաբերում, ապա նա որոշմամբ մերժում է նախնական վարույթ հարուցելը: Որոշման պատճենը եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է հաղորդում ներկայացրած անձին, ով այն կարող է բողոքարկել վերադաս դատախազին:

Հոդված 412. Դատախազի գործողությունները նոր հանգամանքներով նախնական վարույթն ավարտելուց հետո

1. Նոր հանգամանքներով նախնական վարույթն ավարտելուց հետո դատական ակտը վերանայելու համար հիմքերն առկա համարելով՝ դատախազը քննության արդյունքներով կազմում է եզրակացություն և այն ուղարկում է Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազին կամ նրա տեղակալին:

2. Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազը կամ նրա տեղակալը, գործի վերանայման հիմքերն առկա համարելով, նոր հանգամանքներով բողոք է ներկայացնում իրավասու դատարան՝ դրան կցելով եզրակացությունը և այլ անհրաժեշտ նյութեր:

3. Դատական ակտը վերանայելու հիմքեր չլինելու դեպքում դատախազը որոշմամբ կարճում է նախնական վարույթը: Որոշման պատճենը եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է հաղորդում ներկայացրած անձին:

Հոդված 413. Բացառիկ վերանայման բողոքը

1. Բացառիկ վերանայման բողոքի և կից նյութերի պատճենները պատշաճորեն ուղարկվում են այն անձանց, ովքեր եղել են տվյալ վարույթի մասնավոր մասնակիցներ: Եթե բողոքը բերել է սույն օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերում նշված անձը կամ նրա լիազորած անձը, ապա բողոքի և կից նյութերի պատճեններն ուղարկվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազին կամ նրա տեղակալին:

2. Բացառիկ վերանայման բողոքին կցվում են բողոքի և կից նյութերի պատճենները սույն օրենսգրքով նախատեսված հասցեատերերին ուղարկված լինելը հավաստող փաստաթղթերը:

Հոդված 414. Բացառիկ վերանայման վարույթի հարուցումը

1. Նոր հանգամանքներով կամ հիմնարար խախտման հիմքով դատական ակտը վերանայվում է բացառիկ վերանայման վարույթ հարուցելու մասին որոշման հիման վրա: Այդ որոշմամբ սահմանվում է դատական նիստի վայրը, օրը և ժամը:

2. Բացառիկ վերանայման վարույթի հարուցումը որոշմամբ մերժվում է հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում`

1) բողոքը ժամկետանց է և հարուցված լինելու դեպքում մերժվել է բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը.

2) նոր հանգամանքը կամ հիմնարար խախտումը առերևույթ բացակայում է.

3) նոր հանգամանքը հաստատող ապացույց չի ներկայացվել.

4) բողոքը ներկայացրել է ոչ պատշաճ անձը:

3. Վերանայման վարույթ հարուցելու կամ վարույթի հարուցումը մերժելու մասին որոշումն իրավասու դատարանը կայացնում է բողոքը ստանալուց հետո մեկամսյա ժամկետում:

Հոդված 415. Բացառիկ վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտերը և դրանց հրապարակմանը հաջորդող վարույթը

1. Բացառիկ վերանայման արդյունքում իրավասու դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակի բեկանում է բողոքարկվող դատական ակտը` վարույթը փոխանցելով համապատասխան ստորադաս դատարան կամ կարձելով վարույթը և դադարեցնելով քրեական հետապնդումը, կամ փոփոխում է բողոքարկվող դատական ակտը:

2. Բացառիկ վերանայում իրականացնող դատարանն իրավասու է չբեկանել և չփոփոխել բողոքարկվող դատական ակտի եզրափակիչ մասը, միայն եթե ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ սույն օրենսգրքի 409-րդ հոդվածով նախատեսված հանգամանքներն ըստ էության չէին կարող ազդել վարույթի արդյունքի վրա:

3. Բացառիկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը վճռաբեկ դատարանում կարող է վերանայվել սույն օրենսգրքով սահմանված հատուկ վերանայման կարգով:

4. Բացառիկ վերանայման արդյունքում կայացված դատական ակտը ողջամիտ ժամկետում ուղարկվում է բողոքը բերած անձին և վարույթի մասնակիցներին:

5. Բողոքարկվող դատական ակտը բացառիկ վերանայման կարգով բեկանվելու և վարույթը ստորադաս դատարան փոխանցելու դեպքում վարույթն իրականացվում է ընդհանուր հիմունքներով՝ բացառիկ վերանայում իրականացրած դատարանի սահմանած ծավալով:

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՌԱՆՁԻՆ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԲԱԺԻՆ 12. ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԻՐԱՎԱՆԱՑԿՈՂ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 51. ԱՆՁԱՓԱՀԱՍԻՆ ՎԵՐԱԳՐԿՈՂ ՀԱՆՑԱՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՎԱՐՈՒՅԹ

Հոդված 416. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթի ընդհանուր պայմանները

1. Սույն գլխի դրույթները կիրառվում են այն անձանց վերաբերյալ վարույթներով, ում տասնութ տարին չի լրացել ծերբակալման կամ մեղադրանք ներկայացնելու պահին:

2. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով՝ հաշվի առնելով սույն գլխով նախատեսված կանոնները:

3. Վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները անչափահասի դաստիարակության, բնակության, կրթության կամ աշխատանքի բնականոն պայմաններն ապահովելու, ինչպես նաև ոչ իրավաչափ ներգործությունից նրան առավելագույնս զերծ պահելու համար:

4. Անչափահասի նկատմամբ կիրառվող դատավարական հարկադրանքի և ներգործության մյուս միջոցները պետք է համարժեք լինեն նրան վերագրվող հանցանքի փաստական հանգամանքներին և ծանրության աստիճանին, ինչպես նաև անչափահասի անձին, նրա սոցիալական և հոգեկան վիճակին:

Հոդված 417. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթում ապացուցման ենթակա հանգամանքները

1. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթով, բացի սույն օրենսգրքի 102-րդ հոդվածով սահմանված ապացուցման ենթակա հանգամանքներից, պարզվում են՝

1) անչափահասի տարիքը (ծննդյան օրը, ամիսը, տարեթիվը).

2) անչափահասի սոցիալական, ընտանեկան վիճակի, կրթության և դաստիարակության պայմանները, հոգեկան զարգացման մակարդակը և նրա անձի այլ առանձնահատկությունները.

3) անչափահասի վրա տարիքով ավագ անձանց ազդեցությունը.

4) ենթադրյալ հանցանքի կատարման պատճառները և դրան նպաստող պայմանները:

2. Հոգեկան խանգարումների հետ չկապված հոգեկան թերզարգացման մասին վկայող տվյալների առկայության դեպքում պետք է պարզվի նաև, թե արդյոք անչափահասը կարող էր

ամբողջությամբ գիտակցել իր գործողությունների (անգործության) փաստական բնույթը և հանրային վտանգավորությունը կամ ղեկավարել դրանք:

Հոդված 418. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթի արագությունը և առանձնացումը

1. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ ցանկացած վարույթ պետք է ի սկզբանե քննվի արագ և առանց անհարկի ձգձգումների:

2. Մինչդատական վարույթում անչափահասի նկատմամբ իրականացվող քրեական հետապնդման ժամկետները երկարացվել չեն կարող:

3. Չափահասի հետ ենթադրյալ հանցանքի կատարման մեջ մեղադրվող անչափահասի վերաբերյալ վարույթն անջատվում է սույն օրենսգրքի 10-րդ հոդվածով սահմանված կարգով: Եթե վարույթի անջատումն անհնար է արդարադատության շահի պաշտպանության նկատառումներով, ապա չափահասների հետ ներգրավված անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ կիրառվում են սույն գլխի կանոնները:

4. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթի նյութերն առանց հատուկ անհրաժեշտության չպետք է հասանելի լինեն վարույթի բոլոր մասնակիցներին կամ իրապարակվեն, ներառյալ՝ չափահաս անձին վերագրվող հանցանքի քննության ընթացքում:

Հոդված 419. Պաշտպանի մասնակցությունն անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթին

1. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է այդ անձի ձերբակալման կամ նրան մեղադրանք ներկայացնելու պահից:

2. Վարույթն իրականացնող մարմինը չի ընդունում պաշտպանից մեղադրյալի հրաժարումը, բացառությամբ այն դեպքի, երբ դա պայմանավորված է այլ պաշտպան ունենալու ցանկությամբ: Այդ դեպքում, ինչպես նաև մեղադրյալի օրինական ներկայացուցչի կողմից պաշտպանի լիազորությունները դադարեցնելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում վարույթին նոր պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու համար:

Հոդված 420. Օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունն անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթին

1. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթով օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը պարտադիր է:

2. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթն իրականացնող մարմինն օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունն ապահովում է անչափահասի ձերբակալման կամ նրան մեղադրանք ներկայացնելու պահից: Վարույթն իրականացնող մարմինն օրինական

ներկայացուցչին պարզաբանում է սույն օրենսգրքով սահմանված նրա իրավունքներն ու պարտականությունները:

3. Սույն օրենսգրքի 69-րդ և 72-րդ հոդվածով սահմանված որևէ հիմքով օրինական ներկայացուցչին վարույթին մասնակցելուց ազատելու դեպքում, ինչպես նաև սույն օրենսգրքի 148-րդ հոդվածով սահմանված որևէ հիմքով նրան վարույթից հեռացնելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը վարույթին անհապաղ մասնակից է դարձնում անչափահասի այլ օրինական ներկայացուցիչ:

Հոդված 421. Անչափահասի ձերբակալումը կամ կալանավորումը

1. Անչափահասի ազատության սահմանափակման մասին ցանկացած որոշում պետք է ընդունվի վարույթի բոլոր հանգամանքների մանրամասն քննարկումից հետո՝ սահմանափակումը հնարավորինս նվազագույնի հասցնելու նպատակով:

2. Անչափահասի ձերբակալման, կալանավորման կամ կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին անհապաղ տեղեկացվում է նրա օրինական ներկայացուցիչը:

3. Հանցանք կատարած լինելու՝ անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածով ձերբակալված անչափահասի նկատմամբ կալանք, տնային կալանք կամ վարչական հսկողություն կիրառելու անհրաժեշտության դեպքում նա պետք է դատարան ներկայացվի ձերբակալման պահից 48 ժամվա ընթացքում: Եթե ձերբակալված անչափահասը դատարան ներկայացնելու պահից 12 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա անհապաղ ազատ է արձակվում:

4. Անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ կալանք կիրառելու հարցը լուծելիս, յուրաքանչյուր դեպքում պետք է քննարկվի նրան դաստիարակչական հսկողության հանձնելու հնարավորությունը՝ սույն օրենսգրքի 129-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

5. Ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքի կատարման մեջ մեղադրվող անչափահասի նկատմամբ կալանք կարող է կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ նա խախտել է իր նկատմամբ կիրառված այլընտրանքային խափանման միջոցի պայմանները: Ամեն դեպքում, անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կարող է կիրառվել որպես ծայրահեղ միջոց և ամենակարճ ժամանակահատվածի համար:

6. Մինդատական վարույթում անչափահասի նկատմամբ կիրառված կալանքի կամ տնային կալանքի տևողությունը յուրաքանչյուր դեպքում չի կարող գերազանցել մեկ ամիսը: Մինդատական վարույթում անչափահասի նկատմամբ կիրառված կալանքի ընդհանուր տևողությունը չի կարող գերազանցել՝

1) երկու ամիսը՝ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում.

2) վեց ամիսը՝ ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում:

7. Առանձնապես ծանր հանցագործության համար մեղադրվող անչափահասի նկատմամբ կիրառվող կալանքը բացառիկ դեպքերում կարող է երկարացվել ևս առավելագույնը երկու ամսով:

8. Անչափահասին ազատ արձակելու վերաբերյալ յուրաքանչյուր իրավաչափ միջնորդություն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից պետք է քննարկվի և լուծվի անհապաղ:

Հոդված 422. Անչափահաս մեղադրյալի հարցաքննությունը

1. Անչափահաս մեղադրյալի հարցաքննությունը կատարվում է պաշտպանի և հոգեբանի մասնակցությամբ: Անչափահաս մեղադրյալի հարցաքննությանը ներկա լինելու իրավունք ունի նաև նրա օրինական ներկայացուցիչը:

2. Հարցաքննությունը սկսելուց առաջ տասնվեց տարին չլրացած մեղադրյալին վարույթն իրականացնող մարմինը բացատրում է նրա լռելու իրավունքը, պարզաբանում է, որ այդ իրավունքից օգտվելը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս նրա, ինչպես նաև հայտնում է, որ նրա ցուցմունքը կարող է օգտագործվել որպես ապացույց: Եթե տասնվեց տարին չլրացած մեղադրյալը ցուցմունք տալու ցանկություն է հայտնում, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը նրան տեղեկացնում է ճիշտ ցուցմունք տալու պարտականության մասին, սակայն չի նախազգուշացնում սուտ ցուցմունք տալու համար օրենքով սահմանված պատասխանատվության մասին:

Հոդված 423. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթով քրեական հետապնդումը դադարեցնելը

1. Եթե մինչդատական վարույթում ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքի քննության ընթացքում պարզվում է, որ առաջին անգամ հանցանք կատարած անչափահաս մեղադրյալի ուղղումը հնարավոր է առանց նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, ապա հսկող դատախազը, քննիչի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ, որոշում է կայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին և հարուցում է անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու միջնորդություն, որը վարույթի նյութերի հետ միասին հանձնում է դատարանին:

2. Հսկող դատախազն իրավասու է անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնել առանց դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու միջնորդություն հարուցելու, ինչպես նաև նրա նկատմամբ չհարուցել քրեական հետապնդում, եթե առկա են սույն օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված պայմանները:

3. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքով քրեական հետապնդման դադարեցում չի թույլատրվում, եթե դրա դեմ առարկում են անչափահաս մեղադրյալը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը:

4. Դատարանը միջնորդությունը և վարույթի նյութերը քննարկում է սույն օրենսգրքի 294-րդ հոդվածով սահմանված ընթացակարգով:

5. Միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը որոշում է կայացնում անչափահասի նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածով սահմանված դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու մասին: Դատարանը

կարող է դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցների պահանջների կատարման նկատմամբ վերահսկողությունը հանձնարարել մասնագիտացված իրավասու մարմնին:

6. Միջնորդությունը մերժելու դեպքում դատարանը վերացնում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումը և վարույթի նյութերը վերադարձնում է դատախազին՝ քրեական հետապնդումը վերսկսելու համար:

Հոդված 424. Անչափահասին վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ դատական վարույթի առանձնահատկությունները

1. Անչափահասի վերագրվող հանցանքի վերաբերյալ վարույթով դատական նիստերը անցկացվում են դռնփակ:

2. Դռնբաց դատական նիստ կարող է անցկացվել միայն անչափահաս մեղադրյալի, նրան պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջնորդությամբ, եթե դա ինքնին չի վնասի անչափահասի իրավաչափ շահերին: Ամեն դեպքում, դռնբաց դատական նիստ անցկացնելիս դատարանը պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել անչափահաս մեղադրյալի իրավաչափ շահերը պաշտպանելու համար:

3. Կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ դատարանը կարող է որոշում կայացնել անչափահաս մեղադրյալին դատական նիստի դահլիճից հեռացնելու մասին, եթե հետազոտման ենթակա հանգամանքները կարող են նրա վրա բացասական ազդեցություն ունենալ:

4. Դատական նիստի դահլիճ մեղադրյալի վերադարձնալուց հետո նախագահողն անհրաժեշտ ծավալով և ձևով հայտնում է նրա բացակայությամբ կատարված գործողությունների բովանդակությունը և անչափահաս մեղադրյալին հնարավորություն ընձեռում հարցեր տալ իր բացակայությամբ հարցաքննված անձանց:

Հոդված 425. Դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելը

1. Եթե մեղադրական եզրակացությամբ կամ մեղադրական ակտով դատարան ուղարկված վարույթի արդյունքում պարզվում է, որ առաջին անգամ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք կատարած անչափահասը կարող է ուղղվել առանց քրեական պատասխանատվության ենթարկվելու, ապա դատարանը որոշում է կայացնում անչափահասի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածով սահմանված դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու մասին:

2. Դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոցի պահանջների կատարումն ապահովելու նպատակով որոշումն ուղարկվում է կողմերին, ինչպես նաև անչափահասի վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող իրավասու մարմնին:

Հոդված 426. Անչափահասի նկատմամբ դատավճիռ կայացնելիս լուծման ենթակա հարցերը

1. Անչափահաս մեղադրյալի նկատմամբ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը, սույն օրենսգրքի 354-րդ հոդվածով նախատեսված հարցերից բացի, լուծում է նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 93-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերում մեղադրյալին պատժից ազատելու կամ նրա նկատմամբ ազատազրկման հետ չկապված պատիժ նշանակելու կամ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հարցերը, ինչպես նաև պետք է քննարկի հանցանքի կատարման պատճառները և դրան նպաստող պայմանները և դրանց վերացմանն ուղղված միջոցառումները:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դեպքերում դատարանը նշում է, թե անչափահասի վարքագծի նկատմամբ հսկողությունը մասնագիտացված որ իրավասու մարմնին է հանձնարարվում:

Հոդված 427. Ուսումնադաստիարակչական կամ բժշկական-դաստիարակչական հաստատությունում տեղավորելը

Եթե ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքի վերաբերյալ վարույթի արդյունքում պարզվում է, որ այդ հանցանքը կատարած անչափահասը կարող է ուղղվել առանց պատիժ նշանակելու, ապա դատարանն իրավասու է դատավճիռ կայացնելիս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 93-րդ հոդվածի հիման վրա մեղադրյալին ազատել պատժից և նրան տեղավորել ուսումնադաստիարակչական կամ բժշկական-դաստիարակչական հաստատությունում:

ԳԼՈՒԽ 52. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱՐՈՒԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԻՐԱՌԵՒՈՒ ՎԱՐՈՒՅԹԸ

Հոդված 428. Բժշկական հարկադրանքի վարույթի սահմանները

1. Բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու վարույթն (այսուհետև՝ բժշկական հարկադրանքի վարույթ) իրականացվում է՝

1) այն անձանց նկատմամբ, ովքեր ենթադրյալ հանցանքը կատարել են անմեղսունակության վիճակում և շարունակում են վտանգավոր լինել հասարակության համար.

2) այն անձանց նկատմամբ, ում մոտ հանցանքը կատարելուց հետո առաջացել է պատժի նշանակումը կամ կատարումն անհնար դարձնող հոգեկան խանգարում:

2. Բժշկական հարկադրանքի վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով՝ հաշվի առնելով սույն գլխով նախատեսված կանոնները:

Հոդված 429. Բժշկական հարկադրանքի վարույթով ապացուցման ենթակա հանգամանքները

Բժշկական հարկադրանքի վարույթի ընթացքում ապացուցման ենթակա են՝

- 1) դեպքը և դրա հանգամանքները.
- 2) արարքը տվյալ անձի կողմից կատարելը.
- 3) արարքը կատարելիս տվյալ անձի մեղսունակությունը և մեղքը.
- 4) տվյալ անձի մոտ հոգեկան հիվանդության կամ հոգեկան խանգարման առկայությունը, ինչպես նաև դրա բնույթը, աստիճանը և առաջացման ժամանակը.
- 5) տվյալ անձի վարքագիծն արարքը կատարելուց առաջ և հետո.
- 6) պատճառված վնասի բնույթը և չափը:

Հոդված 430. Մինչդատական վարույթը բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Երբ ընդհանուր կարգով իրականացվող նախաքննության ընթացքում ի հայտ են գալիս բժշկական հարկադրանքի վարույթի կիրառման հիմքեր, ապա քննիչը կայացնում է քրեական վարույթը բժշկական հարկադրանքի վարույթի փոխակերպելու մասին որոշում, որի պատճենը անհապաղ ուղարկում է հսկող դատախազին: Եթե տվյալ վարույթով ներգրավված են մեկից ավելի մեղադրյալներ, ապա փոխակերպման մասին որոշում կայացնելուց առաջ սույն օրենսգրքի 428-րդ հոդվածի 1-ին մասում նշված անձի վերաբերյալ վարույթն անջատվում է:

2. Բժշկական հարկադրանքի մինչդատական վարույթն իրականացվում է նախաքննության ձևով:

3. Բժշկական հարկադրանքի վարույթ սկսելու պահից 48 ժամվա ընթացքում քննիչը պարտավոր է այդ վարույթը սկսելու հիմք հանդիսացած որոշումների պատճենները հանձնել այն անձին, ում նկատմամբ իրականացվում է բժշկական հարկադրանքի վարույթը, ինչպես նաև այդ անձի պաշտպանին կամ ներկայացուցչին՝ այդ փաստաթղթերին կցելով հասցեատիրոջ իրավունքների և պարտականությունների պարզաբանմամբ հուշաթերթ:

4. Եթե բժշկական հարկադրանքի վարույթ իրականացնելու՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերը վերանում են, ապա քննիչը կայացնում է բժշկական հարկադրանքի վարույթը քրեական վարույթի փոխակերպելու մասին որոշում, որի պատճենը անհապաղ ուղարկում է հսկող դատախազին և վարույթի մասնավոր մասնակիցներին:

Հոդված 431. Այն անձի իրավունքները, ում նկատմամբ իրականացվում է բժշկական հարկադրանքի վարույթ

1. Այն անձը, ում նկատմամբ իրականացվում է բժշկական հարկադրանքի վարույթ, օգտվում է մեղադրյալի բոլոր իրավունքներից՝ այնքանով, որքանով դրանց իրականացումը հնարավոր է այդ անձի առողջական վիճակից ելնելով:

2. Եթե այն անձը, ում նկատմամբ իրականացվում է բժշկական հարկադրանքի վարույթ, առողջական վիճակի պատճառով ընդհանրապես ի վիճակի չէ մասնակցել վարույթային

գործողություններին, ապա քննիչն այդ մասին կազմում է արձանագրություն, որի պատճենն ուղարկում է հսկող դատախազին, ինչպես նաև տվյալ անձի պաշտպանին և ներկայացուցչին:

Հոդված 432. Պաշտպանը և ներկայացուցիչը բժշկական հարկադրանքի վարույթում

1. Բժշկական հարկադրանքի վարույթը սկսելու պահից պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է:

2. Քննիչի կամ դատարանի որոշմամբ բժշկական հարկադրանքի վարույթում որպես ներկայացուցիչ կարող է մասնակցել տվյալ անձի խնամակալը կամ մերձավոր ազգականը, իսկ նրա ներգրավման անհնարինության դեպքում՝ այն բժշկական հաստատության ներկայացուցիչը, որտեղ գտնվում է տվյալ անձը:

Հոդված 433. Բժշկական հարկադրանքի վարույթով անվտանգության միջոցները

1. Բժշկական հարկադրանքի վարույթում խափանման միջոցներ չեն կարող կիրառվել, իսկ մինչև վարույթի փոխակերպումը կիրառված խափանման միջոցները ենթակա են վերացման:

2. Բժշկական հարկադրանքի վարույթում կարող են կիրառվել սույն օրենսգրքի 138-րդ հոդվածով նախատեսված անվտանգության միջոցները:

Հոդված 434. Մինչդատական վարույթի ավարտը բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Հավաքված ապացույցները համարելով բավարար՝ քննիչը, մեղադրական եզրակացությանը ներկայացվող վերաբերելի պահանջների պահպանմամբ, կազմում է եզրափակիչ ակտ կամ կայացնում է վարույթը կարճելու մասին որոշում՝ այն վարույթի նյութերի հետ անհապաղ հանձնելով հսկող դատախազին:

2. Ստանալով վարույթի նյութերը՝ հսկող դատախազը կայացնում է հետևյալ որոշումներից որևէ մեկը՝

- 1) հաստատում է եզրափակիչ ակտը և վարույթի նյութերը հանձնում դատարանին.
- 2) վարույթի նյութերը վերադարձնում է քննչական մարմնին՝ նախաքննությունը վերսկսելու համար.
- 3) հաստատում է վարույթը կարճելու մասին քննիչի որոշումը:

Հոդված 435. Նախնական դատալսումները բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Նախնական դատալսումների ընթացքում սույն հոդվածով սահմանված հաջորդականությամբ դատարանը քննարկման առարկա է դարձնում.

- 1) ինքնաբացարկի, բացարկի և վարույթին մասնակցելուց ազատելու հարցը.
- 2) վարույթի ընդդատության հարցը.
- 3) վարույթը կարճելու հարցը.
- 4) անվտանգության միջոց կիրառելու հարցը.

- 5) գույքային հայց հարուցված լինելու դեպքում՝ գույքային պատասխանող ճանաչելու հարցը.
- 6) հիմնական դատախոսների ընթացքում հետազոտման ենթակա ապացույցների ծավալի հարցը.
- 7) միջնորդության դեպքում՝ ապացույցների թույլատրելիության հարցը.
- 8) այլ վերաբերելի հարցեր:

Հոդված 436. Հիմնական դատախոսները բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Դատախազի բացման խոսքում ներկայացվում է դեպքի փաստական նկարագրությունը և հիմնավորվում է բժշկական հարկադրանքի վարույթ կիրառելու անհրաժեշտությունը, ապա բացման խոսքով հանդես է գալիս պաշտպանը: Այնուհետև հետազոտվում են կողմերի ներկայացրած ապացույցները, կողմերը հանդես են գալիս եզրափակիչ ելույթներով, և դատարանը վերոհիկտ կայացնելու համար հեռանում է առանձին սենյակ:

2. Վերոհիկտ կայացնելիս դատարանը ներկայացված հաջորդականությամբ լուծում է հետևյալ հարցերը՝

1) ապացուցված են արդյոք տվյալ անձին վերագրվող փաստական հանգամանքները (արարքը).

2) ապացուցված է արդյոք այդ արարքի հանրային վտանգավորությունը և քրեական հակաօրինականությունը.

3) ապացուցված է արդյոք տվյալ անձի կողմից այդ արարքը կատարելը:

4) եթե բժշկական հարկադրանքի վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքի 428-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքով, ապա՝ ապացուցված է արդյոք տվյալ արարքը կատարելու պահին անձի անմեղսունակությունը.

5) եթե բժշկական հարկադրանքի վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքի 428-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքով, ապա՝ ապացուցված է արդյոք տվյալ անձի մեղքը իրեն վերագրվող արարքը կատարելու մեջ:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-3-րդ և 5-րդ կետերում նշված հարցերից որևէ մեկին ժխտական պատասխան տալու դեպքում դատարանը կայացնում է արդարացման վերոհիկտ:

4. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետում նշված հարցին ժխտական պատասխան տալու դեպքում դատարանը լուծում է նաև սույն հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետում նշված հարցը:

5. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետում նշված հարցին հաստատական պատասխան տալու դեպքում դատարանը կայացնում է եզրափակիչ ակտի հաստատման վերոհիկտ:

6. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-3-րդ և 5-րդ կետերում նշված բոլոր հարցերին հաստատական պատասխան տալու դեպքում դատարանը կայացնում է մեղադրական վերոհիկտ, որը սահմանում է նաև, թե ապացուցված արարքի նկատմամբ քրեական օրենսգրքի որ հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետն է ենթակա կիրառման:

Հոդված 437. Լրացուցիչ դատախոսները բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Արդարացման վերոհիկտ կայացնելու դեպքում լրացուցիչ դատախոսներն անցկացվում են սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

2. Մեղադրական վերոհիկտին կամ եզրափակիչ ակտի հաստատման վերոհիկտին հաջորդող լրացուցիչ դատախոսների ընթացքում դատարանը քննարկման առարկա է դարձնում`

1) դատապարտված մեղադրյալի պատասխանատվությունը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքների, ինչպես նաև նրա անձը բնութագրող հանգամանքների վերաբերյալ հարցերը.

2) պատիժ կամ բժշկական բնույթի հարկադրական միջոց կիրառելու վերաբերյալ հարցերը.

3) գույքային հայցը լուծելու հարցը.

4) հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման հարցը.

5) գույքի արգելադրման հետ կապված հարցերը.

6) ապացույցների պահպանման և տնօրինման հարցերը.

7) խափանման կամ անվտանգության միջոցի կիրառման հետ կապված հարցերը.

8) վարույթային ծախսերին վերաբերող հարցերը.

9) վերաբերելի այլ հարցեր:

Հոդված 438. Եզրափակիչ դատական ակտը բժշկական հարկադրանքի վարույթով

1. Արդարացման կամ մեղադրական վերոհիկտի հիման վրա դատարանը կայացնում է համապատասխանաբար արդարացման կամ մեղադրական դատավճիռ: Եզրափակիչ ակտի հաստատման վերոհիկտի հիման վրա դատարանը կայացնում է բժշկական հարկադրանքի դատավճիռ:

2. Մեղադրական և բժշկական հարկադրանքի դատավճռում դատարանը պետք է լուծի նաև հետևյալ հարցերը`

1) ապացուցված է արդյոք տվյալ անձի մոտ այնպիսի հոգեկան խանգարման առկայությունը, որը անհնարին է դարձնում տվյալ անձի կողմից պատժի կրումը.

2) անձի նկատմամբ անհրաժեշտ է արդյոք կիրառել բժշկական բնույթի հարկադրական միջոց.

3) բժշկական բնույթի հարկադրական ինչ միջոց պետք է կիրառվի տվյալ անձի նկատմամբ:

Հոդված 439. Բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցը վերացնելը կամ փոփոխելը

1. Եթե անձի առողջական վիճակի բարելավումից կամ լրիվ առողջանալուց հետո վերանում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցի հետագա կիրառման անհրաժեշտությունը, ապա դատարանը, բժշկական հանձնաժողովի եզրակացության հիման վրա, տվյալ անձի, նրա ներկայացուցչի, մերձավոր ազգականի, այլ շահագրգիռ անձի կամ իրավասու դատախազի միջնորդությամբ քննում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցը վերացնելու կամ փոխելու հարցը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված հարցը քննում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցի կիրառման վայրի դատարանը՝ դատախազի և այն անձի պարտադիր մասնակցությամբ, ում միջնորդությամբ որոշվում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցը վերացնելու կամ փոխելու հարցը:

3. Դատարանի կողմից բժշկական բնույթի հարկադրական միջոց կիրառելու կամ փոփոխելու վերաբերյալ միջնորդությունը մերժելու դեպքում այն կրկին կարող է ներկայացվել միջնորդությունը մերժելու մասին որոշում կայացնելու պահից վեց ամիս հետո:

ԳԼՈՒԽ 53. ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԵՎ ԱՆՁԵՆՆՄԵՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՕԳՏՎՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՎԱՐՈՒՅԹԸ

Հոդված 440. Դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվող անձանց գտնվելը Հայաստանի Հանրապետության իրավագրության ներքո

Դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվող անձինք կարող են գտնվել Հայաստանի Հանրապետության իրավագրության ներքո այն դեպքում, երբ համապատասխան օտարերկրյա պետությունը կամ միջազգային կազմակերպությունը դրա առնչությամբ տվել է հստակ համաձայնություն:

Հոդված 441. Դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվող անձինք

Դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվում են հետևյալ անձինք՝

1) օտարերկրյա պետության դիվանագիտական ներկայացուցչությունների ղեկավարները, այդ ներկայացուցչությունների դիվանագիտական անձնակազմի անդամները և նրանց ընտանիքների համատեղ բնակվող անդամները, եթե նրանք Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն:

2) փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա դիվանագիտական ներկայացուցչությունների վարչական-տեխնիկական անձնակազմի աշխատակիցները և նրանց ընտանիքների համատեղ բնակվող անդամները, եթե նրանք Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն և մշտապես չեն բնակվում Հայաստանի Հանրապետությունում:

3) փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա դիվանագիտական ներկայացուցչության սպասարկող անձնակազմի աշխատակիցները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն և մշտապես չեն բնակվում Հայաստանի Հանրապետությունում:

4) դիվանագիտական սուրհանդակները:

5) հյուպատոսական հիմնարկների ղեկավարները և այլ պաշտոնատար անձինք:

6) օտարերկրյա պետության ներկայացուցիչները, խորհրդարանական և կառավարական պատվիրակությունների անդամները և փոխադարձության սկզբունքի հիմքով օտարերկրյա պետության այն պատվիրակությունների անդամները, որոնք ժամանել են միջազգային

բանակցությունների, միջազգային վեհաժողովների և խորհրդակցությունների կամ այլ պաշտոնական հանձնարարություններով կամ նույն նպատակներով Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվում են տարանցիկ, նշված անձանց ընտանիքի անդամները, որոնք ուղեկցում են նրանց և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն:

7) միջազգային կազմակերպություններում օտարերկրյա պետության ներկայացուցչությունների ղեկավարները, անդամները և անձնակազմը, դրանց պաշտոնատար անձինք, որոնք Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվում են միջազգային համաձայնագրերի կամ միջազգային հանրաձանաչ սովորույթների ուժով:

8) երրորդ պետությունում դիվանագիտական ներկայացուցչությունների ղեկավարները, օտարերկրյա պետության դիվանագիտական ներկայացուցչությունների դիվանագիտական անձնակազմի անդամները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվում են տարանցիկ, և նրանց ընտանիքի անդամները, որոնք ուղեկցում են նշված անձանց կամ ճանապարհորդում են առանձին՝ նրանց միանալու կամ իրենց պետություն վերադառնալու նպատակով:

Հոդված 442. Անձնական անձեռնմխելիությունը

1. Սույն օրենսգրքի 441-րդ հոդվածում նշված անձինք չեն կարող ձերբակալվել կամ կալանավորվել՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա անհրաժեշտ է նրանց նկատմամբ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռի կատարման համար:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված անձանց ձերբակալած կամ կալանավորած մարմինը պարտավոր է հեռախոսագրով, հեռագրով կամ կապի այլ միջոցներով այդ մասին անհապաղ տեղեկացնել համապատասխան պետության արտաքին գործերի նախարարությանը:

Հոդված 443. Քրեական հետապնդումից անձեռնմխելիությունը

1. Սույն օրենսգրքի 441-րդ հոդվածում նշված անձինք Հայաստանի Հանրապետությունում օգտվում են քրեական հետապնդման անձեռնմխելիությունից: Այդպիսի անձանց որպես մեղադրյալ ներգրավելու հարցը լուծվում է դիվանագիտական ճանապարհով:

2. Դիվանագիտական ներկայացուցչությունը սպասարկող անձնակազմի աշխատակիցները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն և մշտապես չեն բնակվում Հայաստանի Հանրապետությունում, Հայաստանի Հանրապետությունում օգտվում են քրեական հետապնդման անձեռնմխելիությունից միայն իրենց գործունեության ոլորտում ծառայողական պարտականությունները կատարելիս:

Հոդված 444. Ցուցմունք չտալու և նյութեր չներկայացնելու արտոնությունը

1. Սույն օրենսգրքի 441-րդ հոդվածում նշված անձինք կարող են ցուցմունքներ չտալ որպես վկա կամ տուժող, իսկ ցուցմունքներ տալու համաձայնության դեպքում՝ պարտավոր չեն դրա համար ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմին:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված համաձայնությունը ստանալու դեպքում, համապատասխան անձանց հանձնված ծանուցագրում չպետք է բովանդակվի նշում ցուցմունք տալու համար հարցաքննության չներկայանալու դեպքում հարկադրանքի միջոցների կիրառման մասին:

3. Դիվանագիտական անձեռնմխելիությունից օգտվող անձինք պարտավոր չեն վարույթն իրականացնող մարմինն ներկայացնել իրենց ծառայողական պարտականությունների կատարմանն առնչվող թղթակցություններ կամ այլ փաստաթղթեր:

Հոդված 445. Հինությունների և փաստաթղթերի անձեռնմխելիությունը

1. Դիվանագիտական ներկայացուցչության զբաղեցրած շենքը, դիվանագիտական ներկայացուցչության ղեկավարի նստավայրը, դիվանագիտական անձնակազմի անդամների բնակելի շինությունները, նրանց գույքը և փոխադրամիջոցներն անձեռնմխելի են: Այդ շինություններ մուտք գործել, ինչպես նաև ապացուցողական և այլ վարույթային գործողություններ կատարել թույլատրվում է միայն դիվանագիտական ներկայացուցչության ղեկավարի կամ այդ պաշտոնը զբաղեցնող անձի համաձայնությամբ:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված սահմանափակումները փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա տարածվում են դիվանագիտական ներկայացուցչության վարչական-տեխնիկական անձնակազմի աշխատակիցների և նրանց ընտանիքների համատեղ բնակվող անդամների զբաղեցրած բնակելի շինությունների վրա, եթե նշված անձինք և նրանց ընտանիքների անդամները Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի չեն և մշտապես չեն բնակվում Հայաստանի Հանրապետությունում:

3. Հյուպատոսական հիմնարկների զբաղեցրած շենքը և հյուպատոսական հիմնարկների ղեկավարների նստավայրը փոխադարձության սկզբունքի հիման վրա անձեռնմխելի են: Այդ շինություններ մուտք գործելը, ինչպես նաև ապացուցողական և այլ վարույթային գործողություններ կատարել թույլատրվում է միայն դիվանագիտական ներկայացուցչության կամ հյուպատոսական հիմնարկների ղեկավարների խնդրանքով կամ համաձայնությամբ:

4. Դիվանագիտական ներկայացուցչությունների և հյուպատոսական հիմնարկների արխիվը, փաստաթղթերը, պաշտոնական գրությունները անձեռնմխելի են: Դիվանագիտական փոստը չի կարող վերահսկվել կամ առգրավվել:

5. Դիվանագիտական ներկայացուցչությունների և հյուպատոսական հիմնարկների ղեկավարների համաձայնությունը սույն հոդվածի 1-3-րդ մասերով նախատեսված դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինները ստանում են Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության միջոցով:

6. Սույն հոդվածով սահմանված շինություններում խուզարկությունը, առգրավումը և կալանավորումը կատարվում են հսկող դատախազի և Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության ներկայացուցչի ներկայությամբ:

*ԲԱԺԻՆ 13. ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿԻ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ*

ԳԼՈՒԽ 54. ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱՊՐԱՆՔՈՎ ՎԱՐՈՒՅԹ

Հոդված 446. Վարույթ նախաձեռնելը

1. Մասնավոր մեղադրանքով վարույթը կարող է նախաձեռնվել այն դեպքում, եթե այն անձը, ով բավարար հիմքեր ունի ենթադրելու, որ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 116-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 117-րդ հոդվածով, 118-րդ հոդվածով, 128-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 158-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 174-րդ հոդվածով, 186-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 197-րդ հոդվածով, 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով կամ 242-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքներով իրեն պատճառվել է վնաս, քրեական հայց է ներկայացնում դատարան:

2. Քրեական հայցը կարող է ներկայացնել միայն սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված անձը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը:

3. Քրեական հայցը պետք է բովանդակի՝

- 1) սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված անձի անունը, ազգանունը և բնակության վայրը.
- 2) այն անձի անունը, ազգանունը և բնակության վայրը, որի դեմ ներկայացվել է քրեական հայցը.
- 3) մեղադրանքի բովանդակությունը.
- 4) այն անձանց անունները, ազգանուններն ու բնակության վայրերը, որոնք պետք է կանչվեն դատական նիստին.

5) մեղադրանքը հիմնավորող նյութերը:

4. Անկախ քրեական հայց հարուցելուց՝ դատախազն իրավասու է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործություններով նախաձեռնել քրեական վարույթ, եթե անձն իր անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ վնաս պատճառողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով չի կարող պաշտպանել իր իրավաչափ շահերը: Այս դեպքում քրեական վարույթն իրականացվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով և տուժողի ու մեղադրյալի հաշտության դեպքում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում:

5. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված անձը քրեական հայցը ներկայացնում է ենթադրյալ հանցանքի կատարման վայրի առաջին աստյանի դատարան:

6. Մասնավոր մեղադրանքով մինչդատական վարույթ չի իրականացվում:

Հոդված 447. Քրեական վարույթը սկսելուց առաջ դատարանի գործողությունները

1. Քրեական հայցը ստանալուց հետո դատավորը ստուգում է՝ արդյոք պահպանվել են սույն օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված՝ քրեական հայցին ներկայացվող պահանջները, արդյոք բողոքում ճիշտ է նշված քրեական օրենսգրքի հոդվածը և հոդվածի մասը, որով կարող է սկսվել մասնավոր մեղադրանքով քրեական վարույթը, արդյոք չի լրացել քրեական

պատասխանատվության ենթարկելու վաղեմության ժամկետը և 5-օրյա ժամկետում կայացնում է հետևյալ որոշումներից մեկը՝

- 1) քրեական վարույթ սկսելու մասին.
- 2) քրեական հայցը վերադարձնելու մասին.
- 3) քրեական հայցը և կից նյութերն ըստ ընդդատության ուղարկելու մասին.
- 4) քրեական վարույթ սկսելը մերժելու մասին:

2. Քրեական հայցը առնվազն հինգ օր ժամկետով վերադարձվում է, եթե դրանում առկա են շտկելի թերություններ:

3. Քրեական հայցը և կից նյութերն ուղարկվում են ըստ ընդդատության, եթե պարզվում է, որ ենթադրյալ հանցանքի կատարման վայրը դուրս է տվյալ դատարանի դատական տարածքից:

4. Քրեական վարույթ սկսելը մերժվում է, եթե՝

1) ենթադրյալ հանցանք կատարած անձը հայտնի չէ.

2) քրեական հայցում նկարագրված փաստական հանգամանքներն ակնհայտորեն հանցավոր չեն.

3) քրեական հայցում նկարագրված փաստական հանգամանքների նկատմամբ քրեական հետապնդումը կարող է իրականացվել միայն հանրային կարգով.

4) դատարանի սահմանած ժամկետում քրեական հայցի թերությունները չեն վերացվել կամ այն վերստին չի ներկայացվել:

Հոդված 448. Քրեական վարույթը սկսելու մասին որոշումը

1. Քրեական վարույթը սկսելու մասին որոշման մեջ նշվում են՝

- 1) տուժողի անունը, ազգանունը և բնակության վայրը.
- 2) մեղադրյալի անունը, ազգանունը և բնակության վայրը.
- 3) մեղադրանքի փաստական նկարագրությունը.
- 4) ենթադրյալ հանցանքի իրավական գնահատականը.
- 5) տուժողի ներկայացրած նյութերը.
- 6) նախնական դատալսումների օրը և ժամը.
- 7) քրեական հայցին կցված նյութերին ծանոթանալու մեղադրյալի իրավունքը:

2. Քրեական վարույթը սկսելու մասին որոշում կայացնելու պահից այն անձը, որի դեմ քրեական հայց է ներկայացվել, ստանում է մեղադրյալի կարգավիճակ, իսկ այն անձը, որը քրեական հայց է ներկայացրել, ճանաչվում է տուժող:

3. Որոշման պատճենը երկօրյա ժամկետում ուղարկվում է տուժողին և մեղադրյալին: Նույն ժամկետում մեղադրյալին ուղարկվում է նաև քրեական հայցի պատճենը:

Հոդված 449. Մասնավոր մեղադրանքով նախնական դատալսումները

1. Նախնական դատալսումներն անցկացվում են սույն օրենսգրքի 43-րդ գլխի վերաբերելի դրույթների կիրառմամբ՝ սույն հոդվածով սահմանված առանձնահատկություններով:

2. Սույն օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 6-րդ կետով սահմանված հարցի փոխարեն դատարանը քննարկում է տուժողի և մեղադրյալի հաշտության հնարավորության հարցը: Եթե կողմերը հաշտվում են, ապա նրանց կազմած համաձայնության հիման վրա դատարանը կայացնում է այն հաստատելու մասին որոշում, որով վարույթն ավարտվում է: Դատարանը չի հաստատում օրենքին հակասող համաձայնությունը և շարունակում է նախնական դատալսումները:

3. Եթե մինչև հիմնական դատալսումները սկսելը մեղադրյալը տուժողի դեմ քրեական հայց է ներկայացնում դատարան, երկու մեղադրանքները քննվում են մեկ վարույթում: Այդ դեպքում տուժողներից յուրաքանչյուրը միաժամանակ հանդիսանում է նաև մեղադրյալ և ունի ինչպես տուժողի, այնպես էլ մեղադրյալի իրավունքներ և պարտականություններ:

Հոդված 450. Մասնավոր մեղադրանքով հիմնական դատալսումները

1. Մասնավոր մեղադրանքով հիմնական դատալսումներն անցկացվում են սույն օրենսգրքի 44-րդ և 45-րդ գլուխների վերաբերելի դրույթների կիրառմամբ՝ սույն հոդվածով սահմանված առանձնահատկություններով:

2. Մասնավոր մեղադրանքի վարույթով հիմնական դատալսումների ընթացքում որպես մեղադրող հանդես է գալիս տուժողը, ով կրում է քրեական հայցում ներկայացված մեղադրանքն ապացուցելու պարտականություն:

3. Եթե մեղադրյալը ներկայացրել է իր գրավոր բացատրությունները և միջնորդել հիմնական դատալսումներն անցկացնել առանց իր մասնակցության, ապա տուժողի կարծիքը լսելուց հետո դատարանն իրավասու է հիմնական դատալսումներն իրականացնել մեղադրյալի բացակայությամբ:

4. Հիմնական դատալսումները սկսվում են տուժողի կողմից քրեական հայցի ներկայացմամբ: Այնուհետև դատարանը մեղադրյալին հարցնում է՝ արդյոք նրան հասկանալի է մեղադրանքը և արդյոք նա իրեն մեղավոր ճանաչում է: Դատարանը կողմերին բացատրում է մինչև դատավճիռ կայացնելու համար առանձին սենյակ հեռանալը հաշտության համաձայնություն կնքելու նրանց իրավունքը:

5. Հաշտության դեպքում նրանց կազմած համաձայնության հիման վրա դատարանը կայացնում է այն հաստատելու մասին որոշում, որով վարույթն ավարտվում է: Դատարանը չի հաստատում օրենքին հակասող համաձայնությունը և շարունակում է դատաքննությունը:

6. Մինչև դատավճիռ կայացնելու համար դատարանի հեռանալը տուժողն իրավունք ունի լրիվ կամ մասնակի հրաժարվել մեղադրանքից:

7. Մասնավոր մեղադրանքի վարույթով լրացուցիչ դատալսումներ չեն անցկացվում:

Հոդված 451. Հիմնական դատալսումների ընթացքում քրեական հետապնդումը դադարեցնելը

Հիմնական դատալսումների ընթացքում մասնավոր կարգով իրականացվող քրեական հետապնդումը դադարեցվում է, եթե՝

- 1) տուժողը և մեղադրյալը հաշտվել են.
- 2) տուժողը հրաժարվել է քրեական հայցից.

3) տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը առանց հարգելի պատճառի երեք անգամ չի ներկայացել դատական նիստին:

Հոդված 452. Եզրափակիչ դատական ակտերը

1. Մասնավոր մեղադրանքով կայացվում է միասնական դատավճիռ՝ առանց վերդիկտի: Դատավճռի պատճենը եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է կողմերին, ինչպես նաև դատախազություն:

2. Հաշտության համաձայնությունը հաստատելու մասին դատարանի որոշումը կատարվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

ԳԼՈՒԽ 55. ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ

Հոդված 453. Համաձայնեցման վարույթ կիրառելու հիմքը

1. Դատարանը համաձայնեցման վարույթ կիրառում է հանրային մեղադրանքով նախնական դատախուժների ընթացքում՝ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործության մեջ մեղադրվող մեղադրյալի միջնորդության հիման վրա:

2. Համաձայնեցման վարույթ չի կարող կիրառվել, եթե՝

1) մեղադրյալը չունի պաշտպան կամ միջնորդությունը ներկայացրել է առանց պաշտպանի հետ խորհրդակցելու.

2) վարույթում ներգրավված մի քանի մեղադրյալներից առնվազն մեկն առարկում է համաձայնեցման վարույթ կիրառելու դեմ.

3) համաձայնեցման վարույթ կիրառելու դեմ առարկում է հանրային մեղադրողը.

4) առերևույթ հիմնավորվում է, որ հանցագործությամբ պատճառված վնասը հատուցված չէ և համաձայնեցման վարույթ կիրառելու դեմ առարկում է տուժողը:

Հոդված 454. Համաձայնեցման վարույթ կիրառելու մասին միջնորդության լուծումը

1. Դատարանը բավարարում է համաձայնեցման վարույթ կիրառելու մասին միջնորդությունը, եթե առկա են սույն օրենսգրքի 453-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքը, բացակայում են սույն օրենսգրքի 453-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ համաձայնեցման վարույթի կիրառումը բացառող հանգամանքները, ինչպես նաև եթե մեղադրյալը միջնորդությունը ներկայացրել է կամավոր և գիտակցում է իր միջնորդության բնույթը և հետևանքները:

2. Մեղադրյալի միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը կողմերի բանակցությունների համար սահմանում է առավելագույնը երկշաբաթյա ժամկետ:

3. Դատարանը համաձայնեցման վարույթ կիրառելու մասին միջնորդությունը մերժում է առանձին որոշմամբ:

Հոդված 455. Համաձայնության վերաբերյալ բանակցությունները

1. Համաձայնեցման վարույթ կիրառելու մասին միջնորդությունը բավարարելուց հետո դատախազը համաձայնության գալու նպատակով բանակցություններ է սկսում մեղադրյալի և նրա պաշտպանի հետ:

2. Այն դեպքում, երբ հանցագործությամբ պատճառված վնասը հատուցված չէ, սակայն տուժողը չի առարկել համաձայնեցման վարույթ կիրառելու դեմ, դատախազը տուժողի համաձայնությամբ նրան ներգրավում է բանակցություններին: Տուժողը մասնակցում է միայն հանցագործությամբ պատճառված վնասի բնույթի և չափի վերաբերյալ բանակցություններին:

3. Հատուցման ենթակա վնասի բնույթի և չափի վերաբերյալ համաձայնության գալուց հետո կողմերը բանակցություններ են սկսում մեղադրյալի նկատմամբ կիրառման ենթակա պատժատեսակի և պատժաչափի վերաբերյալ: Համաձայնության արդյունքում չի կարող սահմանվել այնպիսի պատժաչափ, որը կգերազանցի տվյալ հանցագործության համար սահմանված առավելագույն պատժի կեսը:

4. Բանակցությունների արդյունքում համաձայնության գալու դեպքում կողմերը կազմում են համաձայնության մասին արձանագրություն, որում նշվում են՝

1) արձանագրությունը կազմելու տեղը և ժամանակը.

2) հանրային մեղադրողի անունը, ազգանունը, զբաղեցրած պաշտոնը.

3) մեղադրյալի անունը, ազգանունը, հայրանունը, ծննդյան թիվը, ամիսը, օրը և ծննդավայրը, բնակության հասցեն, քաղաքացիությունը, կրթությունը, մայրենի լեզուն, աշխատանքի կամ ուսման վայրը, մեղադրյալի մոտ դատվածության առկայությունը, ինչպես նաև այլ վերաբերելի տեղեկություններ.

4) պաշտպանի անունը և ազգանունը.

5) տուժողի անունը և ազգանունը, եթե տուժողը մասնակցել է համաձայնության կայացմանը.

6) մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը և դրա կիրառման ժամկետը.

7) մեղադրական եզրակացության մեջ նշված հանցագործության փաստական հանգամանքները, դրա իրավական գնահատականը.

8) հատուցված կամ հատուցման ենթակա վնասի բնույթը և չափը.

9) համաձայնեցված պատժատեսակը և պատժաչափը:

5. Բանակցություններին մեկից ավելի մեղադրյալների մասնակցության դեպքում նրանցից յուրաքանչյուրի հետ կնքվում է առանձին համաձայնություն:

6. Հանցագործությունների համակցության դեպքում արձանագրության մեջ առանձին նշվում են յուրաքանչյուր հանցագործության համար համաձայնեցված պատժի տեսակը և չափը, ինչպես նաև վերջնական պատժի տեսակը և չափը:

7. Համաձայնությունը համարվում է կնքված մեղադրյալի, նրա պաշտպանի, հանրային մեղադրողի և բանակցություններին մասնակցելու դեպքում՝ տուժողի կողմից համաձայնության մասին արձանագրությունը ստորագրելու պահից:

8. Համաձայնության մասին արձանագրության մեկական օրինակ հանրային մեղադրողը հանձնում է դատարանին, մեղադրյալին, նրա պաշտպանին և տուժողին:

9. Սույն հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված հարցերի վերաբերյալ համաձայնության չգալու դեպքում նախնական դատախոսները շարունակվում են սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

Հոդված 456. Համաձայնության մասին արձանագրությունը ստանալուց հետո դատարանի գործողությունները

1. Համաձայնության մասին արձանագրությունը ընդունելուց հետո դատարանը որոշում է կայացնում լրացուցիչ դատախոսներ անցկացնելու մասին:

2. Դատարանը չի ընդունում համաձայնության մասին արձանագրությունը և ընդհանուր կարգով շարունակվում է նախնական դատախոսները, եթե`

1) կողմերի բանակցությունների ընթացքում ծանոթանալով քրեական գործին` հանգել է հետևության, որ մեղադրյալին մեղսագրվող արարքը ակնհայտորեն կատարվել է մեղադրյալ չհանդիսացող այլ անձի (անձանց) կողմից կամ նրանց մասնակցությամբ.

2) մեղադրյալի արարքին տրված իրավական գնահատականն ակնհայտորեն չի համապատասխանում մեղադրանքի փաստական հանգամանքներին:

3. Դատարանը չի ընդունում համաձայնության մասին արձանագրությունը և սահմանում է նոր արձանագրություն կազմելու ու դատարան ներկայացնելու ժամկետ, եթե համաձայնեցված պատժատեսակը կամ պատժաչափը անօրինական է: Եթե դատարանի սահմանած ժամկետում կողմերը չեն ներկայացնում համաձայնության մասին պատշաճ արձանագրություն, ապա դատարանն ընդհանուր կարգով շարունակում է նախնական դատախոսները:

Հոդված 457. Համաձայնեցման վարույթով լրացուցիչ դատախոսները

1. Լրացուցիչ դատախոսները անցկացվում է մեղադրյալի, նրա պաշտպանի, հանրային մեղադրողի, իսկ բանակցություններին մասնակցելու դեպքում` նաև տուժողի պարտադիր մասնակցությամբ:

2. Լրացուցիչ դատախոսները սկսվում են մեղադրողի կողմից համաձայնության մասին արձանագրության հրապարակմամբ:

3. Համաձայնության մասին արձանագրության հրապարակումից հետո դատարանը մեղադրյալին հարցնում է, թե արդյոք նրան պարզ է կնքված համաձայնության բովանդակությունը և արդյոք նա համաձայն է դրա հետ: Այնուհետև դատարանը պարզում է, թե արդյոք մեղադրյալն արտահայտել է իր իրական կամքը, գիտակցում է կնքված համաձայնության հետևանքները և պնդում է արդյոք կնքված համաձայնությունը:

4. Դատարանը պաշտպանին և հանրային մեղադրողին հարցնում է, թե արդյոք նրանք պնդում են կնքված համաձայնությունը:

5. Ղատարանը տուժողին հարցնում է, թե արդյոք նա պնդում է կնքված համաձայնությունը՝ հատուցման ենթակա վնասի չափի մասով:

6. Համաձայնության մասին արձանագրությունը հետազոտելուց հետո ղատարանը հեռանում է առանձին սենյակ՝ նախապես հայտարարելով դատավճռի հրապարակման վայրը, օրը և ժամը:

7. Եթե մինչև ղատարանի՝ առանձին սենյակ հեռանալը սույն հոդվածում նշված անձանցից որևէ մեկը հրաժարվում է կնքված համաձայնությունից, ապա ղատարանը որոշում է կայացնում նախնական դատալսումները վերսկսելու մասին:

Հոդված 458. Համաձայնեցման վարույթով դատավճիռ կայացնելը

1. Համաձայնեցման վարույթի արդյունքում ղատարանը կայացնում է մեղադրական դատավճիռ սույն օրենսգրքի 353-356-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածով նախատեսված առանձնահատկությունները:

2. Մեղադրական դատավճիռը պարունակում է համաձայնության մասին արձանագրության տեքստի բառացի շարադրանքը:

3. Մեղադրական դատավճռով ղատարանը նշանակում է համաձայնության մասին արձանագրությամբ սահմանված պատժատեսակն ու պատժաչափը:

4. Եթե առկա է գույքային հայց, ապա այն թողնվում է առանց լուծման:

5. Սույն օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վարույթային ծախսերը մեղադրյալից ենթակա չեն բռնագանձման:

6. Ղատավճիռը հրապարակելուց հետո դատավորը կողմերին պարզաբանում է նաև դատավճիռը բողոքարկելու՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված սահմանափակումները:

Հոդված 459. Համաձայնեցման վարույթով դատավճռի բողոքարկման սահմանները

Սույն օրենսգրքի 458-րդ հոդվածին համապատասխան կայացված դատավճիռը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, սակայն այն չի կարող բողոքարկվել սույն օրենսգրքի 378-րդ հոդվածով, 380-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերով և 382-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերով:

ԳԼՈՒԽ 56. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ

Հոդված 460. Համագործակցության վարույթի նպատակը և կիրառելու հիմքը

1. Համագործակցության վարույթը կիրառվում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների բացահայտումը և դրանք կատարած անձանց պատասխանատվության անխուսափելիությունը ապահովելու նպատակով:

2. Համագործակցության վարույթը կարող է նախաձեռնվել միայն ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործության մեջ, ինչպես նաև ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության

օժանդակության համար մեղադրվող անձի կողմից մինչդատական համաձայնագիր կնքելու մասին գրավոր միջնորդություն (այսուհետ՝ համագործակցության միջնորդություն) ներկայացնելու դեպքում:

3. Համագործակցության միջնորդությունը պետք է վերաբերի տվյալ անձին ներկայացված մեղադրանքին առնչվող հանցագործությանը, որը քննվում է նույն կամ մեկ այլ վարույթով:

Հոդված 461. Համագործակցության միջնորդության ներկայացնելու կարգը

1. Համագործակցության միջնորդությունը հասցեագրվում է հսկող դատախազին և ստորագրվում է մեղադրյալի ու նրա պաշտպանի կողմից:

2. Համագործակցության միջնորդությունը կարող է ներկայացվել մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու պահից մինչև նախաքննության ավարտի մասին հայտարարելը:

3. Համագործակցության միջնորդության մեջ նշվում է, թե ինչու է արտահայտվելու մեղադրյալի համագործակցության բնույթը, ինչպես նաև այն գործողությունները, որոնք մեղադրյալը պարտավորվում է կատարել հանցագործությունը բացահայտելուն կամ այն կատարած անձի պատասխանատվության անխուսափելիությունը ապահովելուն աջակցելու նպատակով:

4. Համագործակցության միջնորդությունը մեղադրյալի կամ նրա պաշտպանի կողմից հսկող դատախազին հանձնվում է քննիչի միջոցով: Եթե միջնորդությունը ներկայացնելու պահին մեղադրյալը պաշտպան չունի, ապա քննիչը միջոցներ է ձեռնարկում վարույթին պաշտպանի մասնակցությունն ապահովելու համար և մեղադրյալին հնարավորություն է ընձեռում պաշտպանի հետ քննարկել միջնորդությունը:

5. Մեղադրյալի և պաշտպանի կողմից ստորագրված միջնորդությունը ստանալուց հետո երեք օրվա ընթացքում քննիչն այն հանձնում է հսկող դատախազին՝ կցելով դրա բավարարման կամ մերժման վերաբերյալ իր գրավոր կարծիքը:

6. Նույն վարույթով մեկից ավելի մեղադրյալների կողմից համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագիր կնքելու ցանկություն արտահայտելու դեպքում նրանցից յուրաքանչյուրը ներկայացնում է համագործակցության առանձին միջնորդություն:

Հոդված 462. Համագործակցության միջնորդության լուծումը

1. Համագործակցության միջնորդությունը և դրա վերաբերյալ քննիչի կարծիքը ստանալուց հետո երեք օրվա ընթացքում հսկող դատախազը որոշում է կայացնում համագործակցության միջնորդությունը բավարարելու կամ մերժելու մասին:

2. Համագործակցության միջնորդությունը մերժվում է, եթե այն չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի 460-461-րդ հոդվածներում սահմանված պայմաններին, կամ եթե հսկող դատախազը տվյալ համագործակցությունը համարում է ոչ անհրաժեշտ:

Հոդված 463. Համագործակցության համաձայնագիր կազմելու կարգը

1. Համագործակցության միջնորդությունը բավարարելու դեպքում հսկող դատախազը քննիչի, մեղադրյալի և նրա պաշտպանի մասնակցությամբ, կազմում է համագործակցության համաձայնագիր:

2. Համագործակցության համաձայնագրի մեջ նշվում են՝

1) այն կազմելու տեղը և ժամանակը.

2) հսկող դատախազի անունը, ազգանունը և պաշտոնը.

3) մեղադրյալի անունը, ազգանունը, հայրանունը, ծննդյան թիվը, ամիսը, օրը և ծննդավայրը, բնակության հասցեն, քաղաքացիությունը, կրթությունը, աշխատանքի կամ ուսման վայրը, դատվածության առկայությունը, ինչպես նաև այլ վերաբերելի տեղեկություններ.

4) մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը և դրա ժամկետը.

5) պաշտպանի անունը, ազգանունը և վարույթին նրա մասնակցության հիմքը.

6) մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի փաստական նկարագրությունը և արարքի իրավական գնահատականը.

7) համագործակցության բնույթը և այն գործողությունները, որոնք մեղադրյալը պարտավորվում է կատարել համագործակցության նպատակին հասնելու համար.

8) Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի այն նորմերը, որոնք կարող են կիրառվել համաձայնագրով նախատեսված պարտականությունները մեղադրյալի կողմից պատշաճ կատարելու դեպքում:

3. Եթե մեղադրյալին մեղսագրվող արարքով տուժողին պատճառված վնասը հատուցված չէ, ապա համաձայնագրում նշվում է նաև այդ վնասը լրիվ հարթելու մեղադրյալի պարտականությունը:

4. Համաձայնագիրը ստորագրում են հսկող դատախազը, մեղադրյալը և պաշտպանը: Համաձայնագրի մեկական օրինակ հանձնվում է մեղադրյալին և պաշտպանին:

5. Համագործակցության համաձայնագիր կնքելու մասին մեկից ավելի մեղադրյալների միջնորդություններ բավարարելու դեպքում, հսկող դատախազը նրանցից յուրաքանչյուրի հետ կնքում է առանձին համաձայնագիր:

Հոդված 464. Համագործակցության վարույթով իրականացվող նախաքննությունը

1. Համագործակցության վարույթով նախաքննությունն իրականացվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով՝ հաշվի առնելով սույն գլխով նախատեսված կանոնները:

2. Համագործակցության համաձայնագիր կազմելուց հետո տվյալ մեղադրյալի վերաբերյալ վարույթն անջատվում է: Անջատված վարույթի նյութերին պարտադիր կցվում են համագործակցության միջնորդությունը, դրա վերաբերյալ քննիչի կարծիքը, միջնորդությունը բավարարելու մասին հսկող դատախազի որոշումը, ինչպես նաև համագործակցության համաձայնագիրը:

3. Համագործակցության վարույթի ընթացքում քննիչի միջնորդությամբ հսկող դատախազն իրավասու է սույն օրենսգրքի 196-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով սահմանված հիմքով կասեցնել մեղադրյալի նկատմամբ քրեական հետապնդումը, եթե դա անհրաժեշտ է համաձայնագրով նրա ստանձնած պարտականությունների պատշաճ կատարումն ապահովելու համար:

4. Մեղադրյալի, նրա մերձավոր ազգականի կամ մեղադրյալի հետ կապված այլ անձի անվտանգության սպառնալիքի առկայության դեպքում քննիչը որոշում է կայացնում սույն հոդվածի 2-

րդ մասով նախատեսված փաստաթղթերը կնքված փակ ծրարում պահելու, ինչպես նաև համապատասխան անձի նկատմամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված հատուկ պաշտպանության միջոցներ ձեռնարկելու մասին:

5. Նախաքննությունն ավարտից հետո քննիչը, սույն օրենսգրքի 205-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, քրեական գործը հանձնում է հսկող դատախազին՝ մեղադրական եզրակացությունը հաստատելու և մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդություն կազմելու համար:

Հոդված 465. Համագործակցությունից հրաժարվելը

Մինչև համագործակցության համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունների կատարումը մեղադրյալն իրավունք ունի գրավոր դիմումով հրաժարվել համագործակցությունից: Այդ դեպքում հսկող դատախազի որոշմամբ համագործակցությունը դադարեցվում է, և վարույթը շարունակվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

Հոդված 466. Համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդությունը

1. Սույն օրենսգրքի 207-րդ հոդվածով սահմանված կարգով և ժամկետներում հսկող դատախազը, ուսումնասիրելով քննիչից ստացած քրեական գործը, ինչպես նաև մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների պատշաճ կատարումը հաստատող ապացույցները, հաստատում է մեղադրական եզրակացությունը և իրավասու դատարան միջնորդություն է հարուցում մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու մասին, կամ որոշմամբ մերժում է այդպիսի միջնորդությամբ քրեական գործը դատարանին հանձնելը, եթե մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների չեն կատարվել կամ կատարվել են ոչ պատշաճ:

2. Միջնորդության մեջ նշվում են՝

1) մեղադրյալի համագործակցության բնույթն ու սահմանները.

2) հանցագործությունը բացահայտելու և այն կատարած անձի պատասխանատվության անխուսափելիությունը ապահովելու համար մեղադրյալի համագործակցության նշանակությունը.

3) մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների պատշաճ կատարումը հաստատող ապացույցները.

4) մեղադրյալի, նրա մերձավոր ազգականի կամ նրա հետ կապված այլ անձի նկատմամբ կիրառված հատուկ պաշտպանության միջոցները, դրանց հիմքերը և նպատակը:

3. Միջնորդության պատճենը հանձնվում է մեղադրյալին և նրա պաշտպանին, ովքեր իրավունք ունեն դրա վերաբերյալ իրենց նկատառումները ներկայացնել դատարանին:

4. Մեղադրյալին և պաշտպանին հանձնվում է մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննության հատուկ կարգ կիրառելու միջնորդությամբ քրեական գործը դատարանին հանձնելը մերժելու մասին

որոշումը, որը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատախազին: Մինչև բողոքի լուծումը քրեական գործը չի կարող ուղարկվել դատարան:

Հոդված 467. Համագործակցության վարույթով դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու հիմքը և պայմանները

1. Դատարանը նախնական դատալսումների ընթացքում քննարկում է համագործակցության համաձայնագիր կնքած մեղադրյալի նկատմամբ դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու հարցը, եթե դատախազը քրեական գործը դատարանին հանձնելիս նման միջնորդություն է հարուցել:

2. Դատարանը բավարարում է դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելու միջնորդությունը, եթե համոզվում է, որ`

1) համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագիրը մեղադրյալի կողմից կնքվել է կամավոր, պաշտպանի մասնակցությամբ և սույն գլխով նախատեսված մյուս պահանջների պահպանմամբ.

2) ներկայացվել են մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունները պատշաճ կատարելու մասին առերևույթ բավարար ապացույցներ.

3) մեղադրյալի համագործակցությունը չի հանգել հանցանքի կատարմանը բացառապես իր մասնակցության մասին տվյալներ հայտնելուն.

4) առկա չեն ակնհայտ տվյալներ այն մասին, որ մեղադրյալին մեղսագրվող արարքը նա չի կատարել:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված պայմաններից անգամ մեկի բացակայության դեպքում դատարանն առանձին որոշում է կայացնում դատաքննությունը հատուկ կարգով անցկացնելը մերժելու և նախնական դատալսումներն ընդհանուր կարգով շարունակելու մասին:

4. Դատախազի միջնորդությունը բավարարելու դեպքում դատարանը որոշում է կայացնում լրացուցիչ դատալսումներ անցկացնելու մասին:

Հոդված 468. Համագործակցության վարույթով լրացուցիչ դատալսումները

1. Համագործակցության վարույթով լրացուցիչ դատալսումներն անցկացվում են մեղադրյալի, նրա պաշտպանի, հանրային մեղադրողի և տուժողի (եթե կայացվելիք դատավճիռը կարող է շոշափել նրա շահերը) պարտադիր մասնակցությամբ:

2. Լրացուցիչ դատալսումների սկզբում հանրային մեղադրողը ներկայացնում է մեղադրանքի փաստական հիմքը, մեղադրյալին վերագրվող արարքի իրավական գնահատականը, որից հետո հաստատում է մեղադրյալի համագործակցության փաստը և պարզաբանում դատարանին, թե հատկապես ինչու է դա արտահայտվել:

5. Մեղադրյալը և պաշտպանն իրավունք ունեն իրենց նկատառումները հայտնել մեղադրյալի համագործակցության բնույթի և այլ էական հանգամանքների վերաբերյալ:

6. Լրացուցիչ դատալսումների ընթացքում հետազոտվում են այն ապացույցները, որոնք հաստատում են՝

1) մեղադրյալի համագործակցության բնույթն ու սահմանները.

2) մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունները պատշաճ կատարելը.

3) հանցագործությունը բացահայտելու և այն կատարած անձի պատասխանատվության անխուսափելիությունը ապահովելու գործում մեղադրյալի հետ համագործակցության դերը և նշանակությունը.

4) մեղադրյալի անձը բնութագրող, ինչպես նաև նրա պատասխանատվությունը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները.

5) համագործակցության արդյունքում մեղադրյալի, նրա մերձավոր ազգականի կամ մեղադրյալի հետ կապակցված այլ անձի անվտանգության սպառնալիքի աստիճանը:

Հոդված 469. Համագործակցության վարույթով դատավճիռ կայացնելը

1. Համագործակցության վարույթի արդյունքում դատարանը կայացնում է մեղադրական դատավճիռ սույն օրենսգրքի 353-356-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով՝ հաշվի առնելով սույն հոդվածով նախատեսված առանձնահատկությունները:

2. Դատավճռում շարադրվում են՝

1) մեղադրյալին մեղսագրվող հանցանքի փաստական նկարագրությունը և իրավական գնահատականը.

2) մեղադրյալի կողմից համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագրով ստանձնած պարտականությունները կատարելու վերաբերյալ դատարանի հետևությունները, ինչպես նաև այդ հետևությունները հաստատող ապացույցները.

3) համագործակցության նպատակի նվաճման վերաբերյալ դատարանի հետևությունները, ինչպես նաև այդ հետևությունները հաստատող ապացույցները:

3. Հետազոտված ապացույցներով մեղադրյալի կողմից համաձայնագրով ստանձնած իր պարտականությունների կատարումը, ինչպես նաև համագործակցության նպատակի նվաճումը հաստատված համարելու դեպքում դատարանը, հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթները, մեղադրյալի նկատմամբ կայացնում է մեղադրական դատավճիռ՝ նշանակելով օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ կամ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառելով:

4. Սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանգամանքները չհաստատվելու դեպքում, դատարանը որոշում է կայացնում նախնական դատալսումները վերսկսելու մասին:

5. Դատավճիռը հրապարակելուց հետո դատավորը կողմերին պարզաբանում է նաև դատավճիռը բողոքարկելու՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված սահմանափակումները:

Հոդված 470. Համագործակցության վարույթով դատավճիռի վերանայման առանձնահատկությունները

1. Համագործակցության վարույթով կայացված դատավճիռը կարող է բողոքարկվել սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, սակայն այն չի կարող բողոքարկվել սույն օրենսգրքի 378-րդ հոդվածով և 380-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերով նախատեսված հիմքերով:

2. Եթե մեղադրյալի նկատմամբ սույն գլխի կանոններին համապատասխան պատիժ նշանակելուց հետո հայտնաբերվում է, որ նա նախաքննության մարմնին դիտավորյալ հայտնել է սուտ տեղեկություններ կամ թաքցրել է որևէ էական տեղեկություն, ապա դատավճիռը ենթակա է վերանայման սույն օրենսգրքի 50-րդ գլխով սահմանված կարգով:

ՄԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ. ԵԶՐԱՓՈՎԿԻՉ ԵՎ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԲԱԺԻՆ 14. ԵԶՐԱՓՈՎԿԻՉ ԵՎ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ 57. ԵԶՐԱՓՈՎԿԻՉ ԵՎ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

Հոդված 471. Եզրափակիչ դրույթներ

1. Սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ է մտնում 2014 թվականի հունվարի 1-ից, բացառությամբ այն դրույթների, որոնց համար սույն օրենսգրքի 472-րդ հոդվածով սահմանված են ուժի մեջ մտնելու այլ ժամկետներ:

2. Սույն օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելու պահից ուժը կորցրած ձանաչել 1998 թվականի հուլիսի 1-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրքը՝ հետագա բոլոր փոփոխություններով և լրացումներով՝ բացառությամբ սույն օրենսգրքի 472-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերի:

Հոդված 472. Անցումային դրույթներ

1. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը հետաքննության մարմնի կողմից ստացված հանցագործության մասին հաղորդումները, որոնցով քրեական գործ հարուցելու կամ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում չի կայացվել, քրեական վարույթ նախաձեռնելու հարցը լուծելու համար սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելուց հետո հինգ օրվա ընթացքում հսկող դատախազի միջոցով ուղարկվում են քննիչին՝ պահպանելով սույն օրենսգրքով սահմանված քննչական ենթակայության կանոնները:

2. 2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հետաքննության մարմնի վարույթում գտնվող քրեական գործերը սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով նախաքննություն կատարելու համար սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելուց հետո հինգ օրվա ընթացքում հսկող դատախազի միջոցով ուղարկվում են քննիչին՝ պահպանելով սույն օրենսգրքով սահմանված քննչական ենթակայության կանոնները:

3. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը որպես մեղադրյալ ներգրավված անձանց նկատմամբ նախաքննությունը շարունակվում է իրականացվել մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը գործող կարգով:

4. Սույն օրենսգրքով նախատեսված համագործակցության վարույթը կարող է կիրառվել նաև մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը որպես մեղադրյալ ներգրավված անձանց նկատմամբ, եթե դա հնարավոր է իրականացնել սույն օրենսգրքի պահանջների պահպանմամբ:

5. Սույն օրենսգրքով սահմանված քրեական հետապնդման ժամկետները գործում են 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո որպես մեղադրյալ ներգրավված անձանց համար:

6. Մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը կասեցված քրեական գործերով վարույթները վեցամսյա ժամկետում քննիչի որոշմամբ վերսկսվում են:

7. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը հարուցված քրեական գործերով մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունն իրականացվում է մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը գործող կարգով՝ բացառությամբ սույն հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված դեպքի:

8. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը որպես մեղադրյալ ներգրավված անձանց նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառվում է, իսկ արդեն կիրառված կալանքը վերացվում կամ երկարաձգվում է սույն օրենսգրքով սահմանված հիմքերով և կարգով:

9. Այն քրեական գործերը, որոնցով սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելու օրվա դրությամբ նախաքննությունն ավարտվել է մեղադրական եզրակացությամբ կամ եզրափակիչ ակտով, դատարան են ուղարկվում և քննվում սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով:

10. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը ստացված ապացույցների թույլատրելիությունը որոշվում է դրանց ձեռքբերման ժամանակ գործող օրենսդրությանը համապատասխան:

11. Սույն օրենսգրքի 58-րդ գլխով նախատեսված մասնավոր մեղադրանքով վարույթը կիրառվում է 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո սկսված քրեական վարույթներով:

12. Այն քրեական գործերը, որոնցով մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը դատական քննություն նշանակելու մասին որոշում է կայացվել, քննվում և լուծվում են մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը գործող կարգով:

13. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը կայացված դատական ակտերով վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքները բերվում և քննվում են մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը գործող կարգով:

14. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի դեմ նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով բերված բողոքները սույն օրենսգիրքն ուժ մեջ մտնելուց հետո քննվում են մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ը գործող կարգով:

15. Մինչև սույն օրենսգիրքն ուժի մեջ մտնելը օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի դեմ բացառիկ վերանայման բողոքները բերվում և քննվում են սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով:

16. 1998 թվականի հուլիսի 1-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 54-րդ, 54.1, 54.2, 54.3, 54.4 գլուխների դրույթները ուժը կորցրած չեն ճանաչվում:

17. Սույն օրենսգրքի 123-րդ հոդվածն ուժի մեջ է մտնում 2014 թվականի հուլիսի 1-ից:

18. Սույն օրենսգրքի 219-րդ և 422-րդ հոդվածներում սահմանված հոգեբանի մասնակցության փոխարեն մինչև 2016 թվականի սեպտեմբերի 1-ը իրավաչափ համարել մանկավարժի մասնակցությունը:

Հիմնավորում
«Քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի»

Ներկա իրավիճակը և առկա խնդիրները.

«Ք գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ Օրենսգիրք) կիրառման ավելի քան տասը տարիների ընթացքում երկրի հասարակական և քաղաքական կյանքում տեղի ունեցան մի շարք իրադարձություններ, որոնք անխուսափելի փոփոխություններ են ենթադրում քրեական գործերի քննության և լուծման հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգող հիմնական իրավական ակտում: Մասնավորապես, 2002 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունը, վավերացնելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի Կոնվենցիան, ճանաչեց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավասությունը, ինչի հետևանքով երկրի ստանձնած միջազգային պարտավորություններին համահունչ ձևափոխություններ պետք է կատարվեն ներպետական համապատասխան ոլորտներում, այդ թվում՝ քրեական արդարադատության բնագավառում: 2005 թվականի նոյեմբերի 27-ին տեղի ունեցած հանրաքվեով երկրի հիմնական օրենքում կատարվեցին հիմնարար փոփոխություններ, որոնք էապես շոշափեցին քրեական արդարադատության ոլորտը՝ անխուսափելի դարձնելով Օրենսգրքում համապատասխան փոփոխություններն ու լրացումները: Քրեադատավարական իրավահարաբերությունների կարգավորման գործընթացի վրա նշանակալի ազդեցություն ունեցավ նաև դատական պրակտիկան: Մասնավորապես, Օրենսգրքի գործածության ընթացքում բացահայտված մի շարք թերություններ ու բացթողումներ իրենց գնահատականը ստացան «Սահմանադրական դատարանի և «Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում:

Վերը թվարկված գործոնների ամբողջությունը, ինչպես նաև հասարակական հարաբերությունների մշտական զարգացումը ներկայում հանգեցրել են այնպիսի իրավիճակի, որի պայմաններում 1998 թվականի Օրենսգիրքն օբյեկտիվորեն ի վիճակի չէ համապարփակ կարգավորման ենթարկել քրեական գործերի քննության և լուծման ընթացակարգը, այդ գործընթացի շրջանակներում ապահովել հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունը, հետևաբար, և քրեական դատավարության խնդիրների լուծումն ու նպատակների նվաճումը: Ուստի առկա են բոլոր այն օբյեկտիվ նախադրյալները (իրավական, տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական և այլն), որոնց ամբողջությունը թույլ է տալիս խոսել «Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի մշակման անհրաժեշտության մասին:

Առաջարկվող լուծումները.

1. Իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքների հիման վրա քրեադատավարական ոլորտ ներգրավված անձանց իրավունքների և ազատությունների երաշխավորված պաշտպանությունը.

1.1 Անձի ազատության իրավունքի համակարգային պաշտպանությունը.

Ա) Ձերբակալում.

ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծում (այսուհետ՝ Նախագիծ) անձի ազատության իրավունքի պաշտպանության ոլորտում Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի մշակած չափանիշներին համահունչ, ինչպես նաև ելնելով ՀՀ Սահմանադրական և Վճռաբեկ դատարանների համապատասխան որոշումների ինկորպորացման անհրաժեշտությունից, հստակեցված են ձերբակալման նպատակը, հիմքերը, պայմանները, ինչպես նաև կիրառման ընթացակարգերը: Մասնավորապես, անձի իրավունքների ապահովման տեսանկյունից կարևոր երաշխիք է Նախագծում ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածով սահմանված ազատության իրավունքի ցանկացած սահմանափակում որպես ձերբակալում բնորոշելը (Նախագծի 6-րդ հոդվածի 44-րդ կետ): Նախագծում ամրագրված են ձերբակալման նոր տեսակներ, դրանք են՝ ազատության մեջ գտնվող մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու համար ձերբակալումը (Նախագծի 111-րդ հոդված), վարույթի մասնավոր մասնակցի կարճաժամկետ ձերբակալումը (Նախագծի 145-րդ հոդվածը), մեղադրյալին դատարան ներկայացնելու կարգադրագրի հիման վրա ձերբակալումը (Նախագծի 146-րդ հոդված): Ազատության իրավունքի ապահովման իրական երաշխիք պետք է համարել ձերբակալման տեսակներից յուրաքանչյուրի համար անձին անազատության մեջ պահելու առավելագույն ժամկետների հստակ տարբերակումը և հատկապես ձերբակալման պահից հաշվարկվող այն առավելագույն ժամկետի սահմանումը, որի ընթացքում անձը պետք է տարվի դատարան: Անձի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության սահմանադրական իրավունքի պաշտպանվածության բարձրացմանն է նպատակաուղղված կալանավորման հարցը լուծելիս ձերբակալման իրավաչափությունը դատական վերահսկողության առարկա դարձնելը (Նախագծի 112-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Օրենսդրական նման կարգավորումը բխում է *habeas corpus* հիմնադրույթից, ըստ որի գործում է ձերբակալման անօրինականության կանխավարկածը, քանի դեռ դատարանը չի հաստատել հակառակը, ինչպես նաև Եվրոպական Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի պահանջներից, որոնք կոչված են անձին ապահովագրել անհիմն ազատագրկումից: Կարևոր է նաև ձերբակալման սկզբնական ժամանակահատվածում՝ ազատությունից փաստացի զրկվելու պահից վեց ժամկա ընթացքում, ձերբակալվածի նվազագույն իրավունքների և դրանց կենսագործման երաշխիքների հստակ ամրագրումը (Նախագծի 110-րդ հոդված):

Բ) Կալանավորում և այլընտրանքային խափանման միջոցներ.

Խափանման միջոցների հետ կապված՝ Նախագծում տրված կարգավորման բնութագրական գծերից մեկը կալանքի ինստիտուտի համապատասխանեցումն է միջազգային չափանիշներին, ինչպես նաև ՀՀ բարձր դատարանների որոշումներում արտահայտված դիրքորոշումներին: Այդ մասին են, մասնավորապես, Նախագծում կալանքի կիրառման իրավաչափության՝ Եվրոպական դատարանի մշակած չափանիշներին համահունչ պայմանների նախատեսումը, կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու և կալանավորման ժամկետի երկարացման հիմքերի տարանջատումը: Անձի ազատության իրավունքի անհիմն սահմանափակման դեմ կարևոր երաշխիք է կալանավորման մասին որոշումների պատճառաբանվածության վերաբերյալ օրենսդրական պահանջի հստակ ամրագրումը (Նախագծի 118-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), ինչը հնարավորություն կտա խուսափելու պրակտիկայում տարածված ստանդարտ արտահայտություններ և սոսկ օրենսդրական

դրույթներին հղումներ պարունակող որոշումներից: Նախագծում այն կանոնի նախատեսումը, համաձայն որի կալանավորումը մեղադրյալի նկատմամբ կարող է ընտրվել միայն այն դեպքում, երբ խափանման մյուս միջոցների կիրառումն անհնարին է կամ բավարար չէ մեղադրյալի անօրինական վարքագիծը կանխելու համար (Նախագծի 118-րդ հոդվածի 2-րդ մաս), կոչված է վերացնելու այն պրակտիկան, երբ ազատությունից զրկելու հետ կապված այս ծայրահեղ միջոցի կիրառումը կանոն, այլ ոչ թե բացառություն է: Իրավակիրառ պրակտիկայում անհիմն կամ հարկադրված կալանավորումների թվի կրճատմանն է նպատակաուղղված նաև նոր այլընտրանքային խափանման միջոցների (տնային կալանք, ոստիկանության հսկողությանը հանձնելը), ինչպես նաև գրավի՝ որպես ինքնուրույն խափանման միջոցի նախատեսումը (Նախագծի 122-րդ հոդված):

1.2. Մրցակցային տարրերի ուժեղացումը.

Նախագծում վերաիմաստավորվել է քրեական դատավարությունում մրցակցության գաղափարախոսությունը: Այսպես, քրեական դատավարության մրցակցային բնույթին համահունչ՝ ապահովվել է այդ սկզբունքի առանձին տարրերի ներմուծումն ու կիրառումը մինչդատական վարույթում այնքանով, որքանով դա բացասաբար չի անդրադառնա վարույթի արդարացի քննության վրա և չի հանգեցնի չարաշահումների:

Նախաքննության փուլում մրցակցության ընդլայնմանն ուղղված քայլերից մեկն ապացուցողական զանգվածի ձևավորման գործընթացում պաշտպանին լրացուցիչ իրավունքների վերապահումն է: Մասնավորապես, պաշտպանն անվերապահորեն իրավունք ունի մասնակցել իր կամ իր պաշտպանյալի միջնորդությամբ կամ իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ կատարվող բոլոր ապացուցողական գործողություններին (Նախագծի 49-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ):

Բացի այդ, քննարկվող սկզբունքի տեսանկյունից կարևոր է այն, որ հիմնվելով պաշտպանի կողմից վարույթն իրականացնող մարմնին տրամադրված դատավարական տեղեկատվության օրինականության կանխավարկածի վրա՝ նրա ներկայացրած նյութերը համարվում են թույլատրելի ապացույց, քանի դեռ վարույթն իրականացնող մարմինը չի ապացուցել հակառակը (Նախագծի 97-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Ընդ որում, պաշտպանի ներկայացրած փաստաթղթերը կամ առարկաները բոլոր դեպքերում պետք է մնան քրեական վարույթի նյութերում՝ անկախ դրանց նկատմամբ վարույթն իրականացնող մարմնի վերաբերմունքից (Նախագծի 97-րդ հոդվածի 12-րդ մաս): Դրա հետ մեկտեղ, պաշտպանը պահպանում է անձանց հարցման ենթարկելու և փորձագետի կարծիք հայցելու իրավունքները (Նախագծի 49-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ և 8-րդ կետեր):

Նախաքննության ընթացքում մրցակցության տարրերի ամրապնդման երաշխիքներից մեկը մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակների ընդլայնումն է: Մասնավորապես, քննչական գործողություններ (խուզարկություն, առգրավում, զննություն) կատարելու համար անձի բնակարան կարելի է մուտք գործել միայն դատարանի որոշմամբ՝ բացառությամբ դեպքի վայրի զննություն կատարելու դեպքերի (Նախագծի 216-րդ հոդվածի 4-րդ մաս):

Մրցակցության ամրապնդմանն ուղղված նորամուծություններից է նաև մինչդատական վարույթի ընթացքում դատավորի ներկայությամբ անձին հարցաքննելու (ցուցմունքը դեպոնացնելու) ընթացակարգը (Նախագծի 312-315-րդ հոդվածներ):

Դատական քննության փուլում մրցակցության սկզբունքի զարգացմանն ուղղված կարևոր քայլ է պաշտպանության և մեղադրանքի կողմերի համար ապացույցներ ներկայացնելու հավասար հնարավորության նախատեսումը (Նախագծի 325-րդ հոդված). գործող կարգավորմամբ մեղադրանքի կողմը կարող է ներկայացնել ապացույցներ, իսկ պաշտպանության կողմը՝ միայն միջնորդել, որպեսզի իր ներկայացրած նյութերը ճանաչվեն ապացույց:

1.3 Մեղադրյալի իրավունքները.

Նախագծով ընդլայնվել է մեղադրյալի իրավունքների շրջանակը՝ նրան ընծեռելով պաշտպանության ավելի լայն հնարավորություններ:

Նախ և առաջ, հստակ սահմանվել է, որ մեղադրյալ է համարվում այն անձը, ում նկատմամբ հսկող դատախազը հարուցել է քրեական հետապնդում, և միաժամանակ, ում նկատմամբ առկա է օրինական ուժի մեջ մտած քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում կամ մեղադրական կամ արդարացման դատավճիռ: Հանցանք կատարելու մեջ անմիջականորեն ծագած կասկածանքի հիման վրա ձերբակալված անձը մեղադրյալ չի համարվում, սակայն օգտվում է մեղադրյալի համար սահմանված բոլոր իրավունքներից և երաշխիքներից (Նախագծի 110-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Օրենսդրական նման կարգավորումը հնարավորություն է տալիս հրաժարվել «կասկածյալ» սուբյեկտից և միասնական դատավարական կարգավիճակ սահմանել քրեական հետապնդման ենթարկված անձի համար: Դրա շնորհիվ հանցանքի կատարման մեջ կասկածվող անձը օգտվում է մեղադրյալի համար սահմանված բոլոր իրավունքներից:

Մեղադրյալի իրավունքների երաշխիքների առումով առաջարկվող կարևոր քայլ է պաշտպանի պարտադիր մասնակցության դեպքերի շրջանակի ընդլայնումը և այն ոչ սպառիչ դարձնելը (Նախագծի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Քրեական վարույթին պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է, քանի դեռ մեղադրյալը նրանից չի հրաժարվել օրենքով սահմանված կարգով (Նախագծի 46-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Նշված կարգի խախտումով մեղադրյալի տված ցուցմունքը չի կարող դրվել մեղադրական դատավճռի հիմքում, եթե մեղադրյալն այն չի հաստատել դատարանում (Նախագծի 97-րդ հոդվածի 6-րդ մաս):

Նախագծում ամրագրվել է ևս մեկ կարևոր երաշխիք՝ ուղղված մեղադրյալի՝ իր նկատմամբ կայացված դատական ակտի վերանայման իրավունքի լիակատար ապահովմանը: Բանն այն է, որ գործող օրենսգրքի համաձայն արդարացման դատավճռի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքի բավարարման դեպքում անձը կարող է զրկվել իր նկատմամբ կայացված դատական ակտի բողոքարկման հնարավորությունից՝ կապված վճռաբեկ դատարանի՝ բողոքը վարույթ ընդունելու հայեցողական ազատության հետ: Իսկ Նախագծում առաջարկվող տարբերակով վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի բեկանել դատական շրջապտույտի չենթարկված արդարացման

դատավճիռը և կայացնել մեղադրական դատավճիռ, այլ պետք է գործն ուղարկի առաջին աստանի դատարան նոր քննության (Նախագծի 380-րդ հոդվածի 4-րդ մաս):

2. Դատավարական մեխանիզմների կատարելագործում.

2.1 Մինչդատական վարույթ.

Ա. Նախագծով առանցքային փոփոխություններ են նախատեսվում *մինչդատական վարույթի* առնչությամբ: Այս փուլում առաջին մեծ փոփոխությունն այն է, որ նախաքննությունը սկսվում է հանցագործության մասին պատշաճ հաղորդում ստանալու պահից, այսինքն՝ վերացել է քրեական գործի հարուցման (նյութերի նախապատրաստության) փուլը: Այս բարեփոխման նպատակն է առաջին հերթին հանցագործությունների մասին հաղորդումների գրանցման և դրանց իրավական արձագանքի հետ կապված իրավահարաբերությունները բերել դատախազական հսկողության ոլորտ, ինչպես նաև ապահովել վարույթի միասնականությունը:

Բ. Հետաքննություն և նախաքննություն.

Նոր օրենսգրքի նախագծում «հետաքննություն» և «նախաքննություն» սահմանադրական հասկացությունների քրեադատավարական հարաբերակցության էական փոփոխությունը, մասնավորապես օպերատիվ-հետախուզական գործունեությունը քրեական դատավարության օրենսգիրք մասնակի ինկորպորացնելը և քրեական վարույթի ընթացքում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների իրականացման գործընթացը հետաքննություն համարելը նպատակ է հետապնդում այն դարձնել ավելի կանխատեսելի, ինչպես նաև ներառել դատախազական հսկողության տիրույթ, ինչը քրեական ընթացակարգի շրջանակներում անձի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման կարևոր գրավական է: Անձի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման երաշխիքների տեսանկյունից նշված նոր մեխանիզմի էական առավելություն պետք է համարել այն, որ հետաքննության շրջանակներում քննիչի հանձնարարությամբ իրականացվող առանձին օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների՝ գաղտնի քննչական գործողությունների (օրինակ՝ հեռախոսային խոսակցությունները լսելը, նամակագրությունը վերահսկելը, ներքին դիտումը և այլն) արդյունքներն ապացուցողական նշանակություն են ստանում միայն դատավարական բոլոր երաշխիքների ապահովման պայմաններում (դատարանի որոշում, քննիչի գրավոր հանձնարարություն, օրենքով սահմանված ընթացակարգ և այլն):

Գ. Պարզեցված նախաքննություն.

Նախաքննության ծանրաբեռնվածության կրճատման, ժամանակային, մարդկային և նյութական ռեսուրսների արդարացված խնայողության նպատակով Նախագծում առաջարկվում է ներդնել բազմաթիվ երկրներում իր կիրառման արդյունավետությունն ապացուցած պարզեցված նախաքննության ինստիտուտը: Այս վարույթի առանձնահատկությունն այն է, որ հաշվի առնելով քննվող հանցագործության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը (այս դատավարական ձևը կարող է կիրառվել միայն ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների դեպքում)՝

սահմանափակվում է ապացուցման առարկան, ապացուցողական գործունեության հիմնական ծանրությունն ընկնում է դատական քննության փուլի վրա, նախաքննության բովանդակությունը կազմող գործողությունները կատարվում են սեղմ ժամկետներում: Որպես այս ընթացակարգի շրջանակներում դատավարության մասնակիցների իրավունքների և շահերի պաշտպանության երաշխիք՝ դատախազի որոշմամբ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցագործության վերաբերյալ ցանկացած վարույթ կարող է քննվել ընդհանուր նախաքննության կարգով (Նախագծի 38-րդ հոդվածի 1-ին մաս, 19-րդ կետ):

2.2. «Դատախազ-քննիչ-քննչական մարմնի ղեկավար». գործառույթների և լիազորությունների ճշգրտում.

Մինչդատական վարույթում գործող այս սուբյեկտների փոխհարաբերությունների կանոնակարգման հիմքում դրվել է գործառույթային տարանջատման սկզբունքը՝ փոխհարաբերությունների առանցք դիտարկելով «սուբյեկտ-գործառույթ-լիազորություն» շղթան: Քննարկվող սուբյեկտների փոխհարաբերությունների կանոնակարգման հետ կապված՝ Նախագծի հիմքում դրված է այն գաղափարը, որ մեկ սուբյեկտը չպետք է միջամտի մյուսի գործառույթի իրականացմանը կամ կրկնօրինակի այն: Նախագծում տրված կարգավորման շրջանակներում նշված սուբյեկտների լիազորություններն օրգանապես բխում են նրանց գործառույթներից և սահմանված են այն հաշվով, որպեսզի ապահովեն հակակշիռների կառուցակարգեր, այլ ոչ թե ձևավորեն ենթակայության հարաբերություններ: Մասնավորապես, մինչդատական վարույթում քննիչին վերապահված է քննություն կատարելու գործառույթ, իսկ քննչական մարմնի ղեկավարին՝ քննության արդյունավետությունն ապահովելու գործառույթ: Նախագծում դատախազին օրենքի խախտումների բացահայտմանը, վերացմանը և նախազգուշացմանն ուղղված հսկողական լիազորությունների վերապահումն ուղղված է վերջինիս՝ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու բացառիկ գործառույթի իրացմանը: Նշված երեք սուբյեկտների փոխհարաբերությունները, լիազորությունների հակակշիռների համակարգը և պատասխանատվության առարկան սահմանված է Նախագծի 35-36-րդ հոդվածներում:

Հակակշիռների կառուցակարգերի ապահովմանն է միտված այն, որ մի կողմից՝ հաշվի առնելով քննիչի որոշումները և գործողությունները դատախազական հսկողության պարտադիր օբյեկտ դարձնելու անհրաժեշտությունը, իսկ մյուս կողմից՝ քննության գործառույթի՝ բացառապես քննիչի կողմից իրականացման հանգամանքը և քննիչի՝ որպես նախաքննություն իրականացնող պաշտոնատար անձի օրինապահության կանխավարկածը, դատախազին իրավունք է վերապահվել ստուգել միայն արդեն ընդունված որոշման կամ կատարված գործողության օրինականությունը և դրա արդյունքում ձեռնարկել օրինականության խախտումների վերացմանն ուղղված միջոցառումներ:

ՀՀ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով դատախազին վերապահված բացառիկ լիազորության իրացմանն է նպատակաուղղված քրեական հետապնդման հարուցման

նույնացումը մինչդատական վարույթի համար բեկումնային նշանակություն ունեցող որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման հետ և դրա իրավասությունը դատախազին վերապահելը:

2.3. Նախնական դատալսումներ

Մրցակցության և կողմերի հավասարության պայմաններում մինչդատական վարույթի արդյունքների ստուգման ու դատական քննության նախապատրաստմանն ուղղված բոլոր հարցերի քննարկմանն ու լուծման նպատակներով նախագծում նախատեսվել է բուն դատական քննությանը՝ հիմնական դատալսումներին նախորդող նոր պարտադիր փուլ՝ նախնական դատալսումներ (Նախագծի 316-328-րդ հոդվածներ)՝ հստակ սահմանելով այս փուլում լուծման ենթակա հարցերի (Նախագծի 317-րդ հոդված), ինչպես նաև ընդունվող որոշումների շրջանակը:

2.4. Դատարանի կողմից մեղադրանքը փոխելը.

Մեղադրանքի հիմնավորվածության, արարքի իրավաբանական գնահատականի և փաստական հանգամանքների համապատասխանության, պատժի արդարացիության ապահովմանն ուղղված կարևոր քայլ է դատարանին մեղադրանքը փոխելու իրավունք վերապահելը: Ներկայում եթե դատարանը խստացման առումով համաձայն չէ հանցավոր արարքի իրավաբանական գնահատականի հետ, իսկ դատախազը պնդում է այն, ապա առաջանում է փակուղային իրավիճակ. դատարանը կա՛մ պետք է կայացնի արդարացման դատավճիռ, կա՛մ պետք է կայացնի իր մասնագիտական հանգումունքին հակառակ դատական ակտ: Երկու դեպքում էլ խախտվում են դատավճռի արդարացիության և պատժի անխուսափելիության սկզբունքները, տուժողի օրինական շահերը: Տուժողի իրավաչափ շահերը կարող են վտանգվել նաև դատախազի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում: Առաջարկվող կարգավորման պարագայում դատախազը չի կարող դատարանում հրաժարվել մեղադրանքից, իսկ դատարանն էլ կաշկանդված չէ մեղադրանքով և կարող է դատավճիռ կայացնելիս փոխել այն՝ ինչպես դեպի մեղմը, այնպես էլ դեպի ծանրը: Արդյունքում ապահովվում է անհրաժեշտ հավասարակշռությունը տուժողի ու մեղադրյալի իրավաչափ շահերի և արդարադատության շահի միջև: Իսկ կողմերին հնարավորություն է տրվում մեղադրանքի կապակցությամբ իրենց կարծիքն արտահայտել և հիմնավորել եզրափակիչ ելույթների ժամանակ, երբ դատարանը կիրառման ենթակա օրենքի մեկնաբանության վերաբերյալ հարցադրումներ է ուղղում նրանց: Հարկ է հատուկ ընդգծել, որ մինչ մեղադրանքը փոխելը դատարանը պարտավոր է քննարկման առարկա դարձնել նոր իրավաբանական գնահատականի հարցը (Նախագծի 344-րդ հոդված):

2.5. Երկփուլ վճռահատում (վերդիկտ և լրացուցիչ դատալսումներ)

Դատարանում քրեական վարույթի քննության տրամաբանական և անխուսափելի ավարտը դատական ակտի՝ արդարացման կամ մեղադրական դատավճռի կայացումն է, որով որոշվում են ամբաստանյալի մեղավորության կամ անմեղության, նրա նկատմամբ պատիժ (այդ թվում՝ համապատասխան պատժատեսակ և պատժաչափ) կիրառելու կամ չկիրառելու և այլ հարցեր:

Սակայն Օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ այդ հարցերը միմյանցից տարբերվում են իրենց բովանդակությամբ, խորությամբ և լուծման բարդությամբ, հետևաբար, դրանց քննարկումն ու լուծումը պահանջում է տարբերակված մոտեցում:

Այս կապակցությամբ Նախագծով առաջարկվում է սահմանել դատական ակտի կայացման և հրապարակման երկփուլ կարգ: Մասնավորապես, առաջին փուլում կողմերի և դատարանի համար քննարկման առարկա է դառնում միայն ամբաստանյալի մեղավորության կամ անմեղության հարցը, որի լուծումից կախված՝ երկրորդ փուլում որոշվում են դատավճռի կոնկրետ տեսակից (արդարացման կամ մեղադրական) օրգանապես և տրամաբանորեն բխող մյուս հարցերը: Այսպես, մեղադրական վերդիկտի հրապարակումից հետո հրավիրված լրացուցիչ դատախոսներում քննարկման առարկա են դառնում ամբաստանյալի նկատմամբ պատիժ նշանակելու կամ չնշանակելու, նրա պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքներն ուսումնասիրելու, կոնկրետ պատժատեսակը կամ պատժաչափը ընտրելու, գույքային հայցն ամբողջությամբ կամ մասնակի բավարարելու, պատճառված գույքային վնասը հատուցելու, խափանման միջոցը պահպանելու և այլնի հետ կապված հարցեր, իսկ արդարացման վերդիկտի հրապարակման դեպքում լրացուցիչ դատախոսների ընթացքում քննարկվում են ամբաստանյալի ռեաբիլիտացիայի հետ կապված հարցերը:

Առաջարկվող մեխանիզմն ունի հետևյալ առավելությունները. առաջինը, այն դատավարության մասնակիցներին հնարավորություն է տալիս ավելի լուրջ ուշադրություն դարձնել դատավճռի կայացման երկրորդ փուլում քննարկվող հարցերին, հատկապես՝ պատժի նշանակման մասով: Երկրորդ, պաշտպանության կողմին թույլ է տալիս մշակել և իրացնել ավելի ձկուն, երկաստիճան մարտավարություն՝ առանց դիրքորոշման մեջ ներքին հակասություն ունենալու վտանգի: Դրանով առավել ամբողջապես է իրացվում անձի պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը: Երրորդ, այս ճանապարհով լուծում է ստանում Եվրոպական դատարանի նախադեպային որոշումներում տեղ գտած այն հիմնարար գաղափարը, որ արդարացվածի համար պետք է նախատեսվեն հատուցում ստանալու հնարավորինս մատչելի և արագ ընթացակարգեր:

Ակնկալվող արդյունքը.

Նախագծի ընդունման արդյունքում ակնկալվում է.

1. Մարդու իրավունքների պաշտպանության քրեադատավարական երաշխիքների ամրապնդում.
2. Քրեական դատավարությունում հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռում.
3. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներով սահմանված՝ մարդու իրավունքների չափանիշներին ինկորպորացում, մարդու իրավունքների երաշխիքների ամրապնդման, դատավարության սուբյեկտների լիազորությունների և գործառույթների ճշգրտման վերաբերյալ << սահմանադրական դատարանի և << վճռաբեկ դատարանի որոշումների կենսագործում.

4. Քրեական դատավարության հիմքում դրված սկզբունքների հետևողական զարգացում.

5. Քրեական դատավարությունը դատարանակենտրոն դարձնելու նպատակով դատարանի դերի և նշանակության բարձրացում, նախաքննության օրինականության նկատմամբ դատական վերահսկողության սահմանների ընդլայնում, վարույթի ծանրության կենտրոնը նախաքննությունից դատական քննություն տեղափոխում.

6. Հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ, ինչպես նաև քրեադատավարական հարկադրանքի միջոցների օրինականության նկատմամբ դատախազական հսկողության ամրապնդում.

7. Վարույթի հանրային մասնակիցների գործառույթների, պատասխանատվության և փոխհարաբերությունների հստակեցում.

8. Քրեական դատավարության համապատասխանեցում միջազգային չափանիշներին, մասնավորապես՝ արտասահմանյան երկրներում հաջողությամբ գործող նոր ինստիտուտների ներդաշնակ ներդրում՝ ապահովելով դրանց արդյունավետ տեղայնացում և կիրառելիություն, ինչպես նաև ժամանակակից տեխնիկայի նվաճումների օգտագործում (քննչական գործողությունների ընթացքում տեսակապի հնարավորություն, որպես օրինականության լրացուցիչ երաշխիք ընթերականների մասնակցության հետ միասին նաև քննչական գործողությունների ընթացքի նկարահանում և այլն).

9. Քրեական դատավարության ոլորտում իրավական որոշակիության դրական մեծացում.

10. Քրեական դատավարության կարգավորման առարկայի ճշգրտում, մասնավորապես՝ քրեական դատավարության բաղկացուցիչ մաս չհանդիսացող դրույթների (օրինակ՝ քրեակատարողական ոլորտին վերաբերող) դուրսբերում քրեական դատավարության օրենսգրքից և փոխարենը քրեական դատավարության օրենսգրքով կարգավորման ենթակա գործունեության ոլորտների (օրինակ՝ հանցագործությունների քննության հետ կապված օպերատիվ-հետախուզական գործունեության) ներառում օրենսգրքում.

11. Քրեական դատավարությունում հասկացությային ապարատի հստակեցում: